

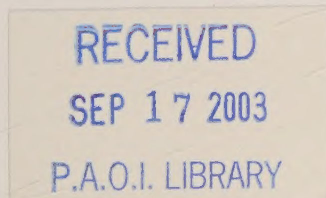
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ὁ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΕΤΟΣ 86
ΤΕΥΧΟΣ 797
ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2003

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

Βογατσικοῦ 7, 546 22 (ἢ Τ.Θ. 10335, 541 10) Θεσσαλονίκη

ΙΔΡΥΘΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1917
ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ (†)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
κ.κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ Β'

ΣΥΝΤΑΞΙΣ
Μ. Πρωτοπρεσβύτερος ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΑΚΑΡΟΣ, Διδάκτωρ Θεολογίας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΝΤΑΚΗΣ, Διδάκτωρ Θεολογίας

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 5.000 δρχ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 50 δολλάρια Η.Π.Α.
ΑΞΙΑ ΤΟΜΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΤΩΝ: 6.000 δρχ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ISSN 1011 - 3010

Ἀρ. Πρωτ. 238

ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΗΧΗΤΗΡΙΟΣ ΕΠΙ Τῌ͂ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

+ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
ΕΛΕῼ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ Τῼ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΣ
ΕΙΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΧΡΙΣΤΟΥ, ΠΑΡ᾽ ΗΜΩΝ ΔΕ ΕΥΧΗ, ΕΥΛΟΓΙΑ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΩΡΗΣΙΣ

Ἀγαπητοί ἐν Χριστῷ ἀδελφοί καί τέκνα πεφιλημένα,

Ἄρχεται ἀπό αὔριον διά μίαν εἰσέτι φοράν εἰς τήν ζωήν μας ἡ περίοδος τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Εἶναι περίοδος, ὡς γνωστόν, ἀσκήσεως πνευματικῆς εἰς τήν ὁποίαν βοηθούμεθα καί διά τῆς νηστείας. Ἀλλά ἡ Ἐκκλησία μας ἀποδίδει μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τήν εἰλικρινῆ μετάνοιάν μας, ὅπως μᾶς ἐδίδαξεν εἰς τήν ἀρχήν τοῦ Τριῳδίου μέ τήν παραβολήν τοῦ ἁμαρτωλοῦ τελώνου, ὁ ὁποῖος μετενόησε καί ἐσώθη καί τοῦ τηροῦντος ὅλας τάς πρακτικάς ἐντολάς, ἀλλά ὑπερηφάνου καί ἀμετανοήτου φαρισαίου, ὁ ὁποῖος παρά τήν τήρησιν τῶν ἐντολῶν αὐτῶν κατεκρίθη.

Σήμερον ὁ Κύριος, ὅπως ἠκούσαμεν εἰς τό Ἱερόν Εὐαγγέλιον, μᾶς τονίζει ὅτι ἡ μετάνοιά μας γίνεται δεκτή μόνον ὅταν συγχωρήσωμεν ὅλους ὅσοι μᾶς ἔβλαψαν. Καθημερινῶς, ἄλλωστε, καί ἡμεῖς ζητοῦμεν διά τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, ἀπευθυνόμενοι εἰς τόν Πατέρα ἡμῶν τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, νά συγχωρήσῃ εἰς ἡμᾶς τά ἁμαρτήματά μας, ὅπως καί ἡμεῖς ἔχομεν συγχωρήσει τά εἰς βάρος μας ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Ἀλλά ἐπαναλαμβάνοντες τούς λόγους τούτους συγχω-

ροῦμεν πράγματι τούς βλάπτοντας ἡμᾶς ἤ ἐκ συνηθείας καί χωρίς συναίσθησιν λέγομεν τούς λόγους τῆς προσευχῆς;

Δύο εἶναι, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, τά γνωρίσματα τῆς εὐγενοῦς καί λεπτῆς χριστιανικῆς ψυχῆς. Τό πρῶτον εἶναι ἡ συγχώρησις τῶν πταιόντων εἰς ἡμᾶς, κατά τό παράδειγμα τοῦ Κυρίου ὁ Ὁποῖος συνεχώρησε τούς σταυρωτάς Του καί προσηυχήθη ὑπέρ αὐτῶν. Καί τό δεύτερον εἶναι ἡ εὐχαριστία πρός τόν εὐεργέτην μας Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν καί πρός πάντα συνάνθρωπον, ὁ ὁποῖος μᾶς εὐεργετεῖ. Ὅλη ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι πλήρης εὐχαριστίας πρός τόν Θεόν καί αὐτό ἀκόμη τό μέγα μυστήριον τῆς Θείας Λειτουργίας ἀποτελεῖ ἔκφρασιν εὐχαριστίας καί φέρει τό ὄνομα Θεία Εὐχαριστία. Ἐκχείλισμα τῆς εὐχαριστούσης καρδίας μας εἶναι καί ἡ συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένη δοξολογία τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἡ καρδία ἡ ὁποία συγχωρεῖ καί εὐχαριστεῖ εἶναι πλήρης χαρᾶς καί ἀγαλλιάσεως. Ἀντιθέτως, ἡ καρδία ἡ ὁποία εἶναι πλήρης ἀχαριστίας καί μνησικακίας ζῇ εἰς τόν φοβερόν προθάλαμον τῆς ἑκουσίας κολάσεως. Διότι ὁ ἀχάριστος οὐδέποτε ἱκανοποιεῖται, ὁ δέ διαρκῶς ἀνικανοποίητος εἶναι δυστυχής. Ἐπίσης ὁ μνησίκακος, ὁ ὁποῖος ἐνθυμεῖται διαρκῶς τό κακόν τό ὁποῖον ἔπαθεν ὑπό τινος συνανθρώπου, δέν εἰρηνεύει ποτέ. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ κακοῦ εἶναι νέα βίωσις τοῦ κακοῦ, εἶναι συνεχιζομένη δρᾶσις τοῦ κακοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δέν ὀφείλεται πλέον εἰς τόν ἅπαξ ἐνεργήσαντα δράστην, ἀλλά εἰς τόν μή θέλοντα ἤ μή δυνάμενον νά συγχωρήσῃ παθόντα. Ἀλλά διά νά συγχωρήσῃ ἡμᾶς ὁ Θεός προϋπόθεσις εἶναι νά συγχωρήσωμεν ἡμεῖς τούς πταίσαντας εἰς ἡμᾶς.

Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή θά μᾶς ὠφελήσῃ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, μόνον ὅταν εἰσέλθωμεν εἰς τόν κατ᾽ αὐτήν πνευματικόν ἀγῶνα μέ ἐφόδια ἰσχυρά τήν συγχώρησιν ὅλων ὅσοι μᾶς ἔπταισαν καί τήν εὐχαριστίαν ὅλων ὅσοι μᾶς εὐηργέτησαν καί πρωτίστως, βεβαίως, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ συγχωροῦντος τάς ἁμαρτίας ἡμῶν καί ἑτοιμάσαντος δι᾽ ἡμᾶς τόπον εἰρήνης καί μακαριότητος. Εἰς αὐτόν τόν τόπον τῆς εἰρήνης καί τῆς μακαριότητος δέν εἶναι δεκτοί ὅσοι ἔχουν εἰς τήν καρδίαν των μνησικακίαν καί

ἀχαριστίαν.

Εὐχόμεθα εἰς ὅλους, ἀγαπητοί, ὅπως διανύσωμεν τήν περίοδον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐν ὑγείᾳ πνεύματος καί σώματος καί ἐν μετανοίᾳ καί ὅπως φθάσωμεν εἰς τό τέρμα αὐτῆς κεκαθαρμένοι ἀπό πάσης ἀχαριστίας καί μνησικακίας καί πλήρεις συγχωρήσεως καί εὐχαριστίας, ἵνα καί ἡμῶν ἀφεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι καί πληρωθῇ ἡ καρδία εἰρήνης καί χαρᾶς ἀνεκλαλήτου. Ἀμήν.

Ἁγία καί Μεγάλη Τεσσαρακοστή βγ΄
† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ
ΕΠΙ Τῼ ΑΓΙῼ ΠΑΣΧΑ

Ἀρ. Πρωτ. 358

+ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
ΕΛΕῼ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ Τῼ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ
ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ ΕΛΕΟΣ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΩΣ ΑΝΑΣΤΑΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ
ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀδελφοί συλλειτουργοί καί τέκνα εὐσεβῆ καί φιλόθεα τῆς Ἐκκλησίας.

Χριστός Ἀνέστη!

«Ἴασω τό σύντριμμα τῆς ἀνθρωπότητος, Κύριε, τῷ θείῳ σου αἵματι ἀνασκευάσας αὐτήν», ψάλλει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀπευθυνόμενος πρός τόν σταυρωθέντα καί παθόντα καί ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Καί ἀναφωνεῖ ἕτερος ὑμνῳδός: «συνελήφθης, οὐκ αἰσχύνομαι, ἐμαστίχθης, οὐκ ἀρνοῦμαι, σταυρῷ προσηλώθης, οὐ κρύπτω, εἰς τήν ἔγερσίν σου καυχῶμαι· ὁ γάρ θάνατός σου ζωή μου. Παντοδύναμε καί φιλάνθρωπε Κύριε, δόξα σοι» (Στιχηρόν Σαββάτου βαρέος ἤχου).

Ἐπανειλημμένως ἡ ἀνθρωπότης κατά τήν πάροδον τῶν αἰώνων ἔχει παρασκευάσει τό ἑαυτῆς σύντριμμα. Ἑκάστην μάλιστα φοράν κατά τήν ὁποίαν υἱοθετεῖ τήν ὑπεροψίαν καί τήν βαβελικήν νοοτροπίαν τῆς οἰκειοποιήσεως θείων ἱκανοτήτων καί ὑποκαταστάσεως τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ διά τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιθυμιῶν καί φιλοδοξιῶν, ἐπέρχεται ἡ βαβελική σύγχυσις, αἱ ἐναντιοφωνίαι, αἱ ἀσυνεννοησίαι, αἱ

διενέξεις καί τά συντρίμματα. Πολλοί κατέστρεψαν εὐημερούσας αὐτοκρατορίας ὅταν ἐπεθύμησαν νά αὐξήσουν αὐτάς. Πολλοί αὐτοκατεστράφησαν ὅταν ἔθεσαν σκοπούς ὑπερηφάνους. Πολλοί ἐταπεινώθησαν ὅταν ὕψωσαν τό ἰδικόν των ἀνάστημα ἀπέναντι τοῦ ἠθικοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Πολλοί κατέστρεψαν ἄλλους ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των ὅπως ἐπικρατήσουν αὐτῶν καί διεπίστωσαν εἰς τό τέλος ὅτι ἡ ζημία τήν ὁποίαν οἱ ἴδιοι ὑπέστησαν ἦτο μεγαλυτέρα ἐκείνης τήν ὁποίαν προεκάλεσαν.

Ἀντιθέτως πρός ὅλους αὐτούς οἱ ὁποῖοι διά τῆς ὑπεροψίας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς φιλοδοξίας καί τῶν συναφῶν ἐγωκεντρικῶν ψυχικῶν ὁρμῶν προεκάλεσαν τό σύντριμμα τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐδέχθη μετά περισσῆς ταπεινοφροσύνης νά ὑποστῇ πάντα ὅσα ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ αἰῶνος τούτου καί τά ὄργανα αὐτοῦ ἠθέλησαν νά ἐπιβάλουν ἐπ᾽ αὐτοῦ διά νά ἐξουδενώσουν αὐτόν καί μείνουν μόνοι κυρίαρχοι τοῦ κόσμου. Συνελήφθη ὡς ταραχοποιός, ὁ εἰρηνοποιός. Ἐμαστίχθη ὡς κακοποιός, ὁ εὐεργέτης καί θεραπευτής. Καί τό μέγιστον, ἐσταυρώθη ὡς κακοῦργος, ὁ ἀθῷος καί ἀγαθότατος.

Καί τό ἀποτέλεσμα;

Ὅταν ὅλοι οἱ ἀντίπαλοι τῆς ταπεινοφροσύνης καί τῆς εἰρήνης ἐνόμιζον ὅτι ἡ πλάξ τοῦ τάφου ἐσκέπασε διά παντός τόν κηρύττοντα κηρύγματα ἀνατρέποντα τάς ἰδικάς των πεποιθήσεις περί τοῦ ὀρθοῦ καί τοῦ δέοντος, Οὗτος ἀνέστη, ἐξῆλθε τοῦ τάφου ἄφθορος καί ἐθεράπευσε τό σύντριμμα τοῦ κόσμου. Καί ἔκτοτε θεραπεύει κάθε νέον σύντριμμα τῆς ἀνθρωπότητος, διότι ἀνασκευάζει, διότι ἀνακαινίζει, διότι ἀναγεννᾷ αὐτήν.

Πολλά τά συντρίμματα τῆς ἀνθρωπότητος τά ὁποῖα βιοῦμεν καί σήμερον. Συντρίμματα κτιρίων καί ἄλλων ἔργων, συντρίμματα ἀνθρωπίνων σωμάτων καί μελῶν, συντρίμματα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, μά πρό πάντων συντρίμματα ἠθικῶν καί πολιτιστικῶν ἀξιῶν. Ὅλα τά συντρίβει ἡ ὑπεροψία, ἡ συνοδευομένη ὑπό τῆς ἰσχύος. Καί ἡ μόνη ὁδός ἰάσεως καί θεραπείας τῶν συντριμμάτων αὐτῶν εἶναι ὁ ἐκ ταπεινώσεως δεχθείς τόν ἑαυτοῦ κατά τό ἀνθρώπινον συντριμμόν καί ἕνεκα τούτου ἀξιωθείς τῆς κατά τό ἀνθρώπινον ἀναστάσεως.

Ἐν μέσῳ τόσων θανάτων καί τόσης ἀκοῆς νέων βιαίων θανάτων ὡς παραδοξότατον ἠχεῖ τό τῆς ἀναστάσεως ἄγγελμα. Ὅμως εἶναι τό μόνον ἐλπιδοφόρον καί τό μόνον ἀληθινόν. Καί εἶναι ἀληθέστερον παντός ἄλλου, ὅσον ἡ ζωή εἶναι ἀληθεστέρα πραγματικότης πάσης προσπαθείας ἐξαλείψεως αὐτῆς. Διότι ἡ ζωή εἶναι ἔκφανσις καί φανέρωμα τῆς ἐξ ἀγάπης δημιουργικῆς δράσεως τοῦ Θεοῦ καί καμμία ἀντίζωος καί θανατική δύναμις δέν ἠμπορεῖ νά ἀντιστρατευθῇ ἐπιτυχῶς τήν θείαν αὐτήν δημιουργικήν δυναμιν.

Ὁ Κύριος προαναγγέλων τόν θάνατόν Του εἰς τούς μαθητάς Του ἀπηύθυνεν εἰς αὐτούς τήν προτροπήν «θαρσεῖτε, ἐγώ νενίκηκα τόν κόσμον». Ἐνίκησε διά τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιῶν, διά τῆς ἀποδοχῆς ὡς ὑπερτέρας ἀξίας τῆς μισητῆς παρά τῶν πολλῶν ταπεινώσεως, καθ᾽ ὅν χρόνον οἱ πάντες τότε ἐπεζήτουν καί ἐξακολουθοῦν οἱ πλεῖστοι καί σήμερον ἐπιζητοῦντες τήν δόξαν καί τήν τιμήν. Αὐτήν τήν προτροπήν ἐπαναλαμβάνομεν καί ἡμεῖς πατρικῶς πρός ὑμᾶς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά. Θαρσεῖτε καί ἀγαλλιᾶσθε διότι ἡ ἐπί τοῦ κόσμου νίκη τοῦ Χριστοῦ, πνευματική καί ἄσχετος πρός τήν κοσμικήν ἐπικράτησιν, προσφέρεται εἰς ὅλους ὅσοι τήν ἐπιθυμοῦν καί ἀποδέχονται τό τίμημα τῆς ταπεινώσεως διά τοῦ ὁποίου ἐξαγοράζεται.

Σιγησάτω πᾶσα ἀντιλέγουσα σάρξ βροτεία. Ἰδού ἐκπορεύεται ἀπό τοῦ τάφου ὁ βασιλεύς τῆς δόξης.

Χριστός Ἀνέστη! Καί ἀπέδειξε τήν ἄπειρον ἰσχύν τῆς ταπεινώσεως καί τῆς εἰρήνης. Οὐδέν ἄλλο νικᾷ τόν θάνατον.

Εἴθε ὁ ἀναστάς Κύριος νά θεραπεύσῃ καί κάθε σύντριμμα τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος καί νά χαρίσῃ εἰς ὅλους εἰρήνην καί ζωήν, χωρίς μίση καί αἱματοχυσίας, μέ καταλλαγήν καί εἰρηνικήν συνεργασίαν διά τό καλόν ὅλων. Ἀμήν.

Ἅγιον Πάσχα 2003
† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρός Χριστόν Ἀναστάντα
εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 86

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 16ῃ Μαρτίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β΄ ΕΠΙ Τῌ ΚΥΡΙΑΚῌ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα

«Τήν Ἄχραντον Εἰκόνα Σου, προσκυνοῦμεν Ἀγαθέ ...»
(Ἀπολυτίκιον Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας).

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ Ἀγαπητά!

Μεγίστη τυγχάνει ἡ παροῦσα Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας, καθ' ἥν καλούμεθα νά προβῶμεν ἅπαντες εἰς τιμητικήν προσκύνησιν τῶν Ἁγίων καί Ἱερῶν Εἰκόνων.

Ἡ τιμητική προσκύνησις τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων κατέχει σπουδαίαν θέσιν εἰς τήν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἡ τιμητική προσκύνησις τῶν Εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν Ἀγγέλων καί τῶν Ἁγίων εἶναι δόγμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, διατυπωθέν παρά τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί ἀποῤῥέον ἐκ τοῦ θεμελιώδους δόγματος τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ Εἰκών τοῦ Σωτῆρος εἶναι μία μαρτυρία τῆς ἀληθοῦς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ.

Κατά τήν ἱστορικήν της πορείαν, ἡ Ἐκκλησία ἐθριάμβευσε πολλάκις ἐπί τῆς αἱρέσεως. Ἀλλά ἀπό ὅλας τάς τοιαύτας νίκας της, μόνον ἡ νίκη κατά της Εἰκονομαχίας,

ἡ νίκη τῆς ὀρθῆς πίστεως ὡς πρός τήν εἰκόνα, διεκηρύχθη ἐπισήμως. Εἶναι ἡ Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ πρώτη τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τό γεγονός αὐτό μᾶς δεικνύει τήν σπουδαιότητα, τήν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ἀποδίδει εἰς τήν Εἰκόνα, ὄχι δέ εἰς οἱονδήποτε εἶδος ἀπεικονίσεως, ἀλλά εἰς τόν εἰκονιστικόν ἐκεῖνον τύπον, τόν ὁποῖον ἡ ἰδία ἡ Ἐκκλησία ἐπεξειργάσθη καί καθώρισε κατά τούς ἀγῶνας της ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρείας, τῆς εἰκονομαχίας καί ἄλλων πλανῶν, τόν τύπον τόν ὁποῖον ἐπλήρωσε μέ τό Αἷμα μεγάλου ἀριθμοῦ Ἁγίων Μαρτύρων καί Ὁμολογητῶν, ἤτοι τόν ὀρθόδοξον τύπον.

Ἡ Εἰκών δέν εἶναι μία ἁπλῆ ἀναπαράστασις, οὔτε διακόσμησις, οὔτε ἀκόμη εἰκαστική ἀπόδοσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Εἶναι κάτι τό μεγαλύτερον. Εἶναι λατρευτικόν ἀντικείμενον καί ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς λειτουργίας. Εἰς τάς Ἱεράς της Εἰκόνας, ἡ Ἐκκλησία, δέν βλέπει μίαν ἀπό τάς ὄψεις τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, ἀλλά τήν ἔκφρασιν τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τό σύνολόν της.

Ἡ Εἰκών εἶναι μία ἀπό τάς φανερώσεις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας ὁμοιόβαθμος μέ τήν γραπτήν καί τήν προφορικήν παράδοσιν. Ἡ Εἰκών, συμφώνως μέ τήν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀντιστοιχεῖ ἐξ ὁλοκλήρου πρός τόν λόγον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Ὅ,τι ὁ λόγος μεταδίδει διά τῆς ἀκοῆς, ἡ ζωγραφική τό δεικνύει σιωπηρῶς μέ τήν παράστασιν», λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος[1] , ὁ ἴδιος δέ τονίζει ἐπίσης. «Ὡς γάρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχή καί ἡ ἐξουσία μία, οὕτω καί ἡ παρ᾽ ἡμῶν δοξολογία μία καί οὐ πολλαί· διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμή ἐπί τό πρωτότυπον διαβαίνει»[2].

Ἡ Ἐκκλησία μέ τήν ἀπόφασιν τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐντέλλεται νά θέτωμεν τάς Εἰκόνας, ὡς καί τό σημεῖον τοῦ Τιμίου καί Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, εἰς ὅλους τούς Ναούς, εἰς τούς οἴκους καί εἰς τάς δημοσίας ἔτι ὁδούς. Τοῦτο δέ, διότι βλέπει εἰς τήν Εἰκόνα ἕν ἀπό τά μέσα, τά ὁποῖα δύνανται καί πρέπει νά μᾶς βοηθοῦν, ὥστε νά πραγματοποιήσωμεν τήν κλῆσιν μας, δηλαδή νά ὁμοιωθῶμεν

---

1. Μ. Βασιλείου, PG 31, 509A
2. ΒΕΠ, Μεγ. Βασιλείου, Περί Ἁγ. Πνεύματος, κεφ. 18, σελ. 269, 18-20.

πρός τό Θεῖον Πρωτότυπόν μας, νά ἐκπληρώνωμεν εἰς ὅλην μας τήν ζωήν ὅ,τι μᾶς ἀπεκαλύφθη καί μᾶς μετεδόθη ἀπό τόν Ἐνανθρωπήσαντα Λόγον τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Ἅγιοι εἶναι ὀλιγάριθμοι, ἀλλ᾽ ἡ ἁγιότης εἶναι ἔργον εἰς τό ὁποῖον καλοῦνται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καί αἱ εἰκόνες τοποθετοῦνται παντοῦ ὡς πρότυπον αὐτῆς τῆς ἁγιότητος, ὡς μία ἀποκάλυψις τῆς ἁγιότητος, τοῦ ὑπό ἔλευσιν κόσμου, ὡς προοίμια ὑποδειγματικά τῆς μεταμορφώσεως τοῦ κόσμου, ὡς τονίζει δέ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «Ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἀποκτηθεῖσα ἀπό τούς Ἁγίους Χάρις, κατά τήν διάρκειαν τοῦ βίου των, παραμένει ἀνεξάντλητος εἰς τάς εἰκόνας των, αἱ εἰκόνες αὗται τοποθετοῦνται παντοῦ ὡς ἁγιασμός τοῦ κόσμου διά τῆς χάριτος, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς αὐτάς»[3].

Ἐπίσης ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης τονίζει ὅτι: «ἀκόμη καί ἄν δέν δυνάμεθα νά ἴδωμεν εἰς τήν εἰκόνα μίαν παράστασιν τελείως προσηρμοσμένην πρός τό πρωτότυπον, ἐξ αἰτίας τῆς ἀτελείας τοῦ ἔργου, οἱ λόγοι μας ἐν τούτοις δέν θά περιέχουν ἀντίφασιν διότι ἡ τιμή θά ἀποδίδεται εἰς τήν εἰκόνα ὄχι καθ᾽ ὅ ὑστερεῖ ἡ ὁμοιότης πρός τό πρωτότυπόν της, ἀλλά καθ᾽ ὅ τοῦ ὁμοιάζει»[4].

Ἡ Εἰκών ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἥτις συνοψίζεται εἰς τήν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πού λέγει κατά τόν Ἅγιον Ἀθανάσιον τόν Μέγαν, «Ὁ Θεός γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα τόν ἄνθρωπον Θεόν καταστήσῃ».

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔδωκεν μεγίστην σημασίαν εἰς τήν Εἰκόνα ὥστε ἐκήρυξεν ὅτι ἡ νίκη κατά τῶν Εἰκονομάχων ἀπετέλεσε θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅστις ἑορτάζεται κατά τήν παροῦσαν πρώτην ἑβδομάδα τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Διά τήν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ Εἰκών ἀποτελεῖ γλῶσσαν τινά, ἥτις ἐκφράζει τά δόγματα καί τάς ἐντολάς Αὐτῆς, κατά τρόπον ἄριστον, ὡς καί ὁ λόγος. Ἀποτελεῖ μίαν θεολογίαν, ἥτις ἐκφράζεται διά σχημάτων καί χρωμάτων, ἅτινα βλέπει ὁ ὀφθαλμός. Ἀποτελεῖ ἕν κάτοπτρον τό ὁποῖον ἀντανακλᾷ τήν πνευματικήν ζωήν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Εἰκών,

---

3. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, PG 94, 1249 C καί D.
4. Θεόδωρος Στουδίτης, PG 99, 421.

καθρεπτίζει καί τόν πολιτισμόν, ὅστις εὑρίσκεται πέριξ Αὐτῆς.

Ἡ Εἰκών δι᾽ ἡμᾶς τούς Ὀρθοδόξους, δέν ἀποτελεῖ ἕν ἀντικείμενον, τό ὁποῖον δίδει εἰς ἡμᾶς αἰσθητικήν τινα ἀπόλαυσιν, ἀλλ᾽ ἔχει μίαν θεολογικήν ἔννοιαν· Αὕτη παριστάνει τήν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἥτις δέν προέρχεται ἀπό τοῦτον τόν κόσμον, ὡς διδάσκει εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία.

Δι᾽ ἑτέρων λόγων, ἡ Εἰκών παριστάνει διά συμβόλων αὐτόν τοῦτον τόν κόσμον τῶν αἰσθήσεων καί τῶν συγκινήσεων ἀπελευθερωμένων ἐκ τῆς ἁμαρτίας καί ἀνακαινισμένων ἐν Θεῷ.

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 105

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 23ῃ Μαρτίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΟΥ Β′ ΕΠΙ Τῌ ΣΥΝΑΞΕΙ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

«Ὀρθοδοξίας ὁ Φωστήρ, Ἐκκλησίας τό Στήριγμα καί Διδάσκαλος, Ἀρχιερέων Καλλονή, τῶν Θεολόγων Ὑπέρμαχος Ἀπροσμάχητος, Γρηγόριε Θαυματουργέ, Θεσσαλονίκης τό Καύχημα, Κῆρυξ τῆς Χάριτος. . .»
(Ἀπολυτίκιον Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ)

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ Ἀγαπητά!

Ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία τιμᾷ ὅλως ἰδιαιτέρως τήν προσωπικότητα τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τοῦ Θαυματουργοῦ. Ἀπόδειξις τούτου τυγχάνει τό ὅτι μετά τήν Κυριακήν τῆς Ὀρθοδοξίας, καθ᾽ ἥν προβάλλονται οἱ ἆθλοι καί τά κατορθώματα τῶν γενναίων ἐκείνων ἀναστηλωτῶν τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων, ἑορτάζει εὐθύς ἀμέσως κατά τήν Β′ Κυριακήν τῶν Νηστειῶν τήν Σύναξιν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καί τοῦτο διότι Οὗτος ἠγωνίσθη σθεναρῶς ὑπέρ τῆς Ὀρθοδοξίας καί κατῄσχυνε διά τῶν λόγων του, τῶν τε προφορικῶν καί γραπτῶν, τούς ἐχθρούς Ταύτης, τῶν ὁποίων ἐπικεφαλῆς ἦτο ὁ Βαρλαάμ, ὁ Καλαβρός.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἐγεννήθη, ὡς γνωστόν, εἰς τήν βασιλίδα τῶν πόλεων, τήν ἱστορικήν καί ἔνδοξον Κωνσταντινούπολιν, τό 1296, καί τόν προστάτευσε τά μέγιστα ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Β', διότι, δυστυχῶς ὁ πατήρ του Κωνσταντῖνος Παλαμᾶς, συγκλητικός καί μέλος τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἐκοιμήθη ἐνωρίς καί ἄφησε τόν υἱόν του εἰς ἡλικίαν ἑπτά (7) ἐτῶν ὀρφανόν.

Ἐσπούδασεν οὗτος εἰς τό Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τό ὁποῖον διηύθυνεν ὁ διάσημος θεολόγος καί φιλόσοφος Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης. Εἰς ἡλικίαν δεκαεπτά (17) ἐτῶν τοῦ ἀνετέθη νά ὁμιλήσῃ περί τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τά Ἀνάκτορα καί ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Β' καί πολλῶν ἐπισήμων καί σοφῶν ἀνδρῶν. Ὡμίλησε λίαν εὐστόχως περί τοῦ Ἀριστοτέλους, ὥστε ὁ παριστάμενος ἐκεῖ Θεόδωρος Μετοχίτης εἶπε πρός τόν βασιλέα μέ θαυμασμόν διά τόν νεαρόν ὁμιλητήν Γρηγόριον «Καί Ἀριστοτέλης αὐτός, εἴγε περιών παρῆν, ἐπῄνεσεν ἄν». (*Κατά Γρηγορᾶ Α'*).

Κατά πᾶσαν πιθανότητα εἰς αὐτήν τήν ἡλικίαν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐγκατέλειψε τάς ἐπιστημονικάς σπουδάς καί ἐπεδόθη εἰς τήν μελέτην τῆς ἀσκητικῆς φιλολογίας καί τήν ἄσκησιν. Ὁδηγός του ἔγινε πλέον ὁ Ἐπίσκοπος Φιλαδελφείας Θεόληπτος, ὁ ὁποῖος τόν εἰσήγαγεν εἰς τήν νοεράν προσευχήν. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθη πλεῖστας ὅσας Ἱεράς Μονάς καί δή τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καί ἤντλησε πλεῖστα ὅσα διδάγματα ἐκ τῆς ἁγιορειτικῆς μοναστικῆς ζωῆς.

Λίαν ἐνωρίς ἐχειροτονήθη Ἱερεύς καί κατόπιν πολλῶν ἀγώνων ὑπέρ τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως κατεκεραύνωσε πλείστους ὅσους ἐχθρούς Ταύτης. Ὅτε τόν Πατριαρχικόν θρόνον κατέλαβεν ὁ ἡσυχαστής Πατριάρχης Ἰσίδωρος, ἐφρόντισε διά τήν ἐκλογήν τριάκοντα (30) νέων Ἐπισκόπων. Ὁ σπουδαιότερος, μεταξύ τῶν ἐκλεγέντων, ὑπῆρξεν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὅστις ἐχειροτονήθη διά τήν ἕδραν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀλλ' ἐνταῦθα τά πράγματα ἦσαν ἤδη ἀπό πενταετίας τεταραγμένα. Κίνησις, ἔχουσα ὡς ἀρχικόν σκοπόν τήν ἀντίδρασιν κατά τῆς εἰς τόν θρόνον τῶν Παλαιολόγων ἀναρριχήσεως τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐξελίχθη εἰς ὀχλοκρατίαν καί τέλος εἰς ἐπιβολήν καθεστῶτος φιλικοῦ μέν πρός τούς Παλαιολόγους, ἐχθρικοῦ δέ πρός τόν Καντακουζηνόν καί τούς

πλουσίους. Τήν ἐπανάστασιν ταύτην κατηύθυνον οἱ λεγόμενοι Ζηλωταί, οἵτινες ἔλαβον τό ὄνομά των ἀπό τήν αὐστηράν θρησκευτικήν μερίδα τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας, ἥτις εὑρίσκετο εἰς ἀδιάλειπτον ἀντίδρασιν πρός τάς πολιτικάς ἐπεμβάσεις εἰς τά ἐκκλησιαστικά πράγματα.

Ἐπειδή ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς εὑρίσκετο παρά τό πλευρόν τοῦ Καντακουζηνοῦ, δέν ἔγινε δεκτός ὡς ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, παρά τήν συμφιλίωσιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων. Μετά πολύμηνον ἀναμονήν εἰς τό Ἅγιον Ὄρος ἐπέστρεψεν οὗτος ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μόνον ὅτε ὁ Καντακουζηνός κατέλαβε τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης, ἠδυνήθη νά εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν καί ὁ Ἅγιος Γρηγόριος κατά τρόπον θριαμβευτικόν. Τό ποιμαντικόν ἔργον του διεκόπη ἀπό τήν διά τοῦ Γρηγορᾶ ἀνανέωσιν τῶν κατά τοῦ Ἡσυχασμοῦ ἐπιθέσεων.

Τό θέρος τοῦ 1355, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἐπέστρεψεν εἰς τήν Θεσσαλονίκην, κατόπιν πολλῶν ἀγώνων, ἔνθα παρέμεινεν ἀδιατάρακτος πλέον ἵνα ἐπιδείξῃ τά πλούσια ποιμαντικά προσόντα του, τῶν ὁποίων λαμπρά δείγματα εἶναι αἱ Ὁμιλίαι του.

Τό 1359 ᾐσθάνθη νέαν προσβολήν παλαιᾶς νόσου, παρά τήν ὁποίαν, συνέχισε νά ἱερουργῇ καί νά κηρύττῃ. Τήν 14ην Νοεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα τριῶν (63) ἐτῶν, μετά δώδεκα καί ἥμισυ ἔτη ἀρχιερατείαν. Τό Σεπτόν Λείψανον Αὐτοῦ ἀπετέθη εἰς τόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας Θεσσαλονίκης καί εἶτα μετεφέρθη εἰς τόν πρός τιμήν του Μητροπολιτικόν Ναόν.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ὁ Παλαμᾶς, ἐπετέλεσεν πλεῖστα ὅσα θαύματα καί ἐν ζωῇ καί μετά θάνατον, διό καί ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἐζήτησεν ἀπό τήν Θεσσαλονίκην ἀκριβῆ ἔκθεσιν τούτων, βάσει τῆς ὁποίας ὁ διάδοχος τοῦ Καλλίστου, Φιλόθεος, συνέταξεν ἐγκώμιον καί ἀκολουθίαν, προέστη δέ καί θείας λειτουργίας πρός τιμήν Αὐτοῦ. Διά Συνοδικῆς Πράξεως, ἐκδοθείσης τό ἔτος 1368, ἡ μνήμη του ἀνεγράφη εἰς τό ἡμερολόγιον τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως, ὡρίσθη δέ αὕτη διά τήν Δευτέραν Κυριακήν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, μετά τήν Κυριακήν τῆς Ὀρθοδοξίας καί ὡς ἐπέκτασις ταύτης κατά τινα τρόπον.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, συνέγραψε μέγα πλῆ-

θος συγγραμμάτων διά τῶν ὁποίων ἐγνώρισε, κατά τρόπον ἄριστον καί ἐποικοδομητικόν τό «Τί ἐστίν Ὀρθοδοξία».

Ἄξιον καί δίκαιον καί πρέπον τυγχάνει, ἡ ἁγιοτόκος, Βυζαντινούπολις καί συμπρωτεύουσα Θεσσαλονίκη, νά τιμᾷ, τόσον κατά τήν 14ην Νοεμβρίου τήν μνήμην του, ὅσον καί κατά τήν Δευτέραν Κυριακήν τῶν Νηστειῶν τήν Σύναξίν του, ἕνεκα τῆς μεγίστης προσφορᾶς του πρός τήν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικήν καί Ἀποστολικήν Ὀρθόδοξον τοῦ Χρι-στοῦ Ἐκκλησίαν.

Εἴθε ὁ Πανάγαθος Θεός νά ἀναδεικνύῃ καί σήμερον διαδόχους ἀξίους εἰς τόν Ἀρχιεπισκοπικόν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης Θρόνον, ἵνα οὗτοι συνεχίζωσι τό θαυμάσιον τοῦτο καί ἱεραποστολικόν ἔργον τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Θαυματοῦργοῦ.

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
᾿Αριθ. Πρωτ. 76

᾿Εν Θεσσαλονίκῃ τῇ 25ῃ Μαρτίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β′ ΕΠΙ Τῌ 25ῃ ΜΑΡΤΙΟΥ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ᾿Αγαπητά!

᾿Ανεκλάλητος τυγχάνει ἡ χαρά ἐκείνη, τήν ὁποίαν αἰσθάνεται κατά τήν εὔσημον ταύτην ἡμέραν, ἑκάστη ῾Ορθόδοξος Χριστιανική ῾Ελληνική Ψυχή. Καί τοῦτο ἕνεκα τῶν δύο χαρμοσύνων γεγονότων, τουτέστιν, τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν ἐκ τῆς ποικιλωνύμου κακίας διά τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Κυρίας Θεοτόκου, καί τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους ἐκ τῆς δουλείας τοῦ τουρκικοῦ ἐχθροῦ. ῾Η ῾Εορτή αὕτη ἔχει διπλοῦν χαρακτῆρα, Θρησκευτικόν ἀφ᾿ ἑνός καί ᾿Εθνικόν ἀφ᾿ ἑτέρου.

᾿Αποτελεῖ, ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Κυρίας Θεοτόκου, ὅπως ψάλλει καί ἡ ῾Αγία ἡμῶν ᾿Εκκλησία, «*τῆς σωτηρίας ἡμῶν τό κεφάλαιον καί τοῦ ἀπ᾿ αἰῶνος μυστηρίου τήν φανέρωσιν. ῾Ο Υἱός τοῦ Θεοῦ Υἱός τῆς Παρθένου γίνεται, καί Γαβριήλ τήν Χάριν εὐαγγελίζεται. . .*». ῍Ας ἀναβοήσωμεν, λοιπόν, καί ἡμεῖς μετά τοῦ ᾿Αρχαγγέλου Γαβριήλ· «*Χαῖρε Κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετά Σοῦ*» (*Λκ.* 1,28).

«*Κεχαριτωμένη*», πράγματι ἦτο ἡ Παναγία Μήτηρ τοῦ Κυρίου ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν χαρισμάτων διά τῶν ὁποίων ἐκοσμεῖτο. Μεταξύ αὐτῶν ἦτο καί ἡ ἀρετή τῆς ὑπακοῆς, τήν ὁποίαν ἔδειξεν εὐθύς ἀμέσως κατά τήν ἀπάντησίν Της, εἰς τό χαρμόσυνον μήνυμα τοῦ ᾿Αρχαγγέλου, ὅταν Τῆς ἐγνώ-

ρισεν Οὗτος, ὅτι θά καταστῇ Μήτηρ διά Πνεύματος Ἁγίου, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· «*Ἰδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατά τό ῥῆμά σου*» (*Λκ.* 1,38).

Πῶς ἦτο δυνατόν, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νά εἰσδύσῃ εἰς τό μυστήριον τῆς Θείας Βουλῆς, καί νά ἐννοήσῃ τούς σκοπούς αὐτῆς, ἵνα δικαιολογήσῃ οὕτω τήν ὑπακοήν; Ἀλλ᾽ ἐδῶ ἔγκειται, ἡ ἀξία τῆς πίστεως εἰς πᾶσαν κλῆσιν τοῦ Θεοῦ· νά μή ζητῶμεν ἀπό τόν Θεόν ἀποδείξεις πού δικαιούμεθα νά λαμβάνωμεν μόνον ἀπό ἀνθρώπους ἀναξιοπίστους ἀλλά νά ὑποτασσώμεθα, νά ὑπακούωμεν εὐπειθῶς εἰς πᾶσαν κλῆσιν τοῦ ἀπολύτως ἀξιοπίστου Θεοῦ.

Μεγάλα καί παγκοσμίου σημασίας καί εἰς ἅπαντας τούς αἰῶνας ἐκτεινόμενα τά ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ὑπακοῆς. Διότι ἀπό τήν στιγμήν ἐκείνην πού ἐξεδήλωσεν ἡ Παρθένος τήν ὑπακοήν, ἤρχισε νά γίνεται ἡ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ἡ δωρήσασα εἰς τόν κόσμον τόν Σωτῆρα καί Ἐλευθερωτήν. Ἀπό τῆς στιγμῆς ταύτης, ἡ Θεοτόκος ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα τῆς εὐλαβοῦς, τῆς πειθαρχικῆς ἀπαντήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς πᾶσαν κλῆσιν τοῦ Θεοῦ.

Διότι μεταξύ ἁπάντων τῶν μυστηρίων πού περικλείει ἡ παιδική ἡλικία τοῦ Κυρίου, τό βαθύτερον ἴσως εἶναι αἱ λέξεις ἐκεῖναι τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, αἵτινες ἐκφράζουσι τήν διακονίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνθρώπους, εἰς τήν Μητέρα Του καί τόν Ἰωσήφ· «*Ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς*» (*Λκ.* 2,51).

Εἰς τό ἅγιον ἐκεῖνο οἰκογενειακόν περιβάλλον, εἰς τό ὁποῖον ἐδίδασκε καί ἐνέπνεεν ἡ παραδειγματική ὑπακοή τῆς Μητρός, ὁ Κύριος ἤρξατο τήν ἰδικήν Του ὑπακοήν. Ὑπακοήν, ἡ ὁποία, κατά τήν ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἐξεδηλώθη εἰς τόν ὕψιστον βαθμόν· «*ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θάνατου δέ Σταυροῦ*» (*Φιλιπ.* 2,8).

Καί διά τῆς ὑπακοῆς Του ταύτης, ὁ δεύτερος Ἀδάμ, ὁ Χριστός, ἐξήλειψε τά ἀποτελέσματα τῆς παρακοῆς τοῦ πρώτου Ἀδάμ, καί οὕτως «*ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν Αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου*». (*Ρωμ.* 5, 19 καί *Ἑβρ.* 5,9).

Μένει ἔκτοτε ἡ Παναγία τό ἰδεῶδες ὑπόδειγμα τῆς χριστιανικῆς μητρότητος· τό ὑπόδειγμα, τό διδᾶσκον ὅτι ἡ ὑπακοή διά τάς γυναῖκας, πού ἔλαβον τήν κλῆσιν τῆς μητρότητος, ἀποτελεῖ τήν κλεῖδα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς.

Ἡ Παναγία, ἀπό τήν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς Της, ὑπήκουσεν ἀδιστάκτως εἰς τήν κλῆσιν Της, ἔχουσα ὡς ἀπαράβατον πρόγραμμα τό «*ἰδού ἡ δούλη Κυρίου*» (*Λκ* 1,38).

Καί ὁ Κύριος πιστός εἰς τήν διακήρυξιν· «*ἰδού ἥκω τοῦ ποιῆσαι τό θέλημά Σου, ὁ Θεός*» (*Ψαλμ.* 39,8-9), ἀπό τῆς παιδικῆς ἡλικίας, μέχρι τῆς ὥρας πού παρέδωκεν ἐπί τοῦ Σταυροῦ τό πνεῦμα, εἰς τό πρόγραμμα τοῦτο ταπεινῶς ὑπήκουσε καί τήν κλῆσιν Του τελείως ἐξεπλήρωσεν. Πῶς λοιπόν, εἶναι δυνατόν νά εἶναι τίς Χριστιανός, χωρίς νά ὑπακούῃ εἰς τήν κλῆσιν του;

Ἀλλά σήμερον, Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ Ἀγαπητά, ἑορτάζομεν καί τήν ἐπέτειον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Φιλτάτης ἡμῶν Πατρίδος ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οἱ Ἥρωες τοῦ 1821 ἦσαν πιστά τέκνα τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, καθ' ὅτι πρό ἑκάστης μάχης, ἐζήτουν διά προσευχῆς ἀπό τόν Παντοδύναμον Κύριον τήν ἐξ ὕψους δύναμιν. Ἐπανελάμβανον μετά τοῦ Θεοπνεύστου Προφητάνακτος καί Ψαλμῳδοῦ Δαβίδ: «*Κύριος φωτισμός μου καί Σωτήρ μου· τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου· ἀπό τίνος δειλιάσω;*» (*Ψαλμ.* 26,1).

Ἐζήτουν ἐσαεί καί τήν πρεσβείαν τῆς Παναγίας Παρθένου, τήν Ὁποίαν καί Ὑπέρμαχον Στρατηγόν τοῦ Ἔθνους ἀπεκάλουν, ἵνα Αὕτη, ὡς ἔχουσα μητρικήν παῤῥησίαν παρά τῷ Παντοδυνάμῳ Κυρίῳ, πρεσβεύῃ ὑπέρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.

Εἴθε τό παράδειγμά των νά ἐμπνέῃ πάντοτε καί ἅπαντας ἡμᾶς, ἵνα ἀλώβητα διαφυλάττωμεν τά ὅρια τῆς Φιλτάτης ἡμῶν Πατρίδος Ἑλλάδος, ἥτις ἀποτελεῖ τήν Πατρίδα τῶν Πατρίδων καί τόν ὀφθαλμόν τῆς Εὐρώπης.

Εἴθε ἡ παροῦσα ἡμέρα νά ἀποτελῇ σταθμόν πνευματικοῦ καί ἐθνικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ διά τῆς ὑπομνήσεως τοῦ θαύματος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καί τῶν Ἐλευθερίων τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Πατρίδος ἡμῶν.

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β´

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 111

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 30ῇ Μαρτίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β′ ΕΠΙ Τῌ ΚΥΡΙΑΚῌ ΤΗΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

«Τόν Σταυρόν Σου προσκυνοῦμεν Δέσποτα καί τήν Ἁγίαν σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν».

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ Ἀγαπητά!

Ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἔθεσεν εἰς τό μέσον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τήν προσκύνησιν τοῦ Τιμίου καί Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἵνα ἀντλήσωμεν ἐξ Αὐτοῦ δύναμιν ψυχικήν τε καί σωματικήν, ἵνα δυνηθῶμεν νά συνεχίσωμεν τόν καλόν ἀγωνα, ὅστις, ὅλως ἰδιαιτέρως, ἐπιβάλλεται κατά τήν περίοδον αὐτήν.

Ὁ Σταυρός, ὡς γνωστόν, ἀποτελει δι᾿ ἡμᾶς τούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, τό σύμβολον τῆς Θυσίας ἀφ᾿ ἑνός, καί τῆς Νίκης ἀφ᾿ ἑτέρου.

Εἶναι τό σύμβολον τῆς Ὑπερτάτης Θυσίας εἰς τήν ὁποίαν ἑκουσίως ὑπεβλήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐθυσίασεν ἐπί τοῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ τήν πολύτιμον ζωήν Του διά νά ἀπαλλάξῃ ἅπαν τό ἀνθρώπινον γένος ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ καί ἐκ τῆς ποικιλομόρφου κακίας.

Ἀλλά, συγχρόνως ὁ Σταυρός εἶναι καί τό σύμβολον τῆς Νίκης τήν ὁποίαν κατήγαγεν ὁ Μονογενής καί Ἀγαπητός

Υἱός τοῦ Θεοῦ διά τοῦ Σταυροῦ, καθ᾽ ὅτι κατήσχυνε τόν διάβολον καί ἔσυρεν αὐτόν δέσμιον ἐπί τοῦ ἅρματος τοῦ Σταυροῦ Του, ὡς οἱ παλαιοί ἐκεῖνοι θριαμβευταί ἔσυρον δεδεμένους εἰς τά ἅρματά των τούς ἡττημένους ἀντιπάλους των.

Ταύτην τήν Νίκην, τήν μεγάλην καί ἐπιφανῆ, μελετῶν ἐπισταμένως ὁ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Οὐρανοβάμων Ἀπόστολος Παῦλος γράφει ἐν τῇ Πρώτῃ πρός Κορινθίους Αὐτοῦ Ἐπιστολῇ· «Ποῦ σου, θάνατε, τό κέντρον;» Ἐρωτᾷ δέ τόν ἡττημένον ᾅδην· «Ποῦ σου, ᾅδη, τό νῖκος» (*Α΄ Κορινθ.* 15,55). Καί καυχᾶται διά τήν Νίκην ταύτην τοῦ Κυρίου ἐπί τοῦ Σταυροῦ, γράφων ἐν τῇ πρός Γαλάτας Αὐτοῦ Ἐπιστολῇ· «Ἐμοί δέ μή γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μή ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ ἐμοί κόσμος ἐσταύρωται, κἀγώ τῷ κόσμῳ» (*Γαλ.* 6, 14).

Τά ἀγαθά ταῦτα ἅτινα ἀπέῤῥευσαν ἐκ τῆς ἀνυπολογίστου θυσίας τοῦ Θεανθρώπου θά πρέπῃ καί ἡμεῖς νά τά κατακτήσωμεν ἵνα ἀποβῶμεν τέλεια τέκνα τοῦ Ἐπουρανίου Θεοῦ καί Πατρός. Τί ἀπαιτεῖται πρός τοῦτο; Νά πολεμήσωμεν τρεῖς μεγάλους ἐχθρούς· *Πρῶτον*, τήν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν ἤτοι τά πάθη ἡμῶν, τά ἐλεεινά καί τρισάθλια, ἅτινα ἀνεβίβασαν ἐπί τοῦ Σταυροῦ τόν Υἱόν τοῦ Ἀνθρώπου, τόν Ἀναμάρτητον, «Ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ», ὡς διακηρύσσει ὁ Μεγαλοφωνότατος τῶν Προφητῶν Ἡσαΐας, καί ἐπαναλαμβάνει ὁ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἐν τῇ Πρώτῃ Καθολικῇ Αὐτοῦ Ἐπιστολῇ (*Ἡσ.* 53,9 καί *Α΄ Πέτρ.* 2,22)· *δεύτερον*, τόν κόσμον τῆς ἁμαρτίας καί τῆς πλάνης, ὅστις πολλάκις χρησιμοποιῶν διαφόρους τρόπους ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τόν ὄλεθρον καί τήν καταστροφήν, καί *τρίτον*, τόν αἴτιον τῆς ἁμαρτίας διάβολον, ὅστις, κατά τήν εὔστοχον φρᾶσιν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, «ἵσταται ὡς λέων ὠρυόμενος ζητῶν τίνα καταπίῃ» (*Α΄ Πέτρ.* 5,8).

Ἄς μή λησμονῶμεν ὅμως, Τέκνα ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ, Ἀγαπητά, ὅτι ὁ Τίμιος Σταυρός τυγχάνει καί τό ἱερώτατον σύμβολον τοῦ Εὐσεβοῦς ἡμῶν Ἔθνους. Οὗτος ἐτέθη ἐπί τῆς δεδοξασμένης κυανολεύκου ἡμῶν Σημαίας. Εἰς Αὐτόν προσηύχοντο καί Αὐτόν ἠσπάζοντο πρό ἑκάστης μάχης, οἱ δεδοξασμένοι Ἥρωες τοῦ 1821. Διό καί οἱ ἔνδοξοι ἡμῶν

Ναυμάχοι Ἀνδρέας Μιαούλης καί Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἀνέγραφον ἐπί τῶν ἱστίων τῶν ναυαρχίδων των «Σταυροῦ τύπος, ἐχθροῦ νῖκος».

Εἴθε καί ἅπαντες ἡμεῖς νά ἐννοήσωμεν τήν σημασίαν πού ἔχει ὁ Τίμιος Σταυρός δι᾽ ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν καί νά στοιχίσωμεν τήν ἐπίγειον ζωήν ἡμῶν πρός τά διδάγματα τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ὑπέμεινε τά πάντα χάριν ἡμῶν τῶν Τέκνων Του.

Εἴθε ἡ χάρις καί ἡ εὐλογία τοῦ Τιμίου καί Ζωοποιοῦ Σταυροῦ νά ἐνισχύῃ ἡμᾶς κατά τόν πνευματικόν ἡμῶν ἀγῶνα, ἵνα ἐσαεί ἀναδεικνυώμεθα νικηταί καί θριαμβευταί καί ἄξια τέκνα τοῦ δι᾽ ἡμᾶς Σταυρωθέντος καί Παθόντος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄς ἐπαναλάβωμεν καί ἔτι τόν θεσπέσιον ἐκεῖνον ὕμνον, τόν ὁποῖον κατ᾽ ἐπανάληψιν ψάλλει ὅλως ἰδιαιτέρως σήμερον ἡ Μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία. «Τόν Σταυρόν Σου προσκυνοῦμεν Δέσποτα, καί τήν Ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν».

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 139

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 11ῃ Ἀπριλίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β΄ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα

«*Τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια, ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου ΘΕΟΤΟΚΕ. Ἀλλ᾽ ὡς ἔχουσα τό κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κράζω σοι· Χαῖρε, Νύμφη, Ἀνύμφευτε*» (Κοντάκιον).

Ἕν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δογμάτων τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Πίστεως, Τέκνα ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητά, τυγχάνει τό περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου».

Ἡ Ἁγία Τρίτη ἐν Ἐφέσῳ συγκληθεῖσα Οἰκουμενική Σύνοδος, ὀρθοτομοῦσα, ἀνεκήρυξε Αὐτήν Θεοτόκον, ὡς Τεκοῦσαν τόν Θεόν Λόγον καί Παναγίαν. Καί ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος Ἐπίσκοπος Κύπρου στεντορείως ἐβόησεν: «Ἐν τιμῇ ἔστω Μαρία».

Ἔκτοτε, ἡ Θεοτόκος Μαρία, ἀποκληθεῖσα Παναγία, τιμᾶται δεόντως παρά τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς τό ὄργανον τῆς Ἐνανθρωπήσεως καί τῆς ἐκτελέσεως τῆς Μεγάλης Βουλῆς τοῦ Θεοῦ. Καί χάριν Αὐτῆς οἱ ἱεροί Ὑμνογράφοι καί οἱ Μελῳδοί ἐξύφανον τούς ὑψηλοτέρους ὕμνους καί ἔπλεξαν τά ὡραιότερα ἐγκώμια, ἕν ἐκ τῶν ὁποίων τυγχάνει ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος.

Τό ᾆσμα τοῦτο ὀνομάζεται ὕμνος, αἶνος, ψαλμός, ποίημα, δέησις, ἔπος, ᾠδή καί κοντάκιον. Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος εἶναι ἔπος ἀφηγηματικόν ἀπό τό ὁποῖον δέν λείπει καί ὁ διάλογος. Ἐκεῖ διαλέγονται ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ἡ Θεοτόκος Μαρία, ὁ προστάτης Ταύτης Ἰωσήφ ὁ δίκαιος, οἱ Ποιμένες, οἱ Μάγοι, ὁ ληρώδης Ἡρώδης, οἱ πιστοί κ.λ.π.

Ἀποτελεῖται ἀπό δύο μέρη, τό Κοντάκιον, περιέχον ἐν συντόμῳ (κοντῷ) λόγῳ τήν ὑπόθεσιν, καί τούς 24 Οἴκους, ἔνθα γίνεται ἡ ἐξέλιξις τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ὕμνου.

Διήκουσα ἔννοια εἶναι ὁ χαιρετισμός τοῦ Ἀρχαγγέλου πρός τήν Θεοτόκον, ὅπως τόν καταγράφει τό κατά Λουκᾶν Ἱερόν Εὐαγγέλιον (1,28) «Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά σοῦ»· ὁ Εὐαγγελισμός τουτέστιν καί ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Θείου Λόγου. Τοῦτο δηλώνεται εἰς τό Κοντάκιον· « Τό προσταχθέν μυστικῶς, λαβών ἐν γνώσει, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ἰωσήφ, σπουδῇ ἐπέστη, ὁ Ἀσώματος λέγων τῇ Ἀπειρογάμῳ· ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τούς οὐρανούς, χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοί· Ὅν καί βλέπων ἐν μήτρᾳ σου, λαβόντα δούλου μορφήν, ἐξίσταμαι κραυγάζων σοι, Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε».

Οἱ ἐπακολουθοῦντες 24 Οἶκοι ἔχουσιν ἀλφαβητικήν ἀκροστιχίδα τό ἑλληνικόν ἀλφάβητον, διαιρούμενοι εἰς ἀρτίους καί εἰς περιττούς ἀνά 12 ἑκάστη διαίρεσις. Καί οἱ μέν 12 ἄρτιοι Οἶκοι ἔχουσιν ἀκροτελεύτιον ἤ ἀνακλώμενον ὡς ἐφύμνιον τόν χαιρετισμόν «Χαῖρε Νύμφη Ἀνύμφευτε», οἱ 12 περιττοί τό γνωστόν ἑβραϊκόν ἐφύμνιον «Ἀλληλούϊα», τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ποιεῖται χρῆσιν εἰς πολλάς περιπτώσεις προκειμένου νά δοξολογήσῃ τόν Θεόν. Τόν χαιρετισμόν παρέλαβεν ὁ ποιητής τοῦ Ἀκαθίστου ἀπό τό Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ, ὡς ἐλέχθη, τό δέ ἐπιφώνημα «Ἀλληλούϊα» εἶναι ἑβραϊκή, «χαλαλοῦ-Γιά», καί σημαίνει «Αἰνεῖτε τόν Κύριον»· τό «Γιά» εἶναι συγκεκομμένος τύπος τοῦ «Γιαχβέ», πού σημαίνει «Ὁ Κύριος, ὁ ὤν, ὁ αἰώνιος».

Ὑπόθεσις ὅθεν τοῦ Ὕμνου εἶναι ὁ Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου καί ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ. Ἡ ἐσωτερική ὑφή τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου περιπλέκεται περί τά ἑξῆς γεγονότα ἤ ἑνότητας, Στάσεις καλουμένας, τέσσαρας τόν ἀριθμόν.

Πρώτη Στάσις· Οἶκοι Α-Ζ· Ὁ Εὐαγγελισμός καί τά μετά τοῦτον.

Δευτέρα Στάσις· Οἶκοι Η-Μ· Τά κατά τήν Γέννησιν τοῦ Κυρίου.

Τρίτη Στάσις· Οἶκοι Ν-Σ· Τό Μυστήριον τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως, ἥτις ἐγκαινιάζει τήν νέαν ἐν Χριστῷ κτίσιν.

Τέταρτη Στάσις· Οἶκοι Τ-Ω· Ὁ Μακαρισμός τῆς Θεοτόκου ὡς Παρθένου. Εἶναι ἡ ὁδηγήτρια καί ἡ μεσίστρια πρός Κύριον, ἐπειδή κατά τόν Μέγαν Βασίλειον· «Πολλά ἰσχύει δέησις Μητρός πρός εὐμένειαν Δεσπότου».

Μεταξύ τῶν Στάσεων παρεμβάλλεται ὁ Κανών, τοῦ ὁποίου, οἱ μέν εἱρμοί τυγχάνουσι ποίημα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τά δέ τροπάρια τοῦ Κανόνος, ἀνήκουσιν εἰς τόν μέγαν ὑμνογράφον Ἰωσήφ τόν Ξένον, ὅστις καί ἐκάρη μοναχός εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Λατόμου, τῆς μετονομασθείσης εἰς Ἱεράν Μονήν τοῦ Ὁσίου Δαβίδ, τοῦ Ἀμυγδαλίτου.

Ὁ Ὕμνος οὗτος μέχρι τοῦ ἔτους 626 δέν ἦτο γνωστός εἰς τό εὐρύ κοινόν, ὅπως σήμερον. Πασίγνωστος ἤρχισε νά γίνεται ἀπό τῆς ὑπό τῶν Ἀβάρων, Σλάβων καί Περσῶν πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τόν Μάϊον μέχρι τόν Αὔγουστον τοῦ 626, καί τήν κατά θαυμαστόν τρόπον σωτηρίαν αὐτῆς τήν 8ην Αὐγούστου τοῦ 626. Βασιλεύς ἦτο τότε ὁ μετα τόν Ἰουστινιανόν, Μέγας Ἡράκλειος, ἀπουσιάζων τότε εἰς τά βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς πολεμῶν ἐναντίον τῶν Περσῶν, Πατριάρχης δέ ὁ Σέργιος, ὡς ἀρχιγραμματεύς τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ Ἱεροδιάκονος Γεώργιος Πισίδης, ὑμνογράφος.

Ἡ πολιορκία ἦτο στενή. Ἀπό μέν τῆς ξηρᾶς οἱ Πέρσαι, κατέχοντες τήν Χαλκηδόνα καί οἱ Σλάβοι, ἀπό δέ τῆς θαλάσσης οἱ Ἄβαροι μέ τόν ἀρχηγόν των Χαγάνον, ἄγοντα πλοῖα καί στρατόν ἄνω τῶν 120.000 ἐν συνόλῳ. Ἀπέναντι τούτων εἰς τάς ἐπάλξεις τῆς Πόλεως, ὁ Βῶνος ἐνέταξε τήν φρουράν τῆς Πόλεως καί δώδεκα εἰσέτι χιλιάδας, τάς ὁποίας τοῦ ἔστειλεν ὁ Ἡράκλειος ὡς ἐπικουρίαν. Ὁ δέ Σέργιος δέν ἔπαυε προτρέπων τό πλῆθος τῶν ἀμάχων νά προσεύχεται ἀδιαλείπτως καί τούς μαχητάς νά ἀγωνισθῶσι γενναίως, ἐλπίζοντες εἰς τήν ἀρωγήν τῆς Παναγίας, τῆς Προστάτιδος τῆς Πόλεως.

Ἡ πρώτη ἔφοδος τῶν Ἀβάρων τήν 29ην Ἰουλίου ἀπέτυχεν. Οὐχ ἧττον ὅμως οἱ πολιορκούμενοι ἀπαυδήσαντες ἐζήτησαν ὅρους παραδόσεως. Ἡ ἀπάντησις ἦτο σκληρά· «Δέν

θά δυνηθῆτε νά σωθῆτε, ἐκτός ἐάν γίνητε ἰχθεῖς καί φύγετε εἰς τήν θάλασσαν ἤ πτηνά καί πετάξετε εἰς τόν οὐρανόν». Καί ἡ ἀντίστασις παρετάθη ἀγωνιώδης καί ἀπελπιστική. Αἱ ἐπιθέσεις ἐπανελήφθησαν. Νέα ὅμως καταστροφή τοῦ στόλου τῶν Ἀβάρων σημειοῦται εἰς τά στενά τοῦ Βοσπόρου καί νέας σοβαράς ἀπωλείας εἶχον κατά μίαν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς τῆς Πόλεως, ἐνῶ μυριόστομος ἀνήρχετο πρός τόν οὐρανόν ἡ ἰαχή τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ: «Κύριε ἐλέησον... Θεοτόκε ἐλέησον».

Οἱ Ἄβαροι τέλος ἐκάμφθησαν. Καί ὁ Χαγάνος διέταξε κατά τή νύκτα τῆς 7ης πρός τήν 8ην Αὐγούστου νά διαλύσωσιν οἱ στρατιῶται του τάς πολιορκητικάς μηχανάς, νά καύσωσι τούς κινητούς πύργους καί νά ἀνατρέψωσι τά ὀχυρώματα τοῦ στρατοπέδου του. Καί τήν πρωΐαν τῆς 8ης Αὐγούστου ἀνεχώρησεν ἄπρακτος καί κατῃσχυμμένος. Ἡ Πόλις ἐσώθη.

Τήν Πόλιν τήν ἔσωσε τότε ἡ «Στρατηγός Παρθένος», ὅπως λέγει ὁ Πισίδης, βάλλουσα τά ἐχθρικά στίφη ἀπό τοῦ Ἱεροῦ της Ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν, τόν ὁποῖον ἀπό ἐκδίκησιν ἔκαυσαν τήν πρωΐαν τῆς 8ης Αὐγούστου φεύγοντες οἱ Ἄβαροι.

Μεγίστη ἦτο τότε καί τοῦ Βασιλέως ἡ χαρά. Διά τοῦτο, ὅταν νικητής καί ἐκεῖνος ἐπανῆλθε ἀπό τήν ἐκστρατείαν, κομίζων πίσω, τήν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 628, τόν Τίμιον Σταυρόν, τόν ὁποῖον εἶχον διαρπάσει οἱ Πέρσαι καταλαβόντες τήν Ἱερουσαλήμ, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ἐνέκρινεν εἰς δήλωσιν ἀϊδίου πρός τήν Θεοτόκον εὐγνωμοσύνης τήν καθιέρωσιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου, ἀναλογιζόμενος μέ τόν ἔσχατον κίνδυνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπηλάγη τό Ἔθνος, ἀνταποκρινόμενος δέ εἰς τά αἰσθήματα τοῦ λαοῦ καί τοῦ στρατοῦ, οἵτινες δέν ἠγωνίσθησαν τοσοῦτον γενναίως εἰ μή πεποιθότες εἰ τήν προστασίαν τῆς Πολιούχου Παναγίας Θεοτόκου. Τόν ὕμνον τοῦτον ἔψαλλον «ὀρθοστάδην» διά τοῦτο ὠνομάσθη Ἀκάθιστος.

Ἦτο δέ κατάμεστος ἡ Πόλις αὕτη, ἀπό τότε, Ἱερῶν Ναῶν τῆς Παναγίας, ὑπερβαίνοντας τόν ἀριθμόν τῶν ὀγδοήκοντα (80) ἀνά τάς συνοικίας καί τό κέντρον, ὡς ἐλέχθη. Καί ὡς ποιηταί τοῦ Ἀκαθίστου τούτου Ὕμνου φέρονται τρεῖς ἤ

μᾶλλον τέσσαρες· ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός, ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὁ Ἀρχιγραμματεύς καί Ὑμνογράφος Πισίδης καί ὁ πολύς Μέγας Φώτιος, ὡς πιθανώτερος δέ φέρεται ὑπό τῶν εἰδικῶν ὁ πρῶτος, τουτέστιν ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδός.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἄς μελετῶμεν καί ἡμεῖς κατόπιν προσευχῆς καί προσοχῆς τόν ὡραιότατον τοῦτον Ὕμνον, καί ἄς ἐκζητῶμεν ἐν κατανύξει βαθείᾳ καί ἀπείρῳ εὐγνωμοσύνῃ ἀπό τήν «Τεκοῦσαν τόν πάντων Ἁγίων Ἁγιώτατον Λόγον» ἵνα ρύσῃ ἡμᾶς ἐκ πάσης προσβολῆς ἐναντίων καί χαρίσῃ ἀκολούθως εἰς ἡμᾶς διά Πρεσβειῶν Της πρός τόν Φιλάνθρωπον Κύριον καί Θεόν ἡμῶν τήν εἰρήνην, τήν χαράν καί τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 119

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 13ῃ Ἀπριλίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β′ ΕΠΙ Τῌ ΠΕΜΠΤῌ ΚΥΡΙΑΚῌ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

«Καί γάρ ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλά διακονῆσαι, καί δοῦναι τήν ψυχήν Αὐτοῦ λύτρον ἀντί πολλῶν» (Μάρκ. 10,45).

Ἰδού ἡ κατακλείς, Τέκνα ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ, Ἀγαπητά, τῆς πρό ὀλίγου ἀναγνωσθείσης Εὐαγγελικῆς Περικοπῆς τῆς εἰλημμένης ἐκ τοῦ Συνοπτικοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.

Τό Θεόπνευστον τοῦτο χωρίον, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Παγχρύσου Στόματος τοῦ Γλυκυτάτου Ναζωραίου Ἰησοῦ, Ὅστις καί γνωρίζει δι᾽ αὐτοῦ εἰς ἅπαντας ἡμᾶς, ὅτι ὁ σκοπός διά τόν ὁποῖον ἦλθεν εἰς τόν κόσμον τοῦτον, τόν μάταιον καί ψευδῆ, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἶναι ἡ διακονία.

Διηκόνησε τόν λαόν τοῦ Θεοῦ πρωτίστως διά τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ ζωῆς κατά τό θέλημα τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ καί Πατρός. Ἀπεκάλυψε τήν ἀλήθειαν, ὡς αὐτοαλήθεια, εἰς ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τούς ἀνθρώπους. Εὐηργέτησε ποικιλοτρόπως καί παντοιοτρόπως τήν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα διά τῶν ποικίλων αὐτοῦ θαυμάτων, καί τέλος, «ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δε Σταυροῦ· διό καί ὁ Θεός Πατήρ αὐτόν ὑπερύψωσε καί ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα,

τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καί ἐπιγείων καί καταχθονίων δυνάμεων», ὡς διακηρύσσει καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρός Φιλιππησίους αὐτοῦ Ἐπιστολῇ (*Φιλιπ.* 2, 8-10).

Ὁποία μεγίστη τιμή τυγχάνει δι᾽ ἅπαντας ἡμᾶς, ὅπως, μιμούμενοι καί ἡμεῖς τό παράδειγμα τοῦ ἀρχηγοῦ καί τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν Κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ, γίνωμεν διάκονοι Θεοῦ· καί θά ἀποβῶμεν διάκονοι Θεοῦ, ἐάν καί ἡμεῖς διακονῶμεν ἐνσυνειδήτως τούς ἀδελφούς ἡμῶν Χριστιανούς.

Διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ θά ἰσχύῃ δι᾽ ἡμᾶς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου· «ὁ ποιήσας καί διδάξας, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν» (*Ματθ.* 5,19). Μελετῶντες τήν ἱστορίαν διαπιστώνομεν ὅτι ἐλάχιστοι ἔλαβον τό ἐπίθετον «μέγας». Πλήν ὅμως ἑκάστη ψυχή ποθεῖ διακαῶς νά ἀποκτήσῃ καί ἐκείνη τό ἄκρως τοῦτο συγκινητικόν ἐπίθετον «μέγας». Τόν τρόπον ἀποκτήσεως τοῦ ἐπιθέτου τούτου τόν ἐδίδαξεν ὁ Κύριος διά τῆς ἐπιγείου ζωῆς Του. Ἡ πιστή ἐφαρμογή τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ θά ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα δι᾽ ἕνα ἐξ ἡμῶν νά ἀποκτήσῃ τό ἐπίθετον «μέγας».

Ἐμπρός λοιπόν ἀγαπητοί μου, ἄς ἐργασθῶμεν καί ἡμεῖς τά ἔργα τοῦ πέμψαντος ἡμᾶς, ἵνα πλήρως ἱκανοποιήσωμεν τήν ἔφεσιν ταύτην τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὑπέρ ἧς Χριστός ἀπέθανεν· καί τήν ὁποίαν ψυχήν δέν δυνάμεθα νά ἀνταλλάξωμεν δι᾽ οὐδενός πράγματος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, κατά τό Λόγιον τοῦ Κυρίου· «τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (*Ματθ.* 16, 26).

Καί ἡ κατά τήν σήμερον ἡμέραν τιμωμένη, ὅλως ἰδιαιτέρως, ὁσία Μαρία ἡ Αἰγυπτία πρίν ἤ γνωρίσῃ τόν Χριστόν ἔζη ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ὅμως ἐγνώρισε τήν Ἀλήθειαν ἐν τῷ Προσώπῳ τοῦ Κυρίου, ἔζησε «σωφρόνως καί δικαίως καί εὐσεβῶς» (*Τίτ.* 2,12), ἵνα ἀποβῇ καί αὕτη γνησία διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ καί νά κατέχῃ ἐν οὐρανοῖς θέσιν ἀνάλογον, ὡς ἀποβᾶσα διά τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας της γνησία δούλη Χριστοῦ.

Εἴθε ὁ Κύριος ἡμῶν νά βοηθῇ καί ἅπαντας ἡμᾶς, ὅπως ἐφαρμόσωμεν, κατά τό δυνατόν, ἐκεῖνο τό χωρίον, διά τοῦ ὁποίου καί ὁ Θεόπνευστος Εὐαγγελιστής Μᾶρκος κατέκλεισε τήν πρό ὀλίγου ἀναγνωσθεῖσαν Εὐαγγελικήν Περικοπήν· «καί

γάρ ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλά διακονῆσαι, καί δοῦναι τήν ψυχήν Αὐτοῦ λύτρον ἀντί πολλῶν» (*Μάρκ.* 10,45).

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ὁ Μητροπολίτης

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β´

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 113

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20ῇ Ἀπριλίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ. Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ τοῦ Β′ ΕΠΙ Τῌ ΚΥΡΙΑΚῌ ΤΩΝ ΒΑΙΩΝ

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

«Ὡσαννά τῷ Υἱῷ Δαβίδ Εὐλογημένος ὁ Ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ Βασιλεύς τοῦ Ἰσραήλ» (Ἰω. 12,13 καί Ματθ. 21,9).

Ἡ Κυριακή τῶν Βαΐων, τέκνα ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητά, τυγχάνει ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατά τήν ὁποίαν ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία διακηρύττει τό βασιλικόν τοῦ Κυρίου ἀξίωμα.

Τί συνέβη κατά τήν ἡμέραν ταύτην εἰς τά Ἱεροσόλυμα; Συναγερμός ἀληθής, αὐθόρμητος, πρωτοφανής εἰς τήν ἱστορίαν. Εἶναι μυριάδες τά πλήθη τῶν Ἑβραίων ἅτινα ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησιν τοῦ Ἐρχομένου Βασιλέως.

Αἱ ἐπευφημίαι «Ὡσαννά, Εὐλογημένος ὁ Ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ Βασιλεύς τοῦ Ἰσραήλ», ἀποτελοῦσι τάς οὐρανομήκεις ζητωκραυγάς, διά τῶν ὁποίων οὗτοι ὑποδέχονται τόν Ἐρχόμενον Βασιλέα. Ἀλλ᾽ ὁ Ἰησοῦς εἰσέρχεται εἰς τήν Ἁγίαν Πόλιν, ψυχρός καί ἀδιάφορος πρός τήν θριαμβευτικήν ταύτην ὑποδοχήν.

Τί λοιπόν; Δέν εἶναι Βασιλεύς ὁ Ἰησοῦς; Ναί, εἶναι ὁ καθ᾽ αὑτό Βασιλεύς, Βασιλεύς Αἰώνιος καί Ἀθάνατος. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ «Μακάριος καί μόνο Δυνάστης», ὡς Τόν ἀποκαλεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Πρώτῃ πρός Τιμόθεον Αὐτοῦ ἐπιστολῇ, «ὁ βασιλεύς τῶν βασιλευόντων καί Κύριος τῶν κυριευόντων» (*Α′ Τιμόθ.* 6,15).

Δέν εἶναι ὅμως κοσμικός καί ἐπίγειος, ὡς Τόν ἀνέμενον οἱ Ἰουδαῖοι. Οὗτοι, παραγνωρίσαντες τόν χαρακτῆρα τῆς ἰδικῆς του βασιλείας, τόν ὑποδέχονται ὡς ἐπίγειον Βασιλέα. Ἀλλ᾽ ὁ Ἰησοῦς εἶναι πνευματικός, εἶναι τῶν καρδιῶν Βασιλεύς, διά τοῦτο καί τά χαρακτηριστικά Του εἶναι ἐντελῶς διάφορα ἀπό τά ἐμβλήματα τῶν ἐπιγείων βασιλέων. Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς διακρίνονται ἀπό τήν ἐξωτερικήν μεγαλοπρέπειαν καί τήν δύναμιν ἡ ὁποία τούς περιβάλλει. Ἀλλ᾽ ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ ταπεινός καί ἡσύχιος Βασιλεύς.

Καί ἰδού· γεννᾶται, ἀνατρέφεται καί ζεῖ μέ τήν ἐσχάτην ταπείνωσιν καί πτωχείαν. Ἡ μόνη ἡμέρα, καθ᾽ ἥν ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὑπό τοῦ λαοῦ ἡ βασιλική του ἰδιότης, εἶναι ἡ παροῦσα, ἀλλά καί πάλιν οὐδεμίαν βασιλικήν ἐπίδειξιν κάμνει. Εἰσέρχεται οὐχί ἐπί ἅρματος μεγαλοπρεποῦς, ἀλλά καθήμενος ἐπί πώλου ὄνου, καί ὅταν ζητεῖ ὀπαδούς νά κάμῃ, πάλιν ἡ ταπείνωσις τόν χαρακτηρίζει.

Δέν εἶναι ἀπειλητικός καί βίαιος. Δέν ζητεῖ νά ὑποτάξῃ. Τό διάγγελμά Του ἄρχεται ἀπό τάς λέξεις· «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν...» (*Μᾶρκ.* 9, 34 καί *Λκ.* 9,23). Ἀλλά καί εἰς τόν Σταυρόν ὁδηγεῖται διά τήν ταπείνωσίν Του, ὡς διαβεβαιοῖ καί ὁ Μεγαλοφωνότατος τῶν Προφητῶν Ἡσαΐας· «ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις Αὐτοῦ ἤρθη· τήν δέ γενεάν Αὐτοῦ τίς διηγήσεται;» (*Ἠσ.* 53,8).

Ἦτο ὁ Δίκαιος, ὁ Λαοφίλητος, ὁ Μέγας Θαυματουργός, ὁ Προσδοκώμενος Υἱός τοῦ Δαβίδ. Πόσην λατρείαν καί ἀφοσίωσιν Τοῦ ἔδειξαν σήμερον τά πλήθη τῶν Ἑβραίων; Καί ὅμως κατεδικάσθη εἰς τόν φρικαλέον τοῦ Σταυροῦ θάνατον. Διότι δέν διήγειρε τά πλήθη εἰς ἐπανάστασιν καί ἀντίδρασιν, διότι ἐταπεινώθη. Διά τοῦτο καί ὅταν ὁ Πιλάτος ἤκουσε τήν κατηγορίαν ταύτην ἀπό τό στόμα τῶν Γραμματέων ὅτι ὑποδύεται τόν βασιλέα, εἰρωνικῶς τόν ἠρώτα· «Οὐκοῦν βασιλεύς εἶ Σύ;» (*Ἰω.* 18,37). Διά τοῦτο καί οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος ῥαπίζοντες τόν Ἰησοῦν καί ἐμπτύοντες εἰς τό Πρόσωπον Αὐτοῦ χλευαστικῶς ἀνεφώνουν· «χαῖρε ὁ Βασιλεύς τῶν Ἰουδαίων» (*Ματθ.* 27,29).

Παρά ταῦτα ὅμως τυγχάνει ὁ Κραταιός καί Πανίσχυρος Βασιλεύς. Διδάσκει καί θαυματουργεῖ ἐπί μίαν ὁλόκληρον τριετίαν καί ὅμως σταθερούς ὀπαδούς δέν εὑρίσκει. Αὐτοί, οἵτινες Τόν ὑποδέχονται σήμερον μέ τά οὐρανομήκη «ὡσαννά»,

εἶναι ἐπιπόλαιοι ἐνθουσιασταί, οἵτινες αὔριον θά μεταβληθῶσιν εἰς ἐχθρούς Του, κραυγάζοντες τό «ἆρον, ἆρον, σταύρωσον Αὐτόν» (*Ἰω.* 19,15).

Οἱ μαθηταί Του, εἰλικρινεῖς κατά βάθος οἱ πλεῖστοι, τώρα κλονίζονται καί πίπτουσιν. Ὁ εἷς αἰσχρῶς τόν προδίδει. Ὁ ἄλλος τόν ἀρνεῖται. Οἱ λοιποί διασκορπίζονται διά τόν φόβον τῶν Ἰουδαίων καί τόν ἐγκαταλείπουσι μόνον Του, ἵνα ὁδηγηθῇ εἰς τόν φρικαλέον θάνατον τοῦ Σταυροῦ. Ἀλλ᾽ ἀκριβῶς ὁ θάνατός του αὐτός ἀναδεικνύεται ὁ μέγας καί αἰώνιος θρίαμβός του.

Ἀποθνήσκει καί ὁ Ἰησοῦς ἐπί τοῦ Σταυροῦ, ἀλλ᾽ ἔκτοτε συγκινοῦνται καί συνεγείρονται τά πλήθη ὄχι διά νά τόν κηδεύσωσι, ἀλλά διά νά τόν πιστεύσωσι, νά τόν λατρεύσωσι ὡς τόν αἰώνιον τῶν ψυχῶν Βασιλέα.

Ποῖος θά τό ἀρνηθῇ; Οἱ αἰῶνες παρέρχονται καί ὁ Ἰησοῦς παραμένει ὁ μοναδικός μονάρχης τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν. Εἶναι μυριάδες τά πλήθη τοῦ λαοῦ, ἅτινα τόν ἐπίστευσαν καί τόν ἀκολουθοῦσι. Ἀπό ἑκάστην ἐποχήν, ἀπό ἑκάστην φυλήν καί γλῶσσαν καί γένος καί λαόν, ἑλκύει ὁ Ἰησοῦς πιστούς καί ἀφοσιωμένους μέχρι θανάτου ὀπαδούς καί ὑπηκόους.

Τό τοιοῦτον, δέν μαρτυρεῖ τό κράτος καί τήν δύναμιν τοῦ βασιλέως Χριστοῦ; Καί δέν ἀποδεικνύει ὅτι οὗτος εἶναι ὁ αἰώνιος τοῦ κόσμου βασιλεύς καί κραταιός μονάρχης τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν; Εἶναι λοιπόν βασιλεύς ὁ Χριστός, Ὅστις τώρα μέν βασιλεύει ἀοράτως εἰς τάς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, θά ἔλθῃ δέ ἡμέρα ὁπότε φανερῶς πλέον καί μέ ἅπασαν τήν θείαν μεγαλοπρέπειάν Του θά ἐμφανισθῇ ἵνα κρίνῃ τόν κόσμον.

Ἀλλ᾽ ἐάν ὁ Χριστός εἶναι ὁ βασιλεύς ἡμῶν, ἡμεῖς πρέπει νά εἴμεθα οἱ ὀπαδοί Του· ὀπαδοί Του ὄχι εἰς μίαν στιγμήν, ἀλλ᾽ εἰς ἅπασαν τήν ἐπίγειον ἡμῶν ζωήν· ὀπαδοί Του ὄχι ὅπως θέλομεν ἡμεῖς, ἀλλ᾽ ὅπως θέλῃ ἡμᾶς Ἐκεῖνος.

Πῶς λοιπόν θέλει ἡμᾶς ὁ Οὐράνιος Βασιλεύς ἡμῶν; Ταπεινούς· ὅπως Ταπεινός ἦτο Ἐκεῖνος. Τά πλήθη τῶν Ἑβραίων, παρ᾽ ὅλον τόν ἐνθουσιασμόν μέ τόν ὁποῖον τόν ὑπεδέχθησαν σήμερον, δέν ἠθέλησαν νά ἐννοήσωσι τόν ὑπερκόσμιον καί πνευματικόν χαρακτῆρα τῆς βασιλείας Του. Τί τούς ἠμπόδισεν; Ὁ ἐγωϊσμός καί ἡ ἀλαζονεία τῆς

ψυχῆς των. Θαμβωμένοι ἀπό τήν δόξαν τῶν προγόνων των ἀνεζήτουν καί εἰς τόν Μεσσίαν ἐξωτερικόν μεγαλεῖον καί κοσμικήν ἐξουσίαν. Καί ἐπειδή δέν τά εὗρον, τόν ἠρνήθησαν ἀμέσως. Ἄς μή ἀφήνωμεν τούς λογισμούς τῆς ὑπερηφανείας νά κυριεύσωσι τόν νοῦν ἡμῶν. Θεός ἦτο ὁ Κύριος ἡμῶν, μέ ἄπειρον σοφίαν καί δύναμιν καί δόξαν, καί ὅμως ἀμέτρητον ταπείνωσιν ἐδέχθη χάριν ἡμῶν.

Εἰσέτι ὁ ἐπουράνιος ἡμῶν Βασιλεύς θέλει ἡμᾶς σταθερούς μέχρι θανάτου, κατά τήν προτροπήν Του· «γίνου πιστός ἄχρι θανάτου καί δώσω σοι τόν στέφανον τῆς ζωῆς» (*Ἀποκάλ.* 2,10).

Ὁ Χριστιανός, καί ὅταν ἐμπαίζεται καί ὑβρίζεται καί ἀδικῆται δέον νά μένῃ ἄφοβος πρό τῶν ἀπειλῶν καί ἀκλόνητος εἰς τό καθῆκον. Σοῦ ὑπόσχονται κέρδη καί προαγωγάς ἄν παραβῇς τήν συνείδησίν σου καί ἐξυπηρετήσῃς τά ἄνομα συμφέροντα των; Μή δέχεσαι κατ᾽ οὐδένα λόγον. Σέ ἀπειλοῦσι τέλος μέ διωγμούς καί στερήσεις καί θάνατον; Δέξου τα εὐχαρίστως διά τήν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ἄχρι θανάτου ἔμεινεν Ἐκεῖνος πιστός εἰς τό Θέλημα τοῦ Πατρός Του, ἄχρι θανάτου καί ἡμεῖς πιστοί εἰς τόν βασιλέα τῶν καρδιῶν ἡμῶν Χριστόν.

Καί ἄς εἴπωμεν ἐν εὐλαβείᾳ πολλῇ πρός τόν Αἰώνιον τοῦ κόσμου βασιλέα· Κύριε, βοήθησον ἡμᾶς, ἵνα παραμένωμεν πιστοί εἰς Σέ καί εἰς τό Ἅγιον θέλημά Σου. Εὐδόκησον καί κατά τήν Ἁγίαν ταύτην τῶν Παθῶν Σου Ἑβδομάδα νά ἐμπνεύσῃς εἰς ἡμᾶς μεγαλυτέραν πίστιν καί θερμοτέραν τήν ἀγάπην πρός Σέ, ἵνα ἀποβῶμεν ἄξιοι κληρονόμοι τῆς Θείας καί Ἀθανάτου βασιλείας Σου.

Διάπυρος πρός Θεόν Εὐχέτης,
Ὁ Μητροπολίτης

† Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθμ. Πρωτ.: 67

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 25η Ἀπριλίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙ Τῌ ΑΓΙᾼ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛῌ ΠΑΡΑΣΚΕΥῌ

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ.Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΟΥ Β′

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα!

Τέκνα ἡμῶν ἐν Χριστῷ Σταυρωθέντι, Ἀγαπητά!

«Λύτρωσιν ἀπέστειλε, Κύριος, τῷ λαῷ Αὐτοῦ» (*Ψαλμ.* 110,9).

«Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις Αὐτοῦ ἤρθη· τήν δέ γενεάν Αὐτοῦ τίς διηγήσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπό τῆς γῆς ἡ ζωή Αὐτοῦ, ἀπό τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον» (*Ἡσ.* 53,8).

Μελετῶν τις, ἐπισταμένως, καί κατόπιν ἐνθέρμου προσευχῆς τό 53ον κεφάλαιον τοῦ Μεγαλοφωνοτάτου Προφήτου, καί δικαίως ἀποκληθέντος Εὐαγγελιστοῦ, Θεοπνεύστου Ἡσαΐου, αἰσθάνεται μεγίστην συγκίνησιν διά τήν ὑπερτάτην Θυσίαν τῆς ζωῆς, ἤτοι τήν Σταυρικήν τοιαύτην, τήν ὁποίαν ἐπρόκειτο νά ὑποστῇ ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας, «Ὅς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ» (*Ἡσαΐου* 53,9 καί *Α΄ Πέτρου* 2,22).

Ἐδέχθη ὁ Ἀναμάρτητος Κύριος νά ὑποστῇ τόν Σταυρικόν θάνατον, τόν ἐπονείδιστον καί ἐπώδυνον, εἰς τόν ὁποῖον κατεδικάζοντο οἱ προδόται καί οἱ κακοῦργοι, καί

τοῦτο χάριν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν.

Δέν ὑπάρχῃ μέτρον ἵνα βυθομετρήσωμεν τόν ὠκεανόν τῆς ἀπείρου ἀγάπης τοῦ Παναγάθου Θεοῦ περί τῆς ὁποίας ὡμίλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κατά τόν διάλογον τόν ὁποῖον συνῆψε μετά τοῦ Εὐσχήμονος Βουλευτοῦ Νικοδήμου, καί ὅστις περιέχεται εἰς τό 4ον κατά σειράν Εὐαγγέλιον τοῦ Ἠγαπημένου τοῦ Κυρίου Μαθητοῦ καί Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· «Οὕτω γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τόν κόσμον, ὥστε τόν Υἱόν Αὑτοῦ τόν Μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωήν αἰώνιον» (*Ἰω.* 3,16).

Ἰδού καί ὁ σκοπός ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἦλθεν εἰς τόν κόσμον τοῦτον τόν μάταιον καί ψευδῆ, ὁ Κύριος ἡμῶν· δέν ἦλθεν εἰς τόν κόσμον τοῦτον διά τούς Ὁσίους καί Δικαίους καί Ἁγίους, ἀλλά διά τούς ἁμαρτωλούς, δι᾽ ἐκείνους οἵτινες τόν ὕβριζον ἡμέρα καί νύκτα, καί καθ᾽ ἅπαντα τόν ἐπί γῆς βίον αὐτῶν. Ὅταν ἡ Ἁγία Γραφή ἀναφέρει τήν λέξιν «κόσμον», ἐννοεῖ τούς ἀνθρώπους τῆς πλάνης καί τῆς ἁμαρτίας. Δι᾽ αὐτούς λοιπόν ἦλθεν ὁ Κύριος, ὅπως τονίζομεν καί εἰς τό Θεόπνευστον Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως· «Τόν δι᾽ ἡμᾶς τούς ἀνθρώπους καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καί σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντα τε ὑπέρ ἡμῶν ἐπί Ποντίου Πιλάτου, καί Παθόντα καί Ταφέντα. Καί Ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατά τάς Γραφάς ...».

Ῥίγη ἱερᾶς συγκινήσεως διαπερῶσι τήν καρδίαν ἡμῶν ὅταν ἀτενίζομεν ἐπί τοῦ Σταυροῦ τόν Υἱόν τῆς Παρθένου, Νεκρόν, Γυμνόν, Ἄταφον. Καί λιθίνη εἰσέτι ἐάν εἶναι ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου συνθλίβεται ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου.

Οὐδέποτε θά πρέπῃ νά λησμονήσωμεν τήν ὑπερτάτην ταύτην Θυσίαν, χάριν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, τοῦ τελείως Ἀναμαρτήτου Κυρίου, κατά τρόπον δέ προφητικόν πρό 800 ἐτῶν εἶδε ταύτην τήν Θυσίαν καί ἔγραψεν περί αὐτῆς ὁ Μεγαλοφωνότατος τῶν Προφητῶν Ἠσαΐας.

Ἡμεῖς, οἵτινες ἐγεύθημεν καί γευόμεθα τούς γλυκεῖς τούτους καί εὐχύμους πνευματικούς καρπούς, οἵτινες προῆλθον ἐκ τῆς Θυσίας ταύτης, ἔχομεν ὕψιστον καί ἱερόν καθῆκον νά ἐκδηλώσωμεν τήν εἰλικρινῆ ἀγάπην ἡμῶν πρός

τήν Ἐσταυρωμένην Ἀγάπην, ὡς ἀπεκάλεσε τόν Κύριον, ὁ Χρυσοῦς τήν γλῶτταν, Χρυσοῦς καί τήν καρδίαν Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, δι᾿ ἔργων ἀγαθῶν, ἵνα δυνηθῶμεν ἡμέραν τινά, ἀπερχόμενοι διά τοῦ θανάτου ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, νά εἰσέλθωμεν εἰς τήν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, «ἔνθα ἦχος καθαρός ἑορταζόντων καί βοώντων ἀπαύστως· Κύριε δόξα Σοι».

Διάπυρος
πρός τόν δι᾿ ἡμᾶς Σταυρωθέντα,
Παθόντα καί Ταφέντα Κύριον,
Εὐχέτης,

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

+ Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β´

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Ἀριθμ. Πρωτ.: 68

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 27ῃ Ἀπριλίου 2003

ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΕΠΙ Τῌ ΑΝΑΣΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Κ.Κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΟΥ Β΄

Πρός
τά ἐν Κυρίῳ πνευματικά Αὐτοῦ Τέκνα,

Τέκνα ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι Ἀγαπητά!

«Φωτίζου, φωτίζου Ἱερουσαλήμ, ἥκει γάρ σου τό φῶς, καί ἡ δόξα Κυρίου ἐπί σέ ἀνατέταλκεν». (*Ἡσ.* 60,1).

Ὁ Μεγαλοφωνότατος τῶν Προφητῶν Ἡσαΐας, ὁ καί δικαίως ἀποκληθείς καί Εὐαγγελιστής, πρό 800 ἐτῶν πρίν ἤ ἔλθῃ ὁ Κύριος ἐπί γῆς, ὡς τέλειος Θεός καί τέλειος Ἄνθρωπος, προεφήτευσεν ὑπό Πνεύματος Ἁγίου φερόμενος, τήν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τό Θαῦμα τοῦτο τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου διερμηνεύει κατά τόν καλύτερον δυνατόν τρόπον, ἐμπνεόμενος ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, ὁ Πατήρ τῆς Ὀρθοδόξου Δογματικῆς, Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐν τῷ κανόνι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου· «Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καί γῆ, καί τά καταχθόνια· ἑορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις, τήν Ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾟ

ἐστερέωται». *(Τροπάριον γ΄ ᾠδῆς, Κανόνος τοῦ Ὄρθρου τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα).*

Δικαίως, καί ὁ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος γράφει περί τοῦ γεγονότος τούτου εἰς τήν Α΄ πρός Κορινθίους Ἐπιστολήν· «Εἰ Χριστός οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ἡμῶν ... κενόν τό κήρυγμα ἡμῶν». (*Α΄Κορινθ.* 15, 14 καί 17).

Ἐξ ἁπάντων τούτων διαπιστώνομεν ὅτι τό Θαῦμα τοῦτο τῶν Θαυμάτων, τουτέστιν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ τό θεμέλιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καί θά πρέπῃ καί ἡμεῖς ἐσαεί, ἔχοντες τοῦτο κατά νοῦν, νά μελετῶμεν μετά προσευχῆς καί προσοχῆς, τό μέγα τοῦτο γεγονός, τό ὁποῖον ἤλλαξε τήν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος.

«Τό Φῶς τό Ἀληθινόν, Ὅ φωτίζει καί ἁγιάζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τόν κόσμον» (*Ἰω.* 1,9), κατά τόν Ὑψιπέτην Ἀετόν, Ἅγιον Ἰωάννην, τόν Θεολόγον, Ἀπόστολον καί Εὐαγγελιστήν, καταυγάζει τήν διάνοιαν ἐκείνων οἵτινες διακαῶς ποθοῦσι Τοῦτο καί θερμαίνει καί τήν καρδίαν αὐτῶν, διαλῦον τόν παγετόν ἐκεῖνον, τόν ὁποῖον προκαλεῖ ἐν αὐτοῖς, τό μῖσος, ὁ φθόνος καί ἐν γένει ἡ ἀνθρωπίνη κακία.

Τέκνα ἡμῶν, ἐν Κυρίῳ, Ἀγαπητά!

Ὁ νικητήριος παιάν τῆς Ἀναστάσεως, τόν ὁποῖον ἀποτελεῖ ὁ θεσπέσιος ἐκεῖνος ὕμνος «*Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος*», θά πρέπῃ νά ἀποτελῇ τό σύνθημα ἑκάστης ἡμέρας διά νά βοηθῇ ἡμᾶς εἰς τό νά ἀποβαίνωμεν ἐνσυνείδητα τέκνα τοῦ Ἀναστάντος Θείου Λυτρωτοῦ.

Δυστυχῶς ἡ παροῦσα ἐποχή ἐλησμόνησε τό μέγα τοῦτο Θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί δέν ἐγεύθη τούς γλυκεῖς καί εὐχύμους πνευματικούς καρπούς, οἵτινες πηγάζουσιν ἐξ Αὐτῆς.

Ἐπέστη ὁ καιρός τῆς πρός τόν Ἀναστάντα Κύριον ἐπιστροφῆς ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐάν αὕτη ἐπιθυμῇ εἰλικρινῶς νά ἴδῃ ἡμέρας καλυτέρας τῶν σημερινῶν, ἡμέρας κατά τάς ὁποίας θά βασιλεύῃ ἡ Πηγή τῆς χαρᾶς, τῆς εἰρήνης καί τῆς εὐτυχίας, διά τά ὁποῖα παρά Θεοῦ

ἐπλάσθημεν. Τά ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδού γέγονε καινά τά πάντα». (*Β΄ Κορινθ.* 5, 17).

Εἴθε καί ἡμεῖς, ὡς καινοί ἄνθρωποι νά ζήσωμεν τήν καινήν κατά Χριστόν ζωήν, ἵνα μίαν ἡμέραν, ἀπερχόμενοι τοῦ ματαίου τούτου καί φθαρτοῦ κόσμου, νά εἰσέλθωμεν νικηταί καί τροπαιοῦχοι εἰς τήν Βασιλείαν τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου, ἵνα ἴδωμεν «ἅ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε καί οὖς οὐκ ἤκουσε καί ἐπί καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἅ ἡτοίμασεν ὁ Θεός τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν». (*Α΄ Κορινθ.* 2,9).

Διάπυρος
πρός τόν δι᾽ ἡμᾶς Ἀναστάντα
Κύριον Εὐχέτης,

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

+ Ο ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ὁ Β΄

Miguel Arranz, S.J.

Τά μεγάλα στάδια τοῦ Βυζαντινοῦ Τυπικοῦ Παλαιστίνη - Βυζάντιο - Ρωσία

(μετάφραση-σχόλια: *Μ. Πρωτ/ρου Δημητρίου Βακάρου, Δρ. Θ., Διευθυντοῦ ΑΕΣΘ*)

Προσπάθεια ἱστορικῆς προσέγγισης

Ἡ λειτουργική πρακτική τῶν βυζαντινῶν Ἐκκλησιῶν ρυθμίζεται ἀπό τό Τυπικόν. Τό Τυπικόν, τό ὁποῖο ὀνομάζεται ἀπό τούς Ρώσους συγγραφεῖς τό μάτι τῆς Ἐκκλησίας, θεωρεῖται ἀπό τούς Βυζαντινούς, θεωρητικά τουλάχιστο, ὡς ὁ κύριος ρυθμιστής ὅλων τῶν ζητημάτων πού ἔχουν σχέση μέ τήν τέλεση τῆς λατρείας καί τήν τήρηση τῶν νηστειῶν. Πολλοί δέ πιστοί δέν προβαίνουν σέ κανενός εἴδους κριτική στό ἀντικείμενό του: τή χρονολογία προέλευσης, τήν πιθανή ἱστορική ἐξέλιξη, τήν ἐξήγηση ἀντιθέσεων καί συσχετισμῶν κλπ. Δέν προτιθέμεθα ἐδῶ νά ἀσκήσουμε κριτική γιά ἕνα βιβλίο ἱερό καί ἄξιο σεβασμοῦ, ἀλλά ἁπλῶς προτείνουμε μία σύνθετη ἄποψη τῆς ἱστορικῆς του ἐξέλιξης, στηριζόμενοι στήν ἄμεση μαρτυρία ἀξιόπιστων πηγῶν, ὅπως εἶναι τά λειτουργικά χειρόγραφα, παρά τίς ἔμμεσες πληροφορίες τῶν ἱστορικῶν.

Μία διάκριση ὅμως κρίνεται ἀπαραίτητη πρίν προχωρήσουμε περαιτέρω. Ἡ λέξη Τυπικόν δέν ἔχει πάντα τήν ἴδια σημασία. Μέ τόν ὅρο αὐτόν μποροῦμε νά ἐννοήσουμε δύο πράγματα. Κατ᾽ ἀρχήν τό βιβλίο μέ αὐτό τό ὄνομα. Μ᾽ αὐτή τή λογική δέν ὑπάρχει ἕνα μόνο Τυπικόν ἀλλά πολλά: Τό Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (Ἁγίας Σοφίας

Κωνσταντινουπόλεως), τό Τυπικόν τοῦ Ἁγίου Σάββα, τό Τυπικόν τῶν Στουδιτῶν, γιά νά ἀναφέρουμε μόνον τά σπουδαιότερα. Ὑπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, ὅπως ἐπίσης καί ἀνάμεσα στά τοπικά Τυπικά πού προέρχονται ἀπό τά παραπάνω Τυπικά. Μία δεύτερη ἔννοια τοῦ Τυπικοῦ εἶναι αὐτή τῆς συνολικῆς λειτουργικῆς παράδοσης πού κάθε ἕνα ἀπό αὐτά τά βιβλία, μέ τρόπο ἐλλιπή, παρουσιάζει. Κατά βάθος, ἕνα Τυπικό-βιβλίο προϋποθέτει τήν ὕπαρξη μιᾶς λειτουργικῆς παράδοσης ἡ ὁποία ἐνυπάρχει σέ ἄλλα βιβλία (ὅπως εὐχολόγια, ὡρολόγια, ψαλτήρια, ἐκλογάρια, ὑμνογραφικά βιβλία κ.λ.π.) καί προϋποθέτει ἐπίσης μία λειτουργία, ζωντανή, ἐφαρμόσιμη καί κοινή σέ ὅλους. Τό βιβλίον *«Τυπικόν»* ἀποσκοπεῖ στήν ἐπίλυση δύσκολων προβλημάτων ἤ ἐπικυρώνει τήν εἴσοδο νέων πρακτικῶν προερχομένων ἀπό ἄλλες πρακτικές τίς ὁποῖες ἀξιώνει νά ἀναπληρώσει.

Θά χρησιμοποιήσουμε σ᾽ αὐτό τό ἔργο τή λέξη Τυπικόν μέ τή στενή της ἔννοια τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου ἤ καλύτερα τοῦ βιβλίου τῶν τελετουργικῶν κανόνων καί τῆς λειτουργικῆς πρακτικῆς. Τίς παραδόσεις πού ἀντιστοιχοῦν στίς διάφορες συντάξεις τοῦ Τυπικοῦ-βιβλίου θά τίς ὀνομάζουμε ἁπλά παράδοση, χρήση (ἔθιμο), πράξη κ.λπ. Ἄν ἡ λέξη ἱεροτελεστία δέν ἦταν τόσο κακόφημη, εἶναι αὐτή πού θά ταίριαζε καλύτερα. Ἀναφέροντας τή γνώμη ἄλλων, κυρίως ὀρθοδόξων συγγραφέων, θά δώσουμε στή λέξη Τυπικό τό νόημα πού αὐτοί οἱ συγγραφεῖς τῆς δίνουν: βιβλίο καί παράδοση μαζί.

Οἱ κριτικές μελέτες τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ ἄρχισαν στή Ρωσία στό τέλος τοῦ περασμένου αἰώνα.

Τό 1885 παρουσιάσηκε στή Μόσχα τό βασικό ἔργο τοῦ I. Mansvetov: *Ἐκκλησιαστικό Τυπικό: ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ ἱστορία του στήν Ἑλληνική καί στή Ρωσική Ἐκκλησία.*[1] Μία ἐργασία 96 σελίδων ἀπό τή γραφίδα τοῦ A. Dmitrievsky δημοσιεύτηκε τρεῖς μῆνες ἀργότερα στό περιοδικό *«Χριστιανικό Ἀνάγνωσμα»* τῆς Ἁγίας Πετρούπολης.[2] Ὁ νέος κα-

---

1. I. Mansvetov, *Tserkóvny Ustaáv (tipik). Egó obrazovánie i sud'ba v Grécheskoi i Rússkoi Tsérkvi,* Moscou 1885.

2. Khristiánskoe Chténie, 1888, 2, 480-576.

θηγητής τοῦ Κιέβου ἔκρινε αὐστηρά τό ἔργο τοῦ Mansvetov, ὄχι γιατί διαπραγματευόταν τό ζήτημα μέ κριτικό τρόπο, ἀλλά γιά τίς ἐλλείψεις του. Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ φαινόταν στό Dmitrievsky ἀδύνατη, ἐφόσον δέν εἶχε ἐρευνηθεῖ καί δημοσιευθεῖ ἕνας μεγάλος ἀριθμός λειτουργικῶν χειρογράφων τοῦ παρελθόντος. Ἦταν ἀρκετά γνωστά στή Ρωσία τά Σλαβικά χειρόγραφα ὄχι ὅμως καί τά Ἑλληνικά. Ὁ Dmitrievsky ἦταν γνώστης τοῦ θέματος, ἀφοῦ ἀπό τό 1886 καί γιά δύο συνεχῆ ἔτη εἶχε ἐρευνήσει τίς βιβλιοθῆκες τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Ἰταλίας ἐξετάζοντας χειρόγραφα ἀπαραίτητα γιά τό μεγάλο του σχέδιο (πού πραγματοποιήθηκε δυστυχῶς ἐν μέρει μέ τούς τρεῖς τόμους τῆς *Περιγραφῆς λειτουργικῶν χειρογράφων ἀποκειμένων στίς βιβλιοθῆκες τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς*) πού ἀφοροῦσε μία συλλογή βυζαντινῶν λειτουργικῶν χειρογράφων.[3] Κάναμε μία μικρή ἱστορική ἀναδρομή τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητας αὐτοῦ τοῦ «Ρώσου Goar» μέ τό ἄρθρο μας: *Τά ἀρχεῖα τοῦ Dmitrievsky μέσα στήν κρατική βιβλιοθήκη τοῦ Λένιγκραντ*[4]

Ἕνα καινούργιο δοκίμιο τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ εἶδε τό φῶς τῆς δημοσιότητας τό 1910 στό ἔργο τοῦ καθηγητῆ τοῦ Κιέβου, M. Skaballanovich: *Τυπικό σχολιασμένο. Ἔκθεση τοῦ Τυπικοῦ μέ ἱστορική εἰσήγηση.*[5] Ὁ συγγραφέας ἔλαβε ὑπόψη ὄχι μόνο τίς ἐργασίες τοῦ Dmitrievsky, ἀλλά ἐπίσης καί ἄλλες λειτουργικές πηγές τῆς προβυζαντινῆς ἀρχαιότητας γνωστές στή Ρωσία. Πράγματι, κατεῖχε ὑλικό αἰώνων, μηδέ τοῦ πρώτου (αἰῶνος) ἐξαιρουμένου, καί ἀρχίζει ἀπό τή λειτουργία τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ἀπό τή Διδαχή κλπ. Τό τελευταῖο ἱστορικό κεφάλαιο: *ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 9ου αἰώνα*, εἶναι ἀσφαλῶς, κατά τήν προσωπική μας ἄποψη, τό καλύτερο.

Τελευταῖα ὁ πατήρ A. Schmemann στήν Εἰσαγωγή του

---

3. A. Dmitrievsky, *Opisánie liturgicheskih rúkopisei kharaniásh-chihsia v bibliotekah Pravoslávnogo Vostóka*, I, Kiev 1895; II, Kiev 1901; III, Petrograd 1917.

4. *Orientalia Christiana Periodica*, 40 (1974) 61-83.

5. M. Skaballanovich, *Tolkóvy tipikón. Ob`iasnitel`noe izlozhénie Tipikóna s istorícheskim vvedéniem*, I, Kiev 1910; II, Kiev 1913.

στή Λειτουργική Θεολογία[6] πρότεινε μία σύνθεση τῆς ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Λειτουργίας μεγάλης θεωρητικῆς ἀξίας. Λαμβάνει σοβαρά ὑπόψη τά ἔργα τῶν Ὀρθοδόξων λειτουργιολόγων τοῦ παρελθόντος, ἀλλά δέν ἀγνοεῖ καί τά μεγάλα ὀνόματα τῶν Δυτικῶν λειτουργιολόγων, οἱ ὁποῖοι ἑτοίμασαν τή ρωμαϊκή λειτουργική μεταρρύθμιση. Τό βιβλίο του πού γράφτηκε πρό τῆς Δευτέρας Βατικανῆς Συνόδου προέβλεψε αὐτό πού ἡ Σύνοδος ἀργότερα θά συζητοῦσε. Θά ἐπικρίνουμε ὅμως αὐτό τό ἔργο γιά τήν ὁλοκληρωτική σύνθεση πού τό διαπνέει: τό Τυπικόν γιά τόν π. Schmemann εἶναι ἡ συνισταμένη δύο λετουργικῶν δυνάμεων: τῆς παράδοσης τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν καί τῆς μοναστικῆς παράδοσης. Ὁ συγγραφέας δέν ἔλαβε σοβαρά ὑπόψη τό γεγονός ὅτι στή βυζαντινή ἐκκλησία δέν ἐπικρατοῦσε ἕνα μόνο Τυπικόν μέ δύο διαφορετικές παραδόσεις, ἀλλά δύο Τυπικά ἀναλλοίωτα τά ὁποῖα δέν ἐπιδέχονταν σύνθεση: τό Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (ἀπό τήν κοσμική παράδοση) καί τό διπλό μοναστικό Τυπικόν τοῦ Στουδίου καί τοῦ Ἁγίου Σάββα. Αὐτό τό τελευταῖο, ὄντας ὁ ἀπόλυτος νικητής ἀπό τόν ἀνταγωνισμό, εἶναι τό μόνο πού ἀξίζει νά ὀνομάζεται Τυπικόν. Δέν μπορεῖ, ὅμως, νά θεωρηθεῖ σάν μία σύνθεση ὅλης τῆς βυζαντινῆς παράδοσης.

Συμφωνώντας μέ τό μοναχό Mansvetov πιστεύουμε πώς ἡ ἱστορία τοῦ Τυπικοῦ (μέ τήν εὐρεία ἔννοια τοῦ ὅρου) μπορεῖ νά χωριστεῖ σέ τρία στάδια. Ἡ ἀλληλουχία αὐτῶν τῶν σταδίων μπορεῖ πρός στιγμήν νά εἶναι πιό λογική ἀπό τήν ἱστορική, ἀλλά ἐν συνόλῳ οἱ δύο ἀπόψεις συμπίπτουν.

Τό πρῶτο στάδιο ἀποτελεῖ ἡ δημιουργία τοῦ καθημερινοῦ κύκλου, τό δεύτερο τοῦ πασχάλιου κύκλου, τό τρίτο ἡ δημιουργία τοῦ κύκλου τῶν μηνῶν, τά Μηναῖα.

Στό πρῶτο στάδιο, τό καθημερινό, ἀντιστοιχεῖ ὁ καθορισμός τῶν βιβλίων πού ἀποτελοῦν τή βάση τῆς ἀκολουθίας καί τά ὁποῖα εἶναι τό Εὐχολόγιο καί τό Ὡρολόγιο. Τό

---

6. A. Schmemann, *Vvedenie v Liturgicheskoe Bogoslovie*, Paris 1961; A. Schmemann, *Introduction to Liturgical Theology*, London 1966. Τό βιβλίο κυκλοφορεῖ στά ἑλληνικά ἀπό τίς ἐκδόσεις «Ἀκρίτας» μέ τόν τίτλο *Ἡ ἐκκλησία προσευχόμενη - Εἰσαγωγή στή Λειτουργική Θεολογία*, σέ μετάφραση τοῦ π. Δημητρίου Β. Τζέρπου, Ἀθήνα 1991.

Εὐχολόγιο πού περιέχει οὐσιαστικά τήν ἀκολουθία τῆς θείας λειτουργίας καί τίς εὐχές πού ἐκφωνοῦνται ἀπό τόν Ἱερέα καί τό Διάκονο στήν ἀκολουθία, ἐμπεριέχει ἐπίσης τά Λεξιονάρια-ἐκλογάρια καί μαζί μ᾽ αὐτά τό ἡμερολόγιο. Τό Ὡρολογιο καθαυτό δέν περιέχει παρά λίγη ὑμνογραφία. Ἀποτελεῖται ἀπό ἕνα σύνολο καθορισμένων ψαλμῶν, μοναστικῶν προσευχῶν καί ἀπό κάποια τροπάρια πιό παλιά. Τό Ψαλτήριο μπορεῖ ἀπό τήν πλευρά του νά ὑποκαταστήσει τό Ὡρολόγιο ἤ νά χρησιμοποιηθεῖ παράλληλα πρός αὐτό.

Στό δεύτερο στάδιο ἀντιστοιχεῖ ἡ διαμόρφωση τοῦ πασχάλιου καί τοῦ κυριακάτικου κύκλου μέ τήν ἐμφάνιση τῆς Ὀκτωήχου, τοῦ Τριωδίου τῆς Τεσσαρακοστῆς καί τῆς πασχαλινῆς περιόδου (τοῦ Πεντηκοσταρίου).

Τό τρίτο εἶναι αὐτό τῆς δημιουργίας τοῦ πλήρους κύκλου τῶν δώδεκα μηνῶν μέ μία γιορτή ἤ μνήμη τήν ἡμέρα. Μιά πολύ πλούσια ποίηση ἔχει κατανεμηθεῖ στούς δώδεκα τόμους τῶν Μηναίων. Μόνον σ᾽ αὐτήν τήν περίοδο ἐμφανίζονται οἱ συντάξεις τέτοιου Τυπικοῦ πού ἰσχύει μέχρι σήμερα.

Ἀλλά πρέπει νά ἐξετάσουμε τό ζήτημα καί ἀπό μία ἄλλη ὀπτική γωνία: αὐτή της γεωγραφίας. Τό σύνολο τῆς βυζαντινης λειτουργίας ἔχει πράγματι διπλή ἀφετηρία: τήν Κωνσταντινούπολη καί τήν Ἱερουσαλήμ καί περισσότερο καί ἀπό τήν ἴδια τήν ἁγία Πόλη, τά μοναστήρια των περιχώρων τῆς Ἱερουσαλήμ καί πρῶτο τή μονή τοῦ Ἁγίου Σάββα. Λέμε βυζαντινή λειτουργία, δηλαδή λειτουργία ὅπως τή γνωρίζουμε καί σήμερα καί γιά τήν ὁποία ἔχουμε τήν πρόθεση νά κάνουμε μία ἱστορική μελέτη σύμφωνα μέ τά σωζόμενα χειρόγραφα. Δέ θέλουμε λοιπόν νά ἐμπλακοῦμε στήν «κινητή ἄμμο» τῶν προπατριαρχικῶν λειτουργικῶν πηγῶν οὔτε ἐπίσης καί τῶν πατριαρχικων, κάτι πού θά μποροῦσε νά ἀποτελέσει τήν βυζαντινή προϊστορία. Εἶναι σίγουρο ὅτι ἡ βυζαντινή λειτουργία δέ δημιουργήθηκε ἀπό τό τίποτα καί ὅτι ἔπρεπε νά ἔχει σεβάσμιους προγόνους καί κοινούς ἐξάλλου μέ τίς ἄλλες λειτουργικές παραδόσεις τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Δύσης.

Περιοριζόμενοι λοιπόν σ᾽ αὐτήν καθ᾽ ἑαυτήν τή βυζαντινή παράδοση, ἡ διπλή πατρίδα αὐτης τῆς λειτουργίας

ἤ τελετῆς μᾶς ὑποχρεώνει νά λάβουμε ὑπόψη μερικά σημαντικά ἱστορικά γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα στήν Παλαιστίνη καί τήν Κωνσταντινούπολη. Δύο ἡμερομηνίες φαίνονται ἀποφασιστικές γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς λειτουργίας στήν Παλαιστίνη: κατ᾽ ἀρχήν, ὁ σχεδόν ὁλοκληρωτικός ἀφανισμός τοποθεσιῶν καί χριστιανικῶν θεσμῶν ἀπό τούς Πέρσες τό 614 καί στή συνέχεια ὁ ἀφανισμός τοῦ 1009, ἔργο τοῦ χαλίφη Χακίμ. Στήν Κωνσταντινούπολη δύο ἡμερομηνίες ἐπίσης ἀφανισμοῦ καί καταστροφῆς σημαδεύουν τήν τοπική λειτουργία: κατ᾽ ἀρχήν τό πρῶτο εἰκονομαχικό κύμα στίς ἀρχές τοῦ 726 καί στή συνέχεια ἡ ἅλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπό τούς Λατίνους τό 1204. Σέ καθεμία ἀπό αὐτές τίς ἡμερομηνίες ἡ φυσιολογική λειτουργική ζωή διακοπτόταν. Κάθε φορά ἀκολουθοῦσε μία ἀποκατάσταση, ἡ ὁποία ἐνδυνάμωνε τίς γέφυρες μέ τό παρελθόν δημιουργώντας τά πάντα πάλι ἀπό τήν ἀρχή. Αὐτά τά κενά σέ κάθε περίπτωση παρατηροῦνται: μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά διαφορετικές ἐποχές καί νά προσπαθήσουμε ἔτσι νά τοποθετήσουμε τά γνωστά χειρόγραφα στά μεγάλα ράφια μιᾶς ἰδεατῆς βιβλιοθήκης μέ διπλό χώρισμα: Ἱερουσαλήμ καί Βυζάντιο, καθένα ἀπό αὐτά τά τμήματα χωρισμένο σέ τρεῖς περιόδους: πρίν τούς Πέρσες, μετά τούς Πέρσες καί μετά τόν Χακίμ γιά τήν Ἱερουσαλήμ. Πρίν τήν Εἰκονομαχία, μετά τήν Εἰκονομαχία καί μετά τούς Φράγκους γιά τήν Κωνσταντινούπολη. Θά προσθέσουμε ἕνα τρίτο τμῆμα σ᾽ αὐτή τήν ἰδεατή βιβλιοθήκη, πού θά προορίζεται γιά τή Ρωσία. Ἡ τύχη της, τό ἀναφέρουμε ἀπό τώρα, ἦταν σ᾽ αὐτό τό θέμα στενά δεμένη μέ αὐτή τῆς Κωνσταντινούπολης, τῆς ὁποίας ἡ Ρωσική Ἐκκλησία ἦταν κόρη καί κληρονόμος.

Πρώτη περίοδος
Δημιουργία τοῦ καθημερινοῦ κύκλου

Ἀπό αὐτή τήν περίοδο, γιά νά ποῦμε τήν ἀλήθεια, γνωρίζουμε λίγα πράγματα ἀκριβῆ καί τεκμηριωμένα, κυρίως γιά τήν Παλαιστίνη. Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ μία μοναστική παράδοση πού ἐφαρμόζεται πολύ ἐλεύθερα ἀπό μία ὁμάδα μικρῶν μοναστηρίων, τά ὁποῖα ἔχουν ἀφήσει μόλις καί μετά βίας κάποια ἴχνη ἀπό τά φτωχά τους κελιά

λεηλατημένα καί κατεστραμμένα ἀπό τούς Πέρσες, ἀλλά καμία ἀπό τίς βιβλιοθῆκες τους, ἄν βέβαια ὑπῆρχε κάποια βιβλιοθήκη.

Γνωρίζουμε ἀρκετά καλά τή ζωή τοῦ Ἁγίου Σάββα[7], Καππαδόκου μοναχοῦ πού ἐγκαταβίωσε στό περιβάλλον τῆς Παλαιστίνης καί θεωρεῖται ἀπό τήν παράδοση μαθητής τοῦ Χαρίτωνος τοῦ Εὐθυμίου, τοῦ Θεοκτίστου καί τοῦ Γερασίμου ἀπ᾽ τόν ὁποῖο εἶχε λάβει τή διατύπωση ἤ κανόνα. Πράγματι, ὁ Σάββας δέν ἔκανε τίποτε ἄλλο παρά νά ἐνταχθεῖ σέ μία μοναστική ζωή πού ἤδη ὑπῆρχε. Ἦταν ἕνας ἱκανός διοικητής τῶν μοναστηρίων πού εἶχαν ἱδρυθεῖ ἀκόμα κι ἄν ἔπρεπε νά ὑποστεῖ τήν ἀμφισβήτηση καί τήν ἀνυπακοή τῶν μοναχῶν. Μεθοδικός ἱερέας, ἦταν ὁ ἀρχιμανδρίτης ὅλων τῶν μοναστηριῶν τῆς Παλαιστίνης μέ ὑπόδειξη τοῦ Πατριάρχη, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶχε ἀναθέσει καί κάποιες ὑποθέσεις τῆς Κωνσταντινούπολης.

Γνωρίζουμε ὅτι ἀπαιτοῦσε ἀπό τούς μοναχούς νά γνωρίζουν ἀπό μνήμης τό Ψαλτήριο, ἐπί πλέον τοῦ κανόνα τῆς ψαλμωδίας. Κάτω ἀπό αὐτή τήν ὀνομασία οἱ Ρῶσοι λειτουργιολόγοι ἀνακαλύπτουν ἕνα προσχέδιο τοῦ Ὡρολογίου. Εἴμαστε ἕτοιμοι πολύ πρόθυμα νά τούς ἀκολουθήσουμε, ἀλλά δυστυχῶς δέν ἔχουμε καμία λεπτομέρεια ἑνός τέτοιου Κανόνα.

Ὑπάρχει ἕνα χειρόγραφο τοῦ 12ου-13ου αἰώνα δημοσιευμένο ἀπό τόν Dmitrievsky στό ἔργο του *Περιγραφή χειρογράφων* πού θεωρεῖται σάν διαθήκη τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἄν καί ὁ ἀκριβής του τίτλος εἶναι: *Τύπος καί παράδοσις καί νόμος τῆς σεβασμίας λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα.*[8] Δύο σελίδες συνολικά στήν ἔκδοση τοῦ Dmitrievsky: ἕνα κείμενο περισσότερο πειθαρχικό παρά λειτουργικό. Βρίσκουμε σ᾽ αὐτό κάποιο κανόνα γιά τήν τέλεση της λειτουργίας καί μία ἔντονη ἐπιμονή νά τελεῖται ἡ ἀγρυπνία ἀνάμεσα στό Σάββατο καί τήν Κυριακή. Σέ ἄλλες παραγράφους βρίσκουμε ἀκόμη ὑπαινιγμούς γιά τίς ὧρες της ἀκολουθίας: τόν Κανόνα (ὄρθρο), τά Λυχνικά (θά ἦταν οἱ ἑσπερινοί) τήν

---

7. Par Cyrille le Scythopolite: A.-J. Festugière, Les Moines d'Orient, III, 2, Paris 1962.

8. Ms *Sinaï gr. 1096:* A. Dmitrievsky, *Opisánie* I, 222-224 (cf. note 3).

τρίτη, τήν ἕκτη καί τήν ἐνάτη ὥρα. Δυστυχῶς δέν ἔχουμε λεπτομέρειες.

Ἕνα χειρόγραφο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 7ου αἰώνα, τό ὁποῖο διασώθηκε ὥς τόν 11ο αἰώνα, *ἡ Διήγηση τῶν ἀββάδων Ἰωάννου καί Σωφρονίου*[9], μνημονεύεται σαφέστατα στό κεφάλαιο 29 τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ Νίκωνος τοῦ Μαυροβουνίου, ἀκόμη κι ἄν δέ λείπει ἡ ὑποψία ὅτι ὁ Νίκων ἤ οἱ ἀντιγραφεῖς του δέν παρενέβησαν λίγο στό κείμενο. Οἱ ἡγούμενοι Ἰωάννης καί Σωφρόνιος φαίνονται νά εἶναι ὁ Ἰωάννης Μόσχος, ὁ συγγραφέας τοῦ Λειμῶνος καί ὁ Σωφρόνιος ὁ μετέπειτα πατριάρχης Ἱεροσολύμων καί ἀναστηλωτής τῆς λειτουργίας μετά τό πέρασμα τῶν Περσῶν. Ἐπισκέπτονται ἕνα σεβάσμιο ἐρημίτη τοῦ Σινᾶ, τόν ἡγούμενο Νεῖλο, ὁ ὁποῖος ἀντί γιά φιλοξενία τούς κάνει νά συμμετέχουν στήν ἀγρυπνία του, τή νύχτα τοῦ Σαββάτου πρός τήν Κυριακή. Ἑσπερινοί παρόμοιοι μ᾿ αὐτούς τοῦ τωρινοῦ Ὡρολογίου, Δεῖπνο καί Κανών, πού περιέχουν ὅλα τά βιβλικά μέρη τοῦ τωρινοῦ ὄρθρου, μέ τό βιβλίο τῶν ψαλμῶν ἐξ ὁλοκλήρου στή θέση καθισμάτων καί τρεῖς ἐπιστολές (Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου) ὡς ἀναγνώσματα ἀνάμεσα στούς ψαλμούς. Δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα ὕμνων μόνο συνθέσεις πού δέν εἶναι βιβλικές σ᾿ αὐτή τήν ἀκολουθία: τό *Φῶς Ἱλαρόν*, τό *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ*, τό *Πιστεύω* καί 450 φορές τό *Κύριε, Ἐλέησον*. «Πατέρα, γιατί δέν τηρεῖτε τήν Τάξι τῆς καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», ρωτοῦν οἱ ἐπισκέπτες ξαφνιασμένοι ἀπό τήν ἀπουσία τροπαρίων. Καί ὁ μοναχός δίνει τίς ἐξηγήσεις του: τά τροπάρια ἀνήκουν στούς κληρικούς ἐνῶ οἱ μοναχοί δέν εἶναι κληρικοί. Μποροῦμε νά συμπεράνουμε ἀπό αὐτό ὅτι ἡ μοναστική λειτουργία ἔξω ἀπό τό Σινᾶ καί αὐτή τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν ἦταν οἱ ἴδιες καί ὅτι μόνο ὁ Νεῖλος ἦταν ἡ ἐξαίρεση; Εἶναι δυνατόν. Σέ κάθε περίπτωση δέν

---

9. A. Longo, *Il testo integrale della «Narrazione degli abati Giovanni e Sofronio» attraverso le «Hermineiai» di Nicone, dans Rivista degli Studi Bizantini e Neoellenici*, N.S. 2-3. (XII-XIII) (1965-1966) 251-252; cf. I. Doens, *Nicon de la Montagne Noire*, dans *«Byzantion»* 24 (1954) 131-140. Ἡ Διήγηση, ἔχει συμπεριληφθεῖ στό *Γεροντικό τοῦ Σινᾶ* τοῦ Δ.Γ. Τσάμη, Θεσσαλονίκη 1991[2], 290-315 μέ σχόλια ἀπό τόν καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου.

γνωρίζουμε οὔτε τήν τελετή τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν οὔτε τῶν ἄλλων μοναστηρίων, ἐνῶ αὐτή τοῦ ἡγουμένου Νείλου μοιάζει πολύ μέ αὐτή τοῦ τωρινοῦ Ὡρολογίου.

Δέ γνωρίζουμε τό Εὐχολόγιο τῶν Ἱεροσολύμων αὐτῆς τῆς περιόδου. Πρέπει νά ὑπῆρχε ἕνα βιβλίο τουλάχιστον γιά τήν τέλεση τῆς Εὐχαριστίας σύμφωνα μέ τή λειτουργική Δέλτο τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὅπως ἐπίσης καί γιά τήν τέλεση τῶν μυστηρίων. Κατά τόν 4ο αἰώνα τό *Ὁδοιπορικό τῆς Αἰθερίας*[10], τόν 5ο αἰώνα τό *Ἀρμενικό Λεξιονάριο-Ἐκλογάριο*[11] καί τόν 7ο αἰώνα τό *Γεωργιανό Λεξιονάριο-Ἐκλογάριο*[12] προϋποθέτουν τήν τέλεση μιᾶς κοσμικῆς καί καθεδρικῆς ἀκολουθίας πολύ ἀναπτυγμένης. Δυστυχῶς ἡ καθημερινή λειτουργία δέν μᾶς εἶναι γνωστή. Ἕνα πολύ ἐνδιαφέρον ἄρθρο τοῦ Ch. Renoux, ἕνα ντοκουμέντο, ἀφιερωμένο στή λειτουργία τῶν Ἱεροσολύμων μόλις εἶδε τό φῶς τῆς δημοσιότητας στό περιοδικό τῆς Τουλούζης «ELEONA».[13] Ἡ Ἱερουσαλήμ θά καταλήξει νά δανειστεῖ τό Εὐχολόγιο ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, πιθανόν μετά τήν ἐξόρμηση τοῦ Χακίμ στίς ἀρχές τοῦ 11ου αἰώνα, τήν ἴδια στιγμή πού ἡ Ἀντιόχεια ἐπίσης θά τό κάνει ἐγκαταλείποντας τήν πολυτέλεια ἄλλης λύσης.

Γνωρίζουμε περισσότερα γιά τό Εὐχολόγιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πρώτη ἀπόδειξη εἶναι ὁ διάσημος Κώδικας Barberini 336 τοῦ 8ου-9ου αἰώνα. Τόν ἔχουμε παρουσιάσει πολλές φορές στά ἄρθρα μας γιά τίς Ὧρες τῆς ἀσματικῆς ἀκολουθίας.[14] Ἄν σκεφτοῦμε ὅτι αὐτό τό χειρόγραφο εἶναι πρωτότυπο ἀντίγραφο ἀπό τή Νότια Ἰτα-

---

10. Ed. Hélène Petré, *Journal de voyage* (= *Sources Chretiennes* 21), Paris 1948.

11. Cf. infra note 13.

12. *Idem.*

13. Ch. Renoux, *Hierosolymitana I*, dans *Eleona*, Jan. 1974, Juill. 1974, Oct. 1974, Janv. 1975, Avril 1975; et aussi: *Note sur la fête des Patriarches, Eleona*, Avril 1974.

14. Articles sur les prieres des Heures de l'ancien Euchologe dans *Orientalia Christiana Periodica*, XXXVII-XLI: Vêpres, Matines, Petites Heures (Mesonyktikon, Prime, Tierce, Sexte, None) et Pannychis. Nous comptons continuer la serie par la seconde partie des Vêpres (avec les Présanctifiés et les Vêpres de la Pentecôte) et par l'office de Carême appelé Tritoektî, ou Trithektî.

λία, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε ὅτι τό πρωτότυπο τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι κι αὐτό ἀπό τήν αὐτή ἐποχή, δηλαδή τοῦ 8ου αἰώνα. Ἕνα χειρόγραφο ἀπό αὐτό τό εὐχολόγιο, ὁ σιναϊτικός κώδικας 959 (11ος αἰώνας)[15] ἀποδίδει τίς προσευχές τῆς Παννυχίδος στόν πατριάρχη Ἅγιο Γερμανό Α' (+733) γεγονός πού θά μποροῦσε νά σημαίνει μία ὁριστική τροποποίηση τοῦ βιβλίου ὑπό τήν ἐπιμέλεια τοῦ πατριάρχη καί συγγραφέα ἑνός λειτουργικοῦ ὑπομνήματος *Ἱστορία ἐκκλησιαστική ἤ Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας*. Ὅσο γιά τή Θεία Λειτουργία καί τά μυστήρια, ἡ παράδοση τῆς Κωνσταντινουπόλεως θά ἰσχύει μέχρι τίς μέρες μας σέ ὅλες τίς βυζαντινές ἐκκλησίες. Ἔχουμε ἤδη πεῖ πῶς αὐτό τό εὐχολόγιο καθιερώθηκε (ἐπιβλήθηκε) σέ ὅλες τίς ἐκκλησίες, δηλ. τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Ἰερουσαλήμ καί τῆς Ἀλεξάνδρειας, πού εἶχαν ἕνα σωστό (καθαρό) εὐχολόγιο τό ἴδιο τουλάχιστον καί ἐξίσου σεβαστό μέ αὐτό τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτό θά μᾶς ἐπιτρέψει, ἀπό αὐτή τή στιγμή, νά μήν ἀσχοληθοῦμε πιά μ' αὐτό τό κομμάτι τοῦ Εὐχολογίου πού εἶναι ἀφιερωμένο στήν Εὐχαριστία, στά μυστήρια καί στίς ἁγιαστικές τελετές καί τό ὁποῖο δέν παρουσιάζει καμιά ἱστορική ἐξέλιξη, ἀλλά νά ἀφοσιωθοῦμε ἀποκλειστικά στήν ἱστορία τῆς ἀκολουθίας τῶν Ὡρῶν.

Τό Εὐχολόγιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιεῖχε μία ἀκολουθία Ὡρῶν ἐντελῶς διαφορετική ἀπό αὐτή τῶν Παλαιστινίων μοναχῶν, γνωστή στή βυζαντινή παράδοση μέ τό ὄνομα *ἀσματικός* ἤ *ἀσματική ἀκολουθία*.[16] Ἕξι καθημερινές ἀκολουθίες. Ἑσπερινός, Μεσονυκτικό, Ὄρθρος,

---

15. A. Dmitrievsky, *Opisánie* II, 42; *errata corrige*: dans notre article, *Les prières presbytérales de la «Pannychis» de l'ancien Euchologe byzantin et la «Panikhida» des défunts*, dans Or. Chr. Per. XL (1974) 321 (note 2) où on lit *Opisánie* 11, 62, il faut lire *Opisánie* 11, 42.

16. Cf. par ex. Syméon de Thessalonique, *De Sacra Precatione*, ch. 346-348 (PG 155, 624 et ss.); O. Strunk, *Byzantin Office at Hagia Sophia*, dans *Dumbarton Oaks Papers*, 9-10 (1955-56) 175-202. Cf. aussi le *Typikon de Sainte-Sophie* dont nous connaissons trois documents: *Dresde A. 104* (XIe s.) (éd. certaines parties: A. Dmitrievsky, *Drevnéishie patriárshie tipikóny: Sviatogrósky Ierusalímsky i Velíkoi Konstantinópol'skoi Tsérkvi*, Kiev 1907), *Patmos gr. 266* (IX-Xe s.) (éd. A. Dmitrievsky, *Opisánie* I, 1 ss.), et *Hagios-Stavros 40* (Xe s.) (éd. J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Eglise*, [= *Or Chr An* 165, 166], Rome 1962, 1963).

Τρίτη ὥρα, Ἕκτη ὥρα, Ἐνάτη ὥρα, χωρίς νά ὑπολογίσουμε τή Θεία Λειτουργία. Ἡ Παννυχίς γιά τήν πρώτη ὁλονυχτία γίνεται τήν παραμονή γιορτῶν καί κατά τήν περίοδο Νηστείας, περίπου τριάντα φορές τό χρόνο. Ἡ Τριθέκτη γίνεται στή θέση τῆς Θείας Λειτουργίας κατά τήν περίοδο τῆς Νηστείας. Αὐτές οἱ ἀκολουθίες ἀποτελοῦνταν κυρίως ἀπό ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἱερατικῶν εὐχῶν (τουλάχιστον πέντε γιά τίς Μικρές Ὧρες), σέ κάθε μία ἀπό τίς ὁποῖες προηγεῖται μία δέηση ἤ τουλάχιστο μία διακονική αἴτηση καί ἀκολουθεῖ μετά ἀπό αὐτές ἕνα ψαλμικό Ἀντίφωνον σύμφωνα μέ τή διάταξη τοῦ Ψαλτηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτή ἡ διάταξη ἀποδίδεται στόν πατριάρχη Ἄνθιμο (535-536).[17] Ἀπό αὐτή τήν ἀκολουθία σώζονται ὅλες οἱ εὐχές μέ τούς ἀντίστοιχους λειτουργικούς τίτλους στά πιό παλιά χειρόγραφα τοῦ Εὐχολογίου (ἀνάμεσα στόν 8ο καί στό 12ο αἰώνα). Σώζονται οἱ ψαλμοί κατανεμημένοι σύμφωνα μέ τόν Κανόνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως[18] καί ἐπιπλέον σώζονται χειρόγραφα (πιό πρόσφατα) μέ παλαιά μουσική σημειογραφία καί κεφάλαια πού προσδιορίζουν τή θέση τοῦ ἀντιφώνου, γιά κάθε μέρα τῆς ἑβδομάδας καί γιά κάθε ἀκολουθία, σύμφωνα μέ τόν τύπο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.[19] Οἱ ἱερατικές εὐχές ἀπό αὐτές τίς ἀκολουθίες χάνονται λίγο-λίγο ἀπό τά Εὐχολόγια πού συντάχθηκαν πρόσφατα, στό μέτρο πού ἡ ἀσματική ἀκολουθία παραχωρεῖ τή θέση της στήν μοναστική ἀκολουθία τοῦ Ὡρολογίου. Δέν ἀπομένει σήμερα παρά ἕνα μέρος ἀπό τίς εὐχές τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τοῦ Ὄρθρου: λέγονται μυστικά ἀπό τόν ἱερέα κατά τή διάρκεια τῆς ἀπαγγελίας ψαλμῶν στήν ἀρχή αὐτῶν τῶν ἀκολουθιῶν. Ἐπίσημος μάρτυρας τῆς παρακμῆς αὐτῆς τῆς πανηγυρικῆς λειτουργίας γίνεται τό 15ο αἰώνα

---

17. Card. J.-B. Pitra, *Juris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta* II, Romae 1868, 297-209. Cd. aussi Dacl, II: «antienne» de H. Leclercq et «antiphone» de L. Petit.

18. Psautiers: Musée Historique de Moscou *(GIM)* coll. *Khludov* ou *Lobkovsky 129 delta* (IXe s.); *Bibl. Nat. Paris Anc. f. gr. 20* (IXe s.); *Barberini gr. 285* (XIe s.); etc.

19. Les codex *Bibl. Nat. d'Athenes 2061 et 2062*; cf. art. de O. Strunk. Un travail de thèse sur ces manuscrits est en préparation à notre Institut Oriental par Monsieur Kosmas Georgiou de Thessalonique.

ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης ρίχνοντας τήν εὐθύνη στούς Φράγκους κατακτητές.[20]

Αὐτή ἡ ἀκολουθία σχεδόν δέν περιλάμβανε ὕμνους (μέ ἐξαίρεση κάποιο μικρό τροπάριο). Ὅλη ἡ ὑμνογραφία τῆς ἐποχῆς περιορίζεται στά *Κοντάκια* τῶν γιορτῶν. Αὐτά τά κοντάκια, πού ἀποδίδονται σέ μεγάλο μέρος στό Σύριο Ρωμανό τό Μελωδό καί σέ ἄλλους ἀξιόλογους συγγραφεῖς, ψάλλονταν ἐκτός τῆς ἀκολουθίας καί γενικά στό τέλος τῆς ἑορταστικῆς Παννυχίδος.[21] Ὁ ἀββάς Μαρίνος ἔκανε ἕνα κατάλογο μέ τούς συνθέτες κοντακίων: Ἀνάμεσά τους φυσικά ὑπάρχουν καί Κωνσταντινοπολίτες: ὁ πατριάρχης Σέργιος, Γεώργιος, Δομέτιος κ.λπ. καθώς ἐπίσης καί Ἱεροσολυμίτες: Ἠλίας, Ὀρέστης, Σωφρόνιος, Ἀναστάσιος κ.λπ. Θά ἦταν ὠφέλιμο νά ἐξακριβώσουμε αὐτά τά ὀνόματα καί τίς ἀντίστοιχες συνθέσεις αὐτῶν τῶν συγγραφέων. Αὐτό θά μποροῦσε νά μᾶς διαφωτίσει περισσότερο γιά τήν ἀκολουθία τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν τῶν Ἱεροσολύμων σ᾿ αὐτήν τήν ἐποχή πρίν ἀπό τούς Πέρσες.

Γιά τήν ἀκολουθία πού τελεῖται ἀπό μεγάλο ἀριθμό μοναχῶν στήν Κωνσταντινούπολη τήν ἐποχή πρίν τήν Εἰκονομαχία[22] δέ γνωρίζουμε πολλά πράγματα ἐκτός ἀπό ἀσαφεῖς ὑπαινιγμούς στήν ἀκολουθία τῶν *ἀκοιμήτων* μοναχῶν. Σύμφωνα μέ τήν ἑρμηνεία αὐτοί οἱ μοναχοί δέν κοιμοῦνταν καί διασφάλιζαν μία διαρκή ἀκολουθία. Αὐτό φαίνεται νά ἀποκλείει μία ἀκολουθία ἀπό τίς Ὧρες κάποιες στιγμές τήν ἡμέρα.

Οἱ ἐκτός τῆς Μονῆς τῶν ἀκοιμήτων μοναχοί, ἐγκατεστημένοι κοντά στίς κοσμικές ἐκκλησίες σύμφωνα μέ τή συνήθεια τῶν εὐσεβῶν ἱδρυτῶν τῆς Πόλης ἀκολουθοῦσαν πιθανόν τήν *ἀσματική ἀκολουθία* πού προβλέπεται ἀπό τό μεγάλο Εὐχολόγιο. Ἴσως ἀκολουθοῦσαν ἀκόμα τό Παλαιστινιακό Ὡρολόγιο. Ἀλλά αὐτό δέν εἶναι παρά μία ἐλάχιστα πιθανή ὑπόθεση, ἐφόσον στήν Παλαιστίνη πολύ μετά τήν ἄφιξη τῶν Περσῶν, ὅπως θά δοῦμε σέ λίγο, τό Ὡρολόγιο δέν εἶχε ἀκόμα καθοριστεῖ.

---

20. PG 155, 325.
21. Cf. notre article sur la Pannychis, p. 338-339.
22. Cf. Abbé Marin, *Les moines de Constantinople*, 1897.

Δεύτερη περίοδος
Διαμόρφωση τοῦ Πασχαλίου καί ἀναφερομένου στό Χριστό κύκλου (Κυριακοδρόμιου)

Στήν Παλαιστίνη αὐτή ἡ περίοδος ἀρχίζει μέ τήν ἀνακαίνιση τῶν μοναστηριῶν μετά τίς καταστροφές καί τίς λεηλασίες πού προκλήθηκαν ἀπό τούς Πέρσες (μόνο ἡ μονή τοῦ Ἁγίου Σάββα εἶχε 44 σκοτωμένους μοναχούς). Αὐτή ἡ ἀνακαίνιση εἶναι ἔργο τοῦ ἀρχιμανδρίτη Μοδέστου (μετέπειτα πατριάρχη) καί τοῦ Σωφρονίου (ἐπίσης μοναχοῦ καί μετέπειτα πατριάρχη). Ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης ἀποδίδει σ᾽ αὐτόν τή σύνταξη τοῦ Τυπικοῦ.[23]

Στήν Κωνσταντινούπολη, αὐτή ἡ περίοδος ἀρχίζει ἑνάμιση αἰώνα ἀργότερα, μέ τήν ἀνακαίνιση μοναστηριῶν ἀπό τό Θεόδωρο τό Στουδίτη μετά τήν πρώτη εἰκονομαχική περίοδο. Τό μοναστήρι τοῦ Στουδίου τό ὁποῖο πρίν τήν Εἰκονομαχία ἀκολουθοῦσε τήν παράδοση τῶν ἀκοιμήτων μοναχῶν, ἐπί τῆς ἡγουμενίας τοῦ Θεοδώρου ἀκολουθεῖ τήν τάξη τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα.

Ἔτσι στήν Κωνσταντινούπολη θά ἔχουμε τήν ταυτόχρονη τέλεση δύο ἀκολουθιῶν: τήν ἀκολουθία τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν ἤ *ἀσματική ἀκολουθία* ἀπό τή μία καί τή μοναστική ἀκολουθία τοῦ Ὡρολογίου στά μοναστήρια τῶν Στουδιτῶν ἀπό τήν ἄλλη. Θά παρακολουθήσουμε στή συνέχεια ἕνα ἀναπόφευκτο φαινόμενο ἀλληλεπίδρασης τῶν δύο παραδόσεων. Τό Τυπικόν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀφήνει νά διαφανεῖ αὐτή ἡ μοναστική διείσδυση Στουδιτῶν-Σαββαϊτῶν σέ πολλά μέρη. Αὐτό ποικίλλει ἀπό κώδικα σέ κώδικα: λιγότερο στόν κώδ. *Πάτμου 266* τοῦ 9ου αἰώνα, περισσότερο στόν κώδ. *τοῦ Τιμίου Σταυροῦ 40* τοῦ 10ου αἰώνα, ἀκόμη περισσότερο στόν κώδ. *Δρέσδης Α 104* (ὅπου ἔχουμε κιόλας μία μικτή Παννυχίδα γιά τή γιορτή τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου). Τό 15ο αἰώνα ὁ Συμεών Θεσσαλονίκης εἰσήγαγε ὁριστικά τή μοναστική Ὀκτώηχο στήν ἀσματική ἀκολουθία, ἡ ὁποία ἦταν ἀκόμη ἐν ἰσχύι

---

23. PG 155, ch. 302-303. Cf. aussi: typikon de la Biblioth. Lenin de Moscou, coll. *Rumiantsev 35/491* (XIIIe s.) qui place la redaction de Sophrone avant la destruction des Perses.

στόν καθεδρικό ναό τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας Θεσσαλονίκης.

Τό μοναστικό Ὡρολόγιο τῶν Στουδιτῶν ἀπό τήν πλευρά του δέχεται ἐπίδραση ἀπό τήν ἀσματική ἀκολουθία, ἑρμηνεύοντας τίς σημαντικές διαφορές πού ἤδη παρατηρήθηκαν ἀπό τό Νίκωνα τοῦ Μαυροβουνίου ἀνάμεσα στό Τυπικόν τῶν Στουδιτῶν καί στό αὐθεντικό σαββαϊτικό Τυπικόν τῶν Παλαιστινίων. Ἄς ποῦμε ἀπό τώρα προκαταβολικά ὅτι ἡ πρωταρχική διαφορά ἀνάμεσα στά δύο Τυπικά, κατά τό χρόνο πού ἔγραψε ὁ Νίκων (ἡ ἀρχή τῆς τρίτης μας περιόδου) βρίσκεται στήν ὁλονύκτια ἀκολουθία. Στήν Παλαιστίνη περιελάμβανε ὁλόκληρο τόν Ἑσπερινό καί τόν Ὄρθρο, ἐνῶ στούς Στουδίτες τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιελάμβανε τήν Παννυχίδα σύμφωνα μέ τήν τάξη τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν.

Τό καινούριο στοιχεῖο πού θά ἀποτελέσει ἐπανάσταση γιά τή μοναστική ἀκολουθία τῆς Παλαιστίνης τόν 7ο αἰώνα θά εἶναι ἡ μαζική εἴσοδος τῆς ὑμνογραφίας δίπλα στό Ὡρολόγιο, πού διακρίνεται περισσότερο γιά τή λιτότητά της. Αὐτό θά εἶναι ἕνα ξανάναμμα τῆς φλόγας, ἄν θυμηθοῦμε τή σθεναρή ἀντίσταση τῶν μοναχῶν τῆς προγενέστερης ἐποχῆς στά τροπάρια καί τίς ψαλμωδίες γενικά τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν. Ἐξάλλου εἶναι δυνατόν ἡ ὑμνογραφία γιά τήν ὁποία μιλᾶμε νά μήν ψαλλόταν πάντα· μιά ρυθμική ἀπαγγελία συχνά ἐπαρκοῦσε.

Πιστεύουμε ὅτι ἡ εἰσαγωγή ὕμνων στούς Παλαιστίνιους μοναχούς μας πρέπει νά εἶναι σχετική μέ τήν ἄνθηση τῆς ἀραβικῆς ποίησης αὐτή τήν ἐποχή. Τό ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται καί στούς Ἑβραίους: ἡ ἀκολουθία τῆς Συναγωγῆς τους ρυθμισμένη κατά τρόπο ὁριστικό πρό τοῦ 135 π.Χ. ἀπό τή Ραβινική σχολή τῆς Ἰάμνειας θά συμπληρωθεῖ καί σχεδόν θά κατακλυστεῖ (ἄς σκεφτοῦμε γιά παράδειγμα τήν ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἐξιλασμοῦ) ἀπό τήν ποίηση, κατά τόν 7ο-8ο αἰώνα. Ἴσως, ὅπως οἱ Σύριοι κάποιους αἰῶνες πιό πρίν, μέ τήν ὑμνογραφία θέλησαν νά ἀναπληρώσουν τό θεῖο κήρυγμα πού εἶχε γίνει δύσκολο, ἄν ὄχι ἀδύνατο, ἐξαιτίας τῆς νομοθεσίας τῶν Περσῶν τόν 4ο αἰώνα καί αὐτῆς τῶν Ἀράβων τόν 7ο-8ο αἰώνα.

Οἱ μεγάλοι ὑμνογράφοι αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι κατ᾿ ἀρχήν οἱ μοναχοί τοῦ Ἁγίου Σάββα καί λίγο ἀργότερα

αὐτοί τοῦ Στουδίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ πρῶτος ὑμνογράφος τοῦ Ἁγίου Σάββα φαίνεται ὅτι ἦταν ὁ Σωφρόνιος, μοναχός ἀρχικά ἔπειτα πα-τριάρχης (+640). Ἡ μεγάλη σειρά ὅμως τῶν Σαββαϊτῶν ὑμνογράφων ἀνήκουν στόν 8ο αἰώνα: Ἀνδρέας ὁ Κρήτης (+720), Ἰωάννης Δαμασκηνός (+780), Κοσμάς Μαϊουμᾶ (=787) καί ὅλη ἡ μεγάλη σειρά τοῦ Σάββα τοῦ νεωτέρου, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ, τῶν δύο Στεφάνων (ἀπό τούς ὁποίους ὁ Σιναΐτης πέθανε τό 807) καί τῶν ἀδελφῶν Θεοδώρου καί Θεοφάνους, μητροπολίτου Νικαίας (+850). Ὁ ἀρχηγός τῶν Στουδιτῶν ὑμνογράφων εἶναι φυσικά ὁ Θεόδωρος (826) καί ἀκολουθεῖ ὁ ἀδελφός του Ἰωσήφ, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ὁ ἀββάς Μαρίνος ἀναφέρει ἕνα μακρό κατάλογο ἀπό αὐτούς τούς ποιητές μοναχούς, ἀλλά γιά μᾶς ἔχουν λιγότερο ἐνδιαφέρον, διότι τό ἔργο τους δέν προσθέτει τίποτα τό σημαντικό στό θέμα μας. Ὁ ἴδιος ἀββάς Μαρίνος δημιούργησε ἕνα κατάλογο ἀπό Σικελούς βυζαντινούς ποιητές τοῦ 7ου αἰώνα. Θά ἦταν ἐνδιαφέρον νά ἔλθουμε πλησιέστερα σ᾽ αὐτούς, γιά νά δοῦμε τή λειτουργική θέση τῶν συνθέσεών τους: προορίζονταν γιά τήν ἀσματική ἀκολουθία ἤ γιά τή μοναστική ἀκολουθία τοῦ Ὡρολογίου; Ἀφήνουμε ἀνοιχτό τό ἐρώτημα, ὑποθέτοντας πῶς συνέθεταν γιά τήν ἀσματική ἀκολουθία. Διαφορετικά, θά εἶχαν προηγηθεῖ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός καί ἐπίσης ὁ Ἀνδρέας Κρήτης; Τό Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης μόλις δημοσίευσε μία συλλογή τῶν 12 *Μηναίων* πού δημιουργήθηκαν μόνο ἀπό ἀνέκδοτη ὑμνογραφία Βυζαντινῶν τῆς νότιας Ἰταλίας. Ἡ ἀφθονία δέ φαίνεται νά βλάπτει τήν ποιότητα.

Δύο σημαντικά βιβλία χαρακτηρίζουν καί ὑλοποιοῦν τή δημιουργικότητα τῶν ὑμνογράφων: ἡ *Ὀκτώηχος* καί τό *Τριώδιον*. Τό πρῶτο ἀποδίδεται στόν Ἰωάννη Δαμασκηνό καί τό δεύτερο στό Θεόδωρο Στουδίτη. Ἄν πρέπει νά πιστέψουμε αὐτές τίς ἀκριβεῖς ἀποδόσεις (τήν πρώτη καί τή δεύτερη) θά πρέπει νά ποῦμε ὅτι ἡ ἀκολουθία τῶν Παλαιστινίων στηρίζεται τόσο πολύ στήν Κωνσταντινούπολη καί ὅτι κι αὐτή μέ τή σειρά της γίνεται πηγή δημιουργίας. Προφανῶς, ἡ προσωπικότητα καί τό ταλέντο τοῦ Θεόδωρου, ἐπιπρόσθετα τό βαθύ κενό πού δημιουργήθηκε ἀπό τήν πρώτη εἰκονομαχική κρίση, συνέβαλαν στήν ἐ-

δραίωση αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας. Τό δεύτερο κύμα τῆς Εἰκονομαχίας ἐνίσχυσε αὐτές τίς θέσεις.

Ἡ ἀπόδοση τῆς Ὀκτωήχου στόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνό θέτει κάποια ἐρωτηματικά. Ἕνας εἰδικός γιά τό ζήτημα αὐτό ὁ Ch. Hannick[24] εἰκάζει ὅτι ἡ *Ὀκτώηχος* οὔτε εἶχε ἀρχίσει ἀπό τόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνό οὔτε εἶχε ὁλοκληρωθεῖ ἀπό αὐτόν. Ὁ Δαμασκηνός θά εἶχε συλλέξει προϋπάρχοντα ποιητικά κομμάτια προσθέτοντας σ᾽ αὐτά πολλά ἀπό τίς δικές του συνθέσεις. Τό βιβλίο ἔτσι ὅπως εἶναι θά συμπληρωθεῖ μετά ἀπό αὐτόν. Ἡ ὀνομασία *Ὀκτώηχος* χρονολογεῖται ἀπό τό 12ο αἰώνα. Ἡ *Ὀκτώηχος* διαμορφώθηκε λίγο-λίγο. Ὑπῆρχαν κατ᾽ ἀρχήν ἔργα ὁμογενῶν κομματιῶν: *Κανόνες, Στιχηρά, Καθίσματα.* Κάθε γιορτή περιελάμβανε ἕναν κυμαινόμενο ἀριθμό ἀπό συνθέσεις διασκορπισμένες μέσα σ᾽ αὐτά τά διαφορετικά βιβλία. Ὁ ψάλτης ἤ ὁ ἡγούμενος μποροῦσαν νά διαλέξουν τούς κατάλληλους γιά τήν ἀκολουθία τους ὕμνους. Τά πιό παλιά Τυπικά (κυρίως τά Τυπικά τῶν Στουδιτῶν) προσδιορίζουν ὅλα τά κομμάτια γιά κάθε ἀκολουθία δηλώνοντας τήν προέλευσή τους. Κατόπιν ἕνα μόνο βιβλίο περιεῖχε ὅλα τά κομμάτια σέ ἐπιθυμητή ταξινόμηση βάζοντας μαζί *κανόνες, στιχηρά, καθίσματα* κλπ. Οἱ συλλογές πού διατηροῦνται ἀπό παλιά εἶναι συλλογές ἀπό στιχηρά τοῦ 8ου-9ου αἰώνα.

Ὑπῆρχε μία *ὀκτώηχος* ἀναφερόμενη στό Χριστό Σταυρώσιμη καί Ἀναστάσιμη· μετά ἐμφανίστηκαν *ὀκτώηχοι* πού περιεῖχαν κομμάτια γιά τούς Ἀποστόλους, τούς μάρτυρες, τούς νεκρούς κ.λπ. Τελικά ἦρθαν οἱ *ὀκτώηχοι* γιά ὀκτώ πλήρεις ἑβδομάδες προσαρμοσμένες σύμφωνα μέ τούς ὀκτώ ἤχους.

Τό διπλό *Τριώδιο* (τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καί τῆς πασχαλινῆς περιόδου) ἀποδίδεται στά ἀδέλφια Ἰωσήφ καί Θεόδωρο Στουδίτη. Ἦταν χωρίς ἀμφιβολία οἱ ἐρανιστές του ἔργου καί ἐπίσης οἱ σπουδαιότεροι συνθέτες ὕμνων, ἀλλά ὄχι οἱ μόνοι συγγραφεῖς σύμφωνα μέ τό συναξάριο τοῦ Ξανθόπουλου (14ος αἰ.) οἱ πρῶτες συνθέσεις, οἱ κανόνες της Μεγάλης Ἑβδομάδας, ποιήματα τοῦ Κοσμᾶ, μοναχοῦ

---

24. *Le texte de l'Oktoechos* (= *Dimanche*) Chevetogne 1972, 37-60.

τοῦ Ἁγίου Σάββα καί ἐπισκόπου Μαϊουμᾶ, κατετάγησαν στήν ἀρχή τοῦ Τριωδίου, τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἄλλοι προηγούμενοι συγγραφεῖς ἀπό τούς Στουδίτες εἶναι ὁ Ἀνδρέας Κρήτης καί ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ἴσως θά ἔπρεπε νά διακρίνουμε, μαζί μέ τόν N. Cappuyns, τρεῖς ἐκδόσεις ἤ τύπους *τριωδίων* πού διακρίνει αὐτός ἀρχίζοντας ἀπό τούς τίτλους καί τά γνωρίσματα 23 κωδίκων[24α] τούς ὁποίους μελέτησε ὁ ἴδιος: α) τύπος ἀνατολικός ἤ Ἱεροσολυμιτικός (Κοσμάς Μαϊουμᾶ, Ἀνδρέας Κρήτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Μάρκος, Ἀνδρέας ὁ Τυφλός, Στέφανος). β) Τύπος Κωνσταντινουπολιτικός μή Στουδιτικός: (Θεοφάνης ὁ Γραπτός, Ἰωσήφ, Κασσία, Λέων ὁ Σοφός, Συμεών ὁ Μεταφραστής, Ταράσιος, Γεώργιος Νικομηδείας), καί, τέλος, γ) τύπος Στουδιτικός (Ἰωσήφ Θεσσαλονίκης, ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος Στουδίτης, Κλήμης, Ἀντώνιος, Νικόλαος).

Ὁ ἀνατολικός τύπος θά ἦταν ὁ πιό παλιός ἀλλά καί ὁ πιό ἁπλός καί λιγότερο ἐξελιγμένος. Οἱ δύο ἄλλοι τύποι εἶναι σύγχρονοι, τῶν δέ Στουδιτῶν σχεδιάστηκε πιό γρήγορα καί μέ τέλειο τρόπο. Τό τωρινό *Τριώδιο*, πού εἶναι τό μόνο πού τυπώθηκε, εἶναι ἕνας συνδυασμός τῶν τριῶν τύπων μέ ἐμφανῆ σημάδια ἀπό τόν τύπο τῶν Στουδιτῶν.

Τό *Τριώδιο* δέν περιέχει μόνο, ὅπως δηλώνει τό ὄνομά του, τίς σειρές τροπαρίων πού προορίζονται νά συνοδεύουν τρεῖς ᾠδές τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὄρθρου. Περικλείει ἐπίσης διώδια, τετραώδια, κανόνες ὀκτώ ᾠδων κι ἕναν κανόνα ἐννέα ᾠδῶν. Ἐπίσης περιέχει στιχηρά, ποιητικά καθίσματα, τροπάρια γενικά, καί ἐπίσης σύντομα ἀναγνώσματα ὄρθρων πού ὀνομάζουμε συναξάρια.

Ἕνα ἐρώτημα θά μποροῦσε νά τεθεῖ ἐδῶ. Πῶς γίνεται στίς καθημερινές τῆς Τεσσαρακοστης, ὅπου ἡ ἀκολουθία ἔπρεπε νά ἔχει μεγαλύτερη διάρκεια, ὁ Κανόνας τοῦ Ὄρθρου νά περιέχει τρεῖς βιβλικές ᾠδές, ἐνῶ τίς Κυριακές καί ὅλες τίς ἄλλες γιορτές τοῦ χρόνου νά περιέχει ἐννέα: Ἀπαντᾶμε σηνήθως ὅτι αὐτό συμβαίνει, γιατί κατά τή διάρκεια τῆς Νηστείας διατηροῦμε ἕνα πιό παλιό τύπο κατά τόν ὁποῖο ὁ

24α. *Le Triôdion. Etude historique sur sa constitution et sa formation.* Thèse de doctorat à l'Institut Pontifical Oriental, Rome 1935.

Ὄρθρος δέν περιεῖχε παρά τρεῖς ᾠδές. Αὐτή ἡ ἀπάντηση δέ λαμβάνει ὑπόψη τό γεγονός ὅτι ὅλα τά παλιά γνωστά Ὡρολόγια προβλέπουν ὁλοκληρωμένη σειρά ἐννέα ᾠδῶν. (Δέ θέλουμε νά θίξουμε ἐδῶ τό ζήτημα τῆς ᾠδῆς τοῦ Δευτερονομίου ἤ δεύτερης ᾠδῆς, ἡ ὁποία γενικῶς παραλείπεται κατά τήν Τεσσαρακοστή).

Πιστεύουμε ὅτι τό σύστημα τῶν τριῶν ᾠδῶν ἤ τριωδίων, χωρίς νά εἶναι πρωτότυπο, δέν εἶναι παρά μία προσαρμογή ἤ συντόμευση πού ἔγινε ἐκείνη τήν ἐποχή. Μέσα στό κείμενο ὅπου ἀπό αὐτούς τούς ὕμνους μᾶς δίνονται οἱ παλαιστινιακές ψαλμωδίες,[24β] οἱ ἑπτά πρῶτες ὀνομάζονται ᾠδές, ἡ ὀγδόη, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ὕμνος τῶν τριῶν παίδων ἐκ Βαβυλῶνος, ὀνομάζεται ὕμνος καί τό *Μεγαλυνάριο* καί ἡ *Εὐλογία* πού ἀκολουθοῦν ἑνωμένα σ᾿ ἕναν μόνο ὕμνο σήμερα, ὀνομάζονται προσευχές. Ἄν ἡ ὑπόθεσή μας συμβαίνει νά εἶναι σωστή, οἱ συγγραφεῖς τοῦ *Τριωδίου* θά σμίκρυναν τόν Κανόνα τῶν ἐννέα ᾠδῶν σέ μία τριάδα τήν ἡμέρα πού θά ἀποτελοῦνταν ἀπό μία ἀπό τίς ἑπτά πρῶτες ᾠδές, τόν ὕμνο τῶν τριῶν παίδων καί ἀπό δύο ἑνιαῖες καινοδιαθηκικές προσευχές. Αὐτό δέ ἀπό τή Δευτέρα ὡς τήν Παρασκευή. Τό Σάββατο θά εἴχαμε δύο ᾠδές καί, ἐπιπλέον τόν ὕμνο (τῶν τριῶν Παίδων) καί τίς προσευχές. Στήν ὁλονυχτία τῆς Κυριακῆς, διατηροῦσαν τόν Κανόνα συμπληρωμένο ἀπό ἕξι ᾠδές (καταργώντας αὐτή τοῦ Δευτερονομίου-δευτέρα ᾠδή), ἐπίσης τόν ὕμνο τῶν τριῶν Παίδων καί τίς δύο καινοδιαθηκικές προσευχές.

Τό *Τριώδιο* ὄχι μόνο μᾶς παρέχει ὅλα τά ἀπαραίτητα κείμενα γιά τή Νηστεία καί τήν πασχαλινή περίοδο, ἀλλά ἐπίσης εἶναι καί τό πρῶτο Τυπικό πού ὑπάρχει. Τά κείμενα, κυρίως στήν ἀρχή τῆς Νηστείας, συνοδεύονται ἀπό συγκεκριμένα καί πλούσια ἐπεξηγηματικά σχόλια, στά ὁποῖα βρίσκουμε πληροφορίες γιά τό γενικό τύπο τῆς ἀκολουθίας.

Αὐτά τά ἐπεξηγηματικά σχόλια τοῦ *Τριωδίου* ἦταν πολύ χρήσιμα, διότι τά Ὡρολόγια πού ἔχουμε ἀπό αὐτή τήν ἐποχή εἶναι πολύ φτωχά σέ σχόλια. Ὀφείλουμε νά

24β. Par ex. *Leningr. gr. 216*, Psautier Porfiri (IXe s.); cf. infra.

ποῦμε ὅτι δέν ἔχουμε οὔτε ἕνα Ὡρολόγιο ἀπό αὐτήν τήν δεύτερη περίοδο, τό ὁποῖο νά εἶναι παρόμοιο μέ τό τωρινό Ὡρολόγιο. Ἔπρεπε νά περιμένουμε τό 12ο αἰώνα γιά νά ἔχουμε ἕνα Ὡρολόγιο ἀρκετά ὅμοιο μέ τό δικό μας.

Ὁ *Σιναϊτικός κώδικας* 863 τοῦ 9ου αἰ.[25] εἶναι ἕνα Ὡρολόγιο τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα πού δέν περιέχει, παρά μόνο τίς Ὧρες τῆς μέρας: Πρώτη, Τρίτη, Ἕκτη, Ἐνάτη, τήν ἀκολουθία τῶν Τυπικῶν (ἡ ὁποία ἐδῶ εἶναι ἀκολουθία τῆς θείας κοινωνίας), τόν Ἑσπερινό καί τήν ἀκολουθία τῆς πρώτης ὥρας τῆς νύχτας, ἡ ὁποία δυστυχῶς δέν εἶναι πλήρης. Μόνο οἱ τρεῖς τελευταῖες ἀκολουθίες παρουσιάζουν ἀληθινή ὁμοιότητα μέ αὐτές τοῦ Ὡρολογίου μας, ἐνῶ ἡ ψαλμωδία τῶν τεσσάρων μικρῶν Ὡρῶν εἶναι πολύ διαφορετική.

Ἕνα ἄλλο Ὡρολόγιο τῆς ἴδιας ἐποχῆς, ὁ *Σιναϊτικός κώδ. 864*, εἶναι ἀκόμα πιό παράδοξο. Ἀρχίζει μέ τήν ἐνάτη ὥρα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό ἑπτά ψαλμούς. Ἀκολουθοῦν δώδεκα ψαλμοί καί δύο τροπάρια. Ἔπειτα δύο Κανόνες ἀπό 24 τροπάρια ὁ καθένας, κατανεμημένα σέ ὀκτώ ᾠδές, πρίν ἀπό τήν καθεμία προηγεῖται εἱρμός πού ἀντιστοιχεῖ στόν Μέγα Κανόνα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης. Ἀκολουθεῖ ἕνα Μεσονυκτικό κατά πολύ ὅμοιο μέ τό δικό μας, ἄν καί ἔχει καί ἄλλα στοιχεῖα. Ἀκολουθουν ἀκόμη Κανόνας καί στιχηρά. Αὐτό μᾶς κάνει νά σκεφτοῦμε γιά ἕνα βιβλίο πού περιέχει τήν ἀκολουθία τῆς νύχτας, χρήσιμο μόνο γιά ἕνα μοναχό.

Μία μαρτυρία μεταγενέστερης ἐποχῆς, ἀλλά ἀρχαϊκῆς παράδοσης εἶναι τό γνωστό *Ἀραμαϊκό Ὡρολόγιο* δημοσιευμένο ἀπό τόν M. Black.[25a] Περιέχει ἤδη ὅλες τίς Ὧρες τοῦ τωρινοῦ Ὡρολογίου, ἀλλά του λείπουν κάποια σημαντικά μέρη τῆς ἀκολουθίας. Μιά ἄλλη ἀξιοσημείωτη μαρτυρία αὐτῆς τῆς ἐποχῆς πού χρονολογεῖται ἀπό τό 862 εἶναι τό ἀποκαλούμενο *Ψαλτήριο τοῦ Πορφυρίου* (*Len. gr. 216*)· πρόκειται γιά Ψαλτήριο διηρημένο σύμφωνα μέ τήν

25. J. Matheos, Un horologion inédit de Saint-Sabas (= Studi e Testi 233) Cité du Vatican 1964, 47-76.

25a. A. *Christian Palestinian Syriac Horologion (Berlin MS Or. Oct. 1019)* Cambridge 1954.

κλασσική κατανομή τῶν 20 καθισμάτων, καθένα ἀπό τά ὁποῖα ἦταν διηρημένο σέ τρία *Δόξα* ἤ *Στάσεις*. Ὅλο αὐτό τό σύνολο ἀκολουθεῖται ἀπό βιβλικούς ψαλμούς ἤ ᾠδές. Εἶναι πολύ σημαντικός ὁ τίτλος του: «Ψαλμωδία ὅπως τήν ψάλλουμε στήν Ἁγίαν Ἀνάστασιν». (Ἐνοεῖ τόν Ναόν τῆς Ἀναστάσεως). Ἐφόσον τό Βιβλίο τῶν Ψαλμῶν-Ψαλτήριο εἶναι παντοῦ τό ἴδιο, ἡ κατανομή του σέ 20 καθίσματα ἀποδόθηκε στόν Ἅγιο Τάφο. Αὐτό τό Ψαλτήριο θά ἔπρεπε νά χρησιμοποιεῖται σάν μία «κανονική ψαλμωδία» ὅμοια, ἄν ὄχι ταυτόσημη, μέ αὐτή πού ἰσχύει σήμερα: δύο καθίσματα τό πρωΐ, μετά ὁ *Ἑξάψαλμος* τῶν Ὄρθρων τοῦ Ὡρολογίου καί ἀκόμη ἕνα τό βράδυ μετά τόν προοιμιακό ψαλμό τῶν Ἑσπερινῶν. Δέ γνωρίζουμε ἄν τό Ὡρολόγιο τοῦ Ἁγίου Σάββα χρησιμοποιεῖται καί στόν Ἅγιο Τάφο.

Ἀπό ἕνα χειρόγραφο τοῦ 1122, *κώδ. Τιμίου Σταυροῦ 43,* πού ὁ Παπαδόπουλος-Κεραμεύς[26] δημοσίευσε μέ τό ὄνομα *Τυπικόν τῆς Ἀναστάσεως* ἀλλά τό ὁποῖο δέν εἶναι παρά ἕνα εἶδος Τριωδίου πού ἄρχιζε ἀπό τήν Κυριακή τῶν Βαΐων καί διαρκοῦσε μέχρι τήν ἑβδομάδα μετά τό Πάσχα, καί τό ὁποῖο θά ἦταν μάρτυρας ὄχι μόνο τῆς πράξης τοῦ 12ου αἰώνα ἀλλά καί τῆς πρό αὐτοῦ, δηλαδή πρό τῶν Σταυροφοριῶν, ἑπομένως προγενέστερα τοῦ Χακίμ καί πρό τοῦ 1009, γνωρίζουμε ὅτι οἱ Σπουδαῖοι διασφαλίζουν κάποιες ἀκολουθίες τοῦ Ἁγίου Τάφου. Αὐτοί οἱ Σπουδαῖοι ἦταν μοναχοί τοῦ Ἁγίου Σάββα; Ἡ ἀκολουθία πού περιγράφεται ἀπό τό *Τυπικόν-τριώδιον τῆς Ἀναστάσεως* δημιουργεῖ περισσότερα προβλήματα ἀπό ὅσα ἐπιλύει. Ἡ ἀκολουθία πού περιγράφεται ἀπό τά τελετουργικά σχόλια πού βρίσκονται δίπλα στά ποιητικά κείμενα καί πού εἶναι πολύ πλούσια καί λεπτομερῆ, εἶναι μία πατριαρχική ἀκολουθία πού προβλέπει ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἱερέων καί διακόνων. Παράλληλα μέ ὁρισμένες χρήσεις (ἔθιμα, συνήθειες) πού προέρχονται κατευθείαν ἀπό τό *Ὁδοιπορικό τῆς Αἰθερίας* καί τά *Ἀρμενικά καί Γεωργιανά Λεξιονάρια-Ἐκλογάρια*[27] ἡ ἀκολουθία τελεῖται σύμφωνα μέ τόν τύπο

---

26. (= Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας II), St.-Pétersbourg 1894.

27. Cf. l'étude comparative de G. Bertonière, *The Historical Development of*

τοῦ σημερινοῦ Ὡρολογίου, ἐκτός ἀπό κάποια *ἀσματική ἀκολουθία*, ὅπως τῆς Παννυχίδος τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας. Περιέχει κιόλας τριώδια καί διώδια, γεγονός πού θά προϋπέθετε, σύμφωνα μέ τήν ὑπόθεσή μας, μία Στουδιτική προέλευση. Τά Καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου, γιά παράδειγμα τά καθίσματα 2 καί 3 στούς Ὄρθρους τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων κατέχουν τή θέση πού ἔχουν καί σήμερα. Αὐτό θά μποροῦσε νά σημαίνει ὅτι εἴτε τό σημερινό Ὡρολόγιο εἴτε τό σημερινό Ψαλτήριο χρησιμοποιοῦνταν ταυτόχρονα στόν Ἅγιο Τάφο. Αὐτή ἡ μαρτυρία θά ἀποδείκνυε τήν ὕπαρξη ἑνός Ὡρολογίου πολύ συγγενοῦς πρός τό σημερινό, καί ἐπιπλέον τή χρήση του σέ μία μεγάλη κοσμική ἐκκλησία. Ὁ N. Uspensky στό ἔργο του γιά τήν ἀγρυπνία[28] ἐξετάζει σέ βάθος τό θέμα τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἀντιστοίχων ἀκολουθιῶν, τοῦ Ἁγίου Σάββα, τοῦ Ἁγίου Τάφου καί τῶν Σπουδαίων.

Τρία χειρόγραφα ἀξίζουν ἀκόμα περισσότερο τήν προσοχή μας πρός τό τέλος αὐτῆς τῆς δεύτερης περιόδου: τό *Κανονάριον* τοῦ *Σιναϊτικοῦ κώδ. 150* (10ος-11ος αἰώνας), ἡ *Ὑποτύπωσις* τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου (*Βατοπ. κώδ. 322,* 13ος-14ος αἰ.) καί ἡ *Διατύπωσις* τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ (*κώδ. Ἰβήρων 754,* 16ος αἰ.), καί τά τρία δημοσιεύματα ἀπό τόν Dmitrievsky.[29] Αὐτά τά τρία χειρόγραφα εἶναι τά προσχέδια τοῦ μοναστικοῦ Τυπικοῦ πού γνωρίζουμε. Κανένα ἀπό αὐτά δέν ὀνομάζεται ἀκόμα Τυπικόν.

Τό *Κανονάριον* (στά σλαβικά Skazanie) εἶναι κατ᾽ ἀρχήν ἕνας κατάλογος ἀπό ἀναγνώσματα τῆς Κ.Δ. πού διαβάζονται στή θεία λειτουργία. Αὐτό προϋποθέτει ἕνα ἡμερολόγιο ἀπό τό Πάσχα μέχρι τό Μέγα Σάββατο διατρέχοντας τόν κύκλο τοῦ Κυριακοδρομίου. Μετά τό Κανονάριον ἀκολουθεῖ ἐπίσης

---

the Easter Vigil and Related Services in the Greek Church, (= *Or Chr* An 193) Rome 1972, 12-18. Nous tenons à remarquer l'importance de cet ouvrage pour l'étude des documents de la tradition byzantine; il part de l'étude systématique d'un point concret de la liturgie qui est la célébration de l'office pascal tout au long de l'histoire.

28. N. Uspensky, Chin vsénoshchnogo bdénia v Grécheskoi i Rússkoi Tsérkvi, Académie Ecclésiastique de Leningrad 1949.

29. *Opisánie* I, 172, 224 et 238. Pour la *Hypotypôsis* cf. aussi PG 99.

καί τό *Κανονάριον τῶν Συνάξεων* ἤ *Συναξάριον* (στά σλαβικά Sobornik), κατάλογος ἑορτῶν τοῦ μηναίου κύκλου, τίς ὁποῖες γιορτάζουμε μέ κάποια ἐπισημότητα καί οἱ ὁποῖες, ὅμως, ἔχουν ἀναγνώσματα καθαρά τῆς Καινῆς Διαθήκης. Γενικά τό Συναξάριον ἀρχίζει τήν 1η Σεπτεμβρίου.

Στίς ἡμερομηνίες αὐτοῦ τοῦ διπλοῦ ἡμερολογίου μποροῦμε νά συναντήσουμε σχόλια περισσότερο ἤ λιγότερο ἐκτεταμένα. Μποροῦμε ἐπίσης νά ἀνεύρουμε μία μικρή ἀναφορά γιά τή ζωή τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας. Τό Κανονάριον-Συναξάριον ἦταν ἀπαραίτητο παράρτημα στό Εὐαγγέλιο καί τόν Πραξαπόστολο. Οἱ ρωσικές ἐκδόσεις αὐτῶν τῶν βιβλίων ἔχουν τέτοια παραρτήματα: τό Skazanie καί τό Sobornik.

Τό Κανονάριον *τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδ. 150* ἀποτελεῖ ἐπίσης παράρτημα σέ ἕνα Εὐαγγέλιο. Παρά τόν ὄγκο του τῶν 29 φύλλων καί τήν ἀφθονία τῶν σχολίων του πολύ σημαντικές εἶναι οἱ τυπικές του διατάξεις γιά τή νύχτα τοῦ Πάσχα. Φαίνεται νά προέρχεται ἀπό τή νότια Ἰταλία, διότι τό ἡμερολόγιό του, κυρίως Κωνσταντινουπολίτικο, περιέχει ἐν τούτοις καί μνῆμες καθαρά Ἰταλικές. Ὁ Bertoniere, ὁ ὁποῖος μελέτησε τήν τελετουργία τῆς νύχτας τοῦ Πάσχα[30], τό τοποθετεῖ ἀνάμεσα στά χειρόγραφα τῶν Στουδιτῶν.

Ἡ *Ὑποτύπωσις* εἶναι «ἔμβρυο» τοῦ μοναστικοῦ Τυπικοῦ γιά τό μοναστήρι τῶν Στουδιτῶν. Ἡ *Διατύπωσις* μοιάζει πολύ μέ τήν *Ὑποτύπωσιν*. Στή *Διατύπωσιν* ὁ ἱδρυτής τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους μιλάει σέ πρῶτο πρόσωπο. Καί στίς δύο περιπτώσεις, ἡ περιγραφή τῆς ἀκολουθίας τῆς νύχτας τοῦ Πάσχα κατέχει τό πρωταρχικό μέρος μεταξύ ἄλλων λειτουργικῶν τυπικῶν διατάξεων γιά ἄλλες γιορτές τοῦ ἡμερολογίου, χωρίς νά εἶναι τόσο ἕνα ἀληθινό Κανονάριον, ὅπως ὁ *Σιναϊτικός κώδ. 150*. Μεγάλο μέρος κατέχουν μέσα στήν *Ὑποτύπωσιν* καί τήν *Διατύπωσιν* οἱ ἐντολές πού ἀφοροῦν στήν πειθαρχία καί στή μοναστική διοίκηση.

Πολύ σημαντική φαίνεται ἡ εἰσαγωγή στήν *Ὑποτύπωσιν*· τήν παραθέτουμε ὅπως ἔχει:

---

30. Cf. note 27.

«Πολλῶν ὄντων καί διαφόρων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις κεκρατηκυιῶν ἄνωθεν παραδόσεων, καί ἄλλων ἄλλαις διοικουμένων τε καί διϊθυνομένων πρός τήν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυπώσεσιν, μία τίς ἐστι τῶν πασῶν καί ἡ καθ᾽ ἡμᾶς κρατοῦσα παράδοσις, ἥν παρειλήφαμεν πρός τοῦ μεγάλου πατρός ἡμῶν καί ὁμολογητοῦ τοῦ Θεοδώρου· καί οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλά καί οἱ πλείους τῶν ἐγκρίτων μοναστῶν ταύτην αἱροῦνται, ὡς ἀρίστην τε καί βασιλικωτάτην, καί τάς ὑπερβολάς καί ἐλλείψεις ἐκκλίνουσαν. Ἀμέλει· καί ἡμεῖς σήμερον πατρικαῖς προσαχθέντες ἐντολαῖς ταύτην ἐν χάρταις εἰς ἄληστον μνήμην ταῖς μετέπειτα γενεαῖς καταλιπεῖν, ὅση δύναμις, πρός τήν ὑπακοήν ἑαυτούς καθήκαμεν, Θεοῦ δηλαδή παρέχοντος ἡμῖν ταῖς τοῦ ποιμένος ὑπέρ ἡμῶν προσευχαῖς τήν κατάλληλον ἁρμογήν τῆς τοῦ λόγου συνθέσεως εἰς τό ἐκθέσθαι ὑγιῶς τά ὀνησιφόρα τε καί σωτήρια τοῦ θεοφόρου πατρός ἡμῶν ἐντάλματα, εἰς δόξαν τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί φυλακήν τε καί σωτηρίαν τῶν ταῦτα μετά πίστεως προαιρουμένων φυλάττειν. Ἔστω τοίνυν ἡ ἀρχή τῆς συντάξεως, ἔνθα καί ἡ ἀπαρχή τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο σωτηρίας.

Περί τοῦ ἁγίου Πάσχα ἰστέον, ὅτι μετά τό παρελθεῖν δευτέραν φυλακήν ἤ καί τρίτην, ἤτοι τήν ἐνάτην ὥραν πίπτει τοῦ ὑδρολογίου τό σύσσημον, καί τῇ τούτου σημασίᾳ ἐγείρεται ὁ ἀφυπνιστής ἅμα τοῦ κανονάρχου καί λαμβάνουσιν ἄμφω εὐχήν εἰς τόν καθηγούμενον, καί ὁ μέν ἀφυπνιστής μετά φανοῦ περιέρχεται τούς κοιτῶνας, προτρεπόμενος τούς ἀδελφούς εἰς ἐξανάστασιν τῆς ἑωθινῆς δοξολογίας· ὁ δέ κανονάρχης ἀπέρχεται τῆς τοῦ ξύλου κρούσεως ἐν τοῖς ὡρισμένοις τόποις».

Σύμφωνα μέ αὐτή τήν εἰσαγωγή ὁ Ἅγιος Θεόδωρος δέν ἄφησε γραπτό κανόνα ἤ τυπικόν, ἀλλά οἱ διάδοχοί του κατέγραψαν τήν παράδοση τοῦ Θεοδώρου, ἡ ὁποία ἀκολουθήθηκε ἀπό πολλούς μοναχούς γιά νά μπορέσει νά γίνει γνωστή ἀπό τίς γενιές πού θά ἀκολουθήσουν. Διαπιστώνουμε ἐπίσης τή συνύπαρξη πολλῶν διαφορετικῶν μοναστικῶν παραδόσεων, ὅλες καλές καί ἐμπνευσμένες ἀπό τό Θεό, ὁ συντάκτης προτιμᾶ φυσικά τή δική του.

Ἄξιο προσοχῆς εἶναι ἐπίσης τό γεγονός ὅτι ὁ ἱδρυτής

τοῦ πρώτου μοναστηριοῦ στόν Ἄθω ἀκολούθησε τήν παράδοση τῶν Στουδιτῶν. Αὐτό τό γνωρίζουμε ἀπό ἕνα Γεωργιανό τυπικό Στουδιτῶν τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἀντιγραμμένο ἀπ᾿ αὐτό τῆς Μεγίστης Λαύρας καί δημοσιευμένο ἀπό τόν Kekelidze στό ἔργο του: Τό *Συναξάριον τοῦ Georges Mtatsmindeli.*[31]

Ὁ τελευταῖος μάρτυρας ἀπό αὐτή τή δεύτερη περίοδο τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ, πού θά μποροῦσε νά εἶναι ἐπικεφαλῆς τῆς ἑπόμενης περιόδου, εἶναι ὁ Νίκων τοῦ Μαυροβουνίου, στόν ὁποῖο ἀναφερθήκαμε πιό πάνω.

Ὁ Νίκων προβλέποντας καταστροφές σάν αὐτές πού εἶχαν ἐρημώσει τά μοναστήρια τῆς Παλαιστίνης τόν 8ο αἰώνα, βάζει γιά στόχο νά γράψει περιληπτικά καί σέ ἕναν τόμο ὅλα ὅσα κατά τή γνώμη του ἔπρεπε νά διασώσει. Συνθέτει κατ᾿ ἀρχήν τό ἔργο *Ἑρμηνεῖαι* γύρω στά 1059, σάν ἀνθολόγιον τῆς πατερικῆς διδασκαλίας, γύρω ἀπό τήν ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλία (ἔχουμε κιόλας μιλήσει γι᾿ αὐτό στό θέμα τῆς *Διηγήσεως τῶν Ἀββάδων*). Ἔπειτα γράφει μιά περίληψη τῆς σύνοψής του στό *Μικρόν Βιβλίον* στά 1077. Τελικά, σέ 42 κεφάλαια, καταγράφει ὅλα ὅσα προηγουμένως αὐτός ὁ ἴδιος ἔγραψε σέ διαφορετικές περιπτώσεις γιά τό θέμα τῆς μοναστικῆς ζωῆς καί πολλά ἄλλα χρήσιμα πράγματα στό *Τακτικόν* του.[32] Στή Ρωσία ὑπάρχουν μεταφράσεις αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἀπό τόν 13ο-14ο αἰώνα. Ὁ Beneshevich ἄρχισε τή δημοσίευση τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου μέ βάση τό χειρόγραφο Σινά 441. Στήν εἰσήγησή του (σ. 21 τοῦ Beneshevich) ὁ Νίκων διαπιστώνει ὅτι ὑπάρχει μία μεγάλη ποικιλία ἀπό Τυπικά. Ὑπάρχουν τυπικά Στουδιτῶν καί Τυπικά τῶν Ἱεροσολυμιτῶν. Θά ἤθελε νά τά ἐναρμονίσει καί νά κάνει μία σύνθεση, ἀλλά αὐτό εἶναι ἀδύνατο. Οὔτε τά τυπικά τῶν Στουδιτῶν συμφωνοῦν μεταξύ τους, οὔτε τῶν Ἱεροσολυμιτῶν. Ἐπισκέφθηκε τή μονή τοῦ Ὁσίου Σάββα προκειμένου νά ξεκαθαρίσει τά πράγματα, ἀλλά δέν ἔλαβε ἱκανοποιητική ἀπάντηση. Γι᾿ αὐτό ἀποφασίζει νά γράψει ἕνα νέο

---

31. K. Kekelidze, *Gruzínskie liturgicheskie pámiatniki v otéchestvennyh kniigokhranílishchah,* Tiflis 1908, 473.

32. *Taktikón Níkona Chernogórtsa,* Petrograd 1917.

τυπικόν γιά τούς ἀδελφούς. Αὐτό τό Τυπικόν, πού ὀνομάζεται ἀκόμα: *Κανονάριον*, δηλαδή *Τυπικόν*, δέν εἶναι ἕνα αὐθεντικό *Κανονάριον*, διότι δέν περιέχει τήν τάξη τῶν ἀναγνωσμάτων. Ὡς Τυπικόν ἀπεναντίας ἐξαντλεῖ ὅλο τό θέμα κάνοντας τήν περιγραφή καθεμιᾶς ἀπό τίς Ὧρες τοῦ Ὡρολογίου καί ἐπιλέγοντας τίς ὁδηγίες (ἐκεῖνες γιά παράδειγμα πού σχετίζονται μέ τή διαίρεση τοῦ Ψαλτηρίου) τόσο μεταξύ τοῦ Τυπικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ὅσο καί αὐτοῦ τῶν Στουδιτῶν ἤ τοῦ Ὄρους Σινᾶ. Σύμφωνα μέ τήν περιγραφή του μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ ἀκολουθία πού προβλέπεται ἀπό τό Νίκωνα εἶναι πολύ κοντινή μέ τή σημερινή. Ὑποθέτει ἐπίσης τήν ὕπαρξη τῶν Μηναίων καί τήν παράλληλη χρήση τους μέ τήν Ὀκτώηχο γιά τήν ὁποία θά μιλήσουμε σέ λίγο. Τά λειτουργικά κεφάλαια διαδέχονται λεπτομερή κεφάλαια γιά τήν Τεσσαρακοστή καί τίς νηστεῖες καί γιά τίς τροφές γενικά. Τελικά, ἔχουμε ἕνα πολύ σύντομο συναξάριον μέ μόνη τήν ἔνδειξη τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας.

Ποιά εἶναι τά τυπικά στά ὁποῖα ἀναφέρεται ὁ Νίκων; Δέν τά γνωρίζουμε καί εἶναι δύσκολο νά φανταστοῦμε σέ τί θά μποροῦσαν νά μοιάζουν. Τά χειρόγραφα τῶν τυπικῶν πού γνωρίζουμε εἶναι τοῦ 12ου-13ου αἰώνα, περίπου ἕνα ἤ δύο αἰῶνες μετά τό Νίκωνα. Τό *Τακτικόν* τοῦ Νίκωνος εἶναι μιά χιλιομετρική στήλη γιά τήν ἱστορία τοῦ Τυπικοῦ: περισσότερο μέ τό Τυπικόν του παρά μέ τή μαρτυρία του γιά τήν ὕπαρξη ἄλλων Τυπικῶν, εἶναι ὁ ἐλλείπων κρίκος μεταξύ τῶν προσχεδιασμάτων τοῦ Τυπικοῦ πού εἶναι τό *Κανονάριον* καί ἡ μοναστική *Ὑποτύπωσις* καί *Διατύπωσις* ἀπό τή μία πλευρά καί τά Τυπικά τά ἤδη ὁλοκληρωμένα πού γνωρίζουμε ἀπό τήν ἄλλη πλευρά. Ὁ Νίκων βρίσκεται ἀνάμεσα στή δεύτερη καί τήν τρίτη περίοδο τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ.

Τρίτη περίοδος
Διαμόρφωση τοῦ κύκλου τῶν μηνῶν καί τῶν ὁλοκληρωμένων τυπικῶν

Ἀποδίδοντας τό Μηναῖο σ᾽ αὐτή τήν τρίτη περίοδο, ὁ Mansvetov δέν ἰσχυριζόταν βέβαια ὅτι οἱ ἀκίνητες ἑορτές (τῶν ἡμερῶν, τῶν μηνῶν, Χριστουγέννων, Θεοφανείων, Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου κ.τλ.) εἶχαν τίς ρίζες τους σ᾽ αὐτή τήν περίοδο. Τό πλῆρες ἡμερολόγιο ἤ συναξάριον τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τό ὁποῖο βασίζεται σέ τυπικά, εἴτε τῶν Στουδιτῶν εἴτε τῶν Παλαιστινίων, ἔχει κιόλας παγιωθεῖ μέσα στό *Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας* τοῦ 9ου αἰώνα καί εἶναι προγενέστερό του. Οἱ ὕμνοι πού ἀναφέρονται κατά μεγάλο μέρος στίς Δεσποτικές καί Θεομητορικές ἑορτές καί σ᾽ αὐτές τῶν μεγάλων ἁγίων παρουσιάζονται ἀπό τήν προηγούμενη περίοδο στίς συλλογές τῶν στιχηρῶν, τῶν κανόνων κ.τλ. Τίς βρίσκουμε ἐπίσης σέ παραρτήματα τοῦ Τριωδίου. Ἀλλά εἶναι μόνο σ᾽ αὐτή τήν ἐποχή τοῦ 11ου-12ου αἰώνα πού ἐμφανίζονται τά συστηματικά Μηναῖα μέ μιά σειρά ἀπό ποιητικά δημιουργήματα γιά κάθε γιορτή ἤ μνήμη τοῦ ἡμερολογίου. Ἔχουμε σήμερα 12 τόμους, ἕναν γιά κάθε μήνα, ἀπό αὐτές τίς ὑμνογραφικές συλλογές. Ἄν σκεφτοῦμε τήν ποσότητα τῶν ὑμνογραφιῶν πού παραμένουν ἀνέκδοτες στή νότια Ἰταλία καί ἄν γνωρίζουμε ὅτι στήν Ὀρθόδοξη ἐκκλησία συνεχίζουμε ἀκόμη νά παράγουμε τέτοιες ὑμνογραφίες, φανταζόμαστε πολύ καλά ὅτι τό πρόβλημα στό ὁποῖο βρισκόταν οἱ ψάλτες δέν ἦταν πολύ ἁπλό. Κατ᾽ ἀρχήν κάθε ἡμέρα τοῦ ἔτους ἔχει δύο σειρές, περισσότερο ἤ λιγότερο συμπληρωμένες, ἀπό στιχηρά καί κανόνες, γιά νά διαμορφωθεῖ μία μόνη ἀκολουθία: ἀπό ὕμνους τῆς Ὀκτωήχου καί τοῦ Μηναίου, δηλαδή ἡ ὑμνογραφία τῶν καθημερινῶν καί ἡ τῶν ἑορτῶν. Σέ ποιό βαθμό θά ψάλουμε ὕμνους ἀπό τήν Ὀκτώηχο ἤ ἀπό τό Μηναῖο αὐτό θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τό πόσο σημαντικός θεωρεῖται ὁ ἅγιος καθώς ἐπίσης ἀπό τήν ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καί ἀπό τό πρόσωπο στό ὁποῖο ἀναφέρονται οἱ ὕμνοι τῆς Ὀκτωήχου: στούς Ἀγγέλους τήν Δευτέρα, στόν Ἰωάννη Βαπτιστή τήν Τρίτη, στήν Παναγία τήν Τετάρτη, στούς Ἀποστόλους τήν Πέμπτη, στό Σταυρό καί

τήν Παναγία τήν Παρασκευή, στούς κεκοιμημένους τό Σάββατο. Κατά τήν Μεγ. Τεσσαρακοστή καί τό Πάσχα τό Τριώδιον καί τό Πεντηκοστάριον, συνυπάρχουν μέ τό Μηναῖο. Τό Τυπικόν εἶναι ἐκεῖνο πού ρυθμίζει ποιούς ὕμνους θά ψάλουμε ἀπό τό κάθε βιβλίο.

Ἕνα πλῆρες Τυπικόν περιλαμβάνει: τό Κανονάριον ἤ κατάλογο ἀπό βιβλικές περικοπές, τό Συναξάριον ἤ Ἡμερολόγιον τῶν Δώδεκα μηνῶν, κανόνες τῶν τελετῶν ἤ εἰδικῶν ἀκολουθιῶν (καί αὐτό μέ δύο τρόπους: εἴτε μέ μία σειρά ἀπό κεφάλαια περιληπτικά σέ παράρτημα στήν ἀρχή ἤ στό τέλος τοῦ βιβλίου εἴτε μέ καθημερινές συμπληρωματικές σημειώσεις στό κανονάριο ἤ στό συναξάριο). Κατά τήν περίοδο τῶν νηστειῶν περιλαμβάνει διατάξεις καί ὁδηγίες γιά τίς νηστεῖες καί τήν τροφή γενικά. Ἐπιπλέον περιλαμβάνει ὁμάδα στιχηρῶν ἤ κανόνων πού πρέπει κάθε φορά νά ψάλλονται ἀπό τό Μηναῖο καί τήν Ὀκτώηχο, τό Τριώδιο καί τό Πεντηκοστάριο. Πολλά χειρόγραφα ἔχουν μία εἰσαγωγή τοῦ συντάκτη τοῦ τυπικοῦ, ἡ ὁποία μᾶς δίνει πληροφορίες γιά τό μοναστήρι του καί γιά τά προβλήματα ἵδρυσης ἤ κατασκευῆς, ἤ ἀκόμη γιά τήν κατάσταση τῆς μοναστικῆς ζωῆς γενικότερα καί εἰδικότερα κτλ. Ἔχουμε πολύ λίγα χειρόγραφα μέ ὅλα αὐτά τά ἐνδεικτικά στοιχεῖα. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὅμως κάθε οἰκογένεια τυπικῶν θ᾽ ἀκολουθήσει τή μέ-θοδό της γιά τήν τακτοποίηση καί τή διάθεση αὐτῶν τῶν στοιχείων. Αὐτό ἐπιτρέπει εὔκολα μία ταξινόμηση τῶν τυπικῶν σέ οἰκογένειες. Γνωρίζουμε λοιπόν δύο μεγάλες οἰκογένειες: τῶν Στουδιτῶν καί τῶν Σαββαϊτῶν ἤ Ἱεροσολυμιτῶν. Ἡ πρώτη ἔχει χαθεῖ σήμερα, ἐνῶ ἡ δεύτερη εἶναι ἁπλά ἡ ἐπίσημη πηγή τοῦ Τυπικοῦ.

Τό τυπικό τῶν Στουδιτῶν

Κρίνοντας ἀπό τά χειρόγραφα τό Τυπικό τῶν Στουδιτῶν εἶναι τό πιό διαδεδομένο Τυπικό κατά τό 12ο αἰώνα καί ἐκφράζει τή μοναστική παράδοση τοῦ Θεοδώρου Στουδίτη. Ὁ Θεόδωρος ἀνακαλύπτει πάλι τό πνεῦμα τοῦ ἁγίου Βασιλείου καί προσδίδει ἀξία στόν τύπο τοῦ κοσμικοῦ μοναχισμοῦ ἀφιερωμένου στήν προσευχή καί τήν ἐργασία ἐντός τοῦ κόσμου, ὅπου ὁ μοναχισμός καλεῖται νά τόν βοη-

θήσει νά ζήσει χριστιανικά. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Σάββα ταιριάζει περισσότερο σ᾽ αὐτή τήν πνευματικότητα ὑπό τήν προϋπόθεση νά μή χαθεῖ ἀπό τή ζωή ὁ ἱεραποστολικός καί ποιμαντικός σκοπός. Ἡ αὐστηρότητα τῆς παλαιστινιακῆς ἀκολουθίας μετριάζεται κατά τήν προσαρμογή της στήν Κωνσταντινούπολη καί ἀπό τή συγχώνευση πολλῶν στοιχείων, τά ὁποῖα ἐλήφθησαν ἀπό τήν *Ἀσματική ἀκολουθία* τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν. Γίνεται μουσική ἐκτέλεση ὄχι μόνο ποιητικῶν στοιχείων, πρόσφατα εἰσαχθέντων ἀπό τήν Ὀκτώηχο τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἀλλά ἐπίσης καί σταθερῶν τμημάτων τοῦ Ὡρολογίου, ὅπως εἶναι οἱ ψαλμοί τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τοῦ Ὄρθρου. Ἐπίσης ἡ κανονική λειτουργία θά ἐκτελεῖται μουσικά.

Προσπαθοῦμε νά συνδυάσουμε τό Εὐχολόγιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέ τό Ὡρολόγιο βάζοντας μέσα σ᾽ αὐτό τίς Συναπτές καί τίς πρεσβυτερικές εὐχές τοῦ πρώτου. Οἱ ἐκδόσεις τοῦ Εὐχολογίου ἀπό τούς Στουδίτες (πού στό ἄρθρο μας γιά τούς Ὄρθρους ἔχουμε ὁμαδοποιήσει μέ τό γράμμα D)[33] φέρουν τή σφραγίδα αὐτῆς τῆς προσαρμογῆς ἡ ὁποία ἐνδυναμώνεται ἀπό πλῆθος εὐχῶν πού προορίζονται γιά ἀντίφωνα τῆς *ἀσματικῆς ἀκολουθίας*, τήν διαίρεση τοῦ Ψαλτηρίου, σύμφωνα μέ τό παλαιστιανιακό σύστημα, πού τά ὀνομάζει ἐπίσης ἀντίφωνα.

Πρωταρχικό στοιχεῖο τῶν τυπικῶν τῶν Στουδιτῶν εἶναι ἡ περιγραφή τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὄρθρου τοῦ Πάσχα σύμφωνα μέ τήν παράδοση τοῦ Ἁγίου Τάφου. Αὐτή ἡ περιγραφή θά βρεῖ στά πιό παλιά Τυπικά, ὅπως στήν *Ὑποτύπωσιν* στήν ἀρχή τοῦ χειρόγραφου κειμένου ἀκολουθώντας τόν τύπο τοῦ Κανοναρίου βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων πού ἀρχίζει τό Πάσχα. Ἡ περιγραφή τῆς ἀκολουθίας τοῦ Πάσχα θά φανεῖ πολύ πρόσφορη στήν Κωνσταντινούπολη ὅπου ὁ Ὄρθρος τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα σύμφωνα μέ τήν *ἀσματική ἀκολουθία* δέν προβλέπει κάποια καταπληκτική τελετή. Ἄλλα Τυπικά ἀρχίζουν μέ τό Τριώδιο (ἀποδιδόμενο δίκαια στούς Στουδίτες) καί ἑπομένως μέ τήν ἀρχή τῆς Νηστείας. Ἄλλα ἀρχίζουν μέ τό συναξάριο

33. Les prieres presbyterales des matines byzantines II, dans Or. Chr. Per. 38 (1972) 85 ss.

τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπό τήν 1η Σεπτεμβρίου. Συχνά στό σύνολο τῶν Τυπικῶν προτάσσονται *ἐν ἐπιτομῇ* (περιληπτικά) κεφάλαια (Τυπικές διατάξεις) πού ρυθμίζουν τόν τρόπο τῆς ψαλμωδίας, τόν ἀριθμό τῶν στιχηρῶν κλπ. Αὐτά τά κεφάλαια βρίσκονται ἤδη στό *Τακτικόν* τοῦ Νίκωνος.

Βλέπουμε ἐπίσης ὅτι τά Τυπικά τῶν Παλαιστινίων ἀρχίζουν ἀπό τήν ἀγρυπνία τοῦ Σαββάτου πρός Κυριακή καί κατά συνέπεια ἀπό τήν περιγραφή τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ.

Τό πιό παλιό Τυπικόν τῶν Στουδιτῶν πού γνωρίζουμε εἶναι αὐτό τοῦ πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξίου, παλιοῦ μοναχοῦ τοῦ Στουδίου, ὁ ὁποῖος τό 1034 τό ἔδωσε στό μοναστήρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου πού μόλις εἶχε ἱδρυθεῖ κοντά στήν πόλη. Δέ γνωρίζουμε τό ἑλληνικό πρωτότυπο, ἀλλά ἔχουμε ἕξι ἀντίγραφα σλαβικά ἀρχίζοντας ἀπό τόν 11ο μέχρι τόν 15ο αἰώνα, σχεδόν ταυτόσημα στό κείμενό τους. Ὁ Skabballanovich[34] ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι τό Τυπικόν πού υἱοθέτησε στά 1051 ἤ στά 1062 ὁ Ἅγιος Θεοδόσιος Pechevsky στό μοναστήρι του στό Κίεβο. Οἱ Ρῶσοι ὀνομάζουν αὐτό τό Τυπικόν *StudiiskoAleksievskii Ustav.* Αὐτά τά Τυπικά ἀρχίζουν ἀπό τήν ἀρχή τῆς Τεσσαρακοστῆς, συνεπῶς ἀπό τό Τριώδιον, ἀλλά δέν εἶναι ὅλα πλήρη. Περιέργως τό πιό παλιό ἀπό αὐτά σταματάει μετά τό Τριώδιον καί συνεχίζει μέ ἕνα Κοντακάριον μέ μουσική σημειογραφία, τό ὁποῖο μᾶς ἐπαναφέρει στήν ἀσματική ἀκολουθία. Ὁ Skaballanovich στό ἴδιο μέρος λέει ὅτι πρό τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ τοῦ Τυπικοῦ τῶν Στουδιτῶν στή Ρωσία ἱερουργοῦσαν ἐκεῖ σύμφωνα μέ τό Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Αὐτή εἶναι ἡ θέση ὅλων τῶν Ρώσων λειτουργιολόγων καί κυρίως τοῦ Dmitrievsky πού ἔγραψε δύο ἐργασίες γι' αὐτό τό θέμα: *«Ἡ λειτουργία στή Ρωσική Ἐκκλησία κατά τούς πέντε πρώτους αἰῶνες»* (1882) καί *«Ἡ λειτουργία στή Ρωσική Ἐκκλησία κατά τόν 16ο αἰώνα»* (1884)". Ὁ N. Uspensky ἐπίσης πραγματεύτηκε τό ζήτημα

---

34. *Tolkóvy Tipikón* (cf. note 5) I, 399. Ces documents sont: *Bibl. Typogr. Moscou (TsGADA) 285/142/1206* (XI-XIIe s.), *Bibl. Synod. Moscou (GIM) 330/380* (XII-XIIIe s.), *Sainte-Sophie Novgorod (GPB Leningrad)* 1136 (XIIIe s.), *Bibl. Typogr.* ballanovich les cinq derniers sont presque identiques.

στό 7ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου του: *«Ἡ ἀκολουθία τῆς νυχτερινῆς ἀγρυπνίας στήν Ἑλληνική καί στή Ρωσική Ἐκκλησία»* (1949). Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀσχολούμενοι μέ τά Εὐχολόγια πού προέρχονται ἀπό τόν καθεδρικό τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Novgorod, τά ταξινομήσαμε στήν ὁμάδα B (εὐχολόγια καθεδρικοῦ τύπου ἡμιτελῆ) καί στήν ὁμάδα D (εὐχολόγια πού προϋποθέτουν τήν ἀκολουθία τοῦ Ὡρολογίου ἐφαρμοσμένη ἀπό τούς Στουδίτες). Στή Ρωσία, ὅπως καί στήν Κωνσταντινούπολη, ἀκολουθοῦσαν μιά διπλή παράλληλη παράδοση, αὐτήν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καί τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν καί ἐκείνην τῶν μοναστηριῶν τῶν Στουδιτῶν. Θά ποῦμε λίγα λόγια ἀργότερα γιά τήν ἐμφάνιση τοῦ Τυπικοῦ τῶν Σαββαϊτῶν ἤ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ κατά τόν 14ο-15ο αἰώνα, στή Ρωσία.

Ἡ Γεωργία, χαρακτηριζόμενη ὡς βιβλιοθηκάριος τοῦ Βυζαντίου, μᾶς διέσωσε μαρτυρίες σχεδόν καί ἀπό τίς τρεῖς περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ Τυπικοῦ.

Ἔχουμε ἤδη μιλήσει γιά τό *Γεωργιανό Λεξιονάριο-Ἐκλογάριο* τοῦ 7ου αἰώνα ὡς ἀπόδειξη τῆς καθεδρικῆς παράδοσης τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὁ Kekelidze μᾶς περιγράφει ἕνα Μηναῖον-Τριώδιον τοῦ 9ου αἰώνα καί κυρίως μία Ὀκτώηχο-Μηναῖον τοῦ 10ου[35] αἰώνα, πού περιέχει μία ἀρχαϊκή παράδοση, ἡ ὁποία δέν ἀκολουθεῖ ἀκόμα τό συναξάριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καί ἐπί πλέον, περιλαμβάνει ἐνδείξεις γιά τά μοναστήρια καί γιά τούς μοναστικούς τόπους προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης. Αὐτά εἶναι γιά τή δεύτερη περίοδο, πρίν τό ἔτος 1009.

Γιά τήν τρίτη περίοδο ἔχουμε Γεωργιανά τυπικά εἴτε Στουδιτικοῦ τύπου εἴτε Σαββαϊτικοῦ τύπου. Στουδιτικό εἶναι τό Τυπικόν τοῦ Γεωργίου Mtatsmindali τῆς Μονῆς Ἰβήρων σύμφωνα μέ τρεῖς κώδικες τῆς Τυφλίδος καί δύο τῆς Πετρουπόλεως καί οἱ πέντε τοῦ 11ου-12ου αἰώνα περιγράφονται ἀπό τόν Kekelidze.[36] Αὐτό τό Τυπικόν, ἀντιγραμμένο ἀπ᾿ αὐτό τῆς Μεγίστης Λαύρας[37], εἶναι

35. Cf. note 30 bis, 352 et 372.
36. O.c., 473.
37. Cf. o.c., 486.

παραπλήσιο μέ αὐτό τῆς *Ὑποτυπώσεως-Διατυπώσεως*.

Ἀντίθετα, ἕνα Γεωργιανό Σαββαϊτικό εἶναι αὐτό τοῦ Shio-Mgimve τοῦ 13ου αἰώνα, περιγεγραμμένο ἐπίσης ἀπό τόν Kekelidze.[38] Τό Τυπικό αὐτό φαίνεται νά διατηρεῖ τήν παράδοση τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Συμεών κοντά στήν Ἀντιόχεια.

Τά πιό καλά διατηρημένα χειρόγραφα τῆς Στουδιτικῆς παραδόσεως εἶναι χωρίς ἀμφιβολία τά Τυπικά τῆς Νότιας Ἰταλίας. Ἀσχοληθήκαμε εἰδικά μέ αὐτό τῆς Μεσσήνης, τό ἀρχαιότερο ἀπ᾽ ὅσα γνωρίζουμε, τοῦ 1131 (ἀκόμα κι ἄν ἡ χρονολόγηση τοῦ χειρογράφου, ὄχι τοῦ Τυπικοῦ, ἀμφισβητεῖται).[39] Στήν ἀρχή τοῦ 12ου αἰώνα ἡ πολιτική τῶν Νορμανδῶν στή Νότια Ἰταλία ἦταν ἀνεκτική πρός τίς θρησκευτικές παραδόσεις πληθυσμῶν τοῦ Patirion de Rossano στήν ἀρχή τοῦ 12ου αἰώνα ἐπισκέφτηκε τήν Κωνσταντινούπολη καί παρέμεινε στούς μοναχούς τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Κατά τήν ἐπιστροφή του ἔφερε μεγάλο ἀριθμό βιβλίων, μεταξύ τῶν ὁποίων πιθανόν καί λειτουργικά βιβλία. Γνωρίζουμε τρεῖς οἰκογένειες Τυπικῶν Ἰταλο-Στουδιτῶν: α) τήν οἰκογένεια τῆς Παλαιοκαλαβρίας μέ κέντρο τήν Grottaferrata παρά τό γεγονός ὅτι τό σωζόμενο χειρόγραφο κείμενο τοῦ Τυπικοῦ εἶναι τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰώνα. Ἡ οἰκογένεια τῆς Καλαβροσικελίας μέ κέντρο τή Messineva ἔχει στή δικαιοδοσία της περισσότερα ἀπό 40 μοναστήρια. Καί τέλος γ) ἡ οἰκογένεια της Ἀπουλίας μέ κέντρο τό μοναστήρι τῆς Κασόλας. Ἀπό ὅλες τίς οἰκογένειες ἔχουμε πολλά χειρόγραφα κείμενα. Ὁ Dmitievsky δημοσίευσε σημαντικά ἀποσπάσματα κειμένων στόν 1ο τόμο τοῦ ἔργου του *Περιγραφή χειρογράφων*, στό ὁποῖο βρίσκουμε κι ἄλλα Στουδιτικά κείμενα. Ἡ Στουδιτική παράδοση διατηρεῖται

---

38. O.c., 313.

39. M. Arranz, *Le Typicon du monastère du Saint-Sauveur à Messine* (= *Or. Chr. An.* 185) Rome 1969. Cf. Julien Leroy, *La date du Typicon de Messine et ses manuscrits*, dans *Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata*, N.S. 24 (1970) 39-55. Le P. Leroy le voudrait du XIIIe s., mais a ses raisons peu convaincantes s'oppose encore le fait que les trois catalogues de l'ensemble des 175 mss de la bibliothèque du Saint-Sauveur concordent dans la datation du nôtre (*Mess. 115*) au XIIe s. En outre toute la tradition sicilienne attribue ce codex à la main de l'archimandrite fondateur (+ 1149).

γιά περισσότερο χρόνο ἀπ᾿ ὅ,τι στήν Κωνσταντινούπολη ἤ τό Ἅγιον Ὄρος. Τό μοναστήρι τῆς Μεσσήνης ἄλλαξε τό Τυπικόν τῶν Στουδιτῶν μ᾿ αὐτό τοῦ Ἁγίου Σάββα κατά τό τέλος τοῦ 16ου αἰώνα καί αὐτό μέ τήν ἐπιβολή τοῦ Πάπα καί παρά τήν ἀντίδραση τῶν μοναχῶν.

Ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη δέ διαπιστώθηκε παρά ἕνα Στουδιτικό Τυπικό, αὐτό τῆς Μονῆς Εὐεργέτιδος τοῦ 12ου αἰώνα, δημοσιευμένο ὁλόκληρο ἀπό τόν Dmitrievsky στόν 1ο τόμο τῆς *Περιγραφῆς* του.

Ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος δέ γνωρίζουμε Στουδιτικό Τυπικό στά ἑλληνικά μετά τήν *Διατύπωσιν* τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ὅ,τι γνωρίζουμε τό ὀφείλουμε στίς ἔμ-μεσες χειρόγραφες Γεωργιανές μαρτυρίες.

Τά Τυπικά τῶν Σαββαϊτῶν[39α]

Στά Τυπικά τῶν Σαββαϊτῶν εἶναι ἀφιερωμένος ὁλόκληρος ὁ 3ος τόμος τῆς «*Περιγραφῆς*» τοῦ Dmitrievsky. Τό δεύτερο μέρος τοῦ τόμου περιέχει μιά εἰκοσάδα τυπικῶν χειρογράφων τοῦ Ἄθω ἀπό τόν 15ο ὥς τόν 19 αἰ. Δοθέντος ὅτι αὐτά τά χειρόγραφα εἶναι χρονολογικά νεώτερα δέν ἔχουν καμιά ἰδιαίτερη σημασία γιά τή μελέτη μας. Ἀντίθετα τό πρῶτο μέρος τοῦ τόμου περιέχει 135 χειρόγραφα (συχνά πολύ βραχέα ἀποσπάσματα) ὅλα σαββαϊτικῆς παράδοσης (ἤ προέλευσης).

Ὁ Dmitrievsky τά ταξινομεῖ σέ πέντε διαφορετικές συντάξεις· πέντε (5) χειρόγραφα μεγάλου ἐνδιαφέροντος τοῦ 12-13ου αἰ. ἀνήκουν στήν Ἱεροσολυμιτική σύνταξη (ἤ εἶναι Ἱεροσολυμιτικῆς σύνταξης) εἶναι παλαιστινιακά χειρόγραφα. 116 χειρόγραφα ἀπό τοῦ τέλους τοῦ 13ου ὥς τόν 16ο αἰ. εἶναι Κωνσταντινουπολιτικῆς σύνταξης· τρία (3) χειρόγραφα τῶν ἀρχῶν τοῦ 13ου καί 14 αἰ. εἶναι Συναϊτικῆς σύνταξης· τέσσερις (4) κώδικες τοῦ 14-15ου αἰ. εἶναι σύνταξης τῆς Τραπεζοῦντος. Τελικά ἑπτά (7) χειρόγραφα εἶναι Σερβο-Βουλγαρικῆς σύνταξης. Ἐδῶ ὁ Dmitrievsky προσθέτει τά στοιχεῖα τῶν κυριοτέρων βενετικῶν ἐκδόσεων τοῦ σαββαϊτικοῦ Τυπικοῦ. Φυσικά παραλείπει ἕνα ὁλόκληρο

39α. Pour plus de détails sur ces typika, cf. M. Skaballanovich, o.c., p. 414 ss.

κεφάλαιο γιά τά ρωσικῆς σύνταξης χειρόγραφα. Αὐτή ἡ σύνταξη εἶναι πολύ πλούσια ἀλλά γνωρίζουμε ὅτι ὁ Dmitrievsky δέν ἐδημοσίευσε παρά μόνο τά ἐκτός Ρωσίας εὑρισκόμενα χειρόγραφα, στά ὁποῖα οἱ Ρῶσοι λειτουργιολόγοι δέν εἶχαν πρόσβαση (ἤ ἐκεῖνα τά ὁποῖα ἦσαν λιγότερο προσιτά στούς Ρώσους λειτουργιολόγους).

Μέ μιά πρώτη ματιά στό εὑρετήριο τοῦ τρίτου τόμου τοῦ Dmitrievsky μποροῦμε ἀμέσως νά ἀντιληφθοῦμε τά στάδια πού ἀκολούθησε (ἤ πού διέτρεξε) ἡ διάδοση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα στό Βυζαντινό κόσμο (ἤ μέσα στή Βυζαντινή Πολιτεία).

Τά ἀρχαιότερα χειρόγραφα εἶναι ἐκεῖνα τῆς παλαιστινιακῆς καί σιναϊτικῆς σύνταξης τοῦ 12-13ου αἰώνα. Σ᾿ αὐτές τίς περιοχές, τό Στουδιτικό Τυπικό δέ φαίνεται νά ἔχει εἰσχωρήσει (διεισδύσει). Ἡ Κωνσταντινοπολιτική σύνταξη τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα ξαναπαρουσιάζεται καλύτερα σέ ἀριθμό ἀντιτύπων. Τά ἀρχαιότερα εἶναι τοῦ 13ου αἰώνα, ἐποχή στήν ὁποία δέ βρίσκουμε σχεδόν καθόλου στουδιτικά χειρόγραφα στήν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ Skaballanovich (σελ. 413) ἰσχυρίζεται (ἤ λέγει) ὅτι ἡ ἅλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τούς Φράγκους πού ἐπεσφράγισε τό τέλος τῆς *ἀσματικῆς ἀκολουθίας* στήν Ἁγία Σοφία ἦταν ἐπίσης ἕνα θανάσιμο πλῆγμα γιά τή μοναστική ἀκολουθία τῶν Στουδιτῶν, ἡ ὁποία ὄντας πανηγυρικότερη καί πλουσιότερη αὐτῆς τῶν Σαββαϊτῶν εἶχε περισσότερο ἀνάγκη ἀναθεώρησης. Ἡ ἀπουσία στουδιτικῶν χειρογράφων καί ἡ ἀφθονία σαββαϊτικῶν χειρογράφων θά εὐνοοῦσαν (ἤ θά ἐνθάρρυναν) μία ἐξήγηση πρός αὐτή τήν κατεύθυνση. Τά χειρόγραφα αὐτῆς τῆς σύνταξης βρίσκονται κατεσπαρμένα κυρίως στίς βιβλιοθῆκες τοῦ Ἄθω, προφανῶς γιά τή χρήση τῶν μοναχῶν. Πρέπει νά καταλάβουμε ὅτι ἡ πανηγυρική ἀκολουθία τῶν Σαββαϊτῶν δέν μποροῦσε νά ἱκανοποιήσει ἀπόλυτα τούς Ἁγιορεῖτες οἱ ὁποῖοι ἦσαν περισσότερο προσκείμενοι πρός τό πνεῦμα καί τόν τρόπο ζωῆς τῶν μοναχῶν τῶν ἐρήμων τῆς Παλαιστίνης παρά πρός τούς μοναχούς τῶν πόλεων ὅπως ἦσαν οἱ Στουδίτες μοναχοί. Τό σύστημα τῶν νηστειῶν, αὐστηρότερων στό Τυπικό τοῦ Ἁγίου Σάββα, προσέδιδε σ᾿ αὐτό ἕνα κύρος πολύ μεγαλύτερο δίπλα στούς Ἀθωνίτες μοναχούς.

Εἶναι τελικά αὐτό τό Τυπικό τό ὁποῖο ἀφοῦ ἀντικατέστησε λίγο-λίγο τό στουδιτικό Τυπικό, τυπώθηκε στή Βενετία τό 1545 ἤ 1546. Ἔκτοτε ἔγινε τό Τυπικό ὁλόκληρης τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος σήμερα ἀκολουθεῖ τό λεγόμενο Τυπικό τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο δέν εἶναι παρά μιά ἐπανέκδοση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα μέ κάποιες καινοτομίες οἱ ὁποῖες πιθανότατα ἀνήκουν στήν πράξη πού κληρονομήθηκε ἀπό τό παλιό Τυπικό τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Μία ταξινόμηση τῶν Σαββαϊτικῶν χειρογράφων πιό ἐπιμελημένη ἀπό αὐτή τοῦ Dmitrievsky παρουσιάστηκε ἀπό τόν N. Uspensky στή μελέτη του γιά τήν ἀκολουθία τῆς ἀγρυπνίας, ἀκολουθία ἡ ὁποία δέν ἐτελεῖτο ἀπό τούς Στουδίτες, οὔτε ἀπό τή Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινούπολης, ἡ ὁποία στή θέση της εἶχε τήν Παννυχίδα. Ἐφόσον ἡ περιγραφή τῆς ἀγρυπνίας εἶναι τό σημεῖο ἐκκίνησης τῶν Σαββαϊτικῶν Τυπικῶν μποροῦμε νά καταγράφουμε εὔκολα τήν ἱστορία τοῦ Σαββαϊτικοῦ καί τήν ἐξέλιξή του ἀκολουθώντας τόν Uspensky.

Τό 4ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου του ἔχει τίτλο: *Διάδοση τῆς ἀγρυπνίας στήν Παλαιστίνη*. Ἐδῶ ὁ Uspensky μελετᾶ τά χειρόγραφα πού ὁ Dmitrievsky κατατάσσει στά κεφάλαια Παλαιστινιακῆς προέλευσης, ὅπως οἱ *Σιναϊτικοί κώδικες 1094, 1095 καί 1096*[40], περιγράφοντας τήν τακτική τοῦ Ἁγίου Σάββα κατά τό 12ο αἰώνα. Ἀπό τή Σιναϊτική ἔκδοση τό *Σιναϊτικό χφ. 1097*[41] περιγράφει τίς Τυπικές διατάξεις τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ τό 13ο αἰώνα. Τό Γεωργιανό χειρόγραφο τῆς μονῆς τοῦ Shio-Mgimve[42] περιγράφει τήν πράξη τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Συμεών κοντά στήν Ἀντιόχεια καί, τέλος, τό *χφ. τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων 311*[43], περιγράφει τίς συνήθειες ἑνός μοναστηριοῦ τῆς Παλαιστίνης τοῦ ὁποίου τό ὄνομα δέν ἀναφέρεται.

Ἡ ἐπιμονή γιά λεπτομερή περιγραφή τῆς ἀκολουθίας

---

40. *Opisánie* III, 1, 65, 20.
41. *Opisánie* III, 394.
42. Kekelidze, o.c., 313.
43. *Opisánie* III, 346.

τῆς νυχτερινῆς ἀγρυπνίας μᾶς δίνει μια καλύτερη εἰκόνα αὐτῆς τῆς Τυπικῆς διάταξης. Ἡ ἀγρυπνία ἦταν ἀπό τά σπανια σημεῖα για τά ὁποῖα ὁ Ἅγιος Σάββας μᾶς ἄφησε ὁδηγιες. Ἡ νυχτερινή ἀγρυπνία πού ἀναφέρεται στό Χριστό εἶναι σημαντικο σημεῖο τῆς κοινῆς λατρείας στή Σαββαϊτική παραδοση. Ἕνα ἐρωτημα πού μπορεῖ νά προκύψει ἀπό τά χειρογραφα τοῦ 12ου αἰώνα πού μόλις ἀναφέραμε εἶναι: ἡ ἀγρυπνία ἐτελεῖτο πραγματικά στό 12ο αἰώνα; Ἄν ναί, ὅλοι οἱ μοναχοί ἔπρεπε νά γνωρίζουν πώς αὐτή ἐτελεῖτο καί ἡ λεπτομερης περιγραφή Τυπικῶν διατάξεων ἦταν ἀνώφελη. Ἴσως θά μπορούσαμε νά σκεφτοῦμε ὅτι ἡ ἀγρυπνία δέν ἐτελεῖτο πιά αὐτή τήν ἐποχή καί ὅτι τά Τυπικά ἤθελαν νά τήν ἐπαναφέρουν. Χωρίς ἀμφιβολία θά μπορούσαμε νά σκεφτοῦμε ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν καταστροφῶν τοῦ 1009 ἡ τέλεση τῆς ἀγρυπνίας διακόπηκε. Ἀλλά εἶναι ἐπίσης πιθανό αὐτή ἡ διακοπή νά εἶναι προγενέστερη αὐτῶν τῶν γεγονότων. Κατ᾽ ἀρχήν, ὑπάρχει τό γεγονός ὅτι ὁ Θεόδωρος δέν περιέλαβε αὐτή τήν ἀγρυπνία στήν Κωνσταντινουπολίτικη ἀκολουθια του. Εἶναι δύσκολο νά φανταστοῦμε ὅτι ὁ Θεόδωρος ἐπέτρεψε μία τόσο ριζική μεταρρύθμιση στήν ἀκολουθία. Ἴσως στήν ἐποχή του δέν ἐτελεῖτο ἡ ἀγρυπνία στήν Παλαιστίνη. Ὑπάρχει ἕνα ἄλλο γεγονός πού ὁδηγεῖ σ᾽ αὐτό τό συμπέρασμα. Εἶναι ὅτι ἡ Ὀκτώηχος πού ἀποδίδεται στόν Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό (ὁ ὁποίος ἐπίσης θεωρεῖται ἀνανεωτής τοῦ Τυπικοῦ), δέ φαίνεται νά παρουσιάζει σημάδια μιᾶς συνεχόμενης ἀκολουθίας τῆς ἀγρυπνίας. Ὁ Ἑσπερινός καί ὁ Ὄρθρος μοιάζουν ἀνεξάρτητοι ὁ μέν ἀπό τόν δέ καί χωρισμένοι ἀπό τό Μεσονυκτικόν.

Ὁ Uspensky ἀφιέρωσε τό 5ο κεφάλαιο της ἐργασίας του στήν «ἐμφύτευση» τῆς ἀγρυπνίας στήν Κωνσταντινούπολη ἀλλά καί στήν ὑπόλοιπη Βυζαντινή ἐπικράτεια. Ἡ ἀγρυπνία ἐδῶ, σύμφωνα μέ τά Τυπικά πού διασώζονται ἀπό τή στιγμή πού ἔπρεπε νά προσαρμοστεῖ σέ ἕνα ἄλλο περιβάλλον ἀπό αὐτό τῶν μοναστηριῶν τῶν Ἱεροσολύμων, χάνει πάραυτα κάποια ἀπό τά στοιχεῖα της καί, ἀντίθετα, ἀφομοιώνει ἄλλα πού προέρχονται ἀπό τήν ἀσματική ἀκολουθία ἤ ἀπό τήν πράξη τῶν Στουδιτῶν. Στό Ἅγιον Ὄρος, γιά τό ὁποῖο ὁ Uspensky ἀφιερώνει τό κεφάλαιο 6, ἡ ἀγρυπνία βρίσκει ἕνα πεδίο πολύ πιό εὐνοϊκό καί ὅμοιο μέ

αὐτό τῆς Παλαιστίνης, ἄν καί κάποια Στουδιτικά στοιχεῖα ἐνυπάρχουν ἀκόμη σ᾽ αὐτά τά Τυπικά. Λίγο ἀργότερα ἡ ἀγρυπνία δέν τελεῖται πιά στό Βυζάντιο παρά σέ σπάνιες περιπτώσεις. Τελεῖται ὅμως κάπως συχνότερα στό Ἅγιον Ὄρος.

Τό Τυπικόν τῶν Σαββαϊτῶν στή Ρωσία[43α]

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα εἶναι ἡ αἰτία μιᾶς ἀληθινῆς λειτουργικῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία. Συνοψίζω τίς 200 σελίδες τοῦ 7ου κεφαλαίου τοῦ N. Uspensky: ἡ Ρωσία, ἀπό τή βάπτισή της (Σ.τ.Μ.: ἀπό τόν ἐκχριστιανισμό της), εἶχε ἐφαρμόσει τήν Τυπική διάταξη τῆς Ἁγίας Σοφίας, δηλαδή τήν *ἀσματική ἀκολουθία*, στίς κοσμικές ἐκκλησίες καί ἀργότερα τήν μοναστική λειτουργία κατά τό Στουδιτικό Τυπικό τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως στά μοναστήρια. Ἡ φιλευσέβεια καί ὁ πνευματικός πλοῦτος τῶν Ρώσων εἶχαν ἐκσλαβίσει αὐτές τίς βυζαντινές παραδόσεις κάνοντας τή λατρεία ἕνα ἀπό τά στηρίγματα τῆς κουλτούρας τοῦ ρωσικοῦ Μεσαίωνα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ Ρῶσοι λειτουργιολόγοι αὐτῶν τῶν πέντε πρώτων αἰώνων ἀντλοῦσαν πληροφορίες ἀπό τίς ἑλληνικές πηγές ἑρμηνεύοντας καθεμία σύμφωνα μέ τή γνώση τους καί δίνοντας ἔτσι τόπο σέ σημαντικό ἀριθμό παραλλαγῶν μέσα στά κείμενα καί κυρίως στούς τελετουργικούς κανόνες.

Τόν 14ο αἰώνα, τήν ἐποχή τοῦ Μητροπολίτη Κιέβου Κυπριανοῦ ἐμφανίζεται στή Ρωσία τό Τυπικόν τοῦ Ἁγίου Σάββα μέ τήν ἀγρυπνία του. Λίγο-λίγο ἀνοίγει ὁ δρόμος. Τό 1429 ἐφαρμόστηκε ἀπό τό γνωστό μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδος καί τοῦ Ἁγίου Σεργίου κοντά στή Μόσχα. Στό Novgorod τό 1441, τό 1494 στό Solovsky. Ὅλα τά σλαβικά χειρόγραφα τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα ἀκολουθοῦν τήν Κωνσταντινουπολίτικη ἔκδοση. Καί εἶναι ἐνδιαφέρον νά διαπιστώσει κάποιος, παρατηρεῖ ὁ Uspensky, ὅτι οἱ Ρῶσοι δέχονται ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη τήν ἀκολουθία τῆς ἀγρυπνίας πού ἡ Κωνσταντινούπολη δέν τελοῦσε πιά μέ τό ἀρχικό νόημα μέ τό ὁποῖο τήν τελοῦσαν οἱ μοναχοί τῆς

43a. Cf. Skaballanovich, 415 ss. les mss slaves du Typikon de Saint-Sabas.

Παλαιστίνης.

Στή Ρωσία ή ἀγρυπνία θά βρεθεῖ σέ ἀντιπαλότητα μέ τούς Ἑσπερινούς καί τήν Παννυχίδα πού τελοῦνται ἐπίσημα παρουσία τῶν μεγάλων πριγκήπων καί τῆς τάξης τῶν εὐγενῶν. Αὐτή ἡ ρωσική Παννυχίδα εἶναι μιά ἀληθινή κληρονόμος τῆς Κωνσταντινουπολιτικῆς μέ τό δημοφιλή χαρακτήρα της καί εἶναι δυνατόν τό ἐνδιαφέρον τῶν Ρώσων γιά τούς *ἀκαθίστους* νά πηγάζει ἀπό ἐδῶ, διότι ξέρουμε ὅτι ἡ Παννυχίδα περιελάμβανε τήν ἐπίσημη μελωδία τοῦ Κοντακίου (εἶδος στό ὁποῖο ἀνήκει ὁ Ἀκάθιστος). Τό Loleben, ἐξάλλου, τό ὁποῖο εἶναι μία ἀκολουθία ἐκτός Ὡρολογίου, δέν εἶναι παρά μία παρέκκλιση ἐκ τῆς Παννυχίδος, ὅπως εἶναι ἡ Παννυχίδα ὑπέρ τῶν νεκρῶν.

Ἡ ἀντιπαλότητα ἀνάμεσα στήν παλιά ἀκολουθία καί τήν καινούρια δέν προκάλεσε ἀμοιβαῖο ἀποκλεισμό. Ὑπῆρξε συμβιβασμός καί προσαρμογή. Μετά τόν Ἑσπερινό-Παννυχίδα τελοῦσαν τήν ἀγρυπνία πού περιλάμβανε τίς ἀκολουθίες τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τοῦ Ὄρθρου. Οἱ νύχτες τοῦ ρωσικοῦ χειμώνα ἦταν ἀρκετά μεγάλες καί ἀκατάλληλες γιά τέτοιες μακρόσυρτες ἀκολουθίες. Οἱ ἀρχιερατικοί (chinovniki) τῶν καθεδρικῶν τῆς Μόσχας καί τοῦ Novgorod διαφύλαξαν ἐνδιαφέροντες τελετουργικούς κανόνες γιά τή σύνθεση τῶν τριῶν παραδόσεων τῆς Κωνσταντινούπολης: τήν ἀσματική, τήν Στουδιτική καί τήν Σαββαϊτική. Ἡ σλαβική ἔκδοση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα τό 1610 καί 1634 (μία ὁλοζώντανη ἱστορία αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων, πού θά ἄξιζε νά ἀφιερώσουμε ξεχωριστό κεφάλαιο) συνέβαλε πολύ στήν ὁριστική εἰσαγωγή αὐτῆς τῆς Τυπικῆς παράδοσης, ἡ ὁποία ἀκόμη διατηρεῖ προγενέστερες ρωσικές παραδόσεις: τά ἀντίφωνα, γιά παράδειγμα, τοῦ Προοιμιακοῦ ψαλμοῦ καί τῶν πρώτων ψαλμῶν τοῦ Ψαλτηρίου στόν Ἑσπερινό τοῦ Σαββάτου. Πιό συγκεκριμένα, θά πρέπει νά ποῦμε ὅτι ὅλη αὐτή ἡ ψαλμωδία τῶν ἀντιφώνων στήν Στουδιτική παράδοση ἐκτελοῦνταν μέ τρόπο ἐπιλεκτικό, δηλαδή μέ τήν ἐπιλογή ἐδαφίων καί στίχων πού σέ πολλές περιπτώσεις καθιστοῦν τήν ψαλμωδία ἀκατανόητη. (Ὁ blazhen Muzh γιά παράδειγμα). Τό Τυπικόν τοῦ Ἁγίου Σάββα, θεμελιωμένο σέ μιά λογική καί πιό αὐστηρή παράδοση, εἶχε σοβαρούς λόγους νά ἐπιβληθεῖ, κυρίως ἄν

σκεφτοῦμε τή βοήθεια πού ἡ ἐκκλησιαστική ἐξουσία τοῦ παρεῖχε, μέ τήν ἐλπίδα νά ξαναεπιστρέψει στήν ἑνότητα τῆς Τυπικῆς παράδοσης μέ τούς Ἕλληνες καί μέ τή σκέψη ἐπίσης ὅτι τό Τυπικόν τοῦ ἁγίου Σάββα ἦταν τό μόνο αὐθεντικό Τυπικόν. Δέν γνωρίζουμε πολύ καλά τίς ἐνέργειες τοῦ πατριάρχου Νίκωνος προκειμένου νά ἐπανεύρει τό Σαββαϊτικό Τυπικό τήν ἀρχική του μορφή. Ἡ ὁριστική ἔκδοση τοῦ Σαββαϊτικοῦ Τυπικοῦ στή Ρωσία ἔγινε τό 1682. Ἀπό αὐτή τή χρονιά καί μετά μόνο ἡ τυπική παράδοση τοῦ Ἁγίου Σάββα ἦταν ἀπ᾽ ὅλους παραδεκτή. Ἡ ἀγρυπνία ὄφειλε νά τελεῖται ὅλα τά Σάββατα βράδυ σέ ὅλες τίς ἐκκλησίες τῆς Ρωσίας. Ἡ ἀγρυπνία εἶναι ἀκόμα καί σήμερα πολύ δημοφιλής στή Ρωσία, ἄν καί δέν ἀκολουθεῖ πιστά τίς διατάξεις τοῦ Τυπικοῦ. Δέ διαρκεῖ πουθενά ὅλη τή νύχτα. Ἡ φυσιολογική της διάρκεια εἶναι δύο ἤ τρεῖς ὧρες τό βράδυ τοῦ Σαββάτου, συμπεριλαμβανομένων τοῦ Ἑσπερινοῦ καί τοῦ Ὄρθρου. Φυσικά, δέν εἶναι ἡ ἀγρυπνία πού προβλέπεται ἀπό τόν Ἅγιο Σάββα νά τελεστεῖ τή νύχτα τοῦ Σαββάτου πρός Κυριακή.

Ὁ Skaballanovich στό σχολιασμένο του Τυπικό[44] διηγεῖται ἕνα λειτουργικό πείραμα πού ἔγινε στό Κίεβο πρίν ἀπό τό 1913, στό ἐσωτερικό τῶν τειχῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας: τήν τέλεση τῆς ἀγρυπνίας σύμφωνα μέ τίς Τυπικές διατάξεις. Ἡ προετοιμασία τῆς τέλεσης, ἡ ὁποία διήρκεσε ἀπό τίς 6 μ.μ. τοῦ Σαββάτου μέχρι τίς 01.50 π.μ. τῆς Κυριακῆς, χρειάστηκε μῆνες ἐργασίας καί ἕνα σημαντικό χρηματικό ποσό, διότι ἔπρεπε νά τυπωθοῦν κάποια ἀνύπαρκτα κείμενα πού προβλέπονται ἀπό τό Τυπικόν. Παρά τόν ἐνθουσιασμό τῶν συμμετεχόντων καί τήν ἐπιθυμία νά ἀρχίσει πάλι τό πείραμα, αὐτό δέν ἔγινε.

Ὁ μύθος τοῦ λειτουργικοῦ συντηρητισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν εἶναι μόνο ἕνας μύθος. Ἡ Βυζαντινή Ἐκκλησία, στήν πορεία τῆς ἱστορίας της, ἤξερε νά βρίσκει σέ κάθε ἐποχή, περισσότερο ἀπό ἔνστικτο παρά ἀπό ἱεραρχική διαταγή -κάτι πού δέν ἀπέκλειε τή βαρύτητα κάποιων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων ἰσχυρῶν καί φωτισμέ-

---

44. II, 330.

νων- ποιός ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος νά συγκεντρώσει τά παιδιά της στήν λατρεία. Ἄν κάποιος σήμερα ἀγωνιᾶ σχετικά μέ τό μέλλον τῆς Βυζαντινῆς λατρείας, δέ μᾶς μένει παρά νά τόν συμβουλέψουμε νά ἔχει ἐμπιστοσύνη στήν ἐκκλησιαστική κρίση τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ὅπως ὁ καλός πατέρας τῆς οἰκογένειας, θά μπορέσει νά βρεῖ μέσα στο θησαυρο παλαιές εὐχές καί καινούριες, διότι ἡ φωνή τῆς Νύμφης Ἐκκλησίας συνοδεύεται ἀπό τή φωνή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σάν πρωταρχική καί θεμελιώδης προσευχή τῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν αἰώνων: *Ναί, ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ.*

Νικολάου Δ. Παπαδημητρίου - Δούκα,
Λέκτορα Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Νέες πηγές τῆς ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους Μέρος Β΄ (17ος αἰ.) Ἀπό τό ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου

Εἰσαγωγικό σημείωμα

Ὁ 17ος αἰώνας βρίσκει τήν ἀθωνική χερσόνησο νά μαστίζεται ἀπό μεγάλη οἰκονομική κρίση. Ὁ Σελίμ Β΄ μέ φιρμάνι του (1568) διέταξε τήν κατάσχεση ὅλων τῶν μοναστηριακῶν περιουσιων στήν αὐτοκρατορία.Τά μοναστήρια ἀναγκάστηκαν νά πληρώσουν ὑπέρογκα ποσά γιά νά ξαναγοράσουν τά κτήματά τους, ἀλλά καί δυσβάσταχτους φόρους. Ἡ ἐξέλιξη αὐτή ὁδήγησε τίς μονές στό δανεισμό καί μάλιστα μέ ἐπαχθεῖς ὅρους, γεγονός πού θά τίς ἐπιβαρύνει γιά πάρα πολλά χρόνια.

Ἡ οἰκονομική κρίση εἶχε ἄμεσα ἤ ἔμμεσα πολλές συνέπειες: Εὐνόησε, καταρχάς, τήν ἐπέκταση τῆς ἰδιορρυθμίας, ὁδήγησε στήν αὔξηση τῶν κελλιωτῶν καί στή δημιουργία τῶν πρώτων σκητῶν. Ἡ σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννας μαρτυρειται ἀπό τίς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα. Ἡ Λαύρα τῶν Καρυῶν ἀναγκάζεται νά πουλήσει ὅλα της τά κτήματα στά μοναστήρια (1661). Οἱ συχνές πειρατικές ἐπιδρομές καί ἡ τρομοκρατία τῶν ὀθωμανῶν εἶναι δύο ἀκόμη παράγοντες, πού θά βαρύνουν περισσότερο τήν κατάσταση.

Στήν ἐσωτερική ὀργάνωση τοῦ Ἁγίου Ὄρους διαπιστώνουμε ὑποβάθμιση τῆς Μεγάλης Μέσης. Ἡ αὐγή τοῦ 17ου αἰ. ξεκίνησε χωρίς πρῶτο, ἐνῶ ἡ σχεδόν ταυτόχρονη

ἐγκατάσταση τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ μποσταντζήμπαση (ἀγᾶ) στίς Καρυές περιόρισε αἰσθητά τίς διοικητικές της ἁρμοδιότητες. Ἀπό τήν περίοδο αὐτή οἱ ἁγιορεῖτες ἄρχισαν νά τοποθετοῦν ἕναν ἐπίτροπο στή Θεσσαλονίκη καί δύο στήν Κωνσταντινούπολη γιά τίς μοναστηριακές τους ὑποθέσεις.

Τό χαμηλό μορφωτικό ἐπίπεδο πού παρατηρεῖται σέ ὅλο τόν ἑλληνικό χῶρο δέν ἄφησε ἀνεπηρέαστο καί τόν Ἄθω, πού πάντως διατήρησε τήν πνευματική του αἴγλη, ὅπως διαπιστώνεται καί ἀπό τόν ἁγιορείτη Μάξιμο Γραικό. Ἡ καθολική προπαγάνδα προσπαθεῖ νά «ἁλώσει» τό προπύργιο τῆς Ὀρθοδοξίας. Στό πρῶτο μισό τοῦ αἰῶνα ἐμφανίζονται οἱ Ἀλέξανδρος Βασιλόπουλος καί Νικόλαος Ρώσης, ἀπεσταλμένοι ἀπό τήν Propaganda fide. Οἱ προσπάθειές τους ἀπέβησαν ἄκαρπες.

Στά θετικά τῆς περιόδου αὐτῆς γιά τό Ὄρος ἀναφέρονται οἱ εὐεργεσίες τῶν ξένων ἡγεμόνων, κυρίως τῆς Μολδαβίας καί Βλαχίας, καθώς καί ἡ «ἀποκατάσταση» τῶν σχέσεών του μέ τή μητέρα ἐκκλησία.

Τά ἔγγραφα πού ἀκολουθοῦν, ἀνέκδοτα στήν πλειοψηφία τους, προέρχονται ἀπό τό ἀρχεῖο τῆς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, πού τόσο πρόθυμα ὁ σεβαστός καθηγούμενός της γέροντας Ἐφραίμ καί ἡ τίμια συνοδεία του μοῦ ἐμπιστεύθηκαν.

Ἐνδεικτική βιβλιογραφία

Alexander (Alexandropoulos), John C., «The Lord Giveth and the Lord Taketh Away: Athos and the Confiscation Affair of 1568-1569» *Ἀθωνικά Σύμμεικτα* 4 (1997) 149-200.

Ἀλέξανδρος (Λαζαρίδης), Γέρ. Λαυριώτης, «Τό Ἅγιον Ὄρος μετά τήν ὀθωμανικήν κατάκτησιν», *ΕΕΒΣ* 32 (1963) 113-261, ἀνάτ. ἐκ τοῦ τόμ. ΛΒ΄ (1963) τῆς *ΕΕΒΣ*, ἐν Ἀθήναις 1963.

Βλάχος, Κοσμας, διάκονος Ἁγιοπαυλίτης, *Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω καί αἱ ἐν αὐτῇ μοναί καί οἱ μοναχοί πάλαι τε καί νῦν. Μελέτη ἱστορική καί κριτική*, ἐν Βόλῳ 1903.

Γεδεών, Μανουήλ Ι., *Ὁ Ἄθως. Ἀναμνήσεις - Ἔγγραφα - Σημειώσεις*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1885, φωτ. ἀνατ. Ἀθήνα 1990.

Δωρόθεος, Μον. (Βατοπεδινός), *Τό Ἅγιο Ὄρος, Μύηση στήν*

ἱστορία του καί τή ζωη του, τόμ. I-II, Κατερίνη 1985.

Hofmann, Georg, S.I., *Rom und der Athos. Briefwechsel zwischen dem Missionar auf dem Athos Nikolaus Rossi und der Kongregation de Propaganda fide. Quellenausgade mit. Einführung, OC An* 142, Ρώμη 1954.

Iorga, N., «Le Mont Athos et les pays roumains» *AR BSH* 2 (1914) 149-213.

Iorga, N., *Τό Βυζάντιο μετά τό Βυζάντιο*, μετφρ. Γ. Καρᾶ, Ἀθήνα 1985.

Κτενᾶς, Χριστόφορος, Ἀρχιμ., *Ἅπαντα τά ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱερά καθιδρύματα εἰς 726 ἐν ὅλῳ ἀνερχόμενα καί αἱ πρός τό δοῦλον ἔθνος ὑπηρεσίαι αὐτῶν*, ἐν Ἀθήναις 1935.

Μαμαλάκης, Ἰωάννης Π., *Τό Ἅγιον Ὄρος (Ἄθως) διά μέσου τῶν αἰώνων*, Δημοσιεύματα *ΕΜΣ*, Μακεδονική Βιβλιοθήκη (33), Θεσ/νίκη 1971.

Mendieta, Emmanuel, Amand de, *Mount Athos, The Garden of the Panaghia*. Translated from the French by M. R. Bruce, Βερολῖνο - Ἄμστερνταμ 1972.

Meyer, Philipp, *Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster*, Λειψία 1894, φωτ. ἀνατ. Ἄμστερνταμ 1965, σ. 64-71.

Ὁ Ἄθως στούς 14ᵒ-16ᵒ αἰῶνες (συλλογικό ἔργο), *Ἀθωνικά Σύμμεικτα* 4 (συλλογή *Ε.Ι.Ε.-Κ.Β.Ε.*), Ἀθήνα 1997.

Παπαχρυσάνθου, Διονυσία, «Ἡ Διοίκηση τοῦ Ἁγίου Ὄρους (1600-1927). Σύντομη Ἱστορική Ἐπισκόπηση», *Ἀθωνικά Σύμμεικτα* 6, *ΕΙΕ, ΙΒΕ*, Ἀθήνα 1999.

Πατρινέλης, Χ.Γ., «Τό Ἅγιον Ὄρος», στό *Ἡ νεότερη καί σύγχρονη Μακεδονία. Ἱστορία - Οἰκονομία - Κοινωνία - Πολιτισμός*, τόμ. Α΄: *Ἡ Μακεδονία κατά τήν Τουρκοκρατία*, ἐπιμ. Ι. Κολιόπουλος - Ι. Χασιώτης, (Παπαζησης - Παρατηρητής) Θεσ/νίκη 199...

Σμυρνάκης, Γεράσιμος, Ἱερομ. Ἐσφιγμενίτης, *Τό Ἅγιον Ὄρος. Ἀρχαιολογία ὄρους Ἄθω. - Ἱστορικαί ὑπομνήσεις ἀπό των ἀρχαιοτάτων χρόνων ἄχρι τῶν ἡμερων ἡμων. - Τυπικά Ἁγίου Ὄρους. - Καθεστῶτα. - Ἀρχιτεκτονική. - Ἁγιογραφία. - Βιβλιοθηκαι. - Μοναί. - Κειμήλια. - Ἀπογραφική καί λοιπά.* Μετά 62 εἰκόνων καί χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἑταιρεία ὁ «Ἑλληνισμός», ἐν Ἀθήναις 1903. Φωτ. ἀνατ. μέ πρόλογο της Διονυσίας Παπαχρυσάνθου καί εὑρετήριο τοῦ Ἰωάννη Ταβλάκη, Καρυές 1988.

Τσιοράν, Γεώργιος Δ., *Σχέσεις των Ρουμανικων χωρῶν μετά του Ἄθω καί δή τῶν μονῶν Κουτλουμουσίου, Λαύρας, Δοχειαρίου καί Ἁγίου Παντελεήμονος ἤ τῶν Ρώσων*, Ἀθῆναι 1938.

Τσιρπανλῆς, Ζ., *Τό ἑλληνικό κολλέγιο της Ρώμης καί οἱ μαθητές του (1576-1700). Συμβολή στή μελέτη τῆς μορφωτικῆς πολιτικης τοῦ Βατικανοῦ*, Θεσ/νίκη 1980.

Χρήστου, Παν. Κ., *Τό Ἅγιον Ὄρος. Ἀθωνική Πολιτεία - Ἱστορία,*

τέχνη, ζωή, Π.Ι.Π.Μ., Ἀθῆναι 1987.

Ἐδῶ προστίθενται οἱ ἑξῆς βραχυγραφίες:

Vatopédi I: J. Bompaire, J. Lefort, V. Kravari, C. Giros, *Actes de Vatopédi* I, des origines à 1329 (Archives de l' Athos, XXI), Παρίσι 2001.

1. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΡΑΦΑΗΛ Β΄

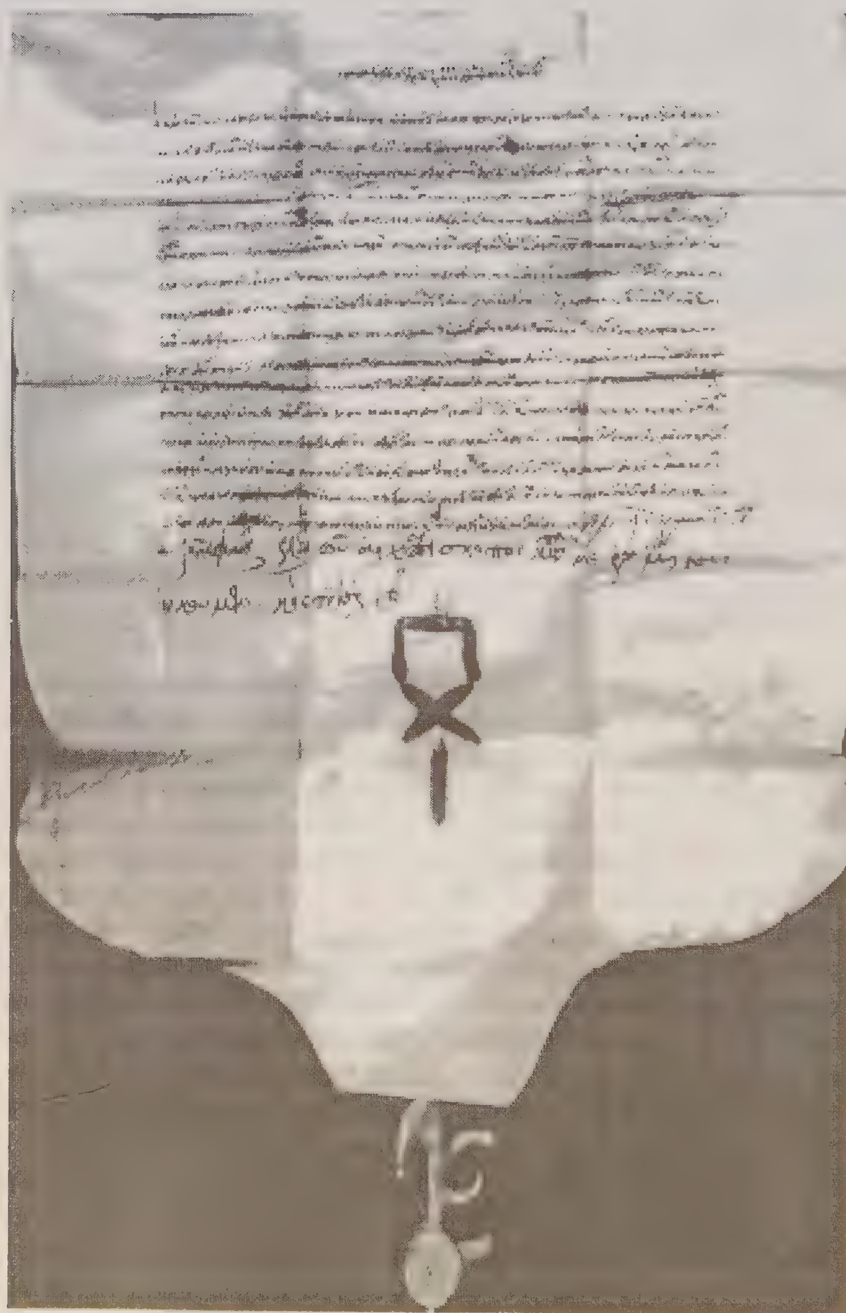
σιγιλλιῶδες (γράμμα) (στ. 15) 5 Αὐγούστου, ἰνδικτιὼν 4
7114 (1606)

Ὁ πατριάρχης Ραφαὴλ Β΄ ἀναγνωρίζει σταυροπηγιακή τή μονή τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ στή χώρα Καρίτζη της ἐπαρχίας Φαναρίου, πού κτίσθηκε ἀπό τόν ἱερομ. καί πνευματικό Πορφύριο.

Ἀρχεῖο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 10. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 680 Χ 540. Μελάνι σκοῦρο καφέ. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ ραφαὴλ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκοπ)\ος/ κων(σταντινου)\πό-λ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(εν)(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ και θεῖ\οι/ ναοί κ(αί) περίβολοι, κ(αί) ἀσκητῶν καταγώγια, κ(αί) ἄλλο εἴ τι τοῖς προτέροις θεί\ῳ/ ζήλῳ ἀνωκοδόμητ(αι), εἰς ἔνδειξιν εὐσεβεί\(ας)/ δεδόμητ(αι). |[2] ἀνενδεές γάρ τό θεῖ\ον/ κ(αί) τῶν καθ᾽ ἡμᾶς μηδενός προσδεόμ(εν)\ον/. ἐπειδή τοίνυν κ(αί) ὁ ὁσιώ\(τατος)/ <ἐν> ἱερομονάχοις κ(αί) πν(ευματι)κοῖς κῦρ πορφύ\ριος/ αἰτήσει |[3] κ(αί) ἀξιώσει τῶν εὐσεβῶν χριστιαν\(ῶν)/ τῶν ἐν τῇ χώρ\ᾳ/ καρίτζῃ τ\(ῆς)/ ἐπαρχί\(ας)/ φανα\ρίου/ ἀρχιεπι(σκοπ)\(ῆς)/, κ(αί) τῶν πέριξ χωρί\ων/, ἀπελθών πρό χρό\ν(ων)/ οὐκ ὀλί\γ(ων)/, κα |[4] ...+ ἄνωθ\(εν)/ τ\(ῆς)/ καρίτζης ταύ\τ(ης)/ ἔν τινι κελεί\ῳ/ ἐπίκλησιν ἔχον τοῦ σ(ωτῆ)ρος, οὐκ ἐποίησε δέ μέχρι τοῦ νῦν ἱερόν βῆ[μα] ἐν |[5] αὐτῷ, οὔτε μήν σταυρούς συνή\θ(ως)/ ἔπιξεν, οὐδ᾽ ἐκαθιέρωσε ναόν, κ(αί) διά τοῦτ\ο/ ἐζήτησε κ(αί) ἠξίωσε τήν ἡμ\(ῶν)/ μετριότητα, ἵνα κ(ατά) τά π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ά/ |[6] ἡμέ\τ(ερα)/ προνόμια, ὁ εὑρισκόμ(εν)\ος/ ἐπίσκο\πος/ λητζᾶς κ(αί) ἀγρά\[φων]/, ποιήσῃ ἐν αὐ\τῷ/ ὡς ἐξ ἡμ\(ῶν)/ τήν τεταγμ(έν)\ην/ στ(αυ)ροπηγιακήν ἀκολουθί\(αν)/, κ(αί) πίξῃ σταυ |[7] ρούς οὓς πέμπομ\(εν)/, κ(αί) γένητ(αι) π(ατ)ριαρχικόν κ(αί) καθολικόν σταυροπήγιον, συντεταγμ(έν)\ον/, κ(αί) συναριθμούμ(εν)\ον/ τοῖς λοιποῖς ἅπα\σ(ι)/ |[8] σταυροπηγίοις τοῖς π(ατ)ριαρχικοῖς κ(αί) ἡμετέροις τοῖς εὑρισκομ(έν)\οις/

Ἔγγρ. 1 - Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Ραφαήλ Β′ (1606)

ἐν τε ἀνατολῇ κ(αί) δύσει, τούτ\ου/ χάριν κ(αί) ἡ μετριό\τ(ης)/ ἡμ\(ῶν)/ τὴν αἴτησιν |[9] αὐτ\οῦ/ ἀποδεξαμένη εὔλογον οὖσαν κ(αί) θεάρεστον, ἀποφαίνετ(αι), κ(αί) ἐν ἁ(γίῳ) παρακελεύετ(αι) πν(εύματ)ι, ἵνα τελεσθεί\σ(ης)/ τ\(ῆς)/ σταυροπηγιακῆς ἀκο |[10] λουθί\(ας)/ ταύ\τ(ης)/ παρά τοῦ θεοφιλεστάτου ὡς εἴρητ(αι) ἐπισκόπου λητζᾶς κ(αί) ἀγρά\[φων]/, κομισθέν\τ(ων)/ τῶν σταυρῶν κ(αί) πιχθέντ\(ων)/ ἐπί τῷ ὀνόμα\τ(ι)/ |[11] τοῦ κ(υρίο)υ κ(αι) θ(εο)ῦ κ(αί) σ(ωτῆ)ρος ἡμ\(ῶν)/ ἰ(ησο)ῦ χ(ριστο)ῦ <ὑπ>άρχῃ κ(αι) ὀνομάζετ(αι) εἰς τόν ἑξῆς ἅπαντα αἰῶν\α/ καθολικόν σταυροπήγιον π(ατ)ριαρχικόν, κ(αί) ἔχῃ |[12] πᾶσαν ἐλευθερί\(αν)/ κ(αί) ἀδουλ<ω>σί\(αν)/ ὡς κ(αί) τά λοιπά, κ(αί) μνημονεύητ(αι) ἐν αὐτῷ τό τοῦ κ(ατά) καιρούς οἰκουμενικοῦ π(ατ)ριάρ\χου/ |[13] ὄνομα κ(αί) οὐδενός ἄλλου, μηδενός τῶν περι τὴν ἐπαρχί\(αν)/ ταύτην εὑρισκομέν\(ων)/ ἀρχιερέ\(ων)/ τολμήσαντος ἐναντιωθῆναι κατά \τ(ι)/, |[14] ἐν ἀργί\ᾳ/ ἀσυγνώστῳ κ(αί) ἀφορισμῷ ἀλύτῳ τῷ ἀπό θ(εο)ῦ παντοκρά\(τορος)/. τελεῖ δέ ἐτισί\(ως)/ τῇ καθ᾿ ἡμᾶς τοῦ χ(ριστο)ῦ μ\(εγάλῃ)/ ἐκκλησί\ᾳ/ κ(αί) |[15] τῷ κ(ατά) καιρούς π(ατ)ριάρχῃ ὑποταγῆς ἕνεκ\(εν)/, κηρόν λίτρας ὀκτώ. εἰς γάρ τὴν περί τούτ\ου/ δήλωσιν ἐγένετο κ(αί) τό παρόν συγιλλιῶδες |[16] κ(αί) ἐπεδόθη αὐτῷ τῷ ὁσιωτάτ\ῳ/ ἐν ἱερομονάχοις κ(αί) πν(ευματι)κοῖς κῦρ πορφυρί\ῳ/ κ(αί) τοῖς μετ᾿ αὐτόν, κατά τό ζριδ \ον/ ἔτος, μηνί αὐ\γούστῳ/ 5\([ης])/ ἰν\(δικτιῶν)ος/ δ\(ης)/

+ ραφαήλ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπος κων(σταντινου)\πόλ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώμ\ης/ καί |[2] οἰκουμενικός π(ατ)ριάρχης

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 50, ἀριθ. 24.

Προσωπογραφικά: Γιά τό Ραφαήλ Β΄ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 419-421.

στ. 2 κύρ/ στ. 4 κελλίῳ/ στ. 5 ἔπηξεν/ στ. 6 πήξῃ/ στ. 10 πηχθέντων/ στ. 14 ἀσυγγνώστῳ ... ἐτησίως/ στ. 15 σιγιλλιῶδες/ στ. 16 κύρ.

2. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ Β΄

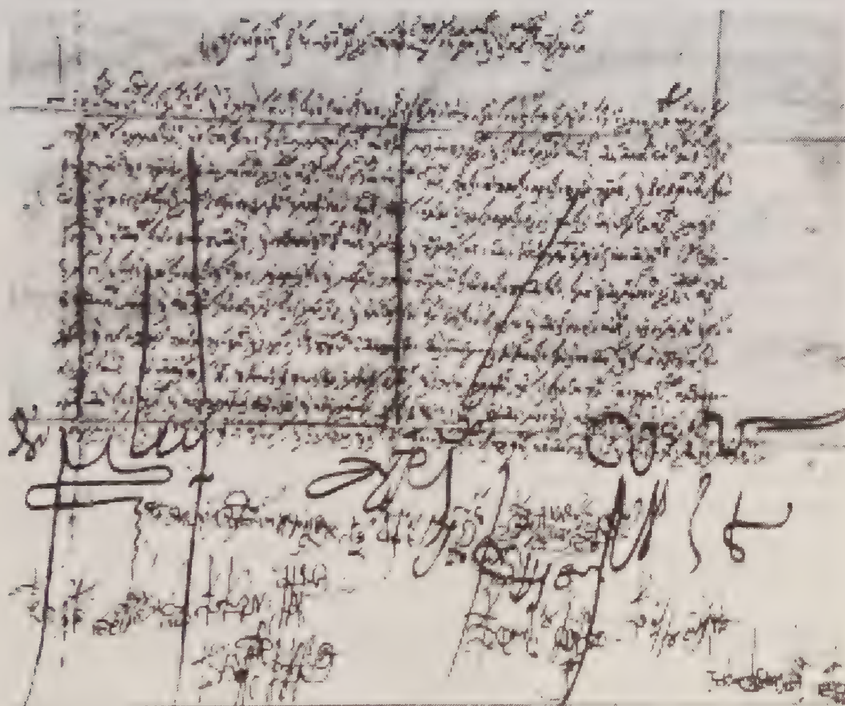
ἐντελλόμεθα ... συνοδικῶς (στ. 5) 'Απρίλιος, ἰνδικτιών 7 (1609)

Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος Β΄ γνωρίζει στόν πρῶτο τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὅτι ὁ γραμματέας τῆς ἡγεμονίας τῆς Μολδοβλαχίας Σκαρλάτος κατέβαλε στούς Βατοπαιδινούς 70.000 ἄσπρα, γιά νά ἐξοφλήσουν τό χρέος τους στούς Παντοκρατορινούς καί νά παραλάβουν τό ἀμπέλι τοῦ Στούμπου.

'Αρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Α΄ Ω/41. Πρωτότυπο. Χαρτί 210 Χ 300. Μελάνι σκοῦρο καφέ. Διατήρηση καλή. Συντομογραφίες λίγες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

+ Νεόφυτ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκο\πος/ κων(σταντινου)-\πόλ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μεν(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁσιώ\τατε/ πρῶτ\ε/ τοῦ ἁγί\ου/ ὄρ\ους/, κ(αί) οἱ λοιποί γέροντ\ες/ τῆς συνάξεως, χά\ρ(ις)/ εἴη ὑμῖν ἀπό θ(εο)ῦ. γνωστ\(όν)/ ἔστω ὑμῖν ὅτι ὁ χρησιμώ\(τατος)/ ἄρχ\ων/ κῦρ |[2] σκαρλά\τος/ ὁ γραμματικ\ός/, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἐκλαμπροτάτ\ου/ αὐθέντ\ου/ μολδοβλαχί\(ας)/, κ(αί) τῶν ἀρχόν\τ(ων)/ αὐτ\οῦ/, δέδωκε ἐνταῦθ\α/ τοῖς |[3] βατοπεδίταις π(ατ)ράσιν, <ἑ>βδομήκον\τα/ χιλιά\δ(ας)/ ἄσ\πρα/, τοῦ δοῦν\αι/ αὐτό\θ(ι)/ ταῦτ\α/, πρ\(ός)/ τούς παντοκρατορινούς π(ατέ)ρας, κ(αί) ἐλευθερῶσ\αι/ τόν |[4] ἐν τῃ τοποθεσί\ạ/ τοῦ γαύλου εὑρισκόμεν\ον/ ἀμπελίκον αὐτ\(ῶν)/, [ὅν] ἠγόρασαν οἱ παντοκρατορινοί αὐτοί διά τόσα ἄσ\πρα/, χωρίς |[5] γνώ\μ(ης)/ κ(αί) εἰδή\σ(εως)/ τῶν βατοπεδίτ\(ων)/, κ(αί) κατακυριευούσ\(ης)/ αὐτ\ῆς/ ἀμετόχ\(ως)/ κ(αί) παραλόγως. διό ἐντελλόμε\θ(α)/ ὑμῖν συνοδικ\ῶς/, ἵν\α/ ἐπί |[6] τιμήσητε τοῖς παντοκρατορίτοις, μικροῖς τε κ(αί) μεγά\λ(οις)/, λα[β]εῖν παρ᾽ αὐτ\(ῶν)/ τῶν βατοπεδιτῶν, τάς ἑβδομήκον\τα/ χιλιά\δ(ας)/ ἄσ\πρα/, |[7] ἅ ἔδωκ\[α]ν/ μόν...+ κ(αί) [ἐ]πιστ[ῆ]ν\αι/ τῶν κτημά\τ(ων)/ τοῦ γαύλου, κ(αί) ἐάσαι <οὐ>δέν\(α)/ εἶν\αι/ ὑπό τήν ἐξουσίαν κ(αί) διοίκησιν

Ἔγγρ. 2 - Συνοδικὸ γράμμα τοῦ Νεοφύτου Β′ (1609)

αὐτ\ῶν/, ὡς νόμιμ\ον/ κ(αί) εὔ |[8] λογον κ(αί) καταλιπεῖν πᾶσα<ν> πρόφα\σ(ιν)/, κ(αί) λέγειν ὅτι πλείον\α/ ἐδαπάνησαν, ἐπεί συν[ῆ]γον κ(αί) ἐνέμοντο τά εἰσοδή\μα(τα)/ κ(αί) τούς [κυλ]λούς τῶν |[9] κτημά\τ(ων)/ αὐτ\(ῶν)/. ἄν δ᾽ ἄλλ\(ως)/ ποιήσω\σ(ι)/, κ(αί) ἐνάντιοι φανῶσιν, ὁ μέν ἡγούμεν\ος/ κ(αί) οἱ λοιποί ἱερωμέν\οι/, ἀργοί ἔστωσαν πά\σ(ης)/ ἱεροπραξί\(ας)/, καταφρο |[10] νοῦντ\ες/ δέ τῆς ἀργί\(ας)/, κ(αί) ἀφωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ, κ(αί) ἀσυγχώρητοι, ὡς ἄξιοι καθαιρέ\σ(εως)/. οἱ δέ μοναχοί, ἀφωρισμέν\οι/ ἀπό θ(εο)ῦ, [καί] |[11] ἀσυγχώρητοι κ(αί) μ(ετά) θάνατον ἄλυτ\οι/ αἰωνί\ως/ κ(αί) τυμπανιαῖοι. οὕτω[ς] φροντίσατε ἐξ ἀποφά\σ(εως)/, ὡς δίκαι\ον/, ἵν\α/ κ(αί) ἡ τοῦ θ(εο)ῦ χά<ρις> εἴη μεθ᾽ ὑμ\ῶν/.

ἐν μηνί Ἀπριλίῳ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ζ´

+ ὁ Καισαρείας [καί] Καππαδοκίας Γρηγόριος
+ ὁ Αἴνου Μελέτιος
+ ὁ Φαναρίου ...
+ ὁ Ἀδριανουπόλεως ... *

** Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1609.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β´, σ. 50, ἀριθ. 25.

Προσωπογραφικά: Γιά τό Νεόφυτο Β´ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 418-419, 421-424.

στ. 1 κύρ/ στ. 5 κατακυριευόντων αὐτοῦ/ στ. 7 ἐᾶσαι.

3. ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΥ Β΄

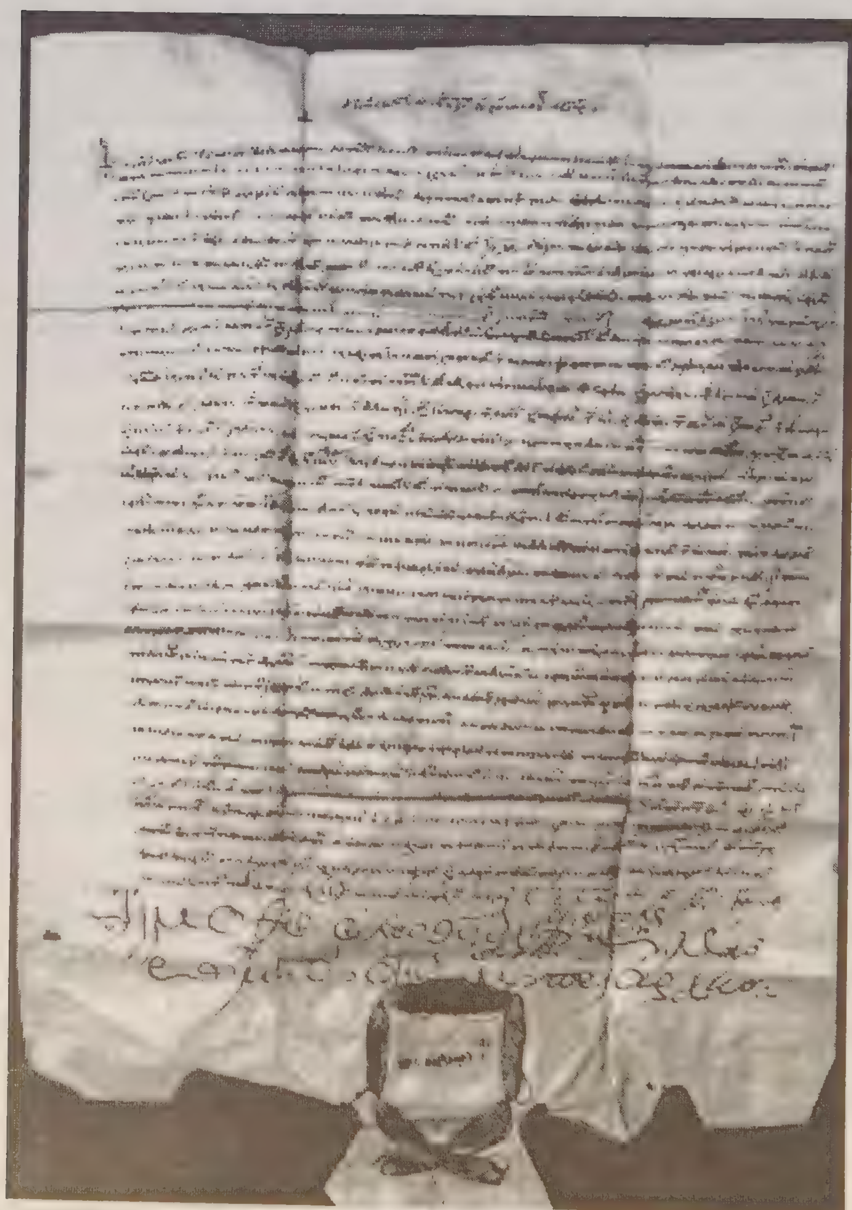
συνοδική πρᾶξις (στ. 31) Ἰούλιος, ἰνδικτιών 11
7121 (1613)

Πατριάρχη Τιμοθέου Β΄ πράξη ἐκλογῆς καί χειροτονίας τοῦ μητροπολίτη Βεροίας Ἀβερκίου Βατοπαιδινοῦ, πρωτοσύγκελλου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, σέ ἀντικατάσταση τοῦ Ἰωάσαφ, πού εἶχε κοιμηθεί πρόσφατα.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 11. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 645 Χ 460. Μελάνι σκοῦρο καφέ. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Τιμό\θ(εος)/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκο\πος/ Κων(σταντινου)\πόλ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ καί οἰκου\(μενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁ τῶν ὅλων θ(εό)ς, ἔστι μέν ὢν, ἔστι δέ καί ἀγα<θ>ός. διό ταῦτ\α/ ὀνόματα πάντων τ\ῶν/ ἐπί θ(εο)ῦ λεγομένων ὀνομάτ\ων/ τά κυριώτατα καί περιεκτικώτα\τα/. καί τούτ\οις/ |[2] αὐτός ἑαυτόν ὀνομάζει. τῷ μέν, ἐν τῇ παλαιᾷ Γραφῇ τῷ μωησῇ χρηματίζων ἐπί τ\οῦ/ ὄρους. τῷ δέ, ἐν τῇ νέ\ᾳ/ διά τ\οῦ/ μονογενοῦς αὐτοῦ παιδός εἰς τόν κόσμ\ον/ |[3] τοῦτ\ον/ ἐλθόντ\ος/, καί τήν τ\οῦ/ π(ατ)ρός γνῶσ\ιν/ ὡς δυνατόν ἐκκαλύπτοντ\ος/. ἀλλά ὄντα μ\έν/ ἀκούοντ\ες/ τόν θ(εό)ν, ἐπί τήν ἔννοιαν εὐθύς ἐρχόμεθα τ\ῆς/ μακαρίας οὐσίας |[4] αὐτ\οῦ/. ἀγαθόν δέ ἀκούοντ\ες/, ἐνέργειαν τιν\ά/ νοοῦμ\εν/ πρός ἔξον τείνουσ\αν/, εἴπερ τό ἀγαθόν τισίν ἐστί ἀγαθόν, καί συνεισάγει πρός ἅ λέγεται. οὗτος τοίνυν |[5] ὁ μονογενής υἱός τ\οῦ/ π(ατ)ρός, ὁ θεάνθρωπ\ος/ λόγος καί καθηγητής τ\ῆς/ σωτηρί\(ας)/ ἡμῶν Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς, δεῖγμα τῆς εἰς αὐτόν ἐποιήσατο ἀγάπης καί γνώρισμ\α/, τό τά αὐτ\οῦ/ |[6] λογικά πρόβατα ποιμαίνεσθ\αι/ πρός τ\ῶν/ αὐτ\οῦ/ μαθητ\ῶν/, καί δι᾽ αὐτ\ῶν/ ἀλληλοδιαδόχ\ως/ πρός \τ/ῶν μετά ταῦτ\α/ διαδόχων ἐκείνων, τῶν ἀρχιερέων δηλαδή. Διό δή |[7] καί ἡ μετριό\τ(ης)/ ἡμ\ῶν/ κρίμασ\ιν/ οἷς οἶδε θ(εό)ς, τήν πν(ευμα)τικ\ήν/ προστασίαν καί διοίκησ\ιν/ τῆς τ\οῦ/ Χ(ριστο)ῦ με\γάλ(ης)/ ἐκκλησί\(ας)/ ἐμπιστευθεῖσ\α/,

Έγγρ. 3 - Συνοδική πράξη τοῦ Τιμοθέου Β΄ (1613)

σπουδήν κέκτηται πάσ\αις/ ταῖς ἑκασταχ\οῦ/ ὑφ᾽ ἡμ\ᾶς/ |[8] τελούσαις ἐκκλησίαις, ποιμέν\(ων)/ πν(ευματ)ικ\ῶν/ στερ<ουμέ>ναις τούς ἀξίους προστησομένους αὐτ\ῶν/ ἐγκαταστῆσ\αι/ ἔνθεντ\οι/ τῆς ἁγιωτ<ά>τ\ης/ μ(ητ)ροπο\λ(εως)/ βερροίας γνησί\ου/ ἀμοιρούσ\ης/ ἀρχιερέ\(ως)/ |[9] διά τό τόν αὐτ\ῆς/ προϊστάμ(εν)\ον/ μ(ητ)ροπολίτ\ην/ κῦρ Ἰωάσαφ, πρό μικροῦ θανάτῳ φυσικ\ῷ/ τό ζῆν ἀποβαλλόντ\ος/, ἡ μετριό\τ(ης)/ ἡμ\ῶν/ δεῖν ἔγνω μή ἀπροστάτευτον αὐτήν μένειν, καί τά |[10] αὐτῆς ἐκκλησιαστικ\ά/ τηνάλλως φέρεσθ\αι/ καί εἰκ\ῆ/, καί μάλιστα τόν ἐν αὐτῇ χριστώνυμ\ον/ τ\οῦ/ Κ(υρίο)υ λαόν. ψήφων τοίνυν κανονικ\ῶν/ γεγενημέν\(ων)/ παρά \τ/ῶν καθευρεθέν\τ(ων)/ |[11] ἐνταῦθ\α/ ἱερωτάτ\ων/ μ(ητ)ροπολιτ\ῶν/ καί ὑπερτίμ\ων/, τ\ῶν/ ἐν ἁ(γίῳ) πν(εύματ)ι ἀγαπητ\ῶν/ ἡμ\ῶν/ ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν, τ\οῦ/ ἐφέσου κῦρ γαβριήλ, τ\οῦ/ ἡρακλεί\(ας)/ κῦρ γερμανοῦ, τ\οῦ/ |[12] νικομηδεί\(ας)/ κῦρ γαβριήλ, τ\οῦ/ λαρίσσ\ης/ κῦρ τιμοθέ\ου/, τ\οῦ/ διδυμοτείχ\ου/ κῦρ Ἰωάσαφ, τ\οῦ/ βιδίν\ης/ κῦρ σωφρονί\ου/, τ\οῦ/ αἴν\ου/ κῦρ δανιήλ, τ\οῦ/ πρώ\ην/ γάν\ου/ κῦρ νεοφύ\του/, τ\οῦ/ τζι\(ᾶς)/ καί θερμί\(ων)/ |[13] κῦρ νεκταρί\ου/, τ\ο/ῦ [αὐ]λίν\ης/ κῦρ γαβριήλ, καί τ\οῦ/ θαυμακ\οῦ/ κῦρ νεοφύ\του/ ἐπεί εὑρέθη καί ἐξελέγη ἄξιος καί ἁρμόδιος εἰς ταύτ\ην/ τήν μ(ητ)ρόπολιν ὁ ὁσιώ\(τατος)/ ἐν ἱερομονάχ\οις/ καί πν(ευματ)ικ\οῖς/ κῦρ |[14] ἀβέρκι\ος/, ὁ πρωτοσύγκελ\ος/ τ\ῆς/ καθ᾽ ἡμ\ᾶς/ τ\οῦ/ Χ(ριστο)ῦ με\γάλ(ης)/ ἐκκλη\σί(ας)/, ἀνήρ εὐλαβής, καί ἐνάρε\τος/, καί ἐξ ἀπαλ\ῶν/ ὀνύχ\ων/ τό ἀγγελικ\όν/ σχῆμ\α/ ἠμφιεσμέν\ον/, πράξει τέ καί ἔργῳ καί λόγῳ, |[15] καί θεωρί\ᾳ/, καί ἄλλοις πλείστ\οις/ καλλ\οῖς/ κεκοσμημέν\ον/, τοῦτ\ον/ ἡ μετριό\τ(ης)/ ἡμ\ῶν/ τῇ ἐπικλήσ\ει/ τοῦ παναγί\ου/ καί τελεταρχικ\οῦ/ πν(εύματο)ς, γνήσι\ον/ μ(ητ)ροπολίτ\ην/ βερροί\(ας)/ κεχειροτόνηκ\εν/. |[16] ὀφείλ\ει/ τοίνυν ὁ ἱερώ\(τατος)/ οὗτος μ(ητ)ροπολί\τ(ης)/ βερροί\(ας)/ καί ὑπέρτιμ\ος/ κῦρ ἀβέρκι\ος/, ὁ ἐν ἁ(γίῳ) πν(εύματ)ι ἀγαπητ\ός/ ἀδελφ\ός/ τῆς ἡμ\ῶν/ μετριό\(τητος)/ καί συλλειτουργός, ἀπελθεῖν εἰς τήν λαχοῦσ\αν/ αὐτῷ |[17] θεόθεν μ(ητ)ρόπολιν, καί ἐπιλαβέσθαι <αὐ>τῆς καί πάσ\ης/ τῆς ἐνορί\(ας)/αὐτῆς, καί εἰσηγεῖσθ\αι/ καί διδάσκ\ειν/ τόν ἐν αὐτῇ χ<ρι>στώνυμ\ον/ τ\οῦ/ Κ(υρίο)υ λαόν, ταῖς τε ἀπό γλώσσ\ης/ |[18] νουθεσίαις, καί ταῖς ἀπό τ\οῦ/ ἰδί\ου/ βί\ου/ χειραγωγίαις

πάν\τα/ τά ψυχωφελῆ καί σωτήρι\α/ δόγμα\τα/. καί ἀποστολικ\ῶς/ εἰπεῖν, τ\οῖς/ πᾶσ\ι/ τά πάν\τα/ γίνεσθ\αι/, ἵν\α/ πάντας |[19] ἤ τούς πλείονας κερδήσῃ. ἔχων ἄδει\αν/ καί πᾶσ\αν/ ἐξουσί\αν/ ἱερουργεῖν ἐν αὐτῇ καί ἐν πάσῃ τῇ ἐνορί\ᾳ/ αὐτ\ῆς/ ἀκωλύ\τ(ως)/ μ(ετά) καί τ\ῆς/ τ\οῦ/ ἱεροῦ συνθρόν\ου/ ἐγκαθιδρύ\σ(εως)/, ἀναγνώστας |[20] σφραγίζειν, ὑποδιακόν\ους/ καί διακόν\ους/ χειροτονεῖν ἐκ τ\ῶν/ ἐν αὐτῇ καί ἐν πάσῃ τῇ ἐνορί\ᾳ/ αὐτ\ῆς/, καί εἰς τό τοῦ πρεσβυ\τ(έ-ρου)/ προβιβάζειν ἀξίωμ\α/. πν(ευματ)ικ\ούς/ π(ατέ)ρας ἐγκαθιστᾶν |[21] δι᾽ ἐνταλμάτ\ων/, θεί\ους/ καί ἱερούς ναούς καθιεροῦν, καί πάν\τα/ τά ἄλλ\α/ ἀρχιερατικ\ά/ ποιεῖν ἀκωλύ\τ(ως)/, ὡς γνήσι\ος/ μ(ητ)ροπολί\τ(ης)/ βερροί\(ας)/, καί ὤν καί καλούμεν\ος/, ὀφείλ\(ων)/ ἐπιλαβέσθ\αι/ |[22] τῶν ἀνηκόν\τ(ων)/ τῇ ἐκκλησί\ᾳ/ ταύτ\ῃ/ κτημάτ\(ων)/ τέ καί πραγμάτ\ων/, καί \τ/ῶν λοιπ\ῶν/ εἰσοδημάτ\ων/ καί δικαί\(ων)/ αὐτῆς. ὀφειλόν\τ(ων)/ καί \τ/ῶν ἐν αὐτῇ καί ἐν πάσῃ τῇ ἐνορί\ᾳ/ αὐτ\ῆς/ εὑρισκομέν\(ων)/ |[23] ἐντιμοτάτ\ων/ κληρικ\ῶν/, ὁσιωτάτ\ων/ ἱερομονάχ\ων/, καί πν(ευματ)ικ\ῶν/ θεοσεβεστάτ\ων/ ἱερέ\(ων)/, εὐλαβεστάτ\ων/ ἱεροδιακόν\(ων)/, χρησιμωτά\τ(ων)/ ἀρχόντ\ων/ καί παντός τ\οῦ/ χριστωνύμ\ου/ πληρώματ\ος/, |[24] τήν προσήκουσ\αν/ καί ὀφειλομένην ἀπονέμ\ειν/ αὐτῷ τιμ\(ήν)/, αἰδῶ, καί εὐπείθει\αν/, καί πείθεσθαι καί ὑποτάσσεσθαι αὐτῷ, καί τιμᾶν, καί ἀγαπᾶν, καί συντρέχ\ειν/ |[25] καί βοηθεῖν αὐτῷ ἐν πᾶσ\ι/, καί ὑπακούειν αὐτ\οῦ/, ἐφ᾽ οἷς ἄν ἔχοι λέγειν ψυχωφελέσ\ι/ τέ καί σωτηριώδεσι. καί ἀπονέμ\ειν/ αὐτῷ εὐγνωμόν\(ως)/ καί πειθηνί\(ως)/, καί δίχ\α/ |[26] τινός ἀντιλογί\(ας)/, πάν\τα/ τά ἐκκλησιαστικ\ά/ εἰσοδήμα\τα/ καί δικαιώμα\τα/, τά ἀπό \τ(έως)/ κανονικ\ῶν/ \τ/ῶν ἱερέ-\(ων)/, συνοικεσί\(ων)/, πανηγύρε\(ων)/, ζητί\(ας)/ καί \τ/ῶν λοιπ\ῶν/ τῷ τόπ\ῳ/ συνήθ\ων/, καί κατ᾽ οὐδέν |[27] ἀντι-φέρεσθ\αι/ ἤ ἐναντιοῦσθ\αι/ αὐτῷ. ἡ γά<ρ> πρός αὐτόν τιμή καί εὐλάβει\α/ καί ὑποταγή, πρ\ός/ τήν ἡμ\ῶν/ ἀνάγε\τ(αι)/ μετριό\(τητα)/ καί δι᾽ αὐτ\ῆς/ εἰς θ(εό)ν οὗ τόν τόπ\ον/ ἐπέ-χ\ει/ ὁ ἀρχιερέας ἐπί γ\ῆς/. |[28] ὁμοί\(ως)/ καί τοὐναντί\ον/, εἰ γάρ τις εὑρεθεί\η/ αὐτῷ ἐναντιούμεν\ος/ ἤ ἔργῳ ἤ λόγῳ, ὁ τοιοῦτ\ος/ καί τ\ῆς/ παρά θ(εο)ῦ ὀργῆς καί ἀγανακτήσεως πειραθήσε\τ(αι)/, καί παρά τ\ῆς/ ἡμ\ῶν/ |[29] μετριό\(τητος)/ ἐπιτιμί\ῳ/ καθυποβληθήσε\τ(αι)/ βαρυ\(τάτῳ)/, ὡς αὐθάδης

καί ἀλαζών, καί ἀνυπότακτ\ος/, καί καταφρονητής τ\ῆς/ καθ' ἡμ\ᾶς/ τοῦ χ(ριστο)ῦ με\γάλ(ης)/ εκκλησί\(ας)/. ἐπί τούτ\οις/ γάρ |[30] ἅπασ\ιν/ ἀπολέλυ\τ(αι)/ καί τῷ διαληφθέν\τι/ ἱερω\(τάτῳ)/ μ(ητ)ροπολί\τ(ῃ) βερροί\(ας)/ καί ὑπερτίμ\ῳ/ κῦρ ἀβερκί\ῳ/ τῷ ἐν ἁ(γίῳ) πν(εύματ)ι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καί συλλειτουργῷ τ\ῆς/ ἡμ\ῶν/ μετριό\(τητος)/, |[31] καί ἡ παροῦσ\α/ ἡμετέρ\α/ συνοδική πρᾶξις εἰς μόνιμ\ον/καί διηνεκ\ῆ/ τήν ἀσφάλει\αν/, ἐν ἔτει,ζ\ῳ/ρ\ῳ/κ\ῳ/α\ῳ/ ἐν μηνί ἰου\λ(ίῳ)/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ια\(ης)/.

+ Τιμόθε\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκοπος) κων(σταντινου)-\πόλ(εως)/, Νέας |[2] ρώμ\(ης)/ κ(αί) οἰκουμ(εν)\(ικ)ός/ π(ατ)ριάρχης

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β', σ. 50, ἀριθ. 26.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Τιμόθεο Β' βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 426-429.

στ. 2 Μωϋσῆ/ στ. 4 ἐνέργειάν τινα ... ἐξόν (μτχ. ἀπροσώπου ρ. ἔξεστι) ... τισίν ἐστι/ στ. 8 ἔνθεοι (ἔνθεός τινος)/ στ. 9 κύρ ... ἀποβαλόντος (μτχ. ἀορ.)/ στ. 11, 12, 13, 16, 30 κύρ/ στ. 13 ἁρμόδιος/ στ. 14 πρωτοσύγκελλος ... ἁπαλῶν/ στ. 15 καλοῖς/ στ. 26 ζητείας.

4. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΥ Β΄

γράφομεν (στ. 5) Ἰούλιος, ἰνδικτιών 12
(1614)

Ὁ πατριάρχης Τιμόθεος Β΄ γράφει πρός τόν καθηγούμενο καί τή γεροντία τῆς μονῆς Βατοπαιδίου καί τούς προτρέπει νά ἐξαργυρώσουν τή χρεωστική ὁμολογία τοῦ δικαίου τῆς μονῆς Παρθενίου καί μετρήσουν τά ἀπό τό 1605 ὀφειλόμενα στόν Κυρίτζη Σπανδωνῆ.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 36. Πρωτότυπο. Χαρτί 210 Χ 295. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

+ Τιμό\θ(εος)/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχι(επίσκοπ)\ος/ Κων\σταντι - νου/πό\λ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁσιώ\τ(ατε)/ καθηγούμεν\ε/ τ(ῆς) σεβασμί\(ας)/ κ(αί) θεί\(ας)/ κ(αί) βασιλικ\ῆς/ μονῆς τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/, κ(αί) ἡ σύναξις τ\ῶν/ γερόν\τ(ων)/ χά\ρις/ εἴη ὑμῖν ἀπό θ(εο)ῦ. ὧδε ἐθεασάμε\θα/ ὁμολογί\(ας)/ |[2] τ\οῦ/ κ(ατά) καιρούς δικαί\ου/ παρθενί\ου/ τοῦ νομοῦ κ(αί) τ(ῆς) συνάξεως τοῦ τότε ἔτους ἑπτάκις χιλιοστ\οῦ/ ἑκατοστ\οῦ/ τρίς κ(αί) δεκάτ\ου/, ἐν ἧ φαίνε\τ(αι)/ ὅπως |[3] ἔλαβον παρά τ\οῦ/ χρησιμωτά\του/ κυρίτζη σπαντουνῆ τ\οῦ/ ἀπό θεσσαλονί\κ(ης)/ δανειακά ἄσ\πρα/, κ(αί) ὀφείλον\τα/ ἐξ ἐκείν\(ων)/ χίλια ὀκτακόσια. τούτ\ου/ ἕνεκ\εν/ |[4] ἐντελλόμε\θα/ ἵνα πληρόση\τε/ αὐτά ἀναντιρρή\τ(ως)/, κ(αί) ἀνυπερθέ\τ(ως)/, ἄν ἀναξί\(ως)/ ποιή\ση/τε. οἱ μέν ἱερομόνα-χοι ἀργοί ὑπάρχη\τε/ πά\σ(ης)/ ἱεροπραξί\(ας)/, οἱ (δέ) |[5] μοναχοί ἀφωρισμέν\οι/ ἀπό θ(εο)ῦ, κ(αί) κατηραμέν\οι/, κ(αί) ἀσυγχώρη\τοι/ ἕως οὗ γένη\τ(αι)/ ὡς γράφομ\εν/. ἡ δέ τοῦ θ(εο)ῦ χά\ρις/ εἴη ὑμῖν.

ἐν μηνί Ἰου\λίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ιβ\(ης)/

Ἔγγρ. 4 - Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Τιμοθέου Β΄ (1614)

᾿Ανέκδοτο. ᾿Εκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

᾿Αχρονολόγητο: 1614.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 50, ἀριθ. 27.

στ. 4 πληρώσητε.

5. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

ἀποφαίνεται ... γνώμη κοινῇ συνοδικῇ (στ. 15) ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς (στ. 19-20) τό παρόν (στ. 20)

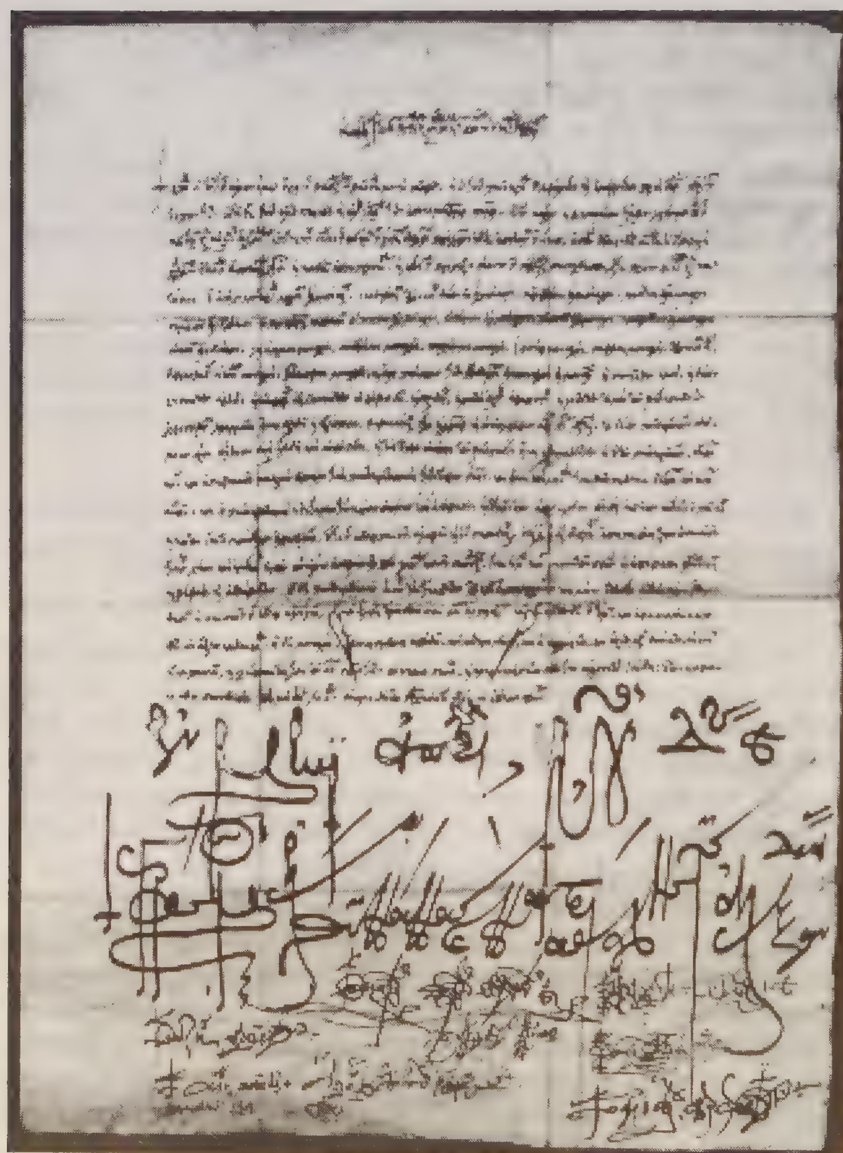
Ἀπρίλιος, ἰνδικτιών 4 (1621)

Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Α΄ ἀναγνωρίζει τά δίκαια τῶν Βατοπαιδινῶν στά κελλιά τοῦ Ἁγίου Νικολάου καί Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Στούμπου, τά ὁποῖα ἀμφισβητοῦσαν οἱ Παντοκρατορινοί.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Α΄ 40/ Ω. Πρωτότυπο. Χαρτί 420 Χ 300. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκο)\πος/ κων\σταντινουπό\λ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μεν(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ἐπει\δ(ή)/ οἱ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τ\(ῆς)/ βασι\λ(ικ)(ῆς)/ τ\οῦ/ βατοπε\δ(ίου)/ μονῆς πατέρες, κ(αί) οἱ τοῦ παντοκρά\(τορος)/ διεφέροντο κ(αί) ἐμάχοντον πρός ἀλλή\λ(ους)/ περί τ\(ῶν)/ |[2] τόπων τῶν ἐν τῇ θέ\σ(ει)/ τοῦ ἁγίου νικολάου κ(αί) ἁγί\ου/ γεωρ\γίου/ τῶν ἐπονομαζομέν\(ων)/ στομβ\(ῶν)/, δι᾽ ἥν μάχην κ(αί) φιλονεικίαν ἔλαβον γράμμα ἐπί τ\(ῆς)/ |[3] π(ατ)ριαρχί\(ας)/ κῦρ μελετί\ου/ ἀλεξαν\δρ(έως)/ ἐπιτηρητ\οῦ/ ὄντος τ\(ῆς)/ καθ᾽ ἡμ\(ᾶς)/ τ\οῦ/ χ(ριστο)ῦ με\γάλ(ης)/ ἐκκλησί\(ας)/ πρό χρόν\(ων)/ ἤδη ἐπέκειν\α/ τ\(ῶν)/ εἴκοσι, ὡς ἄν θεωρηθῇ αὔτη ἡ διαφορά |[4] παρά τ\(ῶν)/ ἐκεῖσ\ε/ ἐνασκουμέν\(ων)/ γερόν\τ(ων)/ κ(αί) κριθῇ ἀφιλοπροσώ\π(ως)/, κ(αί) κατά τ\(ήν)/ πρόσταξιν ἐκείνην τ\(ήν)/ π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ήν)/ συνήχθησαν, ὅ τε πρώην φιλί\ππ(ων)/ κῦρ νεκ |[5] τάριος, ὁ ἀπό χηλανταρί\ου/ λογγίν\ος/ ἱερομόναχ\ος/, ὁ καθηγούμ(εν)\ος/ διονυσίου θεωνᾶς ἱερομόναχος, μ(ητ)ροφάνης ἱερομόναχος, λεόντιος ἱερομόναχος, |[6] συμεών ἱεροδιάκων ὁ προηγούμ(εν)\ος/ καρακάλ\ου/ φίλιππος ἱερομόναχος, εὐθύμιος ἱερομόναχος, μ[ατθ]αῖ\ος/ ἱερομόναχος, λαυρέντιος ἱερομόναχος, |[7] ἀνανί\(ας)/

Ἔγγρ. 5 - Συνοδικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄ (1621)

ἱεροδιάκων, γεράσιμος μοναχός, ἀνατόλιος μοναχός, παχώμιος μοναχός, ἰωσήφ μοναχός, σάββας μοναχός, διονύσιος (μοναχός), |8 ὁ φιλοθεῒ\τ(ης)/ νίκαν\δρος/ μοναχός, ἰάκωβος μοναχός, κ(αὶ) ἄλλοι πάμπολλοι τῶν παρατυχόν\τ(ων)/ ἱερομονάχων κ(αὶ) μοναχ\(ῶν)/. κ(αὶ) συνῆλθον ὁμοῦ, κ(αί) θεω 9 ρήσαντες ὀρθῶς κ(αὶ) ἀκριβ\(ῶς)/ ἐξετάσαντες ἐν φόβῳ θ(εο)ῦ, κ(αί) ἀληθεί\ᾳ/, κ(αὶ) μετά ἀλύτ\ου/ ἀφορισμ\οῦ/, κ(αί) γνῶντες, τά μέν τῶν βατοπεδινῶν |10 χρυσόβου\λλα/ γράμματα εἶναι ἀληθῆ κ(αὶ) αξιώπιστα, βεβαιούμ(εν)\α/ παρά ἐγγράφ\(ων)/ κ(αὶ) ἐνυπογράφων ἀξί\(ων)/ πί\στ(εως)/ μαρτύρ\(ων)/. τά δέ τῶν παντοκρατοριν\(ῶν)/ μηδε |11 μίαν ἔχειν ἀλήθειαν, ἀλλά ψευδῆ καί ἀνυπόστατα, κ(αί) τούς τόπους ἐκείνους τῶν βατοπεδιν\(ῶν)/ εἶναι καταμαθόντες κ(αί) οὐ τῶν παντοκρατοριν\(ῶν)/, ἔκριν\αν/ |12 κοιν\(ῶς)/ καί ἀπεφήναντο μακράν ἀπέχειν τούς παντοκρατορινούς τῶν τόπων ἐκείν\(ων)/, καί εἶναι καί λέγε\σθ(αι)/ τούς βατοπεδινούς δεσπό\τ(ας)/ καί κυρί\(ους)/ |13 αὐτῶν, καί οἱ παντοκρατορινοί ἠθέτησαν τήν κρίσιν ἐκείνην καί ἀπόφασιν, κ(αί) οὔτε τόν τόπον ἀποδέχονται ὅνπερ ἀφῆκαν αὐτοῖς οἱ πατέρ\ες/ |14 κ(αί) κριταί ἵνα τό σκάνδαλον εἰρηνεύσω\σι/, οὔτε τ\(ῆς)/ ἀδίκου παύοντ(αι) ἀγωγῆς κ(αί) τοῦ σκανδάλ\ου/, ἀλλ᾽ ἀεί ἐξωτερικ\(ῶς)/ ἐπαπειλοῦσι ζημιῶσαι αὐτ(ούς), |15 τούτ\ου/ χάριν καί ἡ μετριό\τ(ης)/ ἡμῶν ἐν ἁγίῳ ἀποφαίνετ(αι) πν(εύματ)ι γνώ\μῃ/ κοινῇ συνο\δ(ικ)ῇ/, ἵνα ἡ μ\(έν)/ κρί\σ(ις)/ ἐκείνη τῶν π(ατέ)ρων κ(αί) ἀπόφασις ἔχῃ τό κῦρ\ος/, |16 κ(αί) βέβαι(ον) κ(αί) ἀδιάβ<λη>τον. οἱ δέ παντοκρατορινοί ἐάν οὐκ ἀρκεσθῶσι τῷ κατ᾽ εὐσπλαγχνίαν καί μόνην δοθέντι αὐτοῖς μέρει τ\(ῆς)/ τοπο |17 θεσί\(ας)/ κ(αί) παύσων\τ(αι)/ τ\(ῆς)/ ἀδίκου ἀγωγῆς, οἱ μέν ἱερωμ(έν)\οι/ ἀργοί ἔστωσαν πά\σ(ης)/ ἱεροπραξί\(ας)/. καταφρονοῦντες δέ τ\(ῆς)/ ἀργί\(ας)/, καί ἀφωρισμένοι ἀπό |18 θ(εο)ῦ ὡς ἄξιοι καθαιρέ\σ(εως)/. οἱ δέ μοναχοί, <ἀ>φωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ, καί κατηραμέν<οι>, καί ἀσυγχώρητοι, καί ἄλυτοι μ(ετά) θάνατον, αἰωνί\(ως)/ |19 κ(αί) τυμπανιαῖ\οι/, κ(αί) ἐχέτωσαν τάς ἀράς τῶν ἁγί\(ων)/ π(ατέ)ρων τῶν ἐν νικαίᾳ συνό\δ(ῳ)/, κ(αί) κληρονομησάτωσαν τήν ἀγχόνη τοῦ ἰούδα. οὕτως ἀποφαι |20 νόμεθα συνοδικῶς, καί μή ἄλλ\(ως)/ γενέ\σθ(ω)/. ἀναγνωσθήτω παρρησίᾳ τό παρόν εἰς επί[κο]ον πάν\τ(ων)/.

ἐν μηνί ἀπρι\λίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ δ\(ης)/

+ ὁ Κυζίκου Παρθένιος
+ ὁ Αἴνου Δανιήλ
+ ὁ Ἀγχιάλου Παρθένιος
+ ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος
+ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης
+ ὁ Νικομηδείας Διονύσιος
+ ὁ ... Ἐπίσκοπος Γρηγόριος*

** Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1621.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 50-51, ἀριθ. 28.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Κύριλλο Α΄ τό Λούκαρι βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 424-426, 429-431, 433-435, 435-437, 438, 441-445.

Τοπογραφικά: Γιά τό μετόχι τοῦ Στόμπου (ἤ Στούμπου) βλ. *Vatopédi* I, σ. 11-12, 16, 26-27.

Μνημονευόμενο ἔγγραφο: Γράμμα τοῦ πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ, «ἐπιτηρητοῦ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου» , μέ τό ὁποῖο ἐπικυρώνει ἀπόφαση τοῦ πρωτάτου σχετικά μέ τά σύνορα τοῦ Στούμπου (1597). Εἶναι τό μέ ἀριθ. 20 (στ. 2-3: γράμμα ...).

στ. 1 ἐμάχοντο / στ. 2 φιλονικίαν / στ. 3, 4 κύρ / στ. 5 Χιλ(ι)ανταρίου Λογγῖνος / στ. 6, 7 ἱεροδιάκονος / στ. 10 ἀξιόπιστα / στ. 19 ἀγχόνην / στ. 20 ἐπήκοον.

6. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

ἀπεφηνάμεθα συνοδικῶς (στ. 17) — Ἀπρίλιος, ἰνδικτιών 5
συνοδικόν βεβαιωτικόν — 7130 (1622)
σιγιλλιῶδες γράμμα (στ. 35)

Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Α΄ μέ τή σύνοδο ἐπιδικάζουν τό μετόχι τοῦ Προσφορίου, πού διεκδικοῦσαν οἱ Ἰβηρῖτες, στή μονή Βατοπαιδίου. Τήν πράξη συνυπογράφουν καί οἱ πατριάρχες Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, πού παρεπιδημοῦσαν στήν Κωνσταντινούπολη.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Β΄Χ/ 11. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 960 Χ 480. Μελάνι καφέ. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Κύρι\λλος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ \ἀρ/χιεπίσκο\πος/ κων\(σταντινου)πόλ(εως)/, Νέ\(ας)/ ρώμ\(ης)/, κ(αί) οἰκου\(μενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ Πᾶσι μέν ὡμολόγ[η]\τ(αι)/ τῶν τερπνών καί τιμί\(ων)/ εἶν\αι/ τήν τῶν ἀδελφ\ῶν/ συνδιαίτησιν δαυίδ δέ τῷ προφή\τῃ/ καί βασιλεῖ καί εἰ τι τερπνό\τ(ερον)/ ἤ κάλλι(ον) ἐκείνης ὧν (ἐπί) γῆς ἀπολαύ[σωσιν] ἄ[νθρωποι] δικαί\(ως)/ ἠπόρη\τ(αι)/ τῷ ὄντι [(γάρ)] |[2] [οὐδέν οὕτω] προξενεῖν τοῖς ἀνθρώποις καί τέρψιν ἐπωφελῆ, καί σωτή\ρι(ον)/ [οἶ]δεν ὠφέλειαν, ὡς τό κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπί τῷ αὐτῷ εἰρηνεύοντας ὁμόνοιαν (γάρ) γν[ώ]μ[ης], καί ψυχῆς [ἀπεργάζεται σύμπνοιαν] καί |[3] ταῖς μέν χρείαις, ἀλλήλοις παρασκευάζει συναίρεσθαι, ταῖς δέ ἀρεταῖς ἀλλή\λ(ων)/, καί ἥδεσθαι καί συμπαραθίγε\σθαι/ *(;)* ἐπί τά κρείττω ἀεί συμπαρεκτεινομέν\ως/. ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ κατά τό ἱερόν συνδι[αι]τ[η]μέν\(ως)/ λόγι(ον) καί τί γε |[4] ἄλλο ἤ θ(εό)ν παρεῖναι ποιεῖ συναινέτην τῶν πραττομ(έν)\(ων)/ αὐτοῖς καί συλλήπτορα, ὅπου γάρ φησι, δύο, ἤ τρεῖς, συναχθῶσιν ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμί ἐν μέσῳ αὐτῶν. διά τοι τοῦτο καί οὐδέν οὕτω ταῖς ἀντικειμέναις πολεμεῖται δυ |[5] νάμεσιν, ὡς ἡ τῶν ἀδελφ\ῶν/ εἰρηνική συνδιαίτησις. οἵα δήπου καί τοῖς μονάζουσιν ἐν τῇ κατά τό

ἅγι(ον) ὄρος διακειμένῃ βασι\λ(ικ)ῆ/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῆ/ σεβασμίᾳ μονῇ τ\(ῆς)/ πανυπεράγνου παρθέν\ου/ καί θεομή\τ(ορος)/, τῇ ἐπικεκλημένῃ βατοπεδίῳ, συνέβη |[6] πρός τούς ἐνασκουμέν\(ους)/ μοναχούς τῇ βασι\λ(ικ)ῇ/ καί σεβασμί\ᾳ/ μονῇ τῶν ἰβήρ\(ων)/, τῆς δεσποίνης τήν ἐπωνυμίαν πορταϊτίση, περί τοῦ μετοχί\ου/ προσφορί\ου/ κεκλημέν\ου/ [περί οὗ] καί πρό\τ(ερον)/ πρός τινας ἄλλους τῶν αὐτόθι διαλυθῆναι |[7] τήν ἐπαινετήν εἰρήνην στασιάσ[αί] τε ἱκαν\(ῶς)/ πρός ἀλλήλους. [ἄν] πολλά καί εἰπόντες, καί ἀκούσαντες ὑπ' ἀλλή\λ(ων)/ λοίδορά τε καί βλάσφημα, καί ἱκαν\(ῶς)/ περί τούς ἔξω κριτάς καί χρυσίον καί χρόνον δεδαπανηκότες, ἐπεί καί |[8] φιλονεικοῦντες καί δαπανῶντες ἀπηγορεύκασιν, ἔγνωσαν ἀναδραμεῖν πρός τήν ἡμῶν μετριό\τητα/. πολλ\(ῶν)/ δέ κ(αί) ἀντιλογι\(ῶν)/ κ(αί) υπέρ ἀπολογήσεων ἐξ ἑκατέ-ρ\(ων)/ τῶν μερῶν καταβληθεισ\(ῶν)/, ἔσχατον οἱ ἀπό τ\(ῆς)/ βασι\λ(ικ)ῆς/ μονῆς τ\οῦ/ |[9] βατοπεδί\ου/ μοναχοί, ὅ τε Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ καθηγούμ(εν)\ος/, δαυίδ ἱερομόναχος καί ἐκκλησιάρ\χ(ης)/, πα(πᾶς) ἀρσένιος ὁ δομέστιχος, Τιμό\θεος/ γηρεός, καί γαλακτί\(ων)/ ἱεροδιάκονος, γράμματα ἤνεγκον παλαιά μετά χρυσοβού\λλ(ων)/ τ\οῦ/ τε ἀ.|[10] οιδίμου βασιλέ\(ως)/ Ἰω\[άνν]/ου τ\οῦ/ παλαιολόγου, καί τ\(ῆς)/ κοινῆς συνάξεως τῶν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει ἐγκρί\τ(ων)/, ὑπογραφαῖς ἰδιοχείροις μεμαρτυρημένα, τοῦ τε καθ᾽ ἐκεῖν\ον/ καιροῦ ἐπισκόπου [ἱερισσοῦ] καί ἁγί\ου/ ὄρους καί τ\οῦ/ πρ[ώ]τ\ου/, μετά καί |[11] ἑτέρ\(ων)/ γερόν\τ(ων)/ ὧν, ὁ μέν βασι\λ(ικ)ός/ χρυσόβουλλος λόγος, προστάσσει, θεσπίζει, καί διορίζε\τ(αι)/, ἵνα κατέχωσιν οἱ ρηθέντες μοναχοί τ\(ῆς)/ βασι\λ(ικ)(ῆς)/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ῆς)/ μονῆς τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/ τό εἰρημένον μετόχι(ον) τ\οῦ/ προσφορί\ου/ μετά πά\σ(ης)/ τ\(ῆς)/ περιο\χῆς/ |[12] καί νομῆς αὐτ\οῦ/, καί παλαιγεν\(ῶν)/ προσταγμά\τ(ων)/ καί πολλ\(ῶν)/ διαφόρ\(ων)/ λοιπ\(ῶν)/ δικαιωμά\τ(ων)/, ἀνενοχλή\τ(ως)/ καί ἀδιασεί\στ(ως)/ ἑτέρου τε καί εἰς τό ἑξῆς. τό δέ λοιπόν τ\(ῆς)/ συνάξε\(ως)/ γράμμα, ὅπως τά διηνέχθησαν οἱ ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/ |[13] πρός τιν\ας/ ἄλλ\ους/ τῶν ἐν \τ/ῷ <ἁγιω>νύ\μῳ/ ὄρει μοναχούς διελάμβανε καί τά ὅρια τοῦ ρηθέντος μετοχί\ου/ ἀκριβῶς ἐξετίθη. ἀποφαινόμεν\ον/ καί αὐτό ὁμοί\(ως)/ κοινῇ γνώμῃ, καί εἰλικρινῆ διαθέσει τῶν τότε συνεχθέντ\(ων)/ [δεσπό]ζεσθαι τό |[14] εἰρημένον μετόχι(ον)

μετά πά\σ(ης)/ τ\(ῆς)/ περιοχῆς αὐτ\οῦ, καί ὡς ἴδι(ον) κτῆμα κρατεῖσθαι καί νέμεσθαι ὑπό τῶν ἐν τῇ βασι\λ(ικ)ῇ/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῇ/ σεβασμί\ᾳ/ μονῇ μοναχ\(ῶν)/ τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/. καί μηδενί ἐξεῖναι σφετερίσασθαί τι τ\ου/ μετοχί\ου/, ἤ ὅλως |[15] ἐνοχλῆσαι τούτ(ους). ταῦτα ἡμεῖς ἀναγνωκότες, ἔτι δέ καί ἅπερ ἤνεγκον τ\(ῆς)/ ἀντικειμ(έ-ν)\(ης)/ μ[ερ]ίδος, οἱ ἐκ τῆς βασιλικῆς καί σεβασμί\(ας)/ μονῆς τ\(ῶν)/ ἰβήρ\(ων)/ ὁ γαβριήλ ἱερομόναχος ὁ προηγούμ(εν)\ος/, διονύσιος, παπᾶ ἀθανάσιος ὁ προηγούμ(εν)\ος/, |[16] μόδεστος μοναχός, νικηφό\ρος/ ἱεροδιάκονος, καλλίνικος (μοναχός) ὁ χαντζής, καί ἱκαν\(ῶς)/ πρός ἄλληλα ἀνακρίναντες, ἔγνωμεν ἀληθῆ, σαφέ\στ(ατα)/, καί μηδεμίαν ἀντιλογίαν ἐπιδεχόμ(εν)α τά γράμματα τῆς τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/ μονῆς. ὅθεν καί |[17] κρίναντες ἀπεφηνάμεθα συνο\δ(ικ)(ῶς)/, γνώμ<ῃ> καί τῶν παρευρεθέν\τ(ων)/ ἁγιω\τ(άτων)/ π(ατ)ριαρ\χ(ῶν)/ τοῦ τε ἀντιοχεί\(ας)/ κῦρ Κυρί\λλου/, καί ἱεροσολύμ\(ων)/ κῦρ θεοφάν\(ους)/ καί λοιπῶν ἱερω\τ(άτων)/ ἀρχιερέ\(ων)/ ὑπερτίμ\(ων)/ καί ἐξάρχ\(ων)/ τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι <ἀγαπη>τῶν ἀδελφῶν καί, |[18] συλλειτουργ\(ῶν)/, ἵνα οἱ ἐν τῇ βασι\λ(ικ)ῇ/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῇ/ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ βατοπεδίου κατέχωσιν ἅπαν τό εἰρημένον μετόχι(ον) τ\οῦ/ προσφορί\ου/ ἀδιασπά\στ(ως)/ καί ἀνενοχλή\τ(ως)/, καρποῦσθαι καί νέμε\σ(θαι)/ μετά πά\σης/ τ\(ῆς)/ περιοχῆς <αὐ>τ\οῦ/ καί νομῆς, ὡς καί |[19] ὁ χρυσόβουλλος λόγος, καί τά τ\(ῆς)/ συν<άξεως> <γρ>άμματα διορίζουσιν. ἔχει δέ τά ὅρια τοῦ ρηθέν\τος/ προσφορί\ου/ τόνδε τ(όν) τρόπον. ἄρχε\τ(αι)/ μέν ἀπό τ\(ῆς)/ κλησούρας τῶν δύο ἀκροτηρί\(ων)/ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ, πλησί\(ον)/ τ\οῦ/ παλαιοκάστρου, καί |[20] ἀνέρ-χε\τ(αι)/ τό μέγα [ρύ]ακα εὐθύ τ\οῦ/ αὐτ\οῦ/ μεγάλ\ου/ ρύακος, μέχρι τ\(ῆς)/ κατερχομ(έν)\(ης)/ ὁδοῦ τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους. διαιροῦντα τό ὅρι(ον) τ\(ῆς)/ μονῆς των ρώσ\(ων)/ δεξιά κατά ἀνατολάς. ἀριστερά δέ τά πε[ριο]ριζόμ(εν)α τ\οῦ/ προσφορί\ου/, καί ἄνεισι |[21] μέχρι τῶν [π]λα[τάν]\(ων)/ τῶν ἐπικεκλημ(έν)\(ων)/ [μακε]δονίσι(ον) διαιροῦντα τά ὅρια τ\(ῆς)/ μονῆς τοῦ ἁγίου νικολά\ου/ καί τοῦ ζυγοῦ. κἀκεῖθεν νεύει πρός ἄρκτον ἀποβλέποντα. εἶτα κάτεισι διερχόμ(εν)\α/ τοῦ καταρρέοντος <ρύακ>ος καί μίγνυται με |[22] τά τ\οῦ/ ἑτέ-ρ\ου/ καταρρέοντος ρύακος ἀπό τῶν καλῶν δ[έν]\δ[ρων]/. κἀκεῖθεν ἀνέρχε\τ(αι)/ καί λήγει μέχρι τ\(ῆς)/ μεγίστης

τρ[ούλ]\(ας)/ πέτρας, τ\(ῆς)/ ἤδη αἰγόπετρας καλουμ(έν)\(ης), τῆς ἄνωθεν τύπω[μα] ὡς ἀπό πλάσματος φερού\σ(ης)/. ἔπειτ[α] κ<ατέρ>χε\τ(αι)/ ἐπαγκαλίζον |[23] ἅπαν τό πλάγιον, ἔπειτα ἀπέρχε\τ(αι)/ [ἀπό] τῶν μεγίστων πετρῶν τῶν παρακειμ(έν)\(ων)/ τῇ τύμβᾳ τῇ ἐπικεκλημένῃ ἐν χωρίῳ ἀν[οι]ξιατικῷ. διαιροῦντα δεξιά τά δίκαια τοῦ ἐπικεκλημ(έν)\ου/ χωρί\ου/ πα[λ]αιά κωμήτισσα καί λήγει |[24] ἀριστερά καί διέρχε\τ(αι)/ ευθύ τ\(ῆς)/ δι[στρατί]ας τ\(ῆς)/ βασι\λ(ικ)(ῆς)/ ὁδοῦ. κἀκεῖθεν κλίνει κατωφερές καί ἀπέρχε\τ(αι)/ εἰς τήν ριζημαίαν πέτραν πλησί\ον/ τ\οῦ/ βασι\λ(ικ)οῦ/ προρρηθέντος δρόμου. ἔπειτα λήγει δεξιά διαπερῶντα ἕως τ\(ῆς)/ |[25] μικρ[ᾶς] [σκιά\δ(ος)/] κἀκεῖθεν διαπερῶντα [μέσου] τῶν ριζημαί\(ων)/ πετρῶν κατά τό χωράφι(ον) κάτεισι εὐθύ διά τοῦ ρύακος ἕως τῶν δύο μικρ\(ῶν)/ τούμβων τοῦ αὐτ\οῦ/ ρύακος. ἔπειτα κατωφερόμενα κατά δυσμάς [ἐπί] τοῦ αὐτ\οῦ/ ρύακος, [πε] |[26] λάζει τοῦ [παρά] τῇ θαλάσσῃ χωραφί[ου] καί τοῦ κακοδιάβα[του] ...+ ἐξεῖ\ναι/ τινί τοῦ λοιποῦ τῶν γειτνιαζόν\τ(ων)/ χωρί\(ων)/ καί μο[ν]\(ῶν)/ [μή]τε αὐτῇ τῇ τῶν ἰβηριτῶν, τῇ τά σκάνδαλα ἤδη καί τάς ζημί\(ας)/ προξενησά\(σῃ)/ τοῖς ἐν τῇ τ\οῦ/ βατο |[27] πεδίου ταύτῃ μονῇ μοναχοῖς, μήτε τοῖς νῦν, μήτε τοῖς ἔπειτα <ἐ>νόχλησίν τινα ἤ ἀνατροπήν, ἤ ζημίαν ἐπάγειν, καλῶς καί θεοφιλ\(ῶς)/ παρ᾽ ἡμῶν ἐρεύνης τυχόν\τ(ων)/, καί κριθέν\τ(ων)/, καί οἰκ[ον]ομηθέν\τ(ων)/ τῶν πρα[γμά]\τ(ων)/, ἀλλά μένειν |[28] ἀπαρεγχείρητα τά ὅρια τοῦ αὐτ\οῦ/ προσφορί\ου/, καί ἀμετάπτωτα, καί ἀναλλοίωτα, διαταττόμεθα μέχρι παντός, καί εἶναι, καί λέγε\σθ(αι)/ τό αὐτό μετόχι(ον) τοῦ προσφορί\ου/, μετά πά\σ(ης)/ τ\(ῆς)/ περιοχῆς καί νομῆς <αὐτ\οῦ/> ὡς ἀνωτέρῳ προείρη\τ(αι)/ |[29] τῶν ἐν τῇ βασι\λ(ικ)ῇ/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῇ/ σεβασμίᾳ μονῇ τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/ μοναχ\(ῶν)/, καί νέμε\σθ(αι)/ καί καρποῦσθαι αὐτό ὡς ἴδι(ον) αὐτ\(ῶν)/ κτῆμα καί πρᾶγμα, παρ᾽ οὐδενός τό παράπαν ἐναντιούμ(εν)\ον/ ἤ ἀντιλεγόμ(εν)\ον/, ἐν βάρει ἀργί\(ας)/ ἀσυγγνώστου |[30] καί ἀφορισμοῦ ἀλύτ\ου/ τοῦ ἀπό θ(εο)ῦ παντοκρά\τ(ορος)/, ἄν δέ τις, ἐκ τ\(ῶν)/ ὅλ\(ων)/ κατοικούν\τ(ων)/ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει, ἤ τῶν γειτνιαζόν\τ(ων)/ χωρί\(ων)/, βουληθῇ, ἐνοχλῆσαι αὐτ(ούς) κατά τι, ἐξωτερικῇ ἀδείᾳ χρώμ(εν)\ος/, ἤ ἄλλ[ῃ] τινί ἐπιπλάστῳ καί |[31] ψευδεῖ προφάσει, ἀφωρισμένος ἔστω ἀπό τῆς ἁγίας, καί ὁμοουσίου καί ζωοποιοῦ, καί ἀδιαιρέτ\ου/ τριάδος, καί κατηραμένος,

καί ἀσυγχώρητος, καί ἄλυτος μετά θάνατον, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν |[32] τῷ μέλλοντι, καί ἐχέτω τάς ἀράς τῶν ἁγί\(ων)/ τριακοσί\(ων)/ δέκα καί ὀκτώ θεοφόρων πατέρ\(ων)/ τῶν ἐν νικαίᾳ συνόδῳ καί οἰκουμενικῶν π(ατ)ριαρ\χ(ῶν)/. καί κληρονομησάτω τήν λέπραν τοῦ γιεζῆ καί τ\(ήν)/ |[33] ἀγχόνην τοῦ ἰούδα τοῦ ἰσκαριώτου καί ἡ μερίς αὐτ\οῦ/ εἴη μετά τ\οῦ/ διαβόλ\ου/, καί μηδείς τῶν εὐσεβῶν ὀνομά\σῃ/ αὐτ\(όν)/ χριστιαν\(όν)/, [ἀλλ᾽ ὡς] ἀποτρόπαι(ον) καί ξένον τ\(ῆς)/ βασιλεί\(ας)/ τῶν οὐρα\ν(ῶν)/ ἀποδιοπομ |[34] πείσθω[σαν] πάντ[ες] καί ἀποστρεφέσθωσαν ...+ ἀσφαλείᾳ καί διηνεκῆ μνήμῃ ἐγράφη καί |[35] τό παρόν τ\(ῆς)/ ἡμῶν μετριό\τητος/ συνο\δ(ικ)όν/ βεβαιο\τ(ικόν)/ συγγιλιῶδες γράμμα, καί σφραγισθέν καί ὑπογραφέν ἐπεδόθη τοῖς ἐν τῇ βασιλικῇ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῇ/ θείᾳ καί σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ βατοπεδίου |[36] ἀσκουμένοις μοναχοῖς, κατά τό ἑπτάκις χιλιοστόν ἑκατοστόν τριακοστόν ἔτος κοσμογονί\(ας)/ κατά μῆνα ἀπρί\λι(ον)/. ἰν(δικτιῶν)\ος/ ε\(ης)/.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπ\ος/ Κωνσταν |[2] τινουπό\λ(εως)/, Νέας ρώμ\ης/ κ(αί) οἰκουμενικ\(ός)/ π(ατ)ριάρχης

+ ὁ Ἀντιοχείας Κύριλλος
+ ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης
+ ὁ Κυζίκου Παρθένιος*
+ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης
+ ὁ [Χαλκηδόνος] Γαβριήλ
+ ὁ Χίου Ἰγνάτιος
+ ὁ Ἐπίσκοπος Κασσανδρείας [Συμεών]
+ ὁ Ραιδεστοῦ Μεθόδιος
+ ὁ Διαυλίας καί Ταλαντίου Ραφαήλ
+ ὁ Δυρραχίου Γρηγόριος

**Ἔχουν ξαναγραφεῖ τά ὀνόματα κάτω ἀκριβῶς ἀπό τίς ὑπογραφές ἀπό ἄλλο καί ἴσως μεταγενέστερο χέρι. Ἐπίσης μέ μελάνι πολύ πιό ἀνοιχτό. Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἔκδοση: W. Regel, *Χρυσόβουλλα καί γράμματα τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει Ἄθω Ἱερᾶς καί Σεβασμίας Μεγίστης Μονῆς τοῦ*

Βατοπεδίου, ἐν Πετρουπόλει 1898, σ. 63-67 (ἀριθ. 20).

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β', σ. 51, ἀριθ. 30 · Victor Langlois, *Le Mont Athos et ses monastères*, Παρίσι 1867, σ. 42.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Κύριλλο Α΄ τό Λούκαρι βλ. Γεδεών,
Πατρ. Πίνακες, σ. 547-548, 550-552, 553-555, 556-558, 560, 562-567.

Τοπογραφικά: Γιά τό «Προσφόριον» βλ. *Vatopédi* I, σ. 29-30.

Μνημονευόμενο ἔγγραφο: Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννη Ε΄ Παλαιολόγου (1341-1391), βλ. Μιχαήλ Γούδας, «Βυζαντιακά ἔγγραφα τῆς ἐν Ἄθῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου», *ΕΕΒΣ* 4 (1927) 238-241 (ἀριθ. 15). Τά μέ ἀριθ. 12 καί 13, *ὅπ.π.* σ. 228-233 εἶναι πλαστά, βλ. Franz Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, 5ο μέρος, Regesten von 1341-1453 μέ τή συνεργασία τοῦ Peter Wirth, Μόναχο-Βερολῖνο 1965, ἀριθ. 2897 καί 2898, σ. 10-11. (Στ. 9-10: «χρυσοβού\λλ(ων)/ τ\οῦ/ τε ἀοιδίμου βασιλέ\(ως)/ Ἰω\[άνν]/ου τ\οῦ/ παλαιολόγου», στ. 11: «βασι\λ(ικ)ός/ χρυσόβουλλος λόγος», στ. 19: «ὁ χρυσόβουλλος λόγος».)

στ. 1 ὡμολόγηται ... εἴ τι / στ. 4 ἐκεῖ εἰμι / στ. 8 ἑκατέρων / στ. 9 γηραιός / στ. 13 ὅρια ... ἐξετέθη / στ. 17 κύρ / στ. 19 ὅρια ... κλεισούρας ... ἀκρωτηρίων / στ. 20 τόν μέγα ... ὅριον / στ. 21 ὅρια / στ. 23 Κομίτισσα / στ. 24 ριζιμαίαν / στ. 25 ριζιμαίων / στ. 28 ὅρια / στ. 35 βεβαιωτικόν σιγιλλιῶδες.

7. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

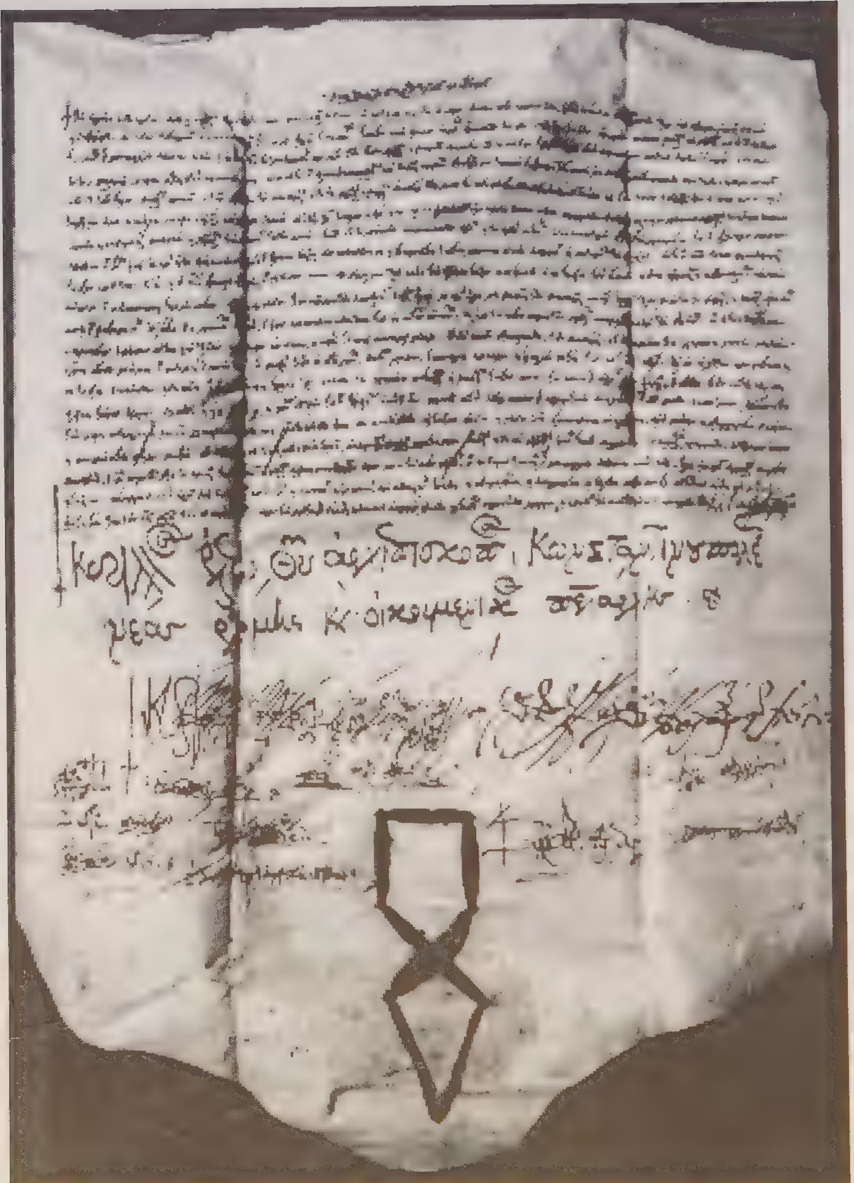
σιγιλλιῶδες γράμμα (στ. 20) Μάϊος, ἰνδικτιών 5
7130 (1622)

Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Α΄ ἀπαγορεύει στόν ἐπίσκοπο Ἱερισσοῦ καί Ἁγίου Ὄρους να θεωρεῖ τή μονή τοῦ Βατοπαιδίου ὡς ἰδική του ἐπαρχία καί ἀποκαθιστᾶ τήν πρίν ἀπό τήν ἅλωση τάξη, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ μονή αὐτή ὡς πατριαρχική ἀναφερόταν στόν οἰκουμενικό πατριάρχη, τοῦ ὁποίου καί τό ὄνομα μνημόνευε. Τήν πράξη αὐτή συνυπογράφουν καί οἱ πατριάρχες Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, πού παρεπιδημοῦσαν στήν Κωνσταντινούπολη.

Ἀρχεῖο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 12. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 630 Χ 495. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκοπ)\ος/ Κων\σταντινου/πό\λ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(εν)(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ Τά ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖν, θείοις κ(αί) συνο\δ(ικ)οῖς/ δεδιδαγμένοις νόμοις. πολύ κ(αί) μᾶλλ\ον/ τά δίκαια, οἷς κρατεῖ καί κυροῦται τά ἔθιμα. δίκαι(ον) κ(αί) ὑπέρ τι ἀρχαῖον ἔθος, κ(αί) τάς ἀνέκαθεν π(ατ)ριαρ\χ(ικ)άς/ μονάς τελεῖν ὑπό π(ατ)ριάρχαις, ὑφ᾽ ὧν εὐθύνοντο \τε/ |[2] κ(αί) διεξάγειντο, ὑπ᾽ οὐδενί τεταγμέν\(ων)/ ἤ ὅλως δεσποζομ(έν)\(ων)/ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέ\(ων)/ ἤ μ(ητ)ροπολι\τ(ῶν)/. τοιαύτην ἡμεῖς ἔγνωμεν ἀκρίβ\(ειαν)/ ἐξετάσαντες τήν κατά τό ἅγι(ον) ὄρος τόν ἄθω σεβασμίαν καί θείαν βασι\λ(ικ)(ήν)/ καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ήν)/ μονήν τ\(ήν)/ εἰς ὄνομα |[3] τιμωμέν\(ην)/ τ\(ῆς)/ πανυπεράγνου δεσποίνης κ(αί) θ(εοτό)κου κ(αί) ἐπικεκλημ(έν)\(ης)/ τοῦ βατοπεδί\ου/, πρό πολλ\(ῶν)/ ἐτῶν οὖ[σαν] π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ήν)/ καί βασιλικ\(ήν)/ διέποντος, ἔτι τά σκήπτρα τ\(ῆς)/ ρωμαί\(ων)/ ἀρχῆς, τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου θεοδοσί\ου/ τ\οῦ/ μεγάλ\ου/. ὅ δή σαφῶς |[4] ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις μαρτυρεῖτ(αι) τ\(ῆς)/ εἰρημένης μονῆς. μετά μέντοι τ(ήν) ἅλωσιν τ\(ῆς)/ κωνσταντινου\πόλ(εως)/ ὑπό διαφόρ\(ων)/

Ἔγγρ. 7 - Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄ (1622)

συμβάν\τ(ων)/ παρημέλητ(αι) μέν τά πολλά τ\(ῆς)/ σεβασμί\(ας)/ ταύ\τ(ης)/ μονῆς, οἷα δήπου κ(αί) πάντα πέπονθε θεῖα τεμένη κ(αί) εὐαγῆ μοναστή\ρια/. |5 μετά δέ τῶν ἄλλων βασι\λ(ικ)(ῶν)/ προνομί\(ων)/, κ(αί) τοῦτ\ο/ παρῶπται τοῖς ἐνασκουμ(έν)\οις/ αὐτῇ τῇ π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῇ/ κ(αί) βασι\λ(ικ)ῇ/ σεβασμίᾳ θείᾳ μονῇ τοῦ βατοπεδί\ου/, οἱ διαδεξάμενοι (δέ) μετ᾽ ἐκείνους, καί ὅλως ἠγνώουν εἰ π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ή/ ἐστίν ἣν ᾤκουν μονήν. ἄγνοι\αν/ |6 τοιγαροῦν ἅμα κ(αί) ἀμελείᾳ συνέβη δέξα\σθαι/ ἐπί χρόνον ἱκανόν ὡς ἴδι(ον) ἐπί(σκο)\πον/ τόν ἱερισοῦ κ(αί) ἁγί\ου/ ὄρους. νῦν δέ ἐρευνήσαν\τες/ ἔγνωμεν, οὐ μόνον ἐν ταῖς προρρηθεῖσιν ἱστορίαις, ἀλλά κ(αί) ἐν γράμμασι π(ατ)ριαρ\χ(ικ)οῖς/ τέ καί ἄλλοις διαφόροις |7 οὖσαν τε κ(αί) μαρτυρουμ(έν)\(ην)/ βασιλικήν κ(αί) π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ήν)/ τήν σεβασμί\(αν)/ ταύτην μονήν. ταῦτ\α/ δέ τά γράμματα ἐμφανίσαντες ἀρτί\(ως)/ κ(αί) τῇ ἡμετ(έρᾳ) μετριό\τ(ητι)/, ἐδεήθησαν τυχεῖν παρ᾽ αὐτῆς γράμματος, τήν μ(έν) παράλογον συμβᾶσαν |8 δεσποτίαν τ\οῦ/ ἐπι(σκό)\που/ ἱερισοῦ κ(αί) ἁγί\ου/ ὄρους διαλύοντος, εἰς δέ τ\(ήν)/ ἀρχαίαν τάξιν ἀποκαθιστῶντος τέ κ(αί) ἐπικυροῦντος ταύτην, πλείονος ἕνεκεν ἀσφαλεί\(ας)/ κ(αί) συντηρή\σ(εως)/ τῆς εἰς τό ἑξῆς. αὕτη τ\(ήν)/ τούτ\(ων)/ δέησιν προσδεξαμ(έν)\η/, |9 τό παρόν ἐπιδίδωσι, δι᾽ οὗ κ(αί) ἐν ἁ(γίῳ) παρακελεύετ(αι) πν(εύματ)ι, τ\(ήν)/ ῥηθεῖσαν μονήν ὑπό π(ατ)ριάρχαις τελεῖν κατά τήν ἀρχαίαν τάξιν ἀπό τοῦ νῦν κ(αί) εἰς τό ἑξης. τόν ἅπαντα αἰῶνα ερρωμ(έν)\(ην)/ κ(αί) ἀπαρασάλευ\τ(ον)/, μηδενός |10 ἀντειπεῖν ἤ μετακινησαι τολμήσαντος. ἐξεῖναι δέ μηδενί τῶν μ(ητ)ροπολιτῶν θεσσαλονί\κ(ης)/, ἤ ἐπι(σκό)\π(ων)/ ἱερισοῦ κ(αί) ἁγί\ου/ ὄρους, μή βουλομ(έν)\(ων)/ τῶν ἐνασκουμ(έν)\(ων)/ μοναχ\(ῶν)/, ἱερουργί\(αν)/ τελειν ἐν αὐτῃ τῇ π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ῃ/ κ(αί) βασι\λ(ικ)ῃ/ σεβασμί\ᾳ/ |11 μονῇ τ\οῦ/ βατοπεδί\ου/, ἀλλ᾽ οὔτε διά γραμμά\τ(ων)/ ἐνοχλεῖν, ἤ ὅλως ἐπιλαμβάνεσθαί τινας τῶν εἰς αὐτήν ἀνηκόν\τ(ων)/, ἀλλ᾽ ἐπί τήν κατά καιρούς τῶν π(ατ)ριαρ\χ(ῶν)/ ἀναφέρε\σθαι/ μετριό\τ(ητα)/ τά περί αὐτ\(ήν)/. ὧν κ(αί) τῶν ὀνομά\τ(ων)/ μόνον |12 μνημονεύειν ὀφείλουσιν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς κ(αί) καθ᾽ ἡμέραν ἀκολουθίαις, οἱ αὐτῇ τῇ μονῇ ἐνασκούμ(εν)\οι/ πατέρες. ἔτι δέ κἀκεῖν\οις/ παρακελευόμεθα, τῶν ἐνασκουμ(έν)\(ων)/ ἐν τοῖς <κ>ελλίοις τῆς εἰρημένης μονῆς, μηδενί

ἐ|[13] ξεῖναι ἄνευ γνώμης τ\οῦ/ καθηγουμ(έν)\ου/ τ\(ῆς)/ μονῆς ταύ\τ(ης)/ κ(αί) τ\(ῆς)/ συνάξε\(ως)/ τῶν ἐν αὐτῇ γερόν\τ(ων)/ ͵διαθή\κ(ας)/ γράφειν, ἤ μοναχούς ἀποκείρειν, κ(αί) ἱερουργεῖν ἐκτός τῶν κατ᾽ αὐτ\ήν/ κελλί\(ων)/. ἀλλ᾽ ὡς ἀρχῆθεν ἐπεκράτησε κ(αί) |[14] εἰς τό ἑξῆς διοικεῖσθαι. εἰ δέ καί τις τῶν κατά καιρούς ἀρχιερέων τύχῃ οἰκήσας τήν εἰρημένην πατριαρ\χ(ικ)(ήν)/ κ(αί) βασι\λ(ικ)(ήν)/ ταύτην μονήν, τόν κοινόν τ\(ῆς)/ ἀδε(λφό)\(τη)τος/ βίον ἑλόμ(εν)\ος/, ἤ ἔν [τι]νι τῶν αὐτῆς κελλίων, |[15] ἐξεῖναι τούτῳ ἱερουργεῖν, διακόνους κ(αί) ἱερεῖς χειροτονεῖν, κ(αί) πάν\τα/ ἐκτελεῖν τά τ\οῦ/ ἀρχιερέ\(ως)/, εἰ μή τι ἄλλο προστῇ αὐτῷ ἰδία κωλύọν τ\(ῆς)/ ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας ταῦτ\α/ πάντα θεσπίζομεν, ἑπόμενοι τοῖς |[16] τῶν πάλαι πατριαρχῶν κ(αί) βασιλέ\(ων)/ χρυσοβούλλοις γράμμασιν ἀμετακίνητα εἶναι καί ἀμετάπτωτα, κ(αί) τό ὅλον ἄλυτα, κ(αί) μηδέν τούτ\(ων)/ παρακινηθῆναι ἀνεχόμεθα, ἀλλά μένειν ἀπαρεγχείρητα βουλόμεθα |[17] κ(αί) ἀναλλοίωτα μέχρι παντός. ἄν δέ τίς τῶν νῦν ἤ καί μετέπειτα ἀρχιερέ\(ων)/, καταφρονη\τ(ικ)(ῶς)/ φορόμ(εν)\ος/ πρός τά πάλαι βασι\λ(ικ)ά/ κ(αί) δή καί π(ατ)ριαρ\χ(ικ)ά/ ἡμέ\τ(ερα)/ ταῦτα συγγιλιώδη ἐπικυρω\τ(ικ)ά/ γράμματα, ἐθελήσειεν [ἔ]χω[σιν] |[18] διασεισαί τι, ἤ ὅλ\(ως)/ ἐνοχλῆσ\αι/ παρά τά εἰρημ(έν)\α/ ταῦτα τούς τ\(ήν)/ π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ήν)/ κ(αί) βασιλικήν οἰκούν\(τας)/ θείαν μονήν τοῦ βατοπεδί\ου/, τ\(ήν)/ εἰς ὄνομα τιμωμ(έν)\(ην)/ τ\(ῆς)/ πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, ἀργός εἴη πά\σ(ης)/ ἀρχιερα\τ(ικ)(ῆς)/ ἐνεργείας |[19] κ(αί) τάξεως. καταφρονῶν δέ τ\(ῆς)/ ἀργί\(ας)/, καί ἀφωρισμ(έν)\ος/ ἀπό τ\(ῆς)/ ἁγί\(ας)/, κ(αί) ὁμοουσί\ου/, κ(αί) ζωοποιοῦ, καί αδιαιρέτ\ου/ τριάδος, κ(αί) κατηραμένος, κ(αί) ἀσυγχώρητος, κ(αί) ἄλυτος μετά θάνα\τ(ον)/ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί μέλλοντι κ(αί) |[20] ἐχέτω τάς ἀράς τῶν ἁγί\(ων)/ πατέρ\(ων)/ τῶν ἐν νικαίạ πά[ν]\τ(ων)/. εἰς (γε) τήν περί τούτ\ου/ δήλωσ\ιν/ κ(αί) διηνεκῆ ἀσφάλει\(αν)/, ἐγένετο καί τό παρ\(όν)/ συγγιλιῶδες γράμμα, κ(αί) ἐπεδό\θη/ τοῖς ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ μοναχοῖς.

ἔτει ͵ζρλ μηνί μαΐῳ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ε\(ης)/

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπ\ος/ Κωνσταντινου-πόλε\(ως)/ [2] νέας ῥώμης κ(αὶ) οἰκουμενικ\ός/ π(ατ)ριάρχης

+ ὁ Ἀντιοχείας Κύριλλος
+ ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης
+ ὁ Ἐφέσου Γαβριήλ
+ ὁ Ἡρακλείας Νεόφυτος
+ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης
+ ὁ Κυζίκου Παρθένιος
+ ὁ Προύσης Ἰωάσαφ
+ ὁ Ἀγκύρας Παρθένιος
+ ὁ Νεοκαισαρείας Βενέδικτος
+ ὁ Νικαίας Πορφύριος*

** Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἔκδοση: Ν. Παπαδημητρίου-Δούκας, *Ἁγιορειτικοί Θεσμοί (843-1912/13)*, Ἀθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 484-486 (ἀριθ. 6) μέ τήν ἐκεῖ βιβλιογραφία · σχόλια, *ὅπ.π.*, σ. 292-295.

στ. 2 διεξήγοντο/ στ. 3 σκῆπτρα/ στ. 5 ἠγνόουν ... ᾤκουν/ στ. 6 Ἱερισσοῦ ... προρρηθείσαις/ στ. 8 δεσποτείαν ... Ἱερισσοῦ/ στ. 10 Ἱερισσοῦ/ στ. 12 κἀκείνοις/ στ. 15 ἰδίᾳ κωλῦον/ στ. 17 ἂν δέ τις ... σιγιλλιώδη/ στ. 18 διασεῖσαί τι ... οἰκοῦντας/ στ. 20 σιγιλλιῶδες.

8. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

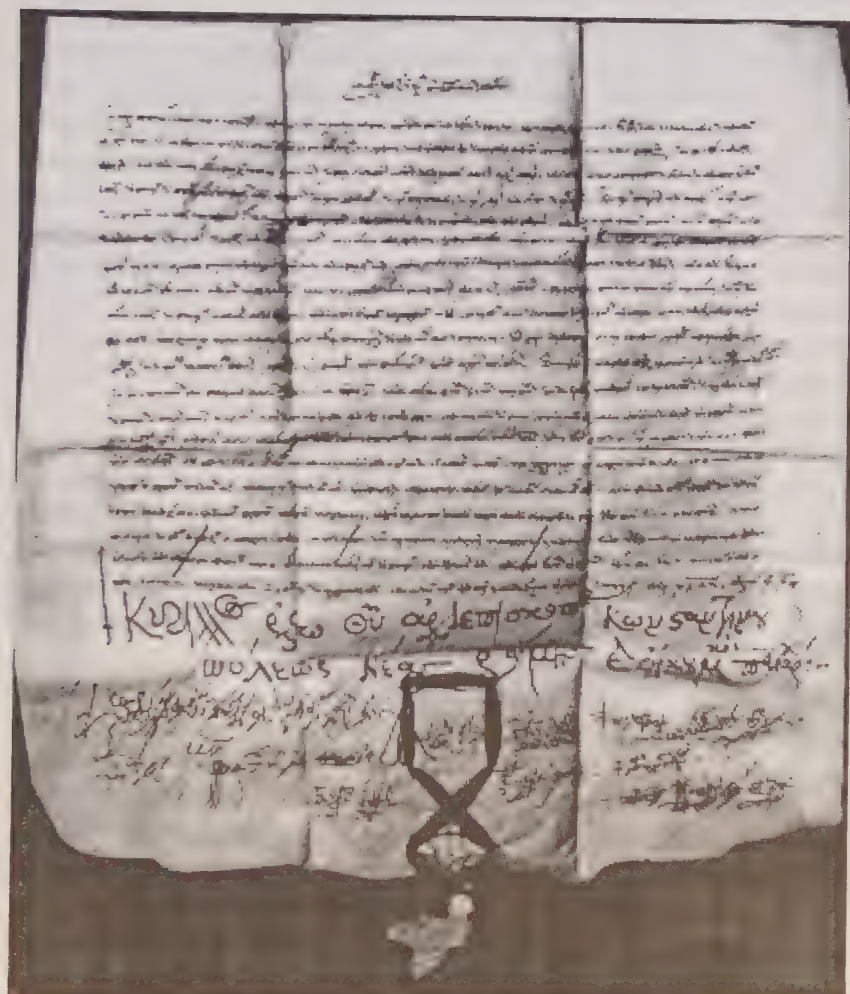
διά τοῦ παρόντος ...
γράφοντες ἀποφαινόμεθα (στ. 10) Μάϊος, ἰνδικτιών 14
σιγιλλιῶδες γράμμα (στ. 20) 1631

Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Α΄ ἐπιβεβαιώνει ὅτι τό μονύδριο τῆς Παναγίας τοῦ Σπηλαίου Μελενίκου εἶναι μετόχι τῆς μονῆς Βατοπαιδίου καί ὅτι ὁ μητροπολίτης Μελενίκου δέν ἔχει τήν παραμικρή ἐξουσία σ᾽αὐτό. Τήν πράξη συνυπογράφει καί ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Β΄ 6/Ξ. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 600 Χ 480. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκοπ)\ος/ Κων\σταντινου/πό\λ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(εν)(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ Τοῦ καλοῦ προσθήκη, τό καλόν κάλλιον ἀπεργάζε\τ(αι)/, καί τό β<εβ>αίως ἔχον, βεβαιότερον κατορθοῖ. πρός τί δε ἡμῖν τοῦτο εἴρηται τό προοίμιον, ὁ λόγος σύν θ(ε)ῷ, προ[σ]δηλώσει. Ἐπει\δ(ή)/ τοίνυν οἱ ἐνασκούμενοι τῇ σεβασμί\ᾳ/ |[2] καί ἱερᾷ βασιλικῇ καί π(ατ)ριαρχικῇ μονῇ, τῆς ὑπεραγί\(ας)/ θ(εοτό)<κου> καί ἀειπαρθέν\ου/ μαρί\(ας)/, τοῦ εὐαγγελισμοῦ, τῇ ἐν \τ/ῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τῇ καλουμένῃ βατοπε\δ(ίου)/, προσεκομίσαν\<το>/ ἡμῖν, οὐ μόνον γράμμ(α)\τα/ τῶν πρό ἡμῶν ἀοιδίμων |[3] π(ατ)ριαρχῶν, ἀλλά καί τῶν ἐκεῖσε ἐν τῇ ἐπαρχί\ᾳ/ μελενίκου ἡγεμονευσάντ\(ων)/ τῷ πάλαι εὐσεβεστάτ\(ων)/ αὐθέντ\(ων)/, τοῦ τε μακαρί\ου/ δεσπότ\ου/ ἀλεξί\ου/ ὀσθλάβ\ου/, καί τοῦ ἐνδοξο\(τάτου)/ οὔνκλεσι, ἀποφαινόμενα, εἶναι τήν ἐν τῇ ἐπαρχί\ᾳ/ μελενί\κου/ |[4] ἐκκλη\σί(αν)/ τῆς παναγί\(ας)/ τοῦ σπηλαί\ου/ μετά τῶν ἀμπελί\(ων)/ αὐτῆς, καί ἐξωκλησί\(ων)/ τοῦ ἁγίου ἀθανασί\ου/, τῆς ἁγί\(ας)/ παρασκευῆς, τοῦ ἁγί\ου/ γεωργί\ου/ εἰς τήν σο\σί/τζαν, τοῦ ἁγίου νικολά\ου/, \τ/ῶν ἁγί\(ων)/ ἀναργύρ\(ων)/ εἰς τό κλειτζόν, τῆς ἁγί\(ας)/ τριάδος,

Ἔγγρ. 8 - Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α´ (1631)

|5 τῆς ὑπαπαντῆς εἰς τόν κατζιβελομαχαλᾶν, τῆς ἀναλή<ψε>ως εἰς τόν μαργαρίτ\ην/, τῆς γεωργολεούσης ἤτοι τῆς πανυμνήτου θ(εοτό)κου εἰς τόν ποταμόν, μετά καί τῶν λοιπῶν ἀμπελί\(ων)/, χωραφί\(ων)/, καί ἑτέρ\(ων)/ πραγμά\τ(ων)/ κινητῶν, |6 τε καί ἀκινήτων, ὑποκειμέν\(ων)/ τῇ βασι\λ(ικ)ῇ/ ταύτῃ μονῇ τοῦ βατοπεδί\ου/, καί ὡς μετόχιον αὐτῆς λογίζεσθαι, κ(αί) μένειν ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον, καί ἀνε<νόχλ>ητον, κ(αί) ὅλως ἀνεπηρέαστον παρά παντός προσώπ\ου/ |7 ἱερωμέν\ου/ καί λαϊκοῦ, καί μάλιστα παρά τοῦ κατά καιρούς ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχί\ᾳ/ ταύτῃ, μηδενί μηδέν ὀφείλ\(ων)/ διδόναι εἰ μή τό μνημόσυνον τοῦ κατά καιρούς οἰκουμενικοῦ π(ατ)ριάρχ\ου/, καί τῶν αὐτοῦ κτητόρων |8 κ(αί) \τ/ῶν ἀφιερωσάν\τ(ων)/ ποτέ ἐν αὐτῷ τά κτήμα\τα/ καί πράγμα\τα/ αὐτ\οῦ/, καθώς καί τό γράμμα τοῦ κατά τόπον μ(ητ)ροπολίτ\ου/ μελενίκου κῦρ χριστοφόρ\ου/ ὑπογεγραμμένον παρά τῶν κληρικῶν αὐτ\οῦ/ ἀποφαίνεται, τοῦ εἶν\αι/ τήν |9 ἀνωτέρω ἐκκλη\σί(αν)/ τῆς παναγί\(ας)/ τοῦ σπηλαί\ου/, σύν τοῖς ἐξωκλησίοις, καί τοῖς λοιποῖς κτήμα\(σι)/ καί πράγμα\(σι)/ αὐτῆς ὑποκειμέν\ην/ ἐς ἀεί τῷ μοναστηρίῳ τοῦ βατοπεδί\ου/ ἀδιασείστως, καί αὐτόν μηδεμί\(αν)/ μετοχήν καί ἐξουσί\(αν)/ |10 ἔχειν ἐν αὐτῷ, ἅπερ ἠξιώθημεν καί ἡμεῖς ἐπιβεβαιῶσαι ὑπό τῶν ἀνωτέρω ἐνασκουμ(έν)\(ων)/ τῆς αὐτῆς μον\(ῆς)/ πολλῇ τῇ παρακλίσει. τούτ\ου/ χάριν διά τοῦ παρόν\τος/ καί ἡμεῖς ἑπομένως γράφον\τες/ ἀποφαινόμεθα γνώμῃ |11 συνο\δ(ικ)ῇ/ τοῦ τε ἁγιω\τ(άτου)/ καί μακαριώ\(τατου)/ π(ατ)ριάρχ\ου/ ἱεροσολύμ\(ων)/ κῦρ θεοφάν\ους/, καί τῶν παρατυχόντ\(ων)/ ἱερωτάτ\(ων)/ ἀρχιερέ\(ων)/ καί ὑπερτίμ\(ων)/, \τ/ῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἀδελφ\ῶν/ καί συλλειτουργῶν τῆς ἡμῶν μετριό\τ(ητ)ος/ |12 ἵνα τῶν ἐμφανισθέν\τ(ων)/ ἡμῖν παλαιγενῶν γραμμ(ά)\τ(ων)/ τῶν ἀοιδίμων π(ατ)ριαρχ\(ῶν)/, καί τῶν ἀνωτέρω ρηθέν\τ(ων)/ ἡγεμόν\(ων)/ καί αὐθέν\τ(ων)/, τῶν τήν ἐλευθερί\(αν)/ καί ἀδουλωσί\(αν)/ ἐπιβραβευσάν\τ(ων)/, τῇ εἰρημένῃ ἐκκλησί\ᾳ/ |13 τῆς παναγί\(ας)/ τοῦ σπηλαί\ου/ μενόν\τ(ων)/ κεκυρωμέ-ν\(ων)/, βεβαί\(ων)/ τε καί ἀμεταπρέπτων εἰς τόν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον, ὁ μέν ναός αὐτός τῆς παναγί\(ας)/, ἅμα τοῖς αὐτοῦ ἐξωκλησίοις ἅμα τοῖς αὐτοῦ κτήμα\(σι)/ καί πράγμα\(σι)/, ὡς μετόχιον |14 ὄν τῆς βασι\λ(ικ)ῆς/ μον\(ῆς)/ τοῦ βατοπεδί\ου/ διατελῇ ἀδούλωτος

<ἀνε>νόχλητος, καί ἀνεπηρέαστος παρά παντός προσώπου, μηδενί ὀφείλ\(ων)/ διδόναι ὅλως εἰ μή τό κανονικόν μνημόσυνον τοῦ κατά καιρούς π(ατ)ριάρχ\ου/, |15 καί τῶν αὐτοῦ κτητόρ\(ων)/, οἱ δέ π(ατέ)ρες τοῦ βατοπεδί\ου/ [ἔχ]ον\τες/ αὐτόν ὡς μετόχιον αὐτῶν ἐν τῇ ἐξουσί\ᾳ/ αὐτῶν ἀδιασπάστ\(ως)/ πέμπω\(σι)/ ἐκεῖσε ἱερομονάχους καί μοναχούς οὕς ἄν βούλωνται, ἐπί τῷ ψάλλειν ἐν αὐτῷ |16 κ(αί) διοικεῖν τά πράγμα\τα/ καί κτήμα\τα/ αὐτ\οῦ/, καί συνάγειν τά εἰσοδήμα\τα/ αὐτοῦ, καί ἀποκομίζειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καί φροντίζειν τῆς συστά\σ(εως)/ καί διαμον\(ῆς)/ αὐτ\οῦ/. ὅς δ᾽ ἄν παρά ταῦτα ποιή\σ(ας)/ ἐνόχλη\(σιν)/ τινά κ(αί) δουλεί\(αν)/ |17 ἐπαγά\γ(ῃ)/ τῷ μετοχί\ῳ/ αὐτῷ, καί τοῖς αὐτ\οῦ/ πράγμα\(σι)/ καί κτήμα\(σι)/ καί ἐξωκλησίοις, καί ζημί\(αν)/ καί βλάβην τοῖς κατά καιρούς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένοις π(ατ)ράσι ζητῶν πολύ, ἤ ὀλίγον λαβεῖν ἀμετόχ\(ως)/, ἱερωμένος |18 μέν ὤν ἀργός ἔστω πά\σ(ης)/ ἱερο<π>ραξί\(ας)/ ὡς καθαιρέσει ὑπόδικος, λαϊκός (δέ) μικρός, ἤ μέ\γ(ας)/ ἀφωρισμένος, κ(αί) κατηραμ(έν)\ος/, καί ἀσυγχώρητος, κ(αί) μετά θάνατον ἄλυτος, καί ταῖς συνοδικαῖς καί π(ατ)ριαρχικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος |19 μή τολμῶντος καί τοῦ κατά καιρούς μ(ητ)ροπολίτ\ου/ μελενίκου κατεπεμβαίνειν τοῦ μετοχί\ου/ αὐτ\οῦ/ τῆς παναγί\(ας)/, καί τῶν ἐξωκλησί\(ων)/ αὐτοῦ, καί τῶν λοιπῶν κτημά\τ(ων)/ καί πραγμά\τ(ων)/, κ(αί) ζητεῖν πολύ, ἤ ὀλίγον, καί ἐνοχλεῖν τούς ἐν αὐτῷ |20 π(ατέ)ρας, ἤ ἀνακρίνειν, καί ἐξετάζειν αὐτούς, ἐν βά\ρ(ει)/ ἀργί\(ας)/ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, ὅθεν εἰς δήλω\(σιν)/ ἐγρά\φ(η)/ καί τό παρ\(όν)/ σιγιλλιῶδες γράμμα καί ἐπεδό\θ(η)/ εἰς ἀσφάλει\(αν)/, ἐν ἔτει ͵αχλα\ῳ/, μηνί μαΐ\ῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ιδ\ης/

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπ\ος/ Κωνσταντινου |2 πόλεως Νέας ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(εν)ι\κός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης
+ ὁ Ἐφέσου Μελέτιος
+ ὁ Κυζίκου Πορφύριος
+ ὁ Σερρῶν Δανιήλ
+ ὁ Γάνου καί Χώρας Ἰωαννίκιος

+ ὁ Προύσης Ἰωάσαφ
+ ὁ Χαλκηδόνος Νεκτάριος
+ ὁ Θεσσαλονίκης Ἰγνάτιος
+ ὁ Σηλυμβρίας Παρθένιος*

* *Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 52, ἀριθ. 31.

στ. 4 ἐξωκκλησίων / στ. 8 κύρ / στ. 9, 13, 17 ἐξωκκλησίοις / στ. 10 ἐπιβεβαιῶσαι ... παρακλήσει / στ. 11 κύρ / στ. 19 ἐξωκκλησίων.

9. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Β΄

1635

Θά δημοσιευθεῖ προσεχῶς.

10. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Β΄

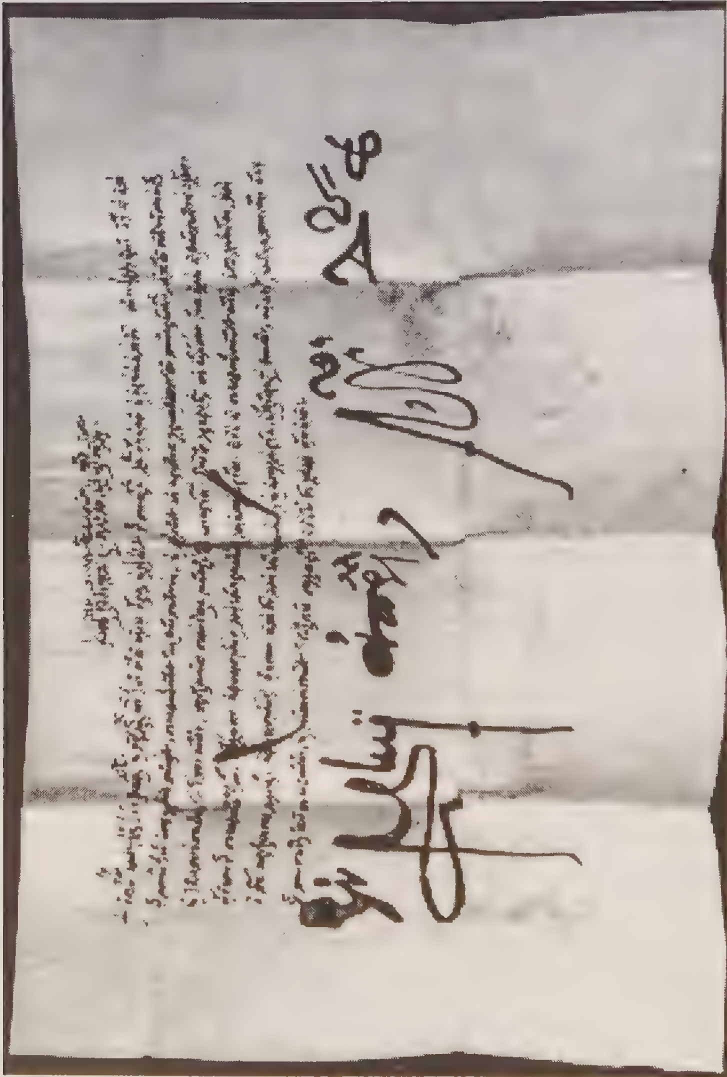
γράφομεν (στ. 3) ᾿Απρίλιος, ἰνδικτιών 4 (1636)

῾Ο πατριάρχης Κύριλλος Β΄ γράφει πρός τούς καθηγουμένους τῶν μονῶν τοῦ ῾Αγίου ῎Ορους ὅτι οἱ ᾿Εσφιγμενῖτες καταγγέλλουν τούς Βατοπαιδινούς πώς κρύβουν χρυσόβουλλο τῶν Παντοκρατορινῶν, μέ σκοπό νά ἰδιοποιηθοῦν ἕναν τόπο τῶν τελευταίων.

᾿Αρχεῖο ῾Ι. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 42. Πρωτότυπο. Χαρτί 205 X 305. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. ᾿Αρκετές συντομογραφίες. Τό κείμενο ὀρθογραφημένο.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί\σκοπος/ Κων\σταντινου/πό\λ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁσιώ\τ(ατοι) καθηγούμ(εν)\οι/ τῶν βασι\λ(ικ)(ῶν)/ κ(αί) π(ατ)ριαρ\χ(ικ)(ῶν)/ μον\(ῶν)/ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει, κ(αί) γέροντες τ\(ῆς)/ συνάξε\(ως)/, χά\ρις/ εἴη ὑμῖν κ(αί) εἰρήνη ἀπό θ(εο)ῦ. ἀνηνέχθη ἡμῖν ὅτι οἱ ἀπό |[2] τ\(ῆς)/ μονῆς τοῦ ἐσφιγμένου πατέρες, συκοφαντοῦντες τούς βατοπεδινούς, κ(αί) λέγοντες ὡς κρύπτουσι χρυσόβουλλον τῶν παντοκρατοριν\(ῶν)/, ἐπί τῷ ἀδικῆσαι αὐτ\(ούς)/ |[3] κ(αί) ἰδιοποιήσασθαι τόν τόπον αὐτόν, προξενοῦσι σκάνδαλα μεταξύ τῶν μοναστηρί\(ων)/. διά τοῦτ\ο/ γράφομ\(εν)/ ὡς ἐζή\τη/σαν, ἵνα εἰ μέν οἱ βατοπεδινοί ἔχουσιν |[4] εἴδησιν τ\(ῆς)/ συκοφαντί\(ας)/ ταύ\τ(ης)/, <ὑπάρ>χωσιν ἀφωρισμένοι καί κατηραμένοι, καί ἀσυγ<χώ>ρητοι. οἱ δέ οἱ συκοφαντοῦντες αὐτούς ἐσφιγμενῖται,

Ἔγγρ. 10 - Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Β΄ (1636)

καί |[5] ὁ πα\π(ᾶς)/ κυριελέησος λεγόμ(εν)\ος/, ἀφ<ω>ρισμένοι εἴησαν ἀπό θ(εο)ῦ, καί κατηραμένοι, κ(αί) ἀσυγχώρητοι, κ(αί) ἄλυτοι μ(ετά) θάνατον, αἰωνί\(ως)/, καί τυμπανιαῖ\οι/, ἕως |[6] οὗ παύσων\τ(αι)/ τῶν συκοφαντιῶν, κ(αί) μετανοήσαντες τεύξοιντο συγχωρή\σ(εως)/. ἡ δέ τοῦ θ(εο)ῦ χάρις εἴη ὑμῖν.

ἐν μηνί ἀπρι\λίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ δ\(ης)/

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1636.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 52, ἀριθ. 33.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Κύριλλο Β΄ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 437, 438-440, 445-446.

11. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

γράφει καί ἀποφαίνεται συνοδικῶς διά τοῦ παρόντος (στ. 14-15)
πατριαρχικῆς καί συνοδικῆς ἀποφάσεως (στ. 22-23)
ἀπεφηνάμεθα συνοδικῶς (στ. 25)
συνοδικόν καί πατριαρχικόν γράμμα σιγιλλιῶδες (στ. 26)

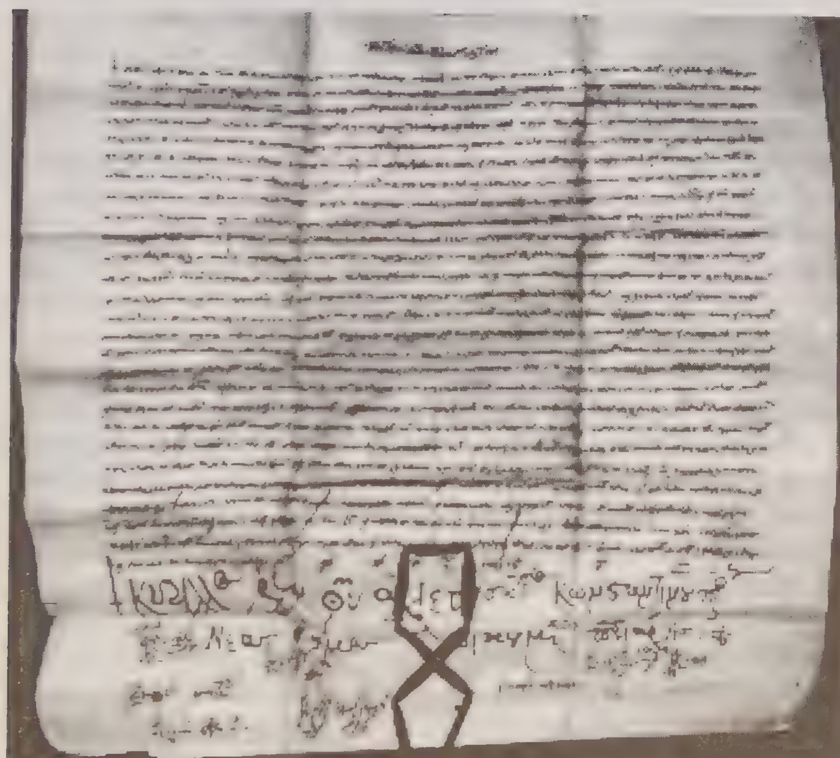
Ἰούνιος, ἰνδικτιών 5
1637

Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Α΄ ἐπικυρώνει τήν ἀφιέρωση τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ Μαύρου Μώλου στή μονή τῶν Ἰβήρων ὡς μετόχι της.

Ἀρχεῖο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 43. Πρωτότυπο, μολυβδόβουλλο. Περγαμηνή 625 Χ 530. Μελάνι σκοῦρο καφέ. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Κύρι\λλος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχι(επίσκο)π\ος/ κων(σταντινου)\πόλ(εως)/, Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/, κ(αί) οἰκου\(μενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ φιλοῦ\σι/ μέν οἱ πολλοί τῶν ἀν(θρώπ)ων τοῖς τε βασιλεῦ\σι/, καί λοιποῖς ἄλλοις τῶν ἐν ἐξουσίαις ὑπερεχόντ\(ων)/, προσάγειν δωρεάς ποικίλας, ἐξ ὕλης ρεούσης, καί τῆς κάτω μενού\σης/, κ(αί) εἰς οὐδέν ἄλλο, ἤ τέρψιν μόνον |[2] ἀνόνη\τον/ τοῖς ὁρῶσι παρεχού\σ(ης)/, ἐπί τέλει δέ κ(αί) σκοπῷ τοσοῦτον, ὥστε θαυμαζομένους ὑπό τῶν τά ἄστα\τα/ ὡς ἑστῶτα λογιζομέν\(ων)/, γάννυσθαί πως ἐν τῷ δοκεῖν καλλωπίζεσθαι, οὐχ οὕτω δέ οἷς ἡ τοῦ πν(εύματο)ς ἔλαμψις |[3] ἀντί λίθων διαφανῶν, καί πολύ τό τίμιον ἐχόντ\(ων)/ νομίζε\ται/ διαπράττειν βούλον\τος/, βασίλειον ἀσάλευ\τον/ καί αἰώνιον τιθέμεν\οι/, καί ὑπό βασιλεῖ τευ...+ ἀφθάρτῳ, ἐπί ἀφθάρτοις ἄθλοις καί ἀνεκφράστοις |[4] χαρίσμα\σι/ ἀντι φιλοτιμουμέν\(ων)/, ἐν[θέν]τοι γε καί ὁ παρά θ(εο)ῦ [τήν] σοφί\(αν)/, ὡς ἄλλον τῆς βασιλεί\(ας)/ διάδημά τε καί κόσμιον λαβών σολομών ὁ θεῖος, ᾠκοδόμησε μέν ναόν, αφιερώσα\το/ δέ τῷ ὑψίστῳ τῶν ὅλων τῷ |[5] παμβασιλεῖ, τῷ οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς τήν κατοικίαν

Έγγρ. 11 - Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄ (1637)

ἔχοντι, ἀλλ᾽ ἐν ἁγιασμῷ κ(αί) τελειότητι, καθά δή καί πρό τούτου, τά ἐν τῇ σκηνῇ προσαγόμεν\α/ ἐπί τῷ θείῳ ὀνόματι, οὐ μόνον τά τιμῆς ἄξια, |[6] ἀλλά καί τούτων τά ἐλάχιστα δεκτέα ἔτυχον παρά τῷ θ(ε)ῷ. ἐπει\δή/ οὖν καί πρό χρόνων ἤδη πέντε κ(αί) ἐπέκεινα ὁ ἐν τῇ στ(αυ)ροπηγιακῇ καί π(α-τ)ριαρχικῇ μονῇ τῆς ὑπεραγί\(ας)/ μου θ(εοτό)κου τοῦ |[7] μαύρου μόλου εὑρισκόμεν\ος/ ἤδη ὁσιώτα\τος/ ἐν ἱερομονάχοις κ(αί) πν(ευματι)κοῖς κῦρ κύρι\λλος/, ἅτε θείῳ ζήλῳ τρωθείς καί ἔρωτι, ἔρημον οὖσαν τήν μονήν ταύτην πρό χρόνων ἀμνημονεύτων ὑπό, τε τῶν |[8] τοῦ καιροῦ ἀνωμαλιῶν καί περιστάσεων, δι᾽ ἰδί\(ας)/ δαπά\ν(ης)/, καί κόπου πολλοῦ κ(αί) μόχθου, ἀνέκτισεν αὐτήν καί καλλιέργησε, καί κ(ατά) μοῖραν ἐκαλλώπισε, συνεργησάντ\(ων)/ εἰς τοῦτ\ο/ πολλῶν |[9] χριστιανῶν δι᾽ ἐλεημοσύνης καί συνδρομῆς, ἡσυχάσας ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς σήμερον θεαρέστως ἐν αὐτῇ βιωτεύσας, ἐκ τινος δέ θεϊκοῦ πόθου ἠθέλησε βουλῇ ἰδίᾳ κ(αί) προαιρέσει |[10] ἀπελθεῖν εἰς τήν σεβασμίαν κ(αί) βασιλικήν μονήν τήν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει εὑρισκομένην τῶν ἰβήρων, τήν ἐπ᾽ ὀνόματι καί ταύτην τιμωμένην τῆς ὑπεραγί\(ας)/ μου θ(εοτό)κου τῆς πορταίησας, |[11] καί ἀφιερῶσαι αὐτῇ κ(αί) προσηλῶσαι, καί τήν εἰρημένην ταύτην μονήν τῆς ὑπεραγί\(ας)/ μου θ(εοτό)κου τοῦ μαύρου μόλου, ὡς ἐξ ἰδί\ου/ κόπου και μόχθου ἀνακτισθεῖσαν καί καλλωπισθεῖσαν, μ(ετά) |[12] καί τῶν πραγμάτ\(ων)/ αὐτῆς κ(αί) ὑποστατικῶν κινητῶν, κ(αί) ἀκινήτων, εἰς δόξαν κ(αί) αἶνον θ(εο)ῦ ἀνεξ[άλ]ειπτον, καί εἰς μνημόσυνον διηνεκές καί ἀκατάπαυστον πάντων τῶν ὀρθοδόξων χριστιαν\ῶν/, |[13] τῶν συνδρομούντων καί συνδρομησάντ\(ων)/, καί πρός πλείονα ἔτι συντήρησιν καί διαμονήν, καί πᾶσαν ἄλλην ἐπίδοσίν τε κ(αί) αὔξη\σιν/, καί εἰς τοῦτο ἐζητή\θη/ κ(αί) παρά τῆς ἡμῶν |[14] μετριότη\τος/ ἄδεια ἐπικυρωθῆναι καί ἐπιβεβαιωθῆναι τήν φιλόθεον αὐτήν προαίρε\σιν/, ὅθεν κ(αί) τήν αἴτησιν αὐτ\οῦ/ ἀποδεξάμεν\ος/, ὡς φίλην οὖσαν θ(ε)ῷ κ(αί) εὔλογον καί δικαίαν, γράφει κ(αί) ἀποφαίνε\ται/ |[15] συνοδικῶς διά τοῦ παρόντος γνώμῃ κοινῇ συνοδικῇ τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων μ(ητ)ροπολιτῶν κ(αί) ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν κ(αί) συλλειτουργῶν, ἵνα, ἡ μέν |[16] π(ατ)ριαρχική κ(αί) στ(αυ)ροπηγιακή αὕτη θεία μονή ἡ ἐν τῷ ἀκρ...+ καταστ[έν]ου εὑρισκομένη τ\(ῆς)/ ὑπεραγί\(ας)/ μου θ(εοτό)κου τοῦ μαύρου μόλου, ὑπάρχῃ καί λέγη\ται/

προσηλωμένον μετόχιον, ὑποκείμεν\ον/ τῇ θείᾳ |[17] καί βασιλικῇ μονῇ τῶν ἰβήρων, μ(ετά) πάντ\(ων)/ τῶν πρ<αγ>μάτ\(ων)/ αὐτῆς καί ἀφιερωμάτ\(ων)/, κινητῶν, τε καί ἀκινήτων. οἱ δέ ἐν τῇ θείᾳ μονῇ ταύτῃ τῶν ἰβήρων εὑρισκόμεν\οι/ ὁσιώτα\τοι/ π(ατέ)ρες |[18] ὅ, τε κ(ατά) καιρούς ἡγουμενεύ\(ων)/. καί οἱ λοιποί τῆς συνάξεως, πέμπω\σιν/ εἰς τήν μονήν ταύτην καί μετόχιον αὐτ\[ῆς]/ καθολικ\(όν)/, τοῦ μαύρου μόλου, π(ατέ)ρας, κ(ατά) τήν ἐπικρατήσασαν αὐτῶν συνή\θ(ειαν)/, |[19] κ(αί) ἐν τοῖς λοιποῖς τῶν μετοχί\(ων)/, εἰς τό διοικεῖν καί ἐπιμελεῖσθαι αὐτ\οῦ/, καί καλλιεργεῖν, κ(αί) συντηρεῖν αὐ\τό/ πρός πᾶσαν ἐπίδοσιν, ανάκτισίν, τε κ(αί) βελτίω\σιν/, μηδέν ἕτερον ἐποφείλον\τα/ |[20] διδόναι πρός τήν καθ᾽ ἡμ[ᾶς] τοῦ χ(ριστο)ῦ μεγά\λ(ην)/ ἐκκλησί\(αν)/, ἤ μόνον τό ἐτησίως διδόμεν\ον/, γρό\σ(ια)/ πέντε, καί τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑποταγῆς, μνημονευομένου τοῦ ἡμετέρου π(ατ)ριαρχικοῦ ὀνόμα\τος/ |[21] ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς. ὅς δ᾽ἄν μ(ετά) ταῦτα εὑρεθείη σκανδαλίσαι καθ᾽ οἱονδήτινα τρό\π(ον)/, καί διασεῖσαι τό περί τούτου, κ(αί) ἐνοχλῆσαι τό στ(αυ)ροπηγιακ\(όν)/ αὐ\τό/ μετόχιον, κ(αί) ἐκβάλλειν καί |[22] ἀποξενῶσαι τῆς ἐξουσί\(ας)/ καί δεσποτεί\(ας)/ τ\(ῆς)/ ῥηθεί\σ(ης)/ θεί\(ας)/ κ(αί) βασιλικῆς μονῆς τῶν ἰβήρων, καί ζημί\(αν)/ τινά προξενῆσαι, καταφρονητής φανείς τῆς ἡμετέρ\(ας)/ ταύ\τ(ης)/ π(ατ)ριαρχικῆς κ(αί) συνοδικῆς |[23] ἀποφάσεως, ἱερωμένος μέν ὤν, ὁ τοιοῦτος πρός τῷ ...+ῳ ἀφορισμῷ τῷ ἀπό θ(εο)ῦ παντοκρά\τ(ορος)/, ὑπάρχῃ κ(αί) ἀργός πά\σ(ης)/ ἱερατικῆς αὐτ\οῦ/ ἐνεργεί\(ας)/ κ(αί) τάξεως, καταφρονῶν δέ, καί |[24] ὑπόδικος τῇ τελεί\ᾳ/ καθαιρέσει. λαϊκός δέ, μικρός ἤ μέγας, ἀφωρισμένος ἀπό θ(εο)ῦ, κ(αί) κατηραμένος, καί ἀσυγχώρη\τος/, κ(αί) ἄλυτος μ(ετά) θάνα\τον/ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι κ(αί) ἐν τῷ μέλλοντι |[25] καί ἔξω τ\(ῆς)/ ἐκκλησί\(ας)/ χ(ριστο)ῦ. καί ἡ μερίς αὐτ\οῦ/ μ(ετά) τοῦ προδότου ἰού\δα/. κ(αί) ὑπόδικος ταῖς π(ατ)ερικαῖς ἀραῖς καί συνοδικαῖς. οὕτως ἀπεφηνάμεθα συνοδικῶς. ἐπί γάρ τούτ\ων/ ἐγράφῃ κ(αί) |[26] τό παρ\(όν)/ τ\(ῆς)/ ἡμῶν μετριό\τητος/ συνοδικ\(όν)/ κ(αί) π(ατ)ριαρχικ\(όν)/ γράμμα σιγιλλιῶδες, εἰς ἔνδειξιν ...+ω\σιν/ , κ(αί) ἐπεδό\θη/ τοῖς ὁσιωτάτ\οις/ π(ατ)ρά\σι/ τῆς ἀνωτέρω ταύτ\(ης)/ μονῆς τ\ῶν/ ἰβήρων, εἰς μόνιμον |[27] καί διηνεκῆ τήν ἀσφάλειαν. ἐν ἔτει σ(ωτη)ρί\ῳ/ ͵α\ῳ/ χ\ῳ/ λ\ῳ/ ζ\ῳ/ <ἐν> μηνί ἰου\νίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ε\(ης)/

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκο\πος/ Κωνσταντινου-πόλ\(εως)/ |2 Νέας ρώμης <καί> οἰκουμ(ενι)\κός/ π(ατ)ριάρχης

+ ὁ Ἰωαννίνων Παρθένιος
+ ὁ Ζ[ι]χνῶν Παρθένιος
+ ὁ Νικομηδείας Ἰσίδωρος
+ ὁ Μελενίκου Χριστό[φορος]*

** Ἔχουν ξαναγραφεῖ τά ὀνόματα κάτω ἀκριβῶς ἀπό τίς ὑπογραφές ἀπό ἄλλο καί ἴσως μεταγενέστερο χέρι. Ἐπίσης μέ μελάνι πολύ πιό ἀνοιχτό. Οἱ λοιπές ὑπογραφές δυσανάγνωστες.*

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 52, ἀριθ. 34.

στ. 2 ἀνόνητος= ἀνωφελής, μάταιος (ὀνίνημι) ... γάνυμαι καί γάννυμαι= λαμπρύνομαι, ἀγάλλομαι ... ἔκλαμψις/ στ. 4 Σολομῶν/ στ. 7 μωλου ... κυρ. στ. 10 Πορταϊτίσσης/ στ. 11, 16, 18 μώλου/ στ. 12 ἀνεκλάλητον/ στ. 13 συντρεχόντων καί συνδραμόντων/ στ. 18 πέμπουσιν.

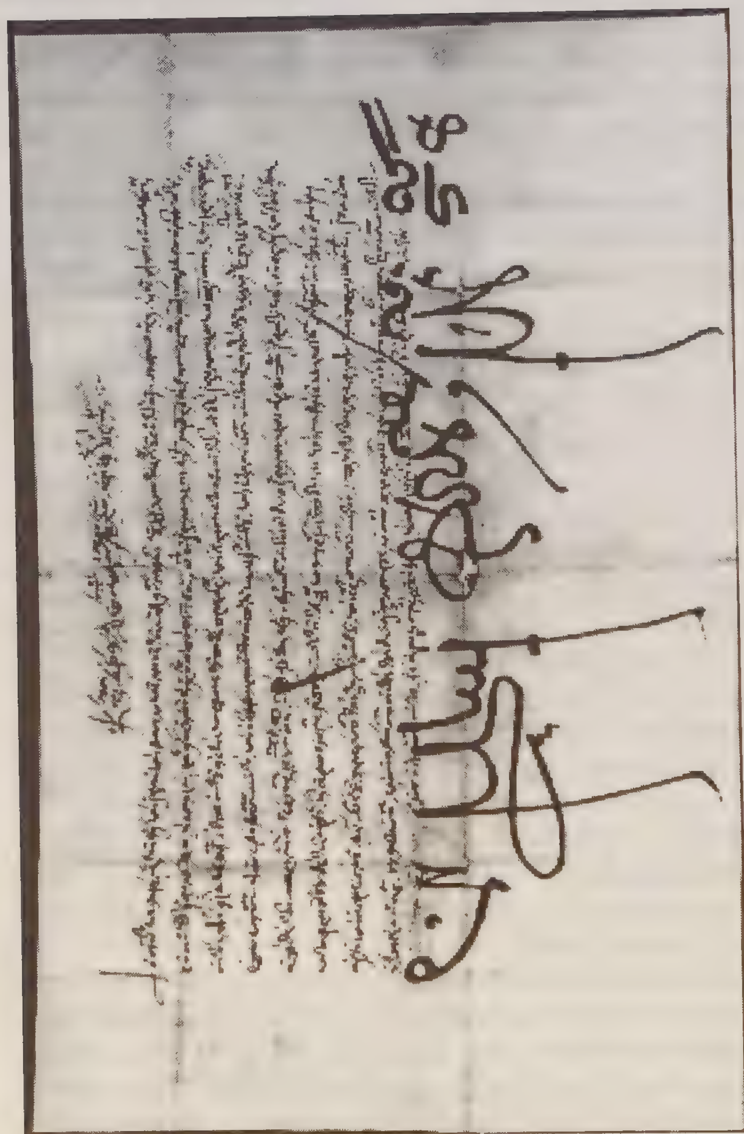
12. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Α΄

γράφομεν καὶ ἀποφαινόμεθα (στ. 7) Φεβρουάριος, ἰνδικτιὼν 6
(1638)
Γράμμα τοῦ πατριάρχη Κυρίλλου Α΄ πρός τούς Χιλιανδαρινούς με το ὁποῖο ὑποβάλλονται σέ ἀργία οἱ ἱερομόναχοι Κυπριανός καί Χριστόφορος.

Ἀρχειο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 41. Πρωτοτυπο. Χαρτί 215 Χ 295. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Κύρι\λλος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ \ἀρ/χιεπίσκο\πος/ κων\(σταντινου)-πόλ(εως)/, Νέ\(ας)/ ρώμ\(ης)/, κ(αί) οἰκου\(μενικός)/ π(ατ)ριαρ\χ(ης)/

+ ὁσιώ\τ(ατε)/ καθηγούμεν\ε/ τῆς θεί\(ας)/ καί ἱερᾶς καί βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγί\(ας)/ μου θ(εοτό)κου τοῦ χιλανταρί\ου/ τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει, κ(αί) οἱ λοιποί ἐνασκούμεν\οι/ |2 ἐν αὐτῷ ἱερομό<να>χοι, κ(αί) μοναχοί, χά\ρις/ εἴη ὑμῖν κ(αί) εἰρή\νη/ ἀπό θεοῦ. ὁ ὁ<σι>ώ\τ(ατος)/ ἐν ἱερομονάχοις κῦρ γαβριήλ ὁ στρωρᾶς, ἀ<νή>νεγκεν ἡμῖν ὅτι, |3 αὐτός μέν εἶχε κελλεῖ\ον/ ἴδιον αὐτοῦ εἰς τάς καρέας τοῦ ποτέ προχόρ\ου/, καί εὑρίσκετο ἐν αὐτῳ, οἱ δέ ἱερομόναχοι Κυπριανός, καί Χριστοφόρ\ος/, |4 ἐπανέστησ\αν/ κ(αί) ἀνεβήβασ\αν/ αὐτό, καί ἐξέβαλον αὐτόν ἀπό τοῦ κελλεί\ου/ αὐτοῦ, καί ἐζημίωσ\αν/ αὐτόν ἀπό μέν τοῦ κελλεί\ου/ τρεῖς χιλιά\δ(ας)/ ἄσ\πρα/, |5 ἀπό δε των ἀπορημάτ\(ων)/ τέσ-σαρ\(ας)/ χιλιά\δ(ας)/ ἄσ\πρα/, Δ<ι>ό, εἰ οὕτως ἔχει, ἔστωσ\αν/ αὐτοί οἱ δύο ἱερομόναχοι ἀργοί πά\σ(ης)/ ἱερατικῆς ἐνεργεί\(ας)/καί τάξεως, |6 καταφρονοῦντες δέ τῆς ἀργί\(ας)/, κ(αί) ἀφωρισμ(έν)\οι/ ἀπό θ(εο)ῦ, ὡς τῇ τελεί\ᾳ/ καθαιρέ-\σ(ει)/ ὑπόδικοι, καί μηδείς ἐκκλησιά\σ(ῃ)/, ἤ ἁγιά\σ(ῃ)/ αὐτούς ἐν βάρει |7 ἀργί\(ας)/ καί ἀφορισμοῦ ἀλύ\τ(ου)/, ἕως οὗ πληρώσω\σι/ τήν ζημί\(αν)/ αὐτοῦ, καί ἐξισώσω\σιν/ αὐτόν. πρός τούτοις γράφομεν κ(αί) ἀποφαινόμε\θα/, ἵνα ἐάν |8 οὕτως ἔχῃ ἡ ἀλή\θ(εια)/, νουθετήση\τε/, καί ἀναγκάση\τε/ αὐτούς τούς δύο ἱερομονάχους, ὡς ἄν πληρώσω\σι/ πρός αὐτόν

Έγγρ. 12 - Πατριαρχικό γράμμα του Κυρίλλου Α΄ (1638)

ὅσην ζημί\(αν)/ προεξέ-νησ\αν/ αὐτῷ. |[9] ...+, ἐάν ἠδίκησ\εν/ αὐτόν, εἴη ἀφωρισμέ-ν\ος/ ἀπό θεοῦ κ(αί) ἀσυ<γ>χώρητος ὡς οὗ [ὀρ]ίσα ...+ αὐτόν.

ἐν μηνί φεβρου\αρίῳ/, ἰν(δικτιῶν)\ος/ στ\ης/

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1638.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 53, ἀριθ. 35.

στ. 2 κύρ/ στ. 3 κελλίον ... τοῦ ποτε/ στ. 4 ἀνεβίβασαν ... κελλίου/ στ. 9 εἰ ἠδίκησεν.

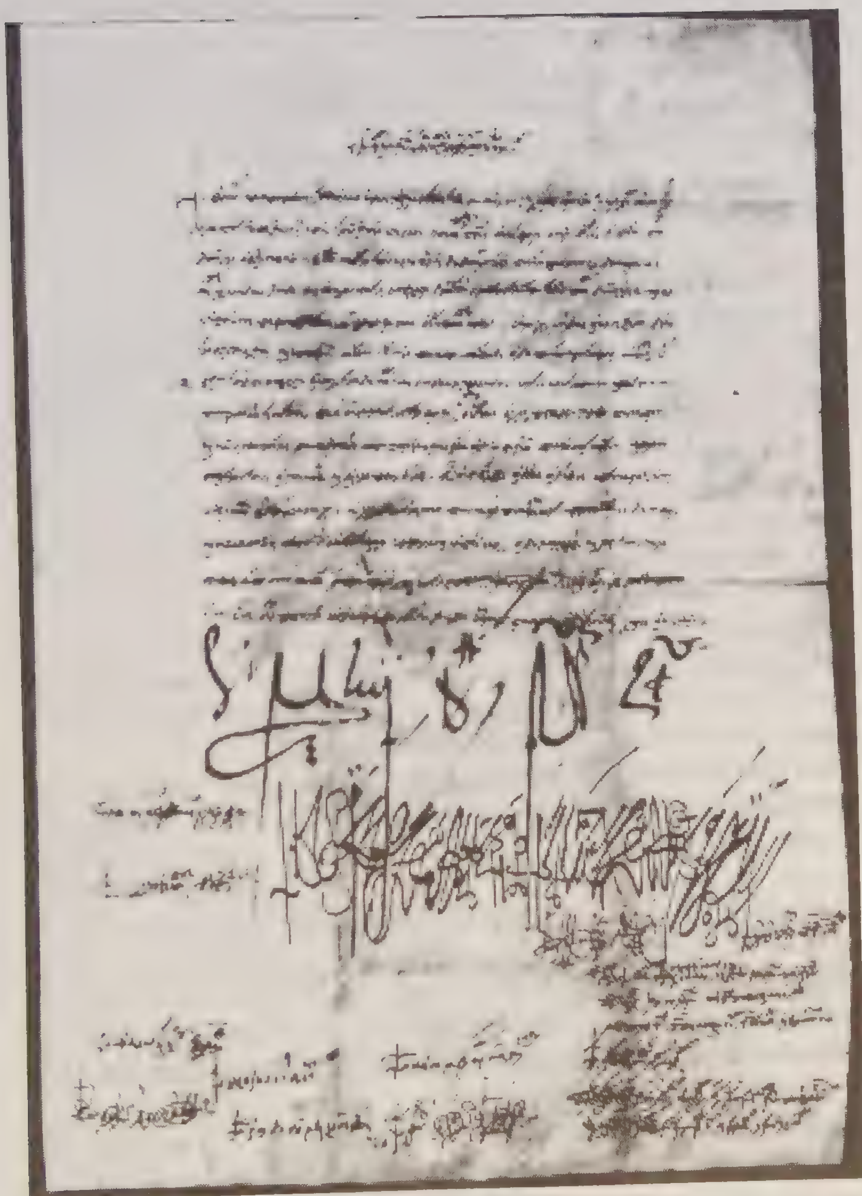
13. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Β΄

γράφοντες συνοδικῶς (στ. 9) Ἰούνιος, ἰνδικτιών 7
γράφομεν ... ἐξ ἀποφάσεως (στ. 14) (1639)
Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Β΄ γράφει πρός τούς καθηγουμένους καί τούς γέροντες τῆς σύναξης ὅτι οἱ Παντοκρατορινοί πρέπει νά ἀποδώσουν στή μονή Βατοπαιδίου τά 12.000 ἄσπρα τοῦ παπᾶ Δανιήλ ἀπό τήν Κολιτσοῦ.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 40. Πρωτότυπο. Χαρτί 410 X 320. Μελάνι καφέ σκοῦρο. Διατήρηση μέτρια. Ἀρκετές συντομογραφίες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

+ Κύριλλ\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκο)\πος/ κων\σταντινου/πό\λ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μεν(ικ)ός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁσιώ\(τατοι)/ καθηγούμενοι τοῦ ἁγίου ὄρους, κ(αί) γέροντες τῆς συνάξεως, χάρις εἴη ὑμ<ῖ>ν κ(αί) εἰρή\νη/ ἀπό θ(εο)ῦ. |[2] οἱ ἀπό τῆς σεβασμί\(ας)/ μονῆς τοῦ βατοπεδίου ὁσιώ\(τατοι)/ π(ατέ)ρες ἀνέφερον ἡμῖν, ὅτι ὁ ποτέ πα\(πᾶς)/ |[3] δανιήλ ὁ εὑρισκόμενος ἐν τῇ συν..τῃ τοῦ κολιτζοῦ, δέδωκ\ε/ τοῖς παντοκρατο<ρινοῖς> δανειακάς |[4] ἄσ\πρα/ χιλιάδας δώδε<κα>, ὅς κ(αί) ἐκράτει ἐνέχυρα δι᾿ αὐτά, μετά ταῦτα τοῦ πα\(πᾶ)/ δανιήλ ἐκείνου |[5] ὑπό τινος πεφονευ<θέν>τος, ἐζημιώθησαν οὗτοι ἄσ\πρα/ εἰς τούς ἔξω χιλιάδας εἴκοσι δύο διά |[6] τό εὑρίσκεσθαι κ(αί) κα<τοικ>εῖν αὐτόν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ αὐτῶν. οἱ δέ παντοκρατορινοί αὐτοί ὕ |[7] στερον τά μέν ἐνέχυρα ἔλαβον, τά δέ ἄσ\πρα/ τάς δώδεκα χιλιάδας κατεκράτησαν κ(αί) ἠδίκησαν |[8] προφανῶς τούτους, περί οὗ μαθόντες τό ἀληθές, οὕτως ἔχον, προεγράψαμεν πρότερον |[9] κ(αί) νῦν γράφοντες συνοδικῶς ἀποφαινόμεθα, ἵνα εἰ μέν στέρξω\(σι)/ πληρῶσαι ταῦτα, κ(αί) ...+ |[10] σαι τούτους εἰρηνικῶς, κ(αί) ἀλογοπραγήτως, εὖ ἄν ἔχοι. εἰ δέ [κ(αί)] εἰς τέλος κατακρατῆσαι |[11] ἐθελήσω\σ(ι)/, οἱ μέν ἱερομόναχοι, ἀργοί μενέτωσαν πάσης ἱεροπραξί\(ας)/, καταφρονοῦντες δέ τ\(ῆς)/ ἀργί\(ας)/ |[12] κ(αί) ἀφωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ ὡς τῇ τελείᾳ καθαιρέσει ὑπόδικοι,

Έγγρ. 13 - Συνοδικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Β΄ (1639)

οἱ δέ μοναχοί, κ(αί) γέροντες, ἀφωρι |[13] σμένοι ἔστωσαν ἀπό <θ>(εο)ῦ παντοκρά<το>\(ρος)/ κ(αί) κατηραμένοι, κ(αί) ἀσυγχώρητοι, κ(αί) ἄλυτοι μετά θάνα |[14] τον, ἕως οὗ ποιήσω\σ(ι)/ ὡς γράφομεν, οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσ<εως>. <ἡ> δέ τοῦ θ(εο)ῦ χάρις εἴη ὑμῖν.

ἐν μηνί ἰου\ν(ίῳ)/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ζ\(ης)/

+ ὁ Ἀντιοχείας Κύριλλος
+ ὁ Καισαρείας Γρηγόριος
+ ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀλέξανδρος
+ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνης
+ ὁ Μεσημβρίας Ἀκάκιος
+ ὁ Ραιδεστοῦ Μελχισεδέκ
+ ὁ Προικοννήσου Κλήμης
+ ὁ Γάνου καί Χώρας Ἰωαννίκιος
+ ὁ Σηλυμβρίας Λαυρέντιος

... θε\τ/ τ\(ῆς)/ με\γάλ(ης)/ ἐκκλη\σί(ας)/ ἔχ\ων/ τήν γνώμ\ην/ τοῦ ἁγιω\(τάτου)/ [2] π(ατ)ριάρχ\ου/ ἱεροσολύμ\(ων)/ καί τ\ῶν/ πανιερωτάτ\ων/ |[3] μ(ητ)ροπολιτ\ῶν/, τ\οῦ/ θεσσαλονί\κ(ης)/, τ\οῦ/ εὐρίπ\ου/, κ(αί) ....
... τ\(ῆς)/ με\γάλ(ης)/ ἐκκλη\σί(ας)/ ἔχ\ων/ τήν γνώμ\ην/ τῶν πανιερωτά\τ(ων)/ |[2] αρχιερέ\(ων)/ [ἐ]φέσου, τοῦ τορνόβ\ου/, τ\οῦ/ ... κ(αί) τοῦ ...

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1639.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 53, ἀριθ. 36.

14. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ Β΄

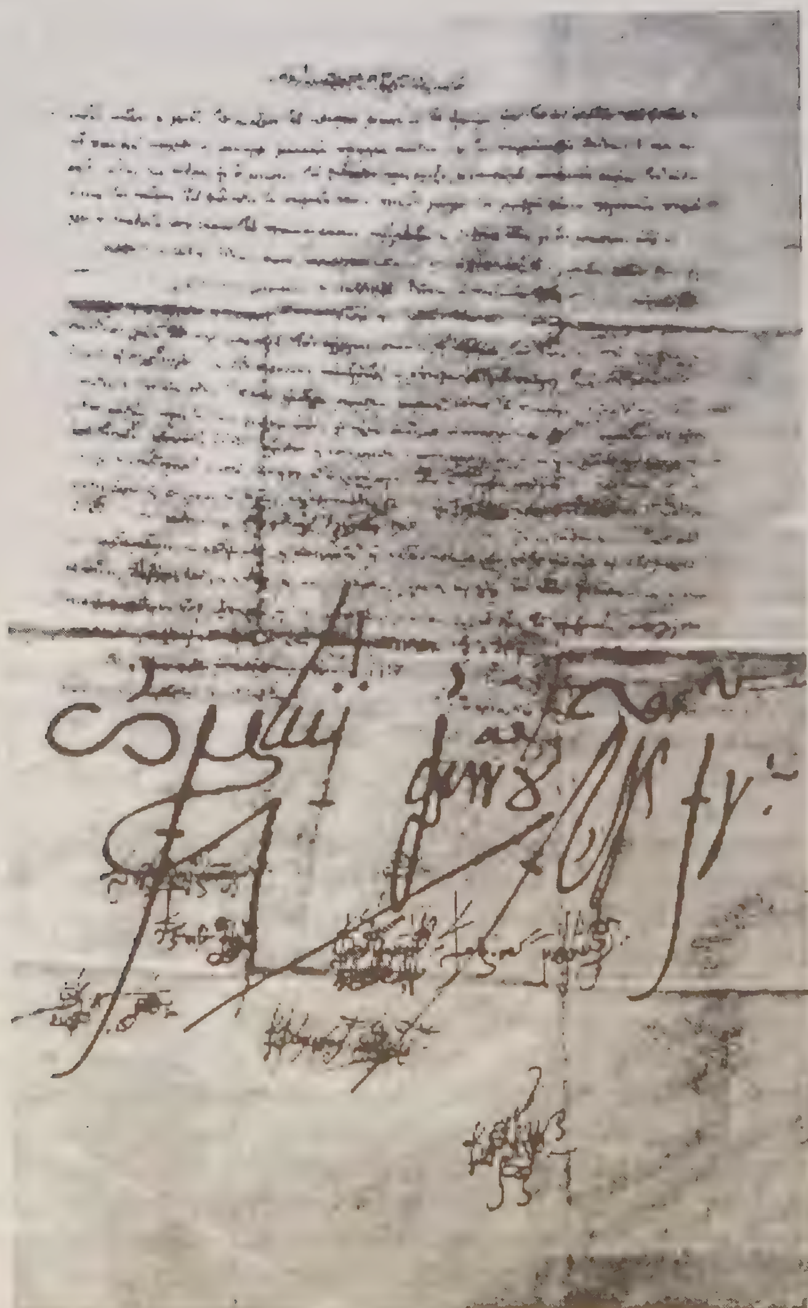
γράφομεν ... συνοδικῶς (στ. 9-10) Ἰανουάριος, ἰνδικτιών 13
συνοδικόν γράμμα (στ. 12) (1645)
Ὁ πατριάρχης Παρθένιος Β΄ γράφει στό Πρωτάτο καί ζητεῖ τὴν παρέμβαση τῆς σύναξης, γιά νά ἀποδώσουν οἱ Βατοπαιδινοί τά πράγματα τοῦ κοιμηθέντος μητροπολίτη Γοτθίας Ἀνθίμου στό γαμβρό του Γεώργιο.

Ἀρχεῖο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 38. Πρωτότυπο. Χαρτί 410 Χ 295. Μελάνι καφέ σκοῦρο. Διατήρηση μέτρια. Συντομογραφίες λίγες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

Ἰάκωβος ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχ(ιεπίσκοπ)\ος/ Κων\σταντινουπόλ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώμ\(ης)/ κ(αί) οἰκου\με(νικός)/ π(ατ)ριάρ(χ)\(ης)/

+ Παρθένι\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχι(επίσκο)π\ος/ κων(σταντινου)\πόλ(εως)/, Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/, κ(αί) οἰκου\(μενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁσιώτατοι πατέρες, κ(αί) γέροντες τῆς συνάξεως τῶν σεβασμίων μοναστηρίων τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους τῶν εἰς τό πορτάτον, χάρις εἴη ὑμῖν κ(αί) |[2] εἰρή\νη/ παρά θεοῦ. προλαβόντως ἐπέμψαμεν γράμματα π(ατ)ριαρχικά συνοδικά [περί] τῶν πραγμάτων ὧν δέδωκεν ὁ ποτέ μ(ητ)ρο |[3] πολίτης γοτθίας κῦρ ἄνθιμος εἰς τό μοναστήριον τοῦ βατοπεδίου πρός φύλαξιν κ(αί) προστάζομεν ἀποθανόντος ἐκείνου τοῦ ἀνθίμου |[4] δοῦναι τούς πατέρας τοῦ βατοπεδίου τά πράγματα ἐκεῖνα πρός τόν γεώργιον τόν γαμβρόν εκείνου πληρώσαντα πολλά |[5] χρέη κ(αί) ζημιωθέντα ὑπέρ ἐκείνου, τῶν πραγμάτων ἐκείνων μαρτυρηθέντων κ(αί) βεβαίως ὄντων εἰς τό μοναστήριον αὐτό |[6] *ὅλη ἡ 7 φθαρμένη* |[8] ἐφάνησαν ἀπειθεῖς τῶν π(ατ)ριαρχικῶν γραμμάτων κ(αί) οὐκ ἠθέλησαν δοῦναι τά πράγματα ταῦτα πρός τόν γεώργιον ὡς |[9] παρ...+ προφασιζόμενοι κ(αί) ...+ προφάσ[ει]ς, τ[ῶν] λόγ[ων] τούτ[ων] χάριν γράφομεν πάλιν κ(αί) ἀποφαινόμεθα |[10] συνοδικῶς, μετά τῆς παρ᾽ ἡμᾶς ἱερᾶς τῶν ἀρχιερέων συνόδου κ(αί) ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι

Ἔγγρ. 14 - Συνοδικὸ γράμμα τοῦ Παρθενίου Β΄ (1645)

ἀγαπητῶν ἀ |[11] δελφῶν κ(αί) συλλειτουργῶν, ἵνα, ἐξ ἀποφάσεως ἀναντιρρήτως κ(αί) ἀπροφασίστως, οἱ πατέρες τοῦ μοναστηρίου τοῦ βα |[12] τοπεδίου ...+ εἴδησ[ιν] τό παρόν ἡμέτερον συνοδικόν γράμμα, δώσωσι τά πράγματα ἐκεῖνα ἅπα[ντα] |[13] πρός τόν κῦρ γεώργιον αὐτόν, εἰ δ᾽ ἄλλως ποιήσουσι κ(αί) ἀπο[φασίσουσιν] ...+ ὡς κ(αί) [πρό] |[14] τερον ...+ ποιήσαντα ἐξόδους ἔρχεσθαι κ(αί) ἐπανέρχεσθαι ὁ καθηγούμενος τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ ...+ [τοῦ βατοπεδίου] |[15] ...+ κ(αί) ὁ σκευοφύλαξ παπᾶς μακάριος κ(αί) οἱ λοιποί προηγούμενοι κ(αί) οἱ πατέρες τοῦ βατοπεδίου ἀργοί εἴησαν |[16] πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας κ(αί) τάξεως. οἱ καταφρονοῦντες δέ τῆς ἀργίας κ(αί) ἀφωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ παντοκράτορος |[17] ὡς ἄξιοι τελείας καθαιρέσεως. οἱ δέ μοναχοί, ὁ γέροντας β[ή] ...+ κ(αί) οἱ λοιποί ἰδιῶται, ἀφωρισμένοι ἀπό |[18] θεοῦ παντοκράτορος κ(αί) κατηραμένοι κ(αί) ἀσυγχώρητοι κ(αί) μετά θάνατον ἄλυτοι ἐν τῷ νῦν αἰῶνι κ(αί) ἐν τῷ μέλλοντι |[19] αἱ πέτραι, τά ξύλα, ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοί οὐδαμῶς. ἔχοιεν κ(αί) τάς ἀράς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα κ(αί) ὀκτώ |[20] θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν νικαίᾳ κ(αί) τῶν λοιπῶν, ἀξίως κ(αί) καλῶς ...+ δοῦσι τά πράγματα ταῦτα κ(αί) ...+ |[21] προρρηθήσοντας, ἀλλά κ(αί) ἐάν κρύψωσι ἀπό τῶν πραγμάτων αὐτ[ῶν] κ(αί) μή φανερώσωσι [ταυτα] ...+ πρός |[22] ...+ ἀφωρισμένοι εἴησαν ἅπαντ[ε]ς ...+ τε κ(αί) ...+ κ(αί) κατηραμένοι κ(αί) ἀσυγχώρητοι κ(αί) |[23] μετά θάνατον ἄλυτοι πάντες ...+

ἐν μηνί ἰανου\αρίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ ιγ\ης/

+ ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ
+ ὁ Τραπεζοῦντος Φιλόθεος
+ ὁ Μαρωνείας Παγκράτιος
+ ὁ Καμπανίας Θεοφάνης
+ ὁ Δρύστρας Μακάριος
+ ὁ Ἀγαθουπόλεως Μελέτιος
+ ὁ Ἀδριανουπόλεως Φώτιος
+ ὁ Διδυμοτείχου Ἰάκωβος

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1645.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β', σ. 53, ἀριθ. 37.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Παρθένιο Β΄ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 449-452, 453-455.

στ. 1 Πρωτάτον / στ. 2 ἅ δέδωκεν / στ. 13 κύρ / στ. 12 [λαβόντες] εἴδησιν τοῦ παρόντος ἡμετέρου συνοδικοῦ γράμματος ...

15. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ Β΄

(1651)

Θά δημοσιευθεῖ προσεχῶς.

16. ΣΙΓΙΛΛΙΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ Α΄

γράφομεν ... διά τοῦ παρόντος συνοδικῶς (στ. 11)
σιγιλλιῶδες γράμμα (στ. 24)

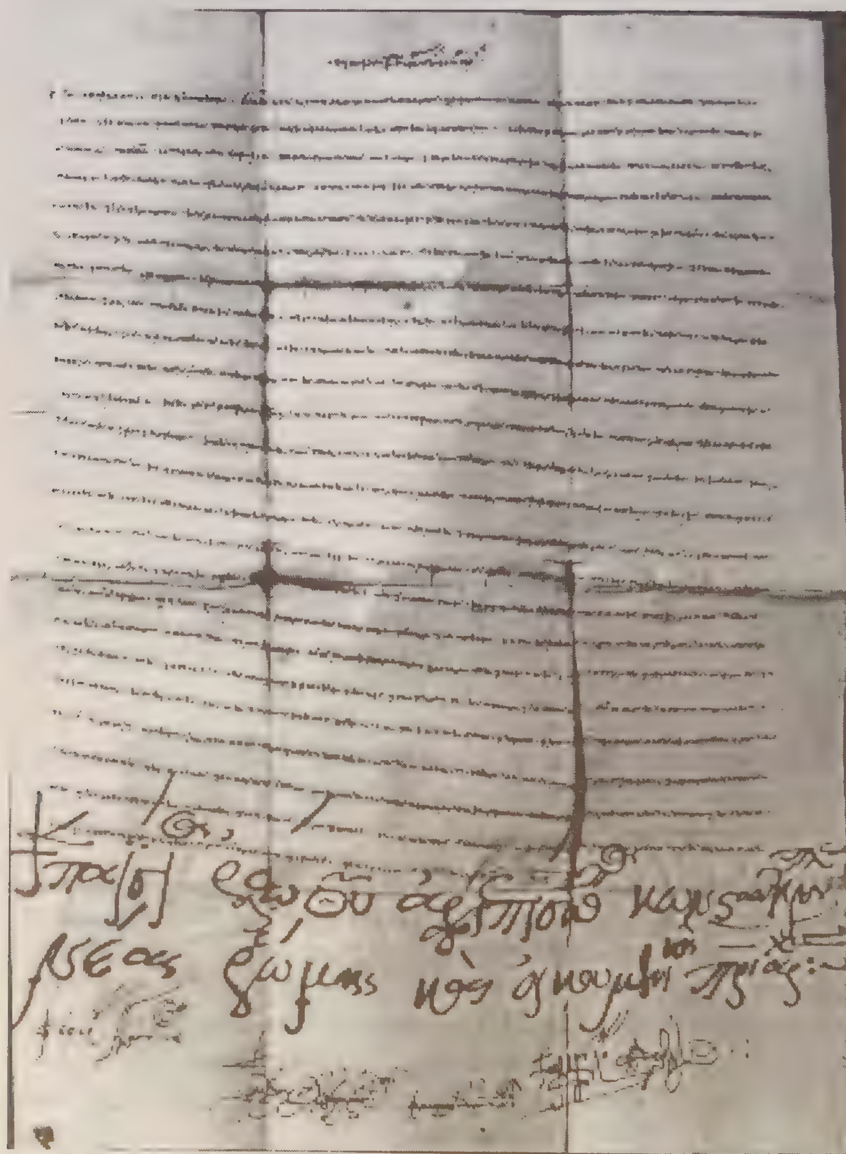
1653

Ὁ πατριάρχης Παΐσιος Α΄ καί ἡ σύνοδος ἐπικυρώνουν τήν ἀνεξαρτησία τοῦ μονυδρίου τῆς Παναγίας τοῦ Σπηλαίου (μετοχίου τῆς μονῆς Βατοπαιδίου) ἀπό τόν ἑκάστοτε μητροπολίτη Μελενίκου.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Β΄ 7/Ξ. Πρωτότυπο. Χαρτί 580 Χ 425. Μελάνι σκοῦρο καφέ. Διατήρηση καλή. Συντομογραφίες λίγες. Τό κείμενο βασικά ὀρθογραφημένο.

+ Παΐσιος ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπί(σκοπ)\ος/ Κων(σταντινου)\πόλ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώμ\(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ρι(άρχ)\(ης)/

+ Τῶν ἐποφειλομένων ἄρα κ(αί) δικαιωτάτων ὅσα τοῦ ὀρθοῦ ἔχοντα λόγου γράμματα παλαιγενῆ, κ(αί) βεβαιώσεως ἐπιδεόμενα οὐκ ἀποβάλλειν ἀλλά κ(αί) μάλα προσίεσθαι κ(αί) προσεπιβεβαι |2 οῦσθαι κ(αί) τό ἀκλινές κ(αί) ἀμετάθετον παρέχειν αὐτῆς καί τό ἀποφαινόμενον δι᾽ αὐτῶν ἅπαν τοῖς δεξιοῖς ἀπονέμειν. ἐντεῦθεν κ(αί) ἐνεφανίσθη ἡμῖν γράμμα τοῦ π(ατ)ριαρχεύσαντος μακαρίτου |3 γέροντος κῦρ Κυρίλλου, ἐγκεχαραγμένον ἐμβεβρά[νω] παρά τῶν πρό αὐτοῦ ἀοιδίμων π(ατ)ριαρχῶν, κ(αί) παρά τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μελενίκου ἡγεμονευσάντων, πάλαι εὐσεβεστάτων αὐθέντων, τοῦ τε |4 μακαρίου δεσπότου ἀλεξίου ὀσλάβου κ(αί) τοῦ ἐνδοξοτάτου

Ἔγγρ. 16 - Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Παϊσίου Α΄ (1653)

οὔγκλεση, ἀποφαινόμενον εἶναι τήν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μελενίκου ἐκκλησίαν τῆς ὑπεραγίας μου θεοτόκου τοῦ σπηλαίου μετά τῶν ἀμπε |[5] λίων αὐτῆς κ(αί) τῶν ἐξωκλησίων, τοῦ ἁγίου ἀθανασίου, τῆς ἁγίας παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου γεωργίου εἰς τήν σοσίτζαν. τοῦ ἁγίου νικολάου, τῶν ἁγίων ἀναργύρων εἰς τόν κλειτζόν, τῆς ἁγίας τριάδος |[6] τῆς ὑπαπαντῆς εἰς τόν κατζιβελομαχαλή, τῆς ἀναλήψεως εἰς τόν μαργαρίτην, τῆς γεωργολεούσης, ἤτοι τῆς πανυμνήτου θ(εοτό)κου εἰς τόν ποταμ<ό>ν, μετά τῶν λοιπῶν ἀμπελίων κ(αί) ἑτέρων πραγμάτων |[7] κινητῶν κ(αί) ἀκινήτων, ὑποκειμένων τῇ βασιλικῇ μ<ονῇ> <τ>αύτῃ τοῦ βατοπεδίου κ(αί) ὡς μετόχιον αὐτῆς λογίζεσθαι, κ(αί) μένειν ἀδούλωτον κ(αί) ἀκαταπάτητον κ(αί) ἀνεπηρέαστον παρά παντός προσώπου |[8] ἱερωμένου καί λαϊκοῦ. μάλιστα δέ παρά τοῦ κατά καιρούς ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ. μηδόλως ὀφειλόντων διδόναι τι εἰ<μ>ή τό μνημόσυνον τοῦ κατά καιρούς π(ατ)ριάρχου κ(αί) τῶν |[9] αὐτοῦ κτητώρων, κ(αί) τῶν ἀφιερωσάντων ἐν αὐτῷ τά κτήματα κ(αί) πράγματα αὐτοῦ, καθώς ἀποφαίνεται κ(αί) τό γράμμα τοῦ κατά τόπον μ(ητ)ροπολίτου μελενίκου κῦρ χριστοφόρου, ὑπογεγραμμένον |[10] παρά τῶν κληρικῶν αὐτοῦ. ἐπί τῷ εἶναι τήν ἀνωτέρω ἐκκλησίαν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τοῦ σπηλαίου, σύν τοῖς ἐξωκλησίοις αὐτῆς, κ(αί) τοῖς λοιποῖς κτήμασι κ(αί) πράγμασιν, ὑποκειμένην τῷ μο |[11] ναστηρίῳ τοῦ βατοπεδίου, τούτου χάριν γράφομεν κ(αί) <ἡ>μεῖς διά τοῦ παρόντος συνοδικῶς, κ(αί) ἀποφαινόμεθα γνώμῃ κ(αί) τῶν παρευρεθέντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων κ(αί) ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγα |[12] πητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν κ(αί) συλλειτουργῶν. ἵνα τῶν ἐμφανισθέντων ἡμῖν παλαιγενῶν γραμμάτων τῶν ἀοιδίμων π(ατ)ριαρχῶν κ(αί) τῶν ἑτέρων διαληφθέντων ἡγεμόνων κ(αί) αὐθέντων, τήν ἐλευθερίαν κ(αί) ἀδουλω |[13] σίαν ἐπιβραβευσάντων τήν εἰρημένην ἐκκλησίαν τῆς ὑπεραγίας μου θεοτόκου τοῦ σπηλαίου, μενόντων κεκυρωμένων, βεβαίων κ(αί) ἀσαλεύτων ἀπό τοῦ νῦν κ(αί) εἰς τόν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον. ὁ |[14] προρρηθείς αὐτός ναός τῆς ὑπεραγίας μου θεοτόκου τοῦ <σπ>ηλαίου σύν τοῖς ἐξωκλησίοις αὐτοῦ κτήμασι τε κ(αί) πράγμασιν εἴη κ(αί) λέγοιτο ὡς μετόχιον τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς τε κ(αί) π(ατ)ριαρχικῆς μονῆς |[15] τῆς ὑπεραγίας μου θεοτόκου τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς ἐν <τῷ> ἁγιωνύμῳ ὄρει τῆς καλουμένης βατοπεδίου, ἀδούλωτος,

ἀνενόχλητος <κ(αί)> <ἀνε>πηρέαστος παρά παντός προσώπου μετά κ(αί) ὧν |[16] εἴπομεν πραγμάτων τε κ(αί) κτημάτων κ(αί) των ...+ων προσέτι κ(αί) τοῦ τιμίου κ(αί) ζωοποιοῦ σταυροῦ, τοῦ ἀφιερωθέντος ἤδη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῇ παρά τῆς γυναικός τατζηανῆς |[17] μηδενί μηδέν ὀφείλων διδόναι ὅλως, εἰ μή τό κανονικ<όν> μνημόσυνον τοῦ κατά καιρούς π(ατ)ριάρχου κ(αί) τῶν κτητώρων κ(αί) οἱ π(ατέ)ρες τοῦ βατοπ<ε>δίου ἔχοιεν αὐτόν ὡς μετόχιον ἴδιον αὐτῶν ἐν τῇ ἐξου |[18] σίᾳ αὐτῶν, ἀδιασπάστως κ(αί) ἀναμφιβόλως, πέμποντ[ες] ἐκεῖσε οὕς ἄν βούλοιντο ἱε - ρομονάχους κ(αί) μοναχούς ἐπί τῷ ψάλλειν ἐν αὐτῶ κ(αί) διο<ικ>εῖν τά πράγματα κ(αί) κτήματα αὐτοῦ ὡς φίλον θ(εο)ῦ κ(αί) συ |[19] νάγειν τήν πρόσοδον αὐτοῦ κ(αί) ἀποκομίζειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κ(αί) φροντίζειν κ(αί) διοικεῖν, κ(αί) σκέ-πτεσθαι περί τῆς συστάσεως κ(αί) διαμονῆς ...+ . ὅς δ᾽ ἄν παρά ταῦτα ποιήσας ἐνοχλήσῃ τινά, κ(αί) |[20] δουλείαν ἐπαγάγῃ τῷ μετοχίῳ αὐτῷ κ(αί) τοῖς αὐτοῦ πράγμασι κ(αί) κτήμασι, κ(αί) ἐξωκλησίοις, κ(αί) τῶ τιμίῳ αὐτῷ σταυρῷ, κ(αί) ζημίαν, κ(αί) βλάβη<ν> <τ>οῖς κατά καιρούς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένοις π(ατ)ράσι ζητῶν |[21] πολύ ἤ ὀλίγον λαβεῖν ἀμετόχως, ἱερωμέ-νος μέν ὤν, ἀργός ἔστω πάσης ἱεροπραξίας, ὡς τῇ τελείᾳ καθαιρέσει ὑπόδικος. λαϊκός δέ μικρό<ς> [ἤ] μέγας, ἀφωρι-σμένος κ(αί) κατηραμένος κ(αί) ἀσυγχώρητος |[22] κ(αί) ἄλυτος μετά θάνατον, κ(αί) ταῖς συνοδικαῖς κ(αί) π(ατε)ρικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος μή τολμῶντος κ(αί) τοῦ κατά καιρούς μ(ητ)ροπολίτου μελενίκου κατεπεμβ<αίνει>ν τοῦ μετοχείου αὐτοῦ τῆς παναγίας κ(αί) τῶν ἐξωκλησίων |[23] αὐτοῦ καί τῶν λοιπῶν πραγμάτων κ(αί) κτημάτων, κ(αί) ζητεῖν πολύ ἤ <ὀ>λίγον κ(αί) ἐνοχλεῖν τούς ἐν αὐτῷ π(ατέ)ρας, ἤ ἀνακρίνειν αὐτούς κ...+ ἐν βά<ρει> <ἀρ>γίας ἀσυγγνώστου τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ |[24] ὅθ<ε>ν εἰς δήλωσιν ἐγράφη κ(αί) τό παρόν σιγιλλιῶδες γράμμα, κ(αί) ἐπεδόθη εἰς ἀσφάλειαν. ἐν ἔτει [σ(ωτηρί)\ῳ/] ͵αχνγ

+ Παΐσιος ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκο\πος/ Κωνσταντινου-\πόλ(εως)/ |[2] Νέας ῥώμης καί οἰκουμενι\κός/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ὁ Ἐφέσου Ἰγνάτιος
+ ὁ Μετρῶν Παγκράτιος
+ ὁ Μονεμβασίας Δαμασκηνός
+ ὁ Μυτιλήνης Παρθένιος

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 54, ἀριθ. 39.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Παΐσιο Α΄ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 457-458, 459-460.

στ. 3 ἐν μεμβράνῳ ... αὐθεντῶν (α΄ κλ.) / στ. 5 ἐξωκκλησίων / στ. 9 κτητόρων ... κύρ / στ. 10 ἐξωκλησίοις / στ. 14 ἐξωκλησίοις / στ. 17 κτητόρων / στ. 20 ἐξωκκλησίοις καί τῷ τιμίῳ αὐτοῦ σταυρῷ / στ. 22 μετοχίου ... ἐξωκκλησίων.

17. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ Β΄

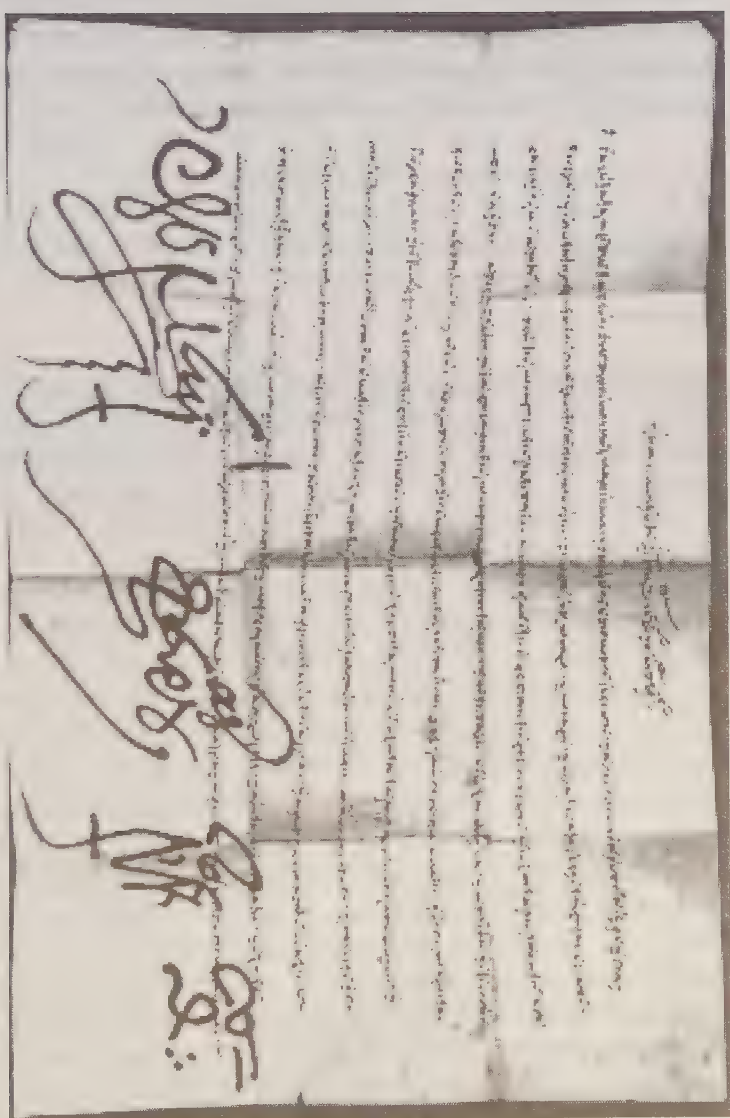
γράφομεν (στ. 6) Φεβρουάριος, ἰνδικτιών 9
(1656)

Ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος Β΄ γράφει στό μητροπολίτη πρ. Θεσσαλονίκης καί πρόεδρο τῆς ἐπισκοπῆς Ἱερισσοῦ καί τοῦ ζητεῖ νά ὑποδείξει στούς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας του νά ἀποζημιώσουν τή μονή Βατοπαιδίου μέ ἑκατό γρόσια γιά τίς ζημιές πού τῆς ἔγιναν στήν Ἀμμουλιανή ἀπό τά βουβάλια, πού ἔδιωξαν αὐτοί ἀπό τό χωριό τους.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 35. Πρωτότυπο. Χαρτί 210 Χ 295. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Συντομογραφίες λίγες. Ὀρθογραφικά σφάλματα ἐλάχιστα.

+ Ἰωαννίκιος ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπ(ίσκοπ)\ος/ κων(σταντινου)\πόλ(εως)/ νέ\(ας)/ ῥώμ\(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ρι(άρχ)\(ης)/

+ ἱερώτατε μ(ητ)ροπολῖτα πρώην θεσσαλονίκης κῦρ καλλίνικε κ(αί) πρόεδρε τῆς ἐπισκοπῆς ἱερισσοῦ, κ(αί) ἁγίου ὄρους ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀδελφέ κ(αί) συλλει |2 τουργέ κ(αί) ὁσιώτατοι γέροντες τῆς συνάξεως τοῦ ἁγιονύμου ὄρους κ(αί) οἱ λοιποί ἱερομόναχοι κ(αί) μοναχοί κ(αί) εὐλαβέστατοι ἱερεῖς τῆς χώρας ἱερισσοῦ |3 χάρις εἴη ὑμῖν ἀπό θ(εο)ῦ. οἱ π(ατέ)ρες τοῦ μοναστηρίου τοῦ βατοπαιδίου ἀνέφερον ἡμῖν ὅτι οἱ χριστιανοί τοῦ χωρίου ἱερισσοῦ ἐδίωξαν τά βουβάλια τοῦ ἐσέ |4 μπέϊ ἐκεῖθεν, ἅπερ ἀπῆλθον εἰς τά χωράφια τοῦ μοναστηρίου [τοῦ] ξηροποτάμου κ(αί) αὐτοί πάλιν ἐδίωξαν ἐκεῖνα κ(αί) ἀπῆλθον εἰς τό νησίον |5 τούτων τῶν βατοπαιδινῶν κ(αί) εὑρών ὁ ἐσέ μπέϊς σημεῖον ἐκράτησε τούτους τούς βατοπαιδινούς κ(αί) ἐζημίωσε γρόσια ἑκατόν, εἴδησιν μή ἔχοντας. |6 διό γράφομεν κ(αί) οὕτως ἔχει: οἱ χριστιανοί τοῦ χωρίου ἱερισσοῦ, κ(αί) οἱ καλόγηροι οἱ ξηροποταμηνοί οἱ διώξαντες τά βουβάλια τοῦ ἐσέ μπέϊ ἐκείνου, κ(αί) |7 μή δόντες λόγον, πληρωσάτωσαν τά ἑκατόν γρόσια τήν ζημίαν τοῦ μοναστηρίου τοῦ βατοπαιδίου, ὡς δίκαιον. ἄν δ᾽ ἄλλως ποιήσωσιν, εἰ μέν ἱερεῖς εἰσίν |8 ἤ ἱερομόναχοι οἱ ἐναντιωθησόμενοι, ἀργοί ἔστωσαν πάσης

Έγγρ. 17 - Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Ἰωαννικίου Β΄ (1656)

ἱεροπραξίας, καταφρονοῦντες δέ τῆς ἀργίας κ(αί) ἀφωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ ὡς ἄξιοι κα |[9] θαιρέσεως τελείας. εἰ δέ λαϊκοί ἤ κ(αί) μοναχοί ἀφωρισμένοι ἀπό θ(εο)ῦ κ(αί) κατηραμένοι κ(αί) ἀσυγχώρητοι κ(αί) ἄλυτοι μετά <θάν>ατον κ(αί) ἔξω τῆς |[10] ἐκκλησίας χ(ριστο)ῦ, κ(αί) μηδείς ἐκκλησιάσῃ αὐτούς ἤ ἁγιάσῃ ἤ κ(αί) μετά θάνατον ταφῆς ἀξ[ιώσῃ] [κ(αί)] <ἐ>ν ἀργίᾳ κ(αί) ἀφορισμῷ ...+ ποιήσωσι ...+ εν

ἐν μηνί φεβρουαρίῳ ἰν(δικτιῶν)\ος/ θ\ης/

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1656.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 54, ἀριθ. 40.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Ἰωαννίκιο Β΄ βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 452-453, 455-456, 458-459, 460-461.

στ. 1 κύρ / στ. 2 ἁγιωνύμου.

18. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Γ΄

γράφομεν καί ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς (στ. 12)

Μάρτιος, ἰνδικτιών 1
1663

Ὁ πατριάρχης Διονύσιος Γ΄ ἀπαγορεύει στό μητροπολίτη Μελενίκου νά ἀναμειγνύεται στίς ὑποθέσεις τοῦ μονυδρίου τῆς Παναγίας τοῦ Σπηλαίου, τό ὁποῖο εἶναι μετόχι τῆς μονῆς Βατοπαιδίου.

Ἀρχεῖο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Β΄ 8/Ξ. Πρωτότυπο. Χαρτί 400 Χ 290. Μελάνι καφέ. Διατήρηση καλή. Ἀρκετές συντομογραφίες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Διονύσι\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπ\ος/ κων\σταντινου-πόλ(εως)/ νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ριάρ\χ(ης)/

+ ἱερώτατε μ(ητ)ροπολῖτα μελενίκ\ου/ κ(αί) ὑπέρτιμε, ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητέ ἀδελφέ, κ(αί) συλλειτουργέ, κ(αί) ἐντιμό\τατοι/ κληρικοί, |² κ(αί) ἄρχοντες χρήσιμοι, χάρις εἴη ὑμῖν, κ(αί) εἰρήνη ἀπό θε\οῦ/. οἱ πατέρες, τοῦ σεβασμί\ου/ μοναστηρί\ου/ τοῦ βατο |³ πεδίου, ἀπό τοῦ ἁγιωνύμ\ου/ ὄρους, παραστάντες ἐπί συνόδου, ὑπέδειξαν ἡμῖν γράμματα παλαι |⁴ γενῆ τῶν πρό ἡμῶν π(ατ)ριαρχικῶν διαλαμβάνοντα ὡς εὑρίση\τ(αι)/ αὐτόθι ἐκκλησία ἐπ᾽ ὀνόματι |⁵ τιμωμένη τῆς ὑπεραγίας μ\ου/ θεοτόκ\ου/ τοῦ σπηλαί\ου/ καλουμένη, ἥτις ἄνωθεν κ(αί) ἐξ ἀρχῆς, ὑπόκει\τ(αι)/ |⁶ ταύτῃ τῇ πατριαρχικῇ κ(αί) βασιλικῇ μονῇ τοῦ βατοπεδίου, μ(ετά) τῶν ἀμπελίων, κ(αί) ἐξωκλησί\(ων)/ |⁷ αὐτῆς, βασιλικοῖς χρυσοβούλλοις, κ(αί) π(ατ)ριαρχικοῖς γράμμασιν αὐτῆς πάλαι ἀρχαί\ου/, ἀφιερω |⁸ θεῖσα τῷ μοναστηρίῳ τοῦ βατοπεδίου, κ(αί) μετόχειον ταύτης τελοῦσα ἕως τῆς σήμερον. ἡσυχά |⁹ ζοντες ἐν αὐτῇ πατέρες ...κοί, τοῦ μοναστηρί\ου/, κ(αί) τηροῦντες τά ὑποκείμενα ταύτῃ πράγματα |¹⁰ ἤδη δε οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἡ ἀρχιερωσύνη σου, ἐνοχλοῖς αὐτοῖς, κ(αί) ἐπιβαρύνεις αὐτούς, ἀπειλαῖς, |¹¹ κ(αί) ἐμποδίζεις τούς χριστιανούς, εἰς τό μή παρέχειν αὐτοῖς ἐλεημοσύνην, κ(αί) δεικνύεις αὐτοῖς γνώ |¹² μην βαρεῖαν. διά τοῦτο γράφομεν, κ(αί) ἀποφαινόμ\ε/θα συνοδικῶς, γνώ\μῃ/ κ(αί) τῶν παρευρε-

Ἔγγρ. 18 - Συνοδικὸ γράμμα τοῦ Διονυσίου Γ΄ (1663)

θέν\τ(ων)/ ἱερωτά\τ(ων)/ |[13] ἀρχ(ιε)ρέ\(ων)/, κ(αί) ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, κ(αί) συλλειτουργῶν, ἵνα, κατά |[14] τά παλαιγενῆ αὐτῶν γράμματα, κεκυρωμένα μένοντα, κ(αί) ἀδιάσειστα, ἔχωσιν οἱ πατέρες |[15] αὐτοί, τήν ἐξουσίαν, κ(αί) διοίκησιν τῆς ἐκκλη\σί(ας)/ ταύτης, μ(ετά) τῶν ἐξωκκλησίων, κ(αί) ὑποστατικῶν |[16] αὐτῆς ἀμπελί\(ων)/, κ(αί) λοιπῶν κ(αί) διάγνωσιν ἀνενόχλητοι, κ(αί) ἀνεπηρέαστοι, κατά τήν δοθεῖσαν αὐτοῖς |[17] δικαίωσιν, π(ατ)ριαρχικοῖς, κ(αί) βασιλικοῖς γράμμασιν. οὐκ ἔξεστι γάρ ἀνατρέπειν τά τοιαῦτα, ἀλλά |[18] κ(αί) συνιστᾶν ὀφειλομένη ὅση δύναμις κ(αί) ὅσοι χριστιανοί προ[ηγ]οῦνται, ἐξομολογηθῆναι αὐτοῖς, κ(αί) ἐλεη |[19] μοσύνην ἐπιδοῦναι. εἴησαν ἀνεμπόδιστοι κ(αί) ἡ ἀρχιερωσύνη σου μή ἐπηρεάζῃς αὐτούς, ἀλλά |[20] διάγῃς καθώς κ(αί) οἱ πρό σου ἀρχιερεῖς διεπέρασαν χωρίς τιν\(ος)/ πάθους, κ(αί) [πται]σματος. ἀνοίκεια |[21] γάρ τοῖς ἀρχιερεῦσι τ<ά> τοιαῦτα, οὔτε διενοχλῇς κ(αί) ζημιοῖς αὐτούς, ἐν βάρ<ει> ἀργί\(ας)/ τῇ ἀρχιερω |[22] σύνῃ σου. οὕτ[ως] γενέσθω κ(αί) μή ἄλλως ἐξ ἀποφά\(σεως)/. ἡ δέ τοῦ θε\οῦ/ χάρις εἴη ὑμῖν., αχξγ\ω/

ἐν μηνί μαρτίῳ ἰν(δικτιῶν)\ος/ α\ης/

+ ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ
+ ὁ Προύσης Μελέτιος
+ ὁ Μαρωνείας Παγκράτιος
+ ὁ Ἀμασείας Γεράσιμος
+ ὁ Λιτίτζης Θεοδόσιος
+ ὁ Ἀγαθουπόλεως Δημήτριος
+ ὁ Γάνου κ(αί) Χώρας Ἱερεμίας
+ ὁ Φιλιππουπόλεως Σεραφείμ

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 54, ἀριθ. 41.

Προσωπογραφικά: Γιά τό Διονύσιο Γ΄ Βάρδαλι ἤ Σπανό βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 464-466.

στ. 6 ἐξωκκλησίων / στ. 8 μετόχιον / στ. 10 ἐνοχλεῖς.

19. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Γ΄

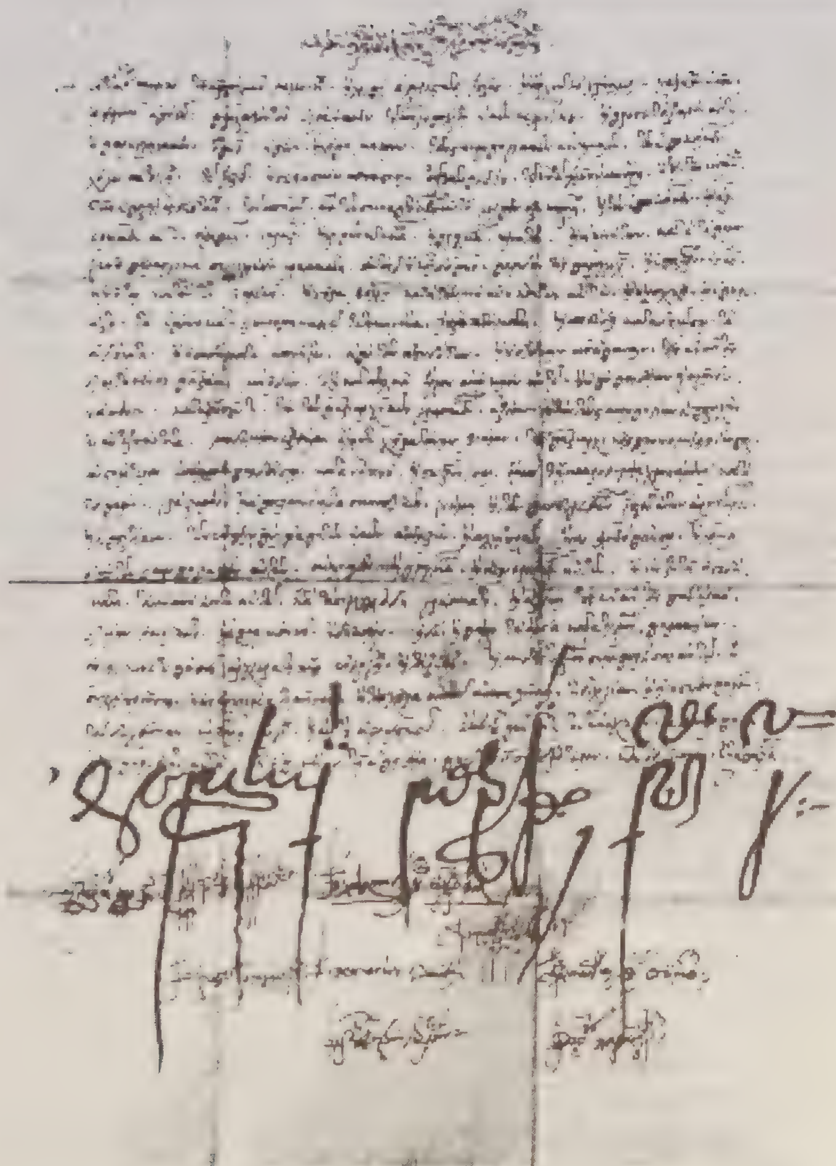
γράφομεν ... συνοδικῶς (στ. 15) Μάρτιος, ἰνδικτιών 3 (1665)

Ὁ πατριάρχης Διονύσιος Γ΄ ἀπευθύνεται πρός τούς κληρικούς τῆς μητρόπολης Μελενίκου καί τούς ἐνημερώνει ὅτι ἔχει ἤδη γράψει στό μητροπολίτη τους νά παύσει νά ἐνοχλεῖ τούς πατέρες τοῦ μονυδρίου τῆς Παναγίας τοῦ Σπηλαίου, μετοχίου τῆς μονῆς Βατοπαιδίου, γιατί εἶναι σταυροπήγιο. Σέ ἀντίθετη περίπτωση θά τεθεῖ σέ ἀργία.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Β΄ 8/Ξ. Πρωτότυπο. Χαρτί 420 Χ 300. Μελάνι καφέ. Διατήρηση καλή. Συντομογραφίες λίγες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Διονύσι\ος/ ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχι(επί)σκοπ\ος/ κων\σταντινουπόλ(εως)/ Νέ\(ας)/ ρώ\μ(ης)/ κ(αί) οἰκου\μ(ενικός)/ π(ατ)ριάρχ\(ης)/

+ ἐντιμό\τατοι/ κληρικοί τῆς μ(ητ)ροπόλεως μελενίκ\ου/, κ(αί) λοιποί εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, κ(αί) ἄρχοντες χρήσιμοι, χάρις εἴη ὑμῖν, |[2] κ(αί) εἰρήνη ἀπό θε\οῦ/. προλαβόντως ἐγράψαμεν τῷ μητροπολίτῃ ὑμῶν μελενίκου κ(αί) προσετάξαμεν αὐτῷ |[3] κ(αί) παραγγείλαμεν, ὅπως ἀπέχῃ ἤ λείπῃ μακράν τῶν σταυροπηγιακῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑποκειμέν\(ων)/ |[4] λόγῳ μετοχεί\ου/, τῷ ἱερῷ κ(αί) σεβασμίῳ μοναστηρίῳ τοῦ βατοπεδίου, τῷ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει, ἤτοι τῆς ἐκκλη\σίας/ |[5] τῆς ὑπεραγίας θεοτόκ\ου/ τοῦ σπηλαί\ου/, μ(ετά) πάντων τῶν συναπτομέν\(ων)/ αὐτῇ λοιπῶν ἐξωκκλησί\(ων)/, κ(αί) τῶν ὑποκειμέν\(ων)/, κ(αί) ἀφι |[6] ερωμέν\(ων)/ αὐτῇ ἀμπελί\(ων)/, χωραφί\(ων)/, κ(αί) λοιπῶν κτημά\τ(ων)/, κ(αί) πραγμά\τ(ων)/, κινητῶν κ(αί) ἀκινήτων. κατά τά παλαι |[7] γενῆ π(ατ)ριαρχικά σιγιλλιώδη γράμματα, αὐτός δ᾽ οὐκ οἶδ᾽ ὅπως παριδών τάς παραγγελί\(ας)/, κ(αί) ὑπερφρονήσας, |[8] κινεῖται κατ᾽ αὐτῶν βαρέως, κ(αί) χεῖρα βάλλει κατά τῶν μή ἀνηκόντων αὐτῷ, κ(αί) ἐνοχλεῖ, κ(αί) ἐπηρε |[9] άζει τά ἐπ᾽ ὀνόματι σταυροπηγιακῷ τετιμημένα ἱερά κτήματα, κ(αί) σπεύδει καταδουλῶσαι τά |[10] ἀδούλωτα κ(αί) εἰσοδήματα εἰσπρᾶξαι ἀπό τῶν ἀσυδότων, κ(αί) οὐ δίδωσιν ἀνάπαυσιν τοῖς ἐν αὐτοῖς |[11] διαιτωμένοις

Ἔγγρ. 19 - Συνοδικό γράμμα τοῦ Διονυσίου Γ΄ (1665)

πατράσι, μή εἰδώς ὅτι κατατολμᾶ ἔργον ἀνοίκειον αὐτῷ, κ(αί) ὑπό παιδείαν ἀγαγεῖν δυ |[12] νάμενον, καταφρονοῦντι τήν τῶν πατριαρχικῶν γραμμά\τ(ων)/ ἀξίαν κ(αί) τήν τῶν σταυροπηγίων ὑπεροχήν |[13] κ(αί) αὐτεξουσιότητα. μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχοντι χεῖρα τείνειν βιαίαν τοῖς πατριαρχικοῖς προνομίοις. ὅνπερ |[14] αὐστηρότερον ἐμέλλομεν παιδεῦσαι κατά νόμους, κ(αί) σωφρονίσαι. ὅμως τῇ μακροθυμίᾳ χρησάμενοι κατά |[15] τό παρόν, γράφομεν, κ(αί) ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, γνώμῃ κ(αί) τῶν παρευρεθέν\τ(ων)/ ἱερωτάτων ἀρχιερέ\(ων)/ , |[16] κ(αί) ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν κ(αί) συλλειτουργῶν , ἵνα εἰ μέν παύσει κ(αί) λείψει |[17] ἀπό τῶν σταυροπηγιακῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, κ(αί) πραγμά\τ(ων)/, κ(αί) ἀφιερωμά\τ(ων)/ αὐτῶν, κ(αί) μή ζητῇ εἰσοδή |[18] ματα, τά μή ἀνήκοντα αὐτῷ κ(ατά) τά σιγιλλιώδη γράμματα κ(αί) ἀφίσει τούς ἐν αὐτοῖς πατέρας |[19] εὐλογεῖν εἰρηνικῶς κ(αί) ἀπραγμόνως ἤδη καλόν. εἰ δέ κ(αί) πάλιν τά ὅμοια κατατολμή\σ[(οι)]/, παρακούων |[20] ἀργός μενέτω πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργεί\(ας)/, κ(αί) τάξεως. κ(αί) μηδείς τολμήσ\[(οι)]/ συμφορέσαι αὐτῷ, ἤ |[21] συλλειτουργῆσαι, ἤ ὡς ἀρχιερέα τιμῆσαι, ἤ τήν χεῖρα αὐτοῦ ἀσπασθῆναι, ἤ εὐλογίαν κ(αί) ἁγιασμόν παρ᾽ αὐ |[22] τοῦ δεχθῆναι, ἐν βάρει ἀργί\(ας)/ κ(αί) ἀλύτου ἀφορισμοῦ. ἕως οὗ παύ<ση>\τ(αι)/ τοῦ ἐνοχλεῖν τά σταυροπήγια |[23] κ(αί) ἐπηρεάζειν αὐτά ἤ ἐπιμένων τῇ ἀπειθείᾳ παιδ<ευ>θῇ σ<φ>οδρότερον, κ(ατά) τό δίκαιον. ἐξ ἀποφάσεως.

ἐν μηνί μαρτίῳ ἰν(δικτιῶν)\ος/ γ\ης/

+ ὁ Κυζίκου Μ(ητ)ροφάνης
+ ὁ Νικομηδείας Τιμόθεος
+ ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ
+ ὁ Δρύστρας Μακάριος
+ ὁ Προικονησου Δανιήλ
+ ὁ Λακεδαίμονος Συμεών
+ ὁ Μαρωνείας Παγκράτιος
+ ὁ Νέων Πατρῶν Γερμανός

(σύν ἄλλη μία δυσανάγνωστη ὑπογραφή)

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1665.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 54-55, ἀριθ. 42. Βλ. σχετικά καί τά παραπάνω ἔγγραφα μέ ἀριθ. 8, 16 καί 18.

στ. 4 μετοχίου / στ. 16 παύσῃ καί λείψῃ / στ. 18 ἀφήσῃ / στ. 19 κατατολμήσῃ / στ. 20 τολμήσῃ.

20. ΣΥΝΟΔΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ

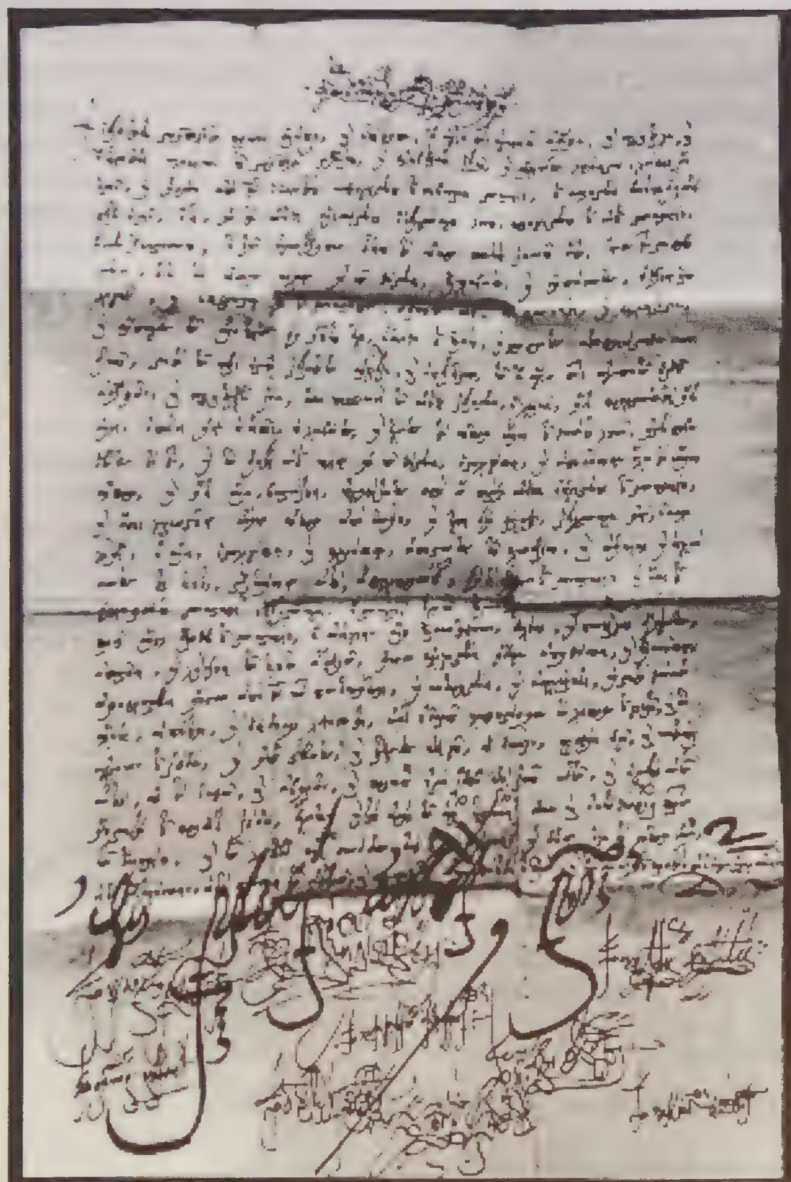
γράφοντες ... συνοδικῶς (στ. 8-9) 'Απρίλιος, ἰνδικτιών 4
τό παρόν (στ. 26) (1681)

Ὁ πατριάρχης Ἰάκωβος γράφει στό μητροπολίτη πρώην Εὐρίπου καί ἐπίτροπο Μελενίκου ὅτι ἀφορίζει ὁποιονδήποτε - κληρικό ἤ λαϊκό - γνωρίζει καί δέν ἀποκαλύπτει τούς ἀφαρπάσαντες τά ἄσπρα (χρήματα) κ.λπ. τοῦ θανόντος αἰφνιδιαστικά ἱερομ. Λουκᾶ Βατοπαιδινοῦ, πού βρισκόταν ἐκεῖ γιά συλλογή ἐλεημοσύνης, προκειμένου νά ἐπιστραφοῦν αὐτά στή μετάνοιά του.

Ἀρχείο Ἱ. Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Τετράγωνο Ε΄ 37. Πρωτότυπο. Χαρτί 430 Χ 305. Μελάνι μαῦρο. Διατήρηση καλή. Συντομογραφίες λίγες. Ὀρθογραφικά σφάλματα λίγα.

+ Ἰάκωβος ἐλέῳ θ(εο)ῦ ἀρχ(ιεπίσκοπ)\ος/ Κων\σταντινου-πόλ(εως)/ Νέ\(ας)/ ῥώμ\(ης)/ κ(αί) οἰκου\με(νικός)/ π(ατ)ριάρ(χ)\(ης)/

+ Ἱερώτατε μ(ητ)ροπολῖτα πρώην εὐρύπου, κ(αί) ἐπίτροπε, ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητέ ἀδελφέ, κ(αί) συλλειτουργέ, κ(αί) |[2] ἐντιμότατοι κληρικοί τῆς μ(ητ)ροπόλε\(ως)/ μελενίκου, κ(αί) εὐλεβέστατοι ἱερεῖς, κ(αί) ἄρχοντες χρήσιμοι, χάρις εἴη |[3] ὑμῖν, κ(αί) εἰρήνη ἀπό θ(εο)ῦ. ὁ ὁσιώτατος καθηγούμενος τοῦ σεβασμίου μοναστηρίου, τοῦ καλουμένου βατοπεδίου, ἀνέ |[4] φερεν ἡμῖν, ὅτι, εἰς τά αὐτόθι εὑρισκόμενος ὁ ἱερομόναχος λουκᾶς, προηγούμενος τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, |[5] ἕν[εκεν] ἐλεημοσύνης, τό ζῆν ἐγκατέλειπεν, οὗτινος τά ἄσπρα, ποσότητος ἱκανῆς ὄντα, τινές θ(εό)ν μή φοβού |[6] μενοι, οὔτε τήν αἰώνιον κόλασιν εἰς νοῦν θέμενοι, παραλαβόντες, κ(αί) ἁρπάσαντες, οὐ θέλουσιν ὁμο |[7] λογῆσ\αι/, κ(αί) ἐπιστρέψαι εἰς τό μοναστήριον, ἀδικοῦντες αὐτό, ὡς πλεονέκται, κ(αί) [φ]ιλεπιζήμιοι, |[8] κ(αί) ἅρπαγες τῶν ἀλλοτρίων. διό, εἰ οὕτως ἔχει, ἐδεήθη τοῦ παρόντος, κ(αί) γράφοντες, ἀποφαινόμεθα συνο |[9] δικῶς, μετά τῶν περί ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέ\(ων)/, κ(αί) ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητῶν ἡμῶν |[10] ἀδελφῶν, κ(αί) συλλειτουργῶν, ἵνα, ὅσοι χριστιανοί τῶν αὐτόθι ἱερω-μένοι, ἤ λαϊκοί, εἶτε πραγματευταί, εἶτε |[11] ἄλλοι, ὁποῖοι εἰσίν

Ἔγγρ. 20 - Συνοδικό γράμμα τοῦ Ἰακώβου (1681)

οἱ τοιοῦτοι, οἱ λαβόντες, κ(αί) ἔχοντες τά ἄσπρα ἐκείνου τοῦ θανόντος λουκᾶ, εἰ μέν φοβη |[12] θέντες τόν θ(εό)ν κ(αί) τήν δικαί\(αν)/ αὐτοῦ κρίσιν εἰς νοῦν θέμενοι, ὁμολογήσουσι, κ(αί) ἀποδώσουσιν ὅλα τά ἐκείνου |[13] ἄσπρα, κ(αί) εἰ τι ἄλλο, βαστάζουσι, ἐγχειρίζοντες πρός ὅν πέ[μ]ψη αὐτόσε ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, |[14] κ(αί) ὅσοι χρεωστοῦσιν ἐκείνῳ ἄσπρα ἀπό δανείου, κ(αί) ἔχουσι διά φύλαξιν, ἱερομόναχοι εἰσίν, ἤ καλο |[15] γραῖ\αι/, ἤ ἄλλοι, ὁμολογήσουσι, κ(αί) πληρώσουσιν, ἀποστάντες τῆς πλεονεξίας, κ(αί) ἀδικίας. κ(αί) οἱ γινώ |[16] σκοντες τούς τοιούτους, μαρτυρήσουσιν αὐτούς, ἀφιλοπροσώπ\(ως)/, διά τό δ<ίκ>αιον τοῦ μοναστηρίου. κ(αί) ὅσοι τοῦ |[17] διαληφθέντος μοναστηρί\ου/, ἱερομόναχοι, ἤ μοναχοί, ἔχοντες παρακα<τα>θήκην, κ(αί) ἄσπρα δίδουσι |[18] πρός ἄλλους ἔξωθεν τοῦ μοναστηρίου, ἤ ἀνοίγουσιν ἄλλου παρακαταθήκην, δολίως, κ(αί) πανούργως διάγοντες, |[19] ἀποστῶσι, κ(αί) λείψουσι τῶν τοιούτων ἀταξιῶν, εἴησαν εὐλογημένοι. εἰ δέ γε ἀπειθήσουσι, κ(αί) παρακούουσιν, |[20] ἀφωρισμένοι εἴησαν ἀπό θ(εο)ῦ κ(υρίο)υ παντοκράτορος, κ(αί) κατηραμένοι, κ(αί) ἀσυγχώρητοι, κ(αί) μετά θάνατον |[21] ἄλυτοι, αἱ πέτραι κ(αί) ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοί οὐδαμῶς. κληρονομήσειαν τήν λέπραν τοῦ γιεζῆ, κ(αί) τήν |[22] ἀγχόνην τοῦ ἰούδα, κ(αί) εἴησ\(αν)/ στένοντες, κ(αί) τρέχοντες ἐπί γῆς, ὡς ὁ Κάϊν, σχισθείη ἡ γῆ, κ(αί) καταπίοι |[23] αὐτούς, ὡς τόν δαθάν, κ(αί) ἀβειρῶν, κ(αί) προκοπ\(ήν)/ οὐ μή ἴδοιεν ἐπί ζωῆς αὐτῶν, κ(αί) ἡ μερίς αὐτῶν |[24] εἴη μετά τοῦ προδότου ἰούδα, ἔχοντες κ(αί) τάς ἀράς τῶν ἁγί\(ων)/ τριακοσί\(ων)/ δέκα κ(αί) ὀκτώ θεοφόρ\(ων)/ π(ατέ)ρων |[25] τῶν ἐν νικαίᾳ, κ(αί) τῶν λ<οι>πῶν ἁγί\(ων)/ συνόδων. ἕως οὗ ὁμολογήσωσι, κ(αί) δώσειν ὅλα τά ἄσπρα ἐκείν\ου/, |[26] οἱ δέ μαρτυρήσωσιν, οἱ δέ π<α>ύσωσι τῶν ἀταξιῶν, κ(αί) ἀγγε[λ]ηθῶ[σι]. ἀναγνωσθήτω δέ τό παρόν, κ(αί) ἐν τῇ συνάξει τοῦ πρωτάτου εἰς τό ἅγιον ὄρος, ἀκωλύτ\(ως)/.

ἐν μηνί ἀπρι\λίῳ/ ἰν(δικτιῶν)\ος/ δ\(ης)/

+ ὁ Νικομηδείας Μελέτιος
+ ὁ Σμύρνης Μακάριος
+ ὁ Χριστιανουπόλεως Ἀθανάσιος
+ ὁ Ἀρκαδίας Παρθένιος

+ ὁ Βιδίνης Μόδεστος
+ ὁ Λιτίτζης Θεοδόσιος
+ ὁ ... [Δανιήλ]
+ ὁ Λευκάδος Παρθένιος

(*σύν ἄλλη μία δυσανάγνωστη ὑπογραφή*)

Ἀνέκδοτο. Ἐκδίδεται ἀπό τό πρωτότυπο.

Ἀχρονολόγητο: 1681.

Βιβλιογραφία: Σωφρόνιος, *Μνημεῖα*, Β΄, σ. 55, ἀριθ. 43.

Προσωπογραφικά: Γιά τόν Ἰάκωβο βλ. Γεδεών, *Πατρ. Πίνακες*, σ. 478-480, 481-482, 483-484.

στ. 1 Εὐρίπου/ στ. 5 ἐγκατέλιπεν (ἀόρ. β΄)/ στ. 11 ὁποῖοί εἰσιν/ στ. 13 εἴ τι/ στ. 14 ἱερομόναχοί εἰσιν/ στ. 25 δῶσιν (ὑποτ. τοῦ β΄ **ἀορ. ἔδωκα**)/ στ. 26 ἀγγελισθῶσι (ἀγγελίζω).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΓΓΡΑΦΟΥ	ΑΡΙΘ. ΕΓΓΡ.
1606, Αὐγούστου 5	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Ραφαὴλ Β΄	1
(1609), Ἀπρίλιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Νεοφύτου Β΄	2
1613, Ἰούλιος	Συνοδική πράξη τοῦ Τιμοθέου Β΄	3
(1614), Ἰούλιος	Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Τιμοθέου Β΄	4
(1621), Ἀπρίλιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	5
1622, Ἀπρίλιος	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	6
1622, Μάϊος	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	7
1631, Μάϊος	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	8
	--------	9
(1636), Ἀπρίλιος	Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Β΄	10
1637, Ἰούνιος	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	11
(1638), Φεβρουάριος	Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Α΄	12
(1639), Ἰούνιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Κυρίλλου Β΄	13
(1645), Ἰανουάριος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Παρθενίου Β΄	14
	--------	15
1653	Σιγίλλιο γράμμα τοῦ Παϊσίου Α΄	16
(1656), Φεβρουάριος	Πατριαρχικό γράμμα τοῦ Ἰωαννικίου Β΄	17
1663, Μάρτιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Διονυσίου Γ΄	18
(1665), Μάρτιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Διονυσίου Γ΄	19
(1681), Ἀπρίλιος	Συνοδικό γράμμα τοῦ Ἰακώβου	20

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΕΣ. Κείμενο-Μετάφραση - Σχόλια. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. Πανόραμα -Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 330

Μόλις κυκλοφόρησε τό συγκεκριμένο ἔργο καί περιέχει: ΠΡΟΛΟΓΟ, τόν ὁποῖο προλογίζει ἡ Ὁσιολογιωτάτη Καθηγουμένη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, Μοναχή Φεβρωνία. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: α) Βίος ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, β) Συγγραφικό ἔργο καί γ) Οἱ Ἐπιστολές πρός μοναχές. Ἐπίσης ΚΕΙΜΕΝΑ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ. Ὑπάρχουν πενήντα δύο (52) κείμενα-ἐπιστολές τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μέ παράλληλη μετάφραση στήν δημοτική. Παραλήπτριες τῶν ἐπιστολῶν εἶναι ἀνδρεῖες γυναῖκες τῆς ἐποχῆς του, ἡγουμένες, ἁπλές μοναχές ἤ ἀσκήτριες, ἔγκλειστες, γυναῖκες ἐξ ἐγγάμων πού χάριν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ νίκησαν κάθε πρόσκαιρο-γήϊνο τοῦ μάταιου τούτου κόσμου καί ἔκαναν ἀποταγή τῶν πάντων.

Σκοπός τοῦ βιβλίου εἶναι νά διευκολύνει τό λαό τοῦ Θεοῦ στήν προσέγγιση τῶν σπουδαίων αὐτῶν κειμένων πού σχετίζονται μέ τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας. Ἡ ἱστορική ἀξία τους εἶναι λίαν σημαντικη, γιατί μᾶς παρέχουν πληροφορίες γιά τίς μορφές τῆς μοναχικῆς ζωῆς, κατά τή μεσοβυζαντινή περίοδο, καί γιά τόν ρόλο τῶν μοναζουσῶν στίς συνεχεῖς -σκληρές διώξεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπό τούς εἰκονομάχους αὐτοκράτορες. Τέλος, ὁ ἅγιος Θεόδωρος Στουδίτης, ὡς θεομίμητος ἀλείπτης τῶν μοναχῶν, στή σύγχρονη ἐκκοσμικευμένη κοινωνία, μέσα ἀπό τό βιβλίο αὐτό, ἐνισχύει ὅλους μας κληρικούς-μοναχούς καί λαϊκούς στό δύσκολο - ἐπώδυνο μαρτύριο συνειδήσεως πού βιώνουμε, στόν ἀγώνα κατά τῶν αἱρέσεων καί τῆς παγκοσμοποιήσεως, ὡς καί στή διάσωση-διάδοση τῆς γνησίας ἑλληνορθοδόξου χριστιανικῆς παραδόσεως.

Ἡ παροῦσα μελέτη σίγουρα ἀπήτησε πολύ χρόνο καί μόχθο, γι᾽ αὐτό καί συγχαίρουμε ἀπό καρδίας τόσο τή Σεβαστή Γερόντισσα τῆς ὡς ἄνω Μονῆς, ὅσο καί τίς λοιπές ἀδελφές, εὐχόμενοι ὁ Δομήτωρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καί ἡ Παναγία μας, ἡ Προστάτις τοῦ Μοναστηριοῦ, νά εὐλογοῦν καί νά ἁγιάζουν τή ζωή καί τό θεάρεστο ἔργο τους μέ ἀνάλογες πνευματικές προσφορές πρός ὠφέλειαν-οἰκοδομήν τῶν πιστῶν καί δόξαν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Σωτήριος Ἰ. Μπαλατσούκας
Διδάκτωρ Θεολογίας ΑΠΘ

ΧΡΟΝΙΚΑ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θ. Λατρεία

Ὁ Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κ.Κ. Παντελεήμων ὁ Β΄ κατά τό δίμηνον Μαρτίου-Ἀπριλίου 2003 ἐχοροστάτησε, προεξῆρχε καί ἐκήρυξε:

Μάρτιος

Τήν Κυριακήν τῶν Ἀπόκρεω 2 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Τήν Κυριακήν τῆς Τυρινῆς 9 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου. Τήν Παρασκευήν 14 τοῦ μηνός κατά τήν Ἀκολουθίαν τῶν Α΄ Χαιρετισμῶν εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τήν Κυριακήν τῆς Ὀρθοδοξίας 16 τοῦ μηνός, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου. Τήν Παρασκευήν 21 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κατά τήν Β΄ ἀκολουθίαν τῶν Χαιρετισμῶν. Τό Σάββατον 22 τοῦ μηνός εἰς τόν πανηγυρίζοντα Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ. Τήν Κυριακήν 23 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ. Τήν Τρίτην 25 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὅπου ἐτέλεσε τήν ἐπίσημην Δοξολογίαν ἐπί τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, παρουσίᾳ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως. Τήν Παρασκευήν 28 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατά τήν Ἀκολουθίαν τῶν Γ΄ Χαιρετισμῶν. Τήν Κυριακήν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως 30 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Ἀπρίλιος

Τήν Παρασκευήν 4 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου, κατά τήν Ἀκολουθίαν τῶν Δ' Χαιρετισμῶν. Τήν Κυριακήν 6 τοῦ μηνός, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου. Τήν Παρασκευήν 11 τοῦ μηνός, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Πολιούχου, κατά τήν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου. Τήν Κυριακήν 13 τοῦ μηνός, εἰς τόν Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

- Τήν Κυριακήν τῶν Βαΐων 20 τοῦ μηνός πρωΐαν, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου μετά τό πέρας τῆς Θ. Λειτουργίας, ἐτέλεσε τήν πανηγυρικήν λιτανείαν τῶν Βαΐων, κατά τό τυπικόν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καί τό ἑσπέρας εἰς τόν αὐτόν Ἱερόν Ναόν κατά τήν ἀκολουθίαν τοῦ Νυμφίου. Τήν Μεγάλην Δευτέραν 21 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, κατά τήν ακολουθίαν τοῦ Νυμφίου. Τήν Μεγάλην Τρίτην 22 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Καθεδρικόν Ναόν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, κατά τήν ἀκολουθίαν τοῦ Νυμφίου. Τήν Μεγάλην Τετάρτην 23 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν Ἁγίου Δημητρίου, κατά τήν ἀκολουθίαν τοῦ Νιπτῆρος. Τήν Μεγάλην Πέμπτην 24 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν Ἁγίου Δημητρίου, κατά τήν ἀκολουθίαν τοῦ Νιπτῆρος. Τήν Μεγάλην Παρασκευήν 25 τοῦ μηνός, πρωΐαν, εἰς τόν Ἱερόν Ναόν Ἁγίου Δημητρίου, κατά τήν ἀκολουθίαν τῆς Ἀποκαθηλώσεως, καί ἑσπέρας εἰς τόν αὐτόν Ἱερόν κατά τήν ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου. Τό Μ. Σάββατον, 26 τοῦ μηνός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατά τήν ἀκολουθίαν τῆς Ἀναστάσεως. Τήν Κυριακήν τοῦ Πάσχα, πρωΐαν, εἰς τόν ἱερόν Μητροπολιτικόν Ναόν Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, διά τήν ἀκολουθίαν τῆς δευτέρας Ἀναστάσεως.

Ἐθιμοτυπία - Συσκέψεις

Ὁ Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κ.Κ. Παντελεήμων ὁ Β'.

- Τήν Τρίτην 4 Μαρτίου προήδρευσε τῆς κατά μῆνα τακτικῆς ἱερατικῆς συνάξεως τοῦ κλήρου τῆς Ἱερᾶς Μητρο-

πόλεως.

- Τήν Τρίτην 8 Ἀπριλίου προήδρευσε τῆς κατά μῆνα τακτικῆς ἱερατικῆς συνάξεως τοῦ Κλήρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.